Den uforbederlige bibliotekar

Niels Jensen

Skanning / foto af tekst.

https://uforbederlig.dk

Udarbejdet 2024 af Niels Jensen

DA KØBENHAVN BLEV VOKSEN

CARL MUUSMANN

DA KØBENHAVN BLEV VOKSEN

LEVENDE BILLEDER
FRA
AARHUNDREDETS START

FORLAGET DANMARK . KØBENHAVN
1939

CENTRALTRYKKERIET - KØBENHAVN K.

I.

Raadhusklokkerne ringer det nye Aarhundrede ind.

MANDAG DEN 31. DECEMBER 1900 præcis paa Slaget 12 Nat lød Klokkerne første Gang fra Taarnet paa Københavns nye Raadhus og forkyndte højlydt ud over Staden: Det historiske Øjeblik er kommet, Verden træder ind i det tyvende Aarhundrede!

Allerede i 1899, da Aaret sluttede med en Søndag, havde man prøvet paa at foregribe Festlighederne ud fra det praktiske Synspunkt: Begivenheden for det daglige Liv er, at Kalenderen ikke blot skifter Bagtal, men at vi gaar over fra 1899 til 1900!

For dette Lægmandsargument havde man efter en lang til Tider hidsig Diskussion for saa vidt bøjet sig, som man gav de Folk, der ikke kunde vente til Terminen var udløbet, Tilladelse til at feste to Gange, men officielt udsatte man Forkyndelsen et Aar.

Og nu indringede de nye Raadhusklokker da det historiske Øjeblik, som det kun forundes de færreste Mennesker at opleve Magen til, og som kun Aldersvidundere oplever mere end én Gang i deres Liv.

Der var derfor ogsaa truffet alle fornødne Foranstaltninger til Garanti for, at Tidspunktet virkelig var i Overensstemmelse med de astronomiske Beregninger.

Om Formiddagen var der blevet afhentet et reguleret Kronometer fra en af Strøgets Hofurmagere, efter

at denne først havde ladet det kontrollere af Københavns Observatorium.

Sent paa Aftenen begav selve Raadhusforvalteren sig derefter under mange Strabadser op i Taarnet med Sejerværket. Han var ledsaget af 10 Mand, der var delte i to Skiftehold. De fandt saa lidt Plads deroppe, at de, der ringede, maatte ligge plat paa Maven for at undgaa at rammes af de svingende Klokker.

Da Kronometret viste Tid, lød et Fløjtesignal. Det arbejdende Hold satte Klokkerne i Bevægelse, og den store i Midten kom let i Sving, medens de smaa var mere tunge og træge. Men da ogsaa de var kommet i Gang, var Klangen saa overdøvende oppe i Taarnrummet, at ingen af Ringerne var i Stand til at opfatte nogen Lyd i fem Minutter efter, at Klokkerne var bleven tavse.

Tonerne var imidlertid i den stærke, fejende Blæst bleven ført viden om og var ganske tydelig bleven hørt ude i Valby. Men paa selve Raadhuspladsen havde man kun opfattet dem som forrevne Lyde i de faa Sekunder, da det overhovedet havde været muligt at lytte. Thi aldrig havde der herskет et saa djævelsk Spektakel som i denne officielle Aarhundredskiftenat. End ikke det foregaaende Aar, da man paa privat Initiativ havde arrangeret Generalprøve, ved hvilken der endog var bleven skudt med skarpladt Revolver, heldigvis uden Blodsudgydelse.

Men nu til Hovedfesten — Nytaarsnat 1900—1901 — havde Publikum samlet Kræfter længe i Forvejen. Man havde indkøbt og opsparet Forraad af Kinesere, Kanonslag, Raketter, Bomber og Skruptudser, mod hvilke der var Salgsforbud paa selve Festaftenen.

Allerede ved Mørkets Frembrud begav man sig i store

Fra de store Fredensborg-Dage. I Forgrunden ses Czar Alexander III sammen med Prinsesse Alexandra, og bagved skimtes Prinsen af Wales, senere Kong Edward VII, og Kejserinde Dagmar sammen med Kronprins Frederik, senere Kong Frederik VIII.

Skarer til Raadhuspladsen med Fyrværkerisagerne for at foranstalte et formeligt Bombardement.

Aftenen igennem knitrede, futtede og drønede det, men Kulminationen naaedes dog først ved Midnatstid for at fortsættes med Baaltændinger og Smaaildebrande rundt om i Vesterbros Sidegader til langt hen paa Morgenstunden.

Fra det Offentliges Side var der ikke blevet gjort noget for at lede Publikums Festtrang ind i faste, organiserede Former. Man havde tværtimod forbudt Tivoli at give sit naturlige Bidrag i Skikkelse af Fyrværkeri og Musik. Autoriteterne betragtede aabenbart Nytaarsløjerne som et nødvendigt Onde, man maatte finde sig i, saa længe de holdt sig inden for visse Grænser. Blev disse overskredet, maatte man slaa til og opretholde Ordenen med haard Haand.

Thi København var endnu stadig en stor, gammeldags Provinsby, i hvilken Borgerne havde en kriblende Lyst til at drille Politiet, flytte Skilte og raabe Brand. Og Betjentene havde til Gengæld Kløe i Fingrene efter at lade Borgernes Rygstykker smage de Stave, der under Crone havde afløst de gamle, gule Spanskrørsstokke fra Bræstrups Dage.

Hverken Publikum eller Politi havde lært Storbyens Kunst: at holde Orden i Fællesskab!

Der var stadig for mange af de saakaldte pæne Folk, der syntes, at det kunde være morsomt blot at *se,* hvor langt Spasmagerne vilde drive deres Gadedrengestreger nede ved Storkespringvandet eller henne ved den omtumlede David-Statue foran Helligaandskirken. Og der var stadig altfor mange indenfor Politiet, der var for raske til at slaa løs paa en harmløs Mængde.

København var endnu ikke bleven voksen.

Men den var i Færd med at forberede sig dertil og at komme ud over Lømmelalderen efter de sidste Aars Voksværk.

Det var da ogsaa med berettiget Stolthed, at Københavnerne kastede Blikket tilbage paa deres Bys Udvikling i de forløbne hundrede Aar fra 1801 til 1901.

Til en Begyndelse havde Byen jo haft haarde Kaar under Søkrig, Bombardement og Landetab, der havde gjort København til en lille, fattig By i et lille, fattigt Land, som havde mistet et helt Rige, en stor Provinsdel og som endda havde gennemgaaet en Statsbankerot.

Ved det forrige Aarhundredskifte havde København kun haft godt 100,000 Indbyggere, som for en stor Del var optaget af Interesse for Teater, Kunst og Litteratur, og for hyggelig, spidsborgerlig Smaalighed, Stræb og Sladder. Klubliv og forskellige Forlystelser florerede, og Mændene var i Overtal efter Optællingen den 1. Februar 1801.

Dette mærkelige Forhold, der aldrig nogensinde senere har gjort sig gældende ved nogen Folketælling, kunde maaske give Anledning til folkepsykologiske Betragtninger med Hensyn til Forholdene i København i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede indtil op i Tyverne.

Men da vi naar til Trediverne, begynder Udviklingen at tage Fart, og den foregaar fra nu af uafbrudt om end i Spring, som man vil se af disse Folketællingstal: — Den 18. Februar 1834: København: 119,212 Indbyggere — Frederiksberg: 1,920; 1840: K. 120,819 — F. 2,304; 1845: K. 126,787 — F. 2,513; 1855: K. 143,591 — F. 4,332; 1860: K. 155,143 — F. 8,164; 1870: K. 181,291 — F. 16,878; 1880: K. 243,850 — F. 26,501;

1890: K. 321,859 — F. 46,954 og 1895: København med Frederiksberg: 381,682.

Dette var altsaa det foreløbige Resultat af den sidste Folketælling, inden man Natten mellem 31. December og 1. Januar 1900 havde fejret Aarhundredskiftet i første Omgang.

Men man vidste, at der i Tiden indtil anden Omgang vilde foregaa betydelige Udvidelser, der vilde lade København fremtræde langt mere imponerende ved det officielle Aarhundredskiftes Indtræden.

Og saaledes skete det da ogsaa, idet Brønshøj, Valby og Sundby allerede den 3. April 1900 indlemmedes i det nye Storkøbenhavn, der fik et forøget Omfang paa 4300 Tønder Land. En mægtig Udvidelse for en By i et Land af Danmarks beskedne Størrelse.

Men *hvor mange* bliver vi nu? Det var det Spørgsmaal, der først og fremmest interesserede, og det var derom Københavnerne utaalmodigt spurgte hinanden i Aarhundredskiftets Nytaarsnat?

København havde faaet Storstadsfornemmelser. Den vilde saa gerne regnes med mellem de rigtige Hovedstæder og rigtig brillere overfor Stockholm med 300.000 og det daværende Christiania, hvis Indbyggerantal man slet ikke regnede med.

Men naar nu den hjemlige Folketælling fandt Sted i Februar 1901, saa skulde det nok vise sig, at det nye København, alt iberegnet, vilde sætte den Rekord, som den Gang forlangtes for en lille Storstad: Halvmillionen!

Endnu var man dog officielt kun den store Lilleby, hvis Indbyggerantal ikke kunde udtrykkes i et rundt Maaletal, men kun i brudte Cifre.

Men København vidste, at den allerede om en Maaned vilde være fuldstændig voksen, og den følte sig stolt,

saa stolt som en Konfirmand, der skal staa til Paaske.

Det samme vidste Kobenhavnerne, og i denne selvsikre Forudfølelse festede de den historiske Nat rundt om i Hjemmene og paa de offentlige Steder, medens de med Glasset i Haanden lod sig inspirere til mange Betragtninger, Ønsker og Spaadomme med Hensyn til Fremtiden.

Af denne højtidelige Lejligheds mange Taler var den korteste den, som den gamle Kong Christian den Niende holdt ved Nytaarstaffelet den følgende Dag paa Amalienborg, hvor hele den kongelige Familie, med Børn og Børneborn, var samlet.

Kong Christian var ikke en Mand af mange Ord, mindst af alt ved store Lejligheder. Han indskrænkede sig da ogsaa paa denne Dag, der fik saa megen Veltalenhed til at flyde, til det gode Ord foran i de gamle Almanaker: Gud raader for, hvad Aaret vil bringe!

Idet Majestæten nemlig kort bragte alle sin Lykønskning i Anledning af det festlige Aarsskifte, tilføjede han tilsidst stilfærdigt:

— Gud bevare Fædrelandet!

II.

Kong Christians Tale ved Nytaarsskiftet med Kommentarer.

Tirsdag den 1. Januar 1901 havde Kongen altsaa udtalt ved Nytaarstaffelet:

— Gud bevare Fædrelandet!

Disse Ord var alt, hvad man officielt erfarede om Kongens Tale paa Tærskelen til det nye Aarhundrede.

Og disse Ord sagde jo ikke meget, de var vel nærmest en Talemaade, der intet røbede angaaende Majestætens egne Tanker, Forhaabninger og Bekymringer med Hensyn til Fremtiden.

Og dog tænkte Kong Christian ved denne, som ved mange andre Lejligheder, dybere og længere end de fleste.

Thi man vidste ved det danske Hof mere om europæisk Storpolitik, end Publikum anede, og Diplomaterne formodede.

Men man talte ikke derom og man vil heller ikke i Fremtiden faa fuld Klarhed i saa Henseende, fordi Kong Christian, efter Offentliggørelsen af General Holtens Memoirer om Frederik den Syvende, tog det højtidelige Løfte af sine Omgivelser, at de aldrig maatte skrive Hoferindringer.

Den eneste Bog af den Art, som findes, er da ogsaa den af Kongens tidligere Adjudant, Kammerherre C. H. Rørdam udgivne. Men den indeholder kun rene Data og faktiske Oplysninger i Rapportform.

Iøvrigt kom de Oplysninger, der tilflød Hoffet, næppe ud i videre Kredse. Thi Kong Christian vogtede med stor Takt og Forsigtighed over, at der ikke gik Politik i det danske Hof, mod hvilket et helt Europas Øjne ofte var rettet ikke mindst om Efteraaret, naar de store Fredensborgbesøg fandt Sted.

Alle Tilnærmelser blev afviste, navnlig naar det gjaldt Tsaren, der skulde have sin Ferie i Fred og Ro.

Særlig hidsig havde Stormen paa Fredensborg været i 1887. I det Aar døde den maaske eneste Skribent, der stod Alexander den Tredie nær: Michail Katkov. Han var en enrageret Tyskhader og en varm Tilhænger af et Forbund med Frankrig.

Zoologisk Haves Hovedindgang fra Roskilde Landevej med det kendte Udsigtstaarn.

Da han blev begravet, sendte den franske »Patriotliga« sin Formand Paul Déroulède til Rusland, hvor han lagde en stor Blomsterdekoration med Taksigelse paa »Frankrigs Ven«s Kiste.

Paa det Tidspunkt var Tsaren netop i Danmark, og Déroulède besluttede derfor — efter at have haft forskellige Konferencer med Officerer i det daværende St. Petersborg — at lægge Hjemrejsen over København. Han medbragte lokkende Tilbud fra General Boulanger, der tidligere var blevet forhindret af Udenrigsminister Flourens i at skrive direkte til den russiske Kejser, men som nu mente, at han var Fremtidens Mand i Frankrig.

Paul Déroulède fandt imidlertid alle Døre paa Fredensborg hermetisk tillukkede, og det hjalp end ikke, at han prøvede paa at søge Hjælp hos den franskfødte Prinsesse Marie af Orléans.

Thi naar det gjaldt Storpolitik, var man ogsaa meget forsigtig ved Hoffet i »Det gule Palæ«. Ganske særlig da naar der var Tale om Tsaren, overfor hvem hans yngste Svoger, Prins Valdemar af Danmark, var den eneste, der havde en Art Frisprog.

Det vidste man godt ude i Europa, og det var Grunden til, at Bulgarien for at vinde Tsarens Bevaagenhed i 1887 valgte Prins Valdemar til Fyrste, efter at Alexander af Battenberg, der havde paadraget sig Ruslands Unaade, definitivt havde abdiceret paa selve den Dag, da Dronning Louise paa Fredensborg højtideligt fejrede 70-Aars Fødselsdag den 7. September 1887.

Men Kong Christian indsaa straks, hvilke farlige politiske Konsekvenser der kunde flyde for det danske Kongehus af denne lidt for gennemsigtige Manøvre.

Den Form, under hvilken han nægtede sit Samtykke,

da den bulgarske Deputation ankom, var imidlertid tillige et diplomatisk Mesterstykke.

Kongen gav nemlig intet direkte Afslag hverken til den ene eller til den anden Side, men han sagde med Henblik paa sin næstældste Søn, Kong Georg af Grækenland: Jeg vil som Fader ikke risikere, at der opstaar en Broderstrid mellem to af mine Sønner!

Dermed var Spørgsmaalet afgjort indenfor Familien af dens enebestemmende Overhoved, der tilmed havde vist en mærkelig Forudseenhed, som bekræftedes under den anden Balkankrig, da Fyrst Ferdinand, valgt i Stedet for Prins Valdemar, kom til at staa overfor Kong Georg som Fjende.

Saaledes traf Kong Christian altid instinktmæssig det rette lige fra 1863, da han under Protest underskrev Novemberforfatningen; i 1870, da han forhindrede Danmarks Deltagelse i den fransk-tyske Krig og indtil sin høje Alderdom, da han kort før sin Død stillede Betingelse om Folkeafstemning for sin Tilladelse til Kong Haakons Tronbestigelse i Norge 1905.

Naar den fransk-russiske Alliance alligevel i sin første Begyndelse kom til at udgaa fra Fredensborg, saa havde det danske Hof som saadant ingen Andel heri. Thi selv om det var en Dansker, den senere Ambassaderaad Jules Hansen, der var Overbringeren af det indledende Forslag, saa kom han kun i Forbindelse med Tsaren, fordi han forstod at vinde den eneste Mand, der havde uhindret Adgang til ham. Og denne Mand var Kejserens egen højtbetroede Politichef, Ekscellencen Raskofski.

Takket være hans behændige Hjælp, der dog næppe har været helt gratis, kunde Jules Hansen vende tilbage

til Paris med et Sejrstrofæ bestaaende af et Visitkort, paa hvilket Tsaren egenhændigt havde skrevet:

»Hr. Hansen kan sige til Hr. Freycinet (Konseilspræsidenten), at Tsaren skal tænke over Sagen, naar han kommer tilbage til Petersborg.«

Men selv om Hoffet saaledes altid med stor Takt og Forsigtighed undgik at blive blandet ind i Storpolitik, saa var det lige saa naturligt som anerkendelsesværdigt, at det udnyttede sin Viden, hvor det mente Fædrelandet truet.

Og dette var Tilfældet i Sommeren 1898, da Hørring som Konseilspræsident og Finansminister pludselig til almindelig Overraskelse tog et større, ubevilget Beløb til Forstærkning af Københavns Befæstning med de saakaldte Rygskjolde.

Den egentlige Anledning til dette sensationelle Skridt kort efter det store politiske Forlig var de bekymrede Breve, som Hoffet havde modtaget fra Kejserinde Dagmar og Prinsesse Alexandra af Wales, der begge med Skræk imødesaa en Søsterkrig, en Krig mellem Rusland og England, som vilde have bragt København i en meget kritisk Situation.

Faren drev heldigvis over, men hvorledes var Situationen ved Aarhundredskiftet 1. Januar 1901?

Efter alt, hvad der nu foreligger, var den farligere end nogensinde lige indtil Verdenskrigens Udbrud.

Dette fremgaar tydeligt af Udtalelser af selve Kejser Wilhelm med Hensyn til Boerkrigen, den sydafrikanske Krig, der netop ved Aarhundredskiftet havde taget en for England fornyet uheldig og farlig Vending.

I Kejserens Memoirer: »Begivenheder og Skikkelser 1878—1918«, der var beregnede paa at være hans For-

svarsskrift overfor Europas Domstol, og i hvilke han derfor næppe farer med løs Snak, hedder det ordret:

»Da Boerkrigen i 1900 var i fuld Gang, fik jeg, netop som jeg i Anledning af Linieskibenes Øvelser befandt mig med Flaaden ved Helgoland, telegrafisk Meddelelse fra Wilhelmstrasse (Udenrigsministeriet) via Helgoland om, at Rusland og Frankrig havde gjort Tyskland det Forslag, nu da England var engageret, i Fællesskab at falde det i Ryggen og lamme dets maritime Bevægelighed. Jeg gjorde Indvendinger derimod og befalede at afvise Tilbudet.«

Ekskejseren gør derefter udførlig Rede for, hvorledes hans videre Optræden var ved denne Lejlighed, og for hvorledes han underrettede Dronning Victoria om det lumske Anslag. Han tilføjer senere, at da han i Begyndelsen af 1901 blev kaldt til Dronningens Sygeleje, takkede Bedstemoderen ham for hans Loyalitet, umiddelbart inden hun »døde i hans Arme« den 22. Januar.

Hvad der efter denne Kejserens engelskvenlige Optræden skete senere, er endnu mere sensationelt, idet det hedder:

»I Foraaret 1901, da jeg befandt mig i Homburg v. d. Höhe, rapporterede en Dag Grev Metternich, der var til Stede som Udenrigsministeriets Repræsentant, en Melding fra Berlin. Ifølge denne havde Mr. Chamberlain ladet forespørge dér, om Tyskland var villig til at indgaa en Alliance med England. Jeg spurgte straks: Imod hvem? Thi naar England saa pludselig og midt i Fredstid tilbød en Alliance, saa var det uden Tvivl, fordi det havde Brug for den tyske Hær. I saa Fald vilde det dog være rigtigst at vide, *imod* hvem og *hvorfor* tyske Tropper skulde kæmpe paa engelsk Side og under dets Kom-

mando. Følgende Svar indløb fra London: »Imod Rusland, fordi det bliver en Fare i Indien og Stambul«.

Boerkrigen sluttede først ved Vaabenstilstanden 14. Maj 1902 i Vereeringen. Man vil af de to Kejserudtalelser have forstaaet, hvorledes det Gang paa Gang var ved at føre til en væbnet Konflikt mellem de europæiske Stormagter — en Verdenskrig!

Det københavnske, saa lidt som det øvrige danske Publikum, anede intet herom ved Aarhundredskiftet. Man syntes, at den Krig var saa langt borte, at den aldeles ikke vedkom os udover, at mange godt undte Englænderne nogle Klø, medens enkelte var bekymrede for de Slægtninge, som deltog paa Boernes Side i Kampen i det skandinaviske Korps.

Det skete ved denne Lejlighed, at en ung Dansker ved Navn Nissen blev taget til Fange. Hans Familie henvendte sig til Dronning Alexandra, der vovede det dristige Skridt at telegrafere direkte til den gamle Hugaf, Feltmarskal Lord Roberts. Han lod Dronningens Landsmand sætte i Frihed, skønt han frivillig havde baaret Vaaben mod England.

Det er da mere end rimeligt, at Kong Christian har haft sine egne Tanker, da han ved Aarhundredskiftet 1901 kort og knapt sagde: »Gud bevare Fædrelandet!«

Og hans Sønnesøn, der var til Stede, og som beundrede Bedstefaderen, gemte disse Ord i sin Erindring. Da Verdenskrigen trak op i Sommeren 1914, besluttede Christian den Tiende at henvende sig direkte til Befolkningen med et kongeligt Budskab.

Dets Affattelse blev betroet til Ministeriets klogeste og klareste Hoved, Finansminister Edvard Brandes. Det sluttede, da det blev forelagt Majestæten, med disse nøgterne Ord:

Den engelske Konge Edward VII besøger i 1908 sammen med Lensgrevinde Frijs Zoologisk Have. Havens Dyr synes tilsyneladende ikke at interessere Kongen meget.

»Vi maa stole paa, at ingen ved utidig Stemningsytring, ved ubesindig Demonstration eller paa lignende Vis gør Brud paa den Værdighed og Ro, der er saa afgørende for at skabe Tillid til vort Fædrelands Holdning. Vi føler os overbevist om, at Stundens Ansvar vil præge alle danske Mænds og Kvinders Handlinger.«

Kongen billigede Affattelsen af Budskabet og underskrev det med Christian R. kontrasigneret: Zahle, hvorefter det paa store Plakater blev slaaet op over hele Landet. Men forinden havde Kong Christian den Tiende selv tilføjet Slutningsordene:

— Gud bevare Fædrelandet!

III.

Da København vedblev at være halvvoksen.

Fredag den 1. Februar 1901 fandt Folketællingen Sted, og dens Resultat blev imødeset med stor Spænding i Hovedstaden.

Da det kom, var det imidlertid en Skuffelse og et Nederlag for vor Ærgerrighed. For det gamle Københavns Vedkommende viste Tælleapparatet: 360,787. Hertil kom saa imidlertid: Valby: 7,484; Brønshøj: 9,964 og Sundbyerne: 22,340. Ialt: 39,788. Lagde man Tallene sammen, blev det stadig kun: 400,575.

Men saa var der jo Frederiksberg, som naar alt kom til alt maatte regnes med, selv om det var en selvstændig Kommune.

Den havde ved Optællingen vist sig at have: 76,231 Indbyggere. Lagde man yderligere dem til det nye Stor-København, naaede man op til: 476,806.

En stor, imponerende Fremgang overfor de 381,682 fra Folketællingen i 1895, en Stigning paa næsten 25 %, men alligevel ikke den haabede og ventede Halvmillion.

Stadig seks Tal, der ikke kunde udtrykkes som en Helhed. Og saa havde man endda taget alt med, hvad man med større eller mindre Ret kunde skrabe til sig som Stor-København.

Men der var intet derved at gøre. Det kære København var og blev stadig ved at være halvvoksen, en lang, opløben Lømmel mellem Europas gamle, ærværdige Millionhovedstæder.

Paa den anden Side havde vi jo dog alt, hvad Verdensbyerne kunde prale med. Vi var i enhver Henseende moderne og up to date. Det svundne Sekels sidste Tiaar havde gennemført store Fremskridt paa alle Omraader, og den gamle Herre havde afleveret den danske Hovedstad i en i alle Henseender forsvarlig Stand. Listen over Fremskridtene saa i Korthed saaledes ud:

I 1890 havde vi faaet Asfalt ligesom Paris. Foreløbig ganske vist kun paa Østergade og Købmagergade. Det havde været noget af en Københavnerbegivenhed, der havde affødt Vittigheder, Revuesange og en helt ny *fin-du-siècle*-Type, der slentrede paa det endnu fredelige »Strøg« og holdt Stævnemøde ved Ranchs Ur.

I 1891 var det nye Vandværk bleven indrettet ved St. Jørgens Sø. København, der er en i alle Henseender sund By, havde derigennem faaet det bedste Drikkevand i Verden — det smigrede man sig i hvert Fald med.

I 1892 havde vi slaaet det store Slag, der havde bragt os op paa Siden af de andre Storbyer: De gamle Gaslygters Tidsalder med den middelalderlige, tranlampeagtige Gadebelysning var ved at forsvinde sammen med Magistratsmaaneskinnet.

Den 5. Marts var det store nye Elektricitetsværk bleven aabnet i Gothersgade, og den 26. Maj havde man under beundrende Jubel set de første elektriske Buelamper paa Kongens Nytorv. De straalede, da de blev tændte, som smaa Sole over en af Verdens skønneste Pladser.

Omtrent samtidig havde vi anskaffet os et nyt moderne Brandvæsen. Med sit metalstraalende Materiel, sine blankhjælmede Svende og sine prustende Heste, havde det indkimet sin Popularitet helt op til Hoffet, med selve Prinsesse Marie som en Art Protektrice og Æreschef.

Og saa var der Cyclestierne! Noget vi var ganske ene om her i denne By, hvor Cyclen var ved at blive lige saa særprægende som Gondolen i Venedig.

I det nye Gadebillede var endvidere den første Bananvogn dukket op. Den repræsenterede en helt ny Form for den gamle Prangerhandel med dens syngende Raab, der hørte Provinsen til.

Men til alt dette kom saa i 1894 efter mange Kampe den udstrakte Frihavn, paa hvilken vor Fremtids Udvikling skulde baseres midt i et pragtfuldt Terræn, hvis Promenade var enestaaende. Thi Mage til den nye Langelinie havde hverken Paris, London eller Berlin.

København var bleven en delvis ombygget By med en stadig voksende Trafik, og midt i den viste der sig i 1895 den første selvkørende Vogn, der bevægede sig langsomt og forsigtigt gennem Gaderne uden Heste for.

Det var et af disse saakaldte Automobiler — en »Daimler« — om hvilken man havde hørt saa meget derude fra, og som mange paastod, vilde blive Fremtidens Køretøj. Hvis Politiet da i Længden vilde tillade

denne Gadeuorden, hvad man ansaa for tvivlsomt, da Hestene blev skræmmet og Fodgængerne generet.

I 1896 er saa Axel Heide og Ernst Bojesen som sædvanlig paa Spil. Paa alle de mest befærdede Steder skyder Kiosker op til Publikums Bekvemmelighed og de gamle antediluvianske Bybudes Udryddelse.

Og Aaret efter, 1897, præsenteredes vi for den første elektriske Sporvogn paa Strækningen Kongens Nytorv—Nørrebro. Denne Gang maatte vi imidlertid indrømme for os selv, at vi ikke altid var lige heldige, naar det gjaldt Trafikspørgmaalet. Skønt vi allerede i 1882 havde haft en rigtig pæn lille elektrisk Forlystelsesbane, der kørte med Skinneledning inde i Tivolis Labyrint og befordrede 55,482 Personer, saa anskaffede vi nu til Nyttekørsel i Gaderne en saakaldt Akkumulatorvogn.

Den blev snart næsten lige saa upopulær som Dampsporvognen i sin Tid ude paa Strandvejen, og der iværksattes formelige Protestadresser mod de stinkende, usunde Syrevogne. Saa forsvandt de ligesom Dampuhyret under den offentlige Opinions Tryk, og i 1898 kommer saa den store Sporvognssammenslutning, der baner Vej for et moderne, velorganiseret Trafiknet med nem Adgang til Omstigning.

Føjes saa hertil, at Havnen i 1899—1900 faar en betydelig Udvidelse, idet den tidligere Inderred inddrages som Inderhavn, saa forstaar man, at København med en vis Ret ved Aarhundredskiftet kunde spørge:

— Hvad mangler vi trods vor Halvvoksenhed af det, som de rigtige Storbyer kan prale med? Intet! Selv vort Forlystelsesliv staar paa Højde med, hvad der bydes andetsteds, og der mangler hverken Teatre, Varietéer, Cirkus eller Panoptikon, ja, vi har endogsaa disse moderne

Biografteatre, af hvilke det første allerede blev startet 1897 i Dyvekes Gaard.

Og saa har vi endda om Sommeren i Turisttiden foruden vor dejlige Omegn et Forlystelsesetablissement som Tivoli. Det er en »Institution«, der ikke blot er anerkendt som enestaaende i sin Art, men som ogsaa ligger midt i Byens Hjerte som Genbo til Raadhuset.

Derfor besøges Tivoli da ogsaa aarligt af mere end den halve Million, som vi selv sukker efter.

Saadan talte det nye opblomstrende København, medens det følte, at det stadig var fyldt af friske gærende Kræfter, og at det vedblivende vilde gaa frem, indtil det ved den næste Folketælling ikke blot vilde være bleven fuldvoksen, men ogsaa vilde være naaet et godt Stykke ind i Manddomsalderen.

Men der var dog et Forhold, som man ikke ønskede at dvæle ved, og med Hensyn til hvilket man med Omsvøb afviste Spørgsmaal fra Udlændinges Side:

— Hvorledes gik det til, at der midt i denne store, smukke, fremadstræbende By, som paa alle Felter ønskede at forskønne og udvikle sig, paa syttende Aar laa en grim, forfalden Kæmperuin med forrevne, røgsværtede Mure?

Noget lignende kendte man kun i Byer, der var bleven hærgede af Krig og Revolution som Paris efter 1870—71, da Tuilerierne og Æreslegionens Bygning gik op i Luer. Men naar man saa atter var kommet ind i økonomisk betryggede Tider, saa var man enten gaaet til en Nyopførelse eller til en Nedrivning.

I København derimod lod man Ruinen staa af det Slot, der allerede den 3.—4. Oktober 1884 var brændt ned til Grunden, og man gjorde sig end ikke den Ulej-

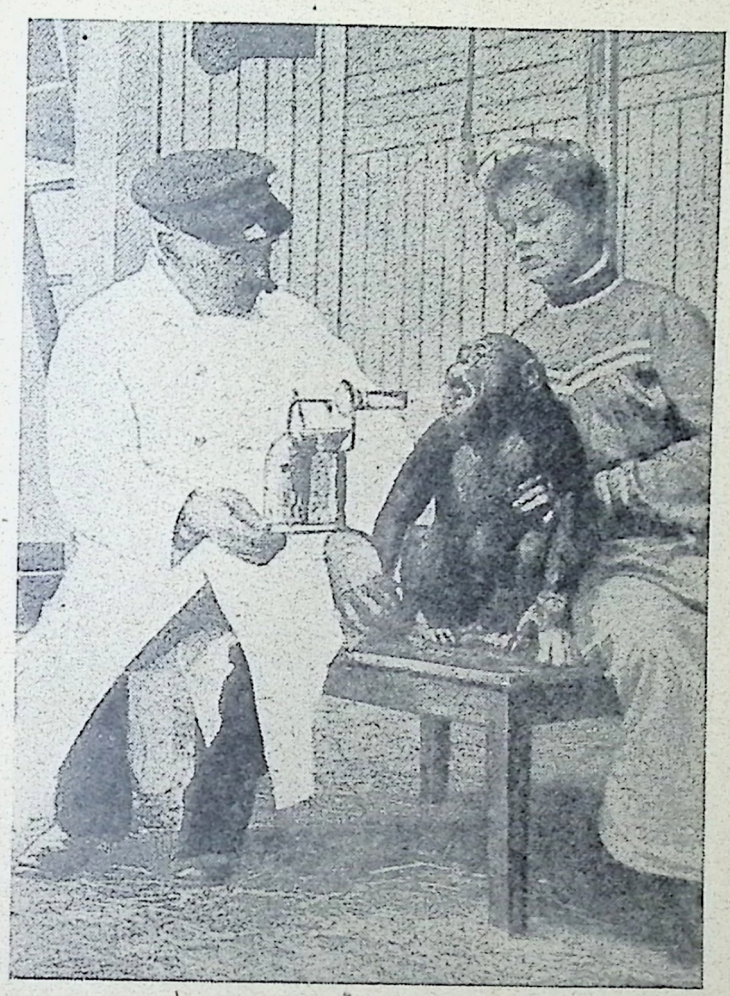

Fra Zoologisk Have. En Chimpanse bliver behandlet for Bronchitis. Det var ikke noget behageligt Arbejde at passe Aberne, idet Plejemor blev udsat for baade Fnat og anden Hudsygdom. Men det blev taget med godt Humør.

lighed at vedligeholde de sørgelige Rester med en Genrejsning for Øje.

Og dog var der ikke Tale blot om en Kongeborg, men om Sædet for alle Landets øverste Funktioner paa det udøvende, det lovgivende og det dømmende Omraade. Baade Konge, Rigsdag og Højesteret var bleven husvilde paa en Gang for ikke at tale om Kunsten.

Til Trods for Hoffets personlige Glans raadede dette, med hele Europa beslægtede og af alle Fyrster højagtede Kongepar, end ikke over ganske tarvelige Repræsentationslokaler indenfor Hoved- og Residensstaden.

Ved de store Guldbryllupsfester i 1892 havde man endog maattet ty til offentlige Lokaler og Hoteller.

Den danske Rigsdag var indlogeret i en gammel Soldaterkaserne, til hvilken der end ikke var en ordentlig Indgang, og som Folkets Repræsentanter, selv nede paa Balkan, vilde skamme sig over.

Og hvad endelig Landets højeste Ret angik, saa havde den til Huse i et privat lejet Palæ, i hvilket Dommere og Arrestanter, Advokater og Journalister, Politibetjente og Tilhørere maatte passere gennem det samme lille Forværelse, i hvilket Funktionærerne sad og gumlede paa deres medbragte Lommemad.

Hvorledes var denne Skandale mulig i en By, der havde Ambitioner i Retning af at være en Storby?

Ja, Svaret var ubehageligt og beskæmmende: Landet og Folket er splittet og uenigt, og trods voksende Velstand og politisk Forlig, staar Ruinen paa Slotsholmen stadig under Forbandelse af de Ord, som den daværende mægtige Oppositionsfører Chresten Berg lod sin Pennefører N. I. Larsen udslynge Morgenen efter Branden:

»Paa denne Tomt rejses intet nyt Christiansborg!« (»Morgenbladet« 4. Oktober 1884).

Vilde det nye Aarhundrede hæve denne Forbandelse og gøre Christiansborg til et Samlingens i Stedet for et Splittelsens Symbol?

IV.

Hvad vil det nye Aarhundrede bringe?

Lørdag den 2. Februar 1901 blev Dronning Victoria bisat under mægtig Deltagelse fra hele Verden. Allerede den 22. Januar var der ud paa Aftenen kommet et Iltelegram til det danske Hof fra Prinsessen af Wales, der meddelte, at den 82-aarige Svigermoder var afgaaet ved Døden stille og roligt Klokken 6½ om Eftermiddagen.

Dødsfaldet havde været ventet i nogen Tid, saa den tyske Kejser Wilhelm endog som nævnt havde kunnet naa at være til Stede i sin Bedstemoders Dødsstund.

Alligevel gjorde den gamle Dronnings Bortgang midt under Boerkrigen, som hun aabent havde afskyet, et stærkt Indtryk overalt.

For Danskerne var det glædeligt at se med hvilken varm Sympati man i den engelske Presse hilste den nye Dronning, idet man særlig fremhævede det karakteristiske Træk, at man næsten ikke havde mærket hende ved Tronskiftet.

Hun havde som ny Dronning af England holdt sig tilbage med den samme bly Beskedenhed som den, hun havde udvist, da hun blev Prinsesse af Wales.

Til Gengæld havde Kejser Wilhelm saa sandt ikke holdt sig tilbage ved denne, saa lidt som ved andre Lejligheder.

Han havde atter faaet Verden til at tale om sig, idet han under sit langvarige Englandsophold Gang paa Gang fandt Lejlighed til at forsikre om sin store Beundring for det engelske Folk midt under den Krig, hvis Hovedperson, Præsident Krüger, han i sin Tid havde lykønsket til hans Sejr over Englænderne.

Efter at Kejseren havde fejret sin Fødselsdag den 27. Januar, blev han af sin Onkel, den nye Kong Edward den Syvende, udnævnt til Generalfeltmarskal, og ved Afskedstaflet i Marlboroughhouse holdt han i den Anledning en stor Tale, i hvilken han sagde:

»Jeg takker Hans Majestæt Kongen for, at han har givet mig Rang af Feltmarskal i den britiske Hær. Paa Grund af denne Ære kan jeg bære samme Uniform som Hertugen af Wellington og Lord Roberts, og netop denne Kompliment sætter min egen Hær i højeste Grad Pris paa!«

Heri var man aldeles ikke enig med Kejseren hjemme i Tyskland, og selv et Blad, der stod Hoffet nær, spurgte:

— Blüchers og Moltkes Uniformer staar vel i Henseende til militær Ære højere end nogen anden i hele Verden?

Tronskiftet i England kunde da nok give Anledning til mange storpolitiske Betragtninger med Hensyn til, hvad der kunde ske i Europa i det nye Aarhundrede.

Men Aarhundredskiftets København interesserede sig ikke for Udenrigspolitik. I de højere Lag havde man dannet sig den Teori: Udenrigspolitik er en Luksus, som et lille Land ikke har Raad til! Og naar det bredere Publikum kom i Berøring med udenlandske Forhold gennem de nu mere og mere almindelige levende Billeder, tilkendegav det uforbeholdent sit Ubehag overfor

Franskmændene i Anledning af Dreyfusaffæren og overfor Englænderne i Anledning af Boerkrigen.

Samtidig var man stærkt ophidset paa Tyskerne paa Grund af de brutale Udvisninger i Sønderjylland.

Tilbageholdenhed med Hensyn til den Kritik, der altid har været Danskernes stærke Side, undtagen overfor dem selv, og neutral Forsigtighed i Dommen overfor Udlandet kendte man ikke noget til i de Aar, og det hang vel sammen med, at man ogsaa indefter betjente sig af det voldsomme Sprog, idet den store politiske Kamp, der var ført i over en Menneskealder, var ved at indtræde i sin afgørende Fase med Opbud af alle Kræfter i begge Lejre.

Allerede i Løbet af Foraarsmaanederne skulde vi have Valg saavel til Borgerrepræsentationen i København som til Folketinget.

Baade Hovedstaden og hele Landet skulde saaledes samtidig tilkendegive deres Mening. Og denne begyndte man allerede i Februar at bearbejde og præparere i Skrift og Tale.

Men endnu havde man ikke faaet Dampen rigtig op, og medens Agitationsmaskinen kun gik for halv Kraft, var der af og til Lejlighed til at opkaste det mere almene Spørgsmaal: Hvad vil det nye Aarhundrede bringe os alle?

Som et særligt karakteristisk Svar husker jeg et Foredrag, som jeg overværede i Egenskab af Journalist, og som blev holdt i »Industriforeningen«.

Taleren, der var Specialist paa det tekniske Omraade, karakteriserede først det svundne Aarhundrede som: Opfindelsernes Aarhundrede!

Han hævdede, at det rimeligvis ogsaa i Historien vilde komme til at figurere under dette Hædersnavn, og det

med fuld Ret. Thi hele vort daglige og forretningsmæssige Liv var blevet revolutioneret ved Opfindelsen af Jernbanerne, Dampskibene, Telegrafen, Telefonen og det elektriske Lys, saavel som af den elektriske Drift i det hele taget paa alle Omraader.

Derefter opkastede Taleren det Spørgsmaal: Kan man tænke sig, at det tyvende Aarhundrede vil slaa sin Forgængers Rekord og maaske gøre det Rangen stridig paa Opfindelsernes Omraade?

Herpaa svarede han sig først selv meget beskedent og forsigtigt, at man selvfølgelig aldrig med Bestemhed kan forudsige noget, og at man altid skal vogte sig vel for at anse sin egen Tid for den mest fremskredne.

Men derefter tilføjede han, at der ogsaa for Opfindelserne gælder en logisk Lov, hvis Grundregel er denne: Kun det, der er Brug for, opfindes eller rettere: Kun den Opfindelse, der har praktisk Udnyttelsesmulighed, støttes gennem den til dens Realisation og Gennemførsel i Livet absolut nødvendige Kapital.

Nu ved Aarhundredskiftet er Forholdet imidlertid dette, fortsatte Taleren, at vi gennem Oceandampere, Jernbaner og de nyopfundne Automobiler allerede kan præstere Hastigheder, der er større end dem, vi trafikmæssigt sikkert kan gøre Brug af.

Gennem Telegrafen og Telefonen er vi endvidere naaet til en Meddelelseshastighed, der nærmer sig Nul, saa at der ikke yderligere kan indhentes nogen Tidsbesparing.

Og gennem det elektriske Lys er vi i Stand til at gøre Nat til Dag med en Solskinsstyrke, der er saa blændende, at det menneskelige Øje ikke kan taale mere.

Selvfølgelig, indrømmede Taleren, kan der alligevel paa hvert af disse Omraader, der dominerer det moderne

Olivia Jacobsen og Peter Fjelstrup i »Alexander den Store«.

Samfundsliv, blive gjort nye Opfindelser. Og de vil efter al Sandsynlighed ogsaa blive gjort, men de vil aldrig kunne komme til at spille den samfundsrevolutionerende Rolle som det gamle Aarhundredes Opfindelser. Dette følger med logisk Konsekvens af, at Tidsreduktionen og Nyttevirkningen vil blive minimal i Forhold til det allerede opfundne og realiserede.

Man kan derfor ikke tænke sig Opfindelser, der vil fremkalde en saadan Omvæltning som dem, der satte Tiden for Transport af Passagerer og Varer ned fra Aar og Maaneder til Uger og Dage, og Tiden for Udveksling af Meddelelser ned fra Maaneder og Dage til Timer og Minutter, for ikke at sige Sekunder.

Vi er allerede naaet til, at man, saavel til Lands som til Vands, har reguleret Rekordjageriet ved Maksimalhastigheder, og paa Efterretningsvæsenets Omraade vil et Buds Smøleri eller Modtagerens øjeblikkelige Fraværelse, blot i et lille nødvendigt Ærinde, være nok til at gøre den ved Opfindelsen opnaaede Tidsreduktion nytteløs.

Teknisk set er der saaledes praktisk talt kun fremtidige Opfindelsesmuligheder under Vandet og oppe i Luften.

I første Henseende er Verdensomsejlingen under Havet jo et meget spændende Jules Verne-Eventyr, der vel vanskeligt kan tænkes nogensinde at ville blive realiseret i Virkeligheden. Men skulde Problemet blive løst, saa vil den trafikale Betydning dog næppe blive stor paa Grund af Risikoen ved Farten og Vanskeligheden ved Lufttilførselen.

Og hvad Luftproblemet angaar, saa har man jo nu i over hundrede Aar staaet paa omtrent det samme Udviklingspunkt som paa Opfindelsens første Dag. Der er egentlig ingen væsentlig Forskel paa den Ballon, som

Pilâtre de Roger benyttede i 1785, da han druknede under sit Forsøg paa at flyve over Kanalen, og den, med hvilken den stakkels Andrée for et Par Aar siden gjorde sit paa Forhaand dødsdømte Forsøg paa at naa Nordpolen.

De ligner begge den, som vor raske Luftskipper Lauritz Johansen gaar op med om Sommeren fra Tivoli.

Alligevel tør vi selvfølgelig ikke benægte, at Problemet: Det styrbare Luftskib vil blive løst i det nye Aarhundrede. Men i saa Fald siger vor Logik os, at man dels af Hensyn til Passagerernes naturlige Ængstelse, dels af Hensyn til Luftens ringe Bæreevne ikke vil kunne opnaa Resultater, der vil faa alvorlig Konkurrencebetydning for Personbefordringen og Varetransporten til Lands og til Vands.

Indtil videre vil man i hvert Fald sikkert vedblive at hylde de gode, gamle Verselinier:

Vi er ikke skabte til Højhed og Blæst,
ved Jorden at blive, det tjener os bedst!

Ud fra dette sagkyndigt underbyggede logiske Ræsonnement mente Taleren derfor at kunne ende i denne Konklusion:

— Det nye Aarhundrede vil i det store og hele paa det tekniske Omraade udnytte, forbedre og fuldkommengøre det gamle Aarhundredes Opfindelser, samtidig med at det vil sætte hele sin overskydende Kraft ind paa det sociale og kulturelle Udviklingsarbejde i Fredens og Fremskridtets Tjeneste.

Foredraget hilstes med stærkt Bifald, og det var sikkert ogsaa et korrekt Udtryk for, hvad Publikum tænkte om det nye Aarhundrede, i hvis fortsatte Fremdrift man

kun forudsaa mindre Maskinskader, foraarsaget ved Strejker eller lokale Krige, der sikkert vilde blive voldsomme, men som til Gengæld vilde blive korte. Hvad der tidligere havde varet Aar og Maaneder, vilde med de moderne tekniske Midler blive afgjort paa Uger og Dage.

Men da vi naaede hen i Marts Maaned, var der ingen, der længere tænkte paa, hvad der vilde ske i den europæiske Storpolitik eller i den almindelige Verdensudvikling.

Man var kun optaget af dette ene: Agitation og Forberedelse til Valgene til Borgerrepræsentationen og Folketinget, der skulde foregaa henholdsvis i Slutningen af Marts og Begyndelsen af April.

Forinden Resultatet af dette Dobbeltvalg forelaa, var København dog paa haandgribelig Maade blevet mindet om Aarhundredskiftets første store Verdensbegivenhed: En franskvenlig Konge havde afløst en tyskvenlig Dronning som Statsoverhoved over det mægtige engelske Empire, og hans danskfødte Dronnings første Rejse gjaldt København.

V.

Prinsesse Alexandras første Besøg som Dronning af England.

Torsdag den 23. Marts 1901 ankom Dronning Alexandra af England om Aftenen Klokken otte til Københavns gamle, skumle Banegaard, der kun lidet passede til Byens Storstadsdrømme ved Aarhundredskiftet.

Modtagelsen havde denne Gang været særlig højtidelig, idet Kong Christian personlig, ledsaget af Kejserinde Dagmar og Prins Valdemar, i Forvejen var taget til

Roskilde for at vende tilbage til København sammen med Dronningens Ekstratog, i hvilket den bekendte gule engelske Hofvogn var indrangeret.

Hele den kongelige Familie og alle Hovedstadens Honoratiores var mødt frem paa Banegaarden, og udenfor denne havde der samlet sig en tæt Menneskemængde, der ved Synet af den høje Gæst brød ud i et begejstret: Længe Leve Dronning Alexandra af England!

Derefter kørte Kongen med sine to Døtre i Karet til Amalienborg, medens Publikum overalt hilste og viftede. Thi Dronning Alexandra havde altid været Københavnernes Yndling.

Mange af de ældre, der erindrede hende fra Barn, gemte endnu det lille nydelige Fotografi, der blev. uddelt ved Aristokratiets Fest i Casino paa selve Formælingsdagen 10. Marts 1863.

Mange kunde ogsaa udenad det lille, simple Vers, der havde staaet paa den Vase med Prospekter, som var blevet overrakt af Beboere fra Omegnen af Bernstorff, hvor Alexandra havde opholdt sig hver Sommer gennem hele sin Barndom:

Faa Steder i Verden
du kender saa godt,
som Gentofte Kirke
og Bernstorff Slot;
om alt, hvad der binder,
i Tiden end brast,
du knytte dit Hjerte
til Danemark fast!

Saadan var det blevet, uden at den danske Prinsesse derfor var blevet fremmed i sit nye Fædreland.

Ved hendes Tronbestigelse var der gennem alle Blades Artikler gaaet en næsten hjertelig Tone, og i »Pall Mall Gazette« fandtes en Velkomst, der sluttede med Ordene »Gud velsigne Dronning Alexandra«, og i hvilken det hed:

»I Modsætning til sin berømte Moder sidder Edward den Syvende ikke paa sine Fædres Trone i ensom Storhed. *Han* har, og *vi* har en Dronning, som vi baade *kan* og *vil* være stolte af.

Det forekommer os, at der er faa Ting i den forløbne triste Uge, som har været mere slaaende end den fuldstændige Tavshed, der har omgivet hendes Navn og Handlinger, hende, hvem vi næppe nok kan tænke os uden med hendes gamle Titel: Prinsesse af Wales.

Pressen har ikke fortalt, har ikke kunnet fortælle os noget om, hvad hun har foretaget sig. Hendes Navn nævnes end ikke i Kongens offentlige Proklamation.

Det synes næsten, som om man havde glemt Kongens Ægtefælle.

Men alligevel: Hvor højtideligt, hvor rørende betegnende for Prinsessen af Wales er ikke denne Tavshed, der har været bredt over Dronningen af Englands Navn?

Vi vover at tro, at Hendes Majestæt nærer en medfødt Uvilje mod al stærk og højtidelig Fremhævelse af den Kendsgerning, at der nu tilkommer hende Rang og Titel som Dronning.

I alle disse Aar siden »Landets Haab« kom til os i de »skønne Martsdage«, har hun aldrig nogensinde søgt at trænge sig frem — undtagen til de Syge, de Lidende, de Nøgne, endnu forleden til Enkerne og Børnene af de Mænd, som kæmper for England i Sydafrika.«

Bladet anede maaske ikke selv, hvor rigtigt det havde opfattet Dronning Alexandra ved at fremhæve hendes

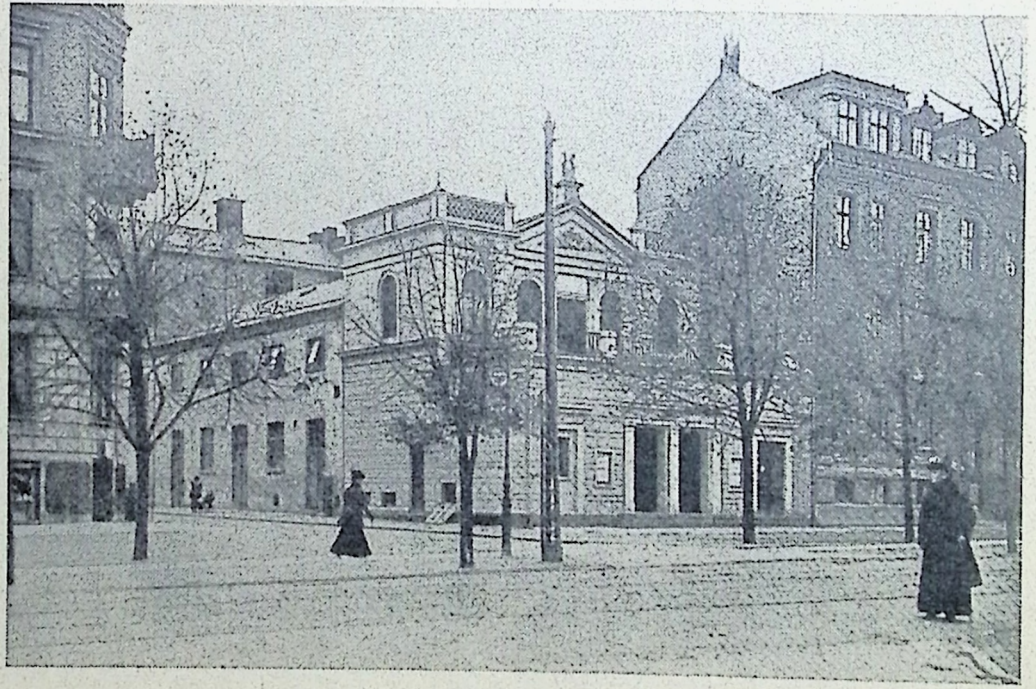

Frederiksberg Teater, tidligere Morskabsteatret, hvor Sommerrevuerne blev opført.
Nu Betty Nansen Teatret.

næsten bly Ulyst til at gøre sig gældende med sin nye Rang og Titel.

Dette Træk af Beskedenhed fik straks et rørende Udtryk i samme Øjeblik, som hun steg ud af Toget paa Københavns Banegaard.

Da Storfyrstinde Dagmar ved Alexander den Andens Mord den 13. Marts 1881 blev Kejserinde af Rusland, var Alexandra endnu kun Prinsesse af Wales, og som saadan stod hun selvfølgelig i Titel og Rang tilbage for den yngre Søster. Selv efter Alexander den Tredies Død i November 1894 vedblev den russiske Enkekejserinde efter Etiketten at gaa forud for den engelske Tronfølgers Gemalinde.

Men nu da Prinsessen af Wales var blevet regerende Dronning af England, havde hun faaet højeste Rang mellem alle Kvinder ved de europæiske Hoffer lige til Kejserinder.

Alligevel lod hun straks ved Indstigningen i Kareten, der skulde føre hende til Amalienborg sammen med Faderen og Søsteren, denne stige først ind og sætte sig paa Hædersplads.

Og saaledes vedblev Forholdet at være mellem de to Søstre efter en stiltiende Aftale, indtil de til sidst mødtes som Enker paa det lille beskedne »Hvidøre«, hvor Kejserinde-Eventyret til sidst fandt sin tragiske Afslutning.

Men den Gang var Dronningens Optræden stik mod al Etikette. Man vil kalde det en Bagatel, en Bagatel, der dog ofte er blevet pustet op til en stor Begivenhed, som har fremkaldt bitre Kampe, men som her med Hjertets Takt ganske vist blev gjort til den Bagatel, den var. Det var denne naturlige, menneskelige Fremtræden, der var Dronning Alexandras store Charme.

Det var en Selvfølge, at Københavns Befolkning greb Lejligheden til at ønske Englands Dronning Alexandra til Lykke.

Det skete den 30. Marts, just som man var begyndt at fejre Hundredaarsdagen for Slaget paa Reden ved en stor Festbasar. Lykønskningen overbragtes af en Deputation bestaaende af Grev Danneskiold-Samsøe, Frants Th. Adolph, Harald Bing, Axel Meyer, Carl Michelsen, Th. R. Segelcke og Claus L. Smidt.

Dronning Alexandra, der var klædt i dyb Sorg, var ganske alene, da hun modtog Deputationen, hvis medbragte Adresse sluttede saaledes:

»Med Ønsket om, at en lys og rig Fremtid maa være det engelske Kongepar forundt, frembærer vi en Hilsen fra Danmark, fra Dronningens Barndomshjem, i hvilket hendes kongelige Husbond stedse vil være en velkommen og hædret Gæst.«

Dronning Alexandra modtog med den hjerteligste Tak Adressen, som et Udtryk for den Kærlighed og Sympati, hvormed hendes Landsmænd, trods de mange Aar der var svundne, endnu omfattede hende, og hun udtalte i den videre Samtale, at Adressen ogsaa i høj Grad vilde glæde hendes Gemal.

Ved Hoffet fortalte man iøvrigt den Gang en morsom Anekdote fra det sidste Besøg før Dronning Louises Død.

Prinsessen af Wales var kommet til København sammen med sit lille, tre Aar gamle Barnebarn, Prins Edward Albert, der skulde præsenteres for Oldeforældrene.

Saa snart han kom ind i Havesalen paa Fredensborg, stolprede han lige over Gulvet, stillede sig ved Siden af Dronning Louise og veg ikke fra hende. Han havde fra det engelske Hof faaet en absolut Respekt for en

»Queen«, derimod var en King et Begreb, han kun havde fra Spillekort, og som derfor aldeles ikke imponerede ham i nogen Retning. Et Forhold, som Christian den Niende mildt bebrejdende paatalte overfor sin Datter.

Til Gengæld var det, som om Københavnerne havde faaet en helt ny Opfattelse af den tidligere Prins af Wales.

Man havde tidligere haft den Fornemmelse, at han kun aflagde Besøg ved Hoffet af Høflighed mod sine Svigerforældre og sin Hustru. Hans Syn paa dansk Hofliv karakteriseredes gennem den udbredte Anekdote, der fortalte om, hvordan hans Adjudant en Dag lidt respektløs havde sagt:

— Der er dog ikke noget Sted i Verden, der er saa kedeligt som Fredensborg.

Prinsen af Wales svarede i en skarp Tone til Bestyrtelse for Hofmanden:

— Hvor tør De tale med om det! — — — Hvorefter han tilføjede: De har jo aldrig været paa Bernstorff!

Anekdoten er sikkert lavet. Kong Edward var for meget Verdensmand til at sige den Slags Ting, selv om han tænkte dem. Men allerede i den sidste Halvdel af det gamle Aarhundrede, da Tsar Alexanders Kæmpeskikkelse var forsvundet som det dominerende Centrum i Fyrstekredsen paa Fredensborg, havde man haft det Indtryk, at Prinsen af Wales ogsaa satte Pris paa at søge Ro og Hvile hos den gamle Kongefamilie.

I denne havde der iøvrigt været stille siden Dronning Louises Død. Men nu saa Kongen sig omgivet af sine tre Døtre, og den tidligere Tilbagetrukkethed blev brudt umiddelbart før Paaske af et stort Bal hos Kronprins Frederik.

Men inden Fødselsdagsfesten oprandt den 8. April, havde de to store Valg fundet Sted og præget Københavns.

VI.

De store Paaskevalg i Aarhundredskiftets Foraar.

Tirsdag den 26. Marts og Onsdag den 3. April havde de lige fra Nytaar forberedte Valg til Københavns Borgerrepræsentation og det danske Folketing fundet Sted.

Den kommunale Situation var jo denne, at vi endnu levede paa Valgloven af 23. December 1865, ifølge hvilken Valgretten til Borgerrepræsentationen tilkom de Folketingsvælgere, der havde betalt mindst 3 Kroner Kvartalet af en Indtægt paa 1000 Kroner. Først 20. April 1908 indførtes lige almindelig Valgret for Mænd og Kvinder.

Forholdstal kendtes endnu ikke. De seks Kandidater, der opstilledes i Stedet for de afgaaede Medlemmer, kom altsaa alle til enten at tilhøre det ene eller det andet Parti. Enten de Konservative eller de forenede Liberale og Socialdemokrater.

Denne Alliance havde allerede i 1901 Majoritet i Borgerrepræsentationen. Blev dens seks Kandidater nu valgt, vilde Flertallet blive kompakt og enevældigt i alle kommunale Anliggender.

Fortsattes der videre ad den Vej, vilde det Parti, som talte de største Skatteydere, overhovedet ikke mere have nogen Repræsentation i Borgernes Forsamling. De Konservative vilde simpelt hen blive udryddede med Hud og Haar.

Hvor meningsløs denne Tanke end maatte være for

enhver, der overhovedet havde borgerlige Interesser at forsvare, saa slog de Liberale, der til dels netop bestod af den øverste borgerlige Overklasse, alligevel stadig Følge med Socialdemokraterne.

Resultatet var, at deres forenede Liste sejrede ved Valget den 26. Marts med mellem 15,489 og 15,958 Stemmer, medens den konservative Liste kun opnaaede 10,389 og 10,455.

Flest Stemmer fik Grosserer Eskild Salomon, der af mange Konservative blev betragtet som det mindste Onde, medens man ansaa den svenskfødte Socialdemokrat Jönsson for det største. Han var end ikke rigtig populær mellem sine egne og kom da ogsaa ind som Nummer sidst.

Men Højre var uhjælpelig slaaet ud, og det store Spørgsmaal var nu: Hvilken Indflydelse vilde Udfaldet af de kommunale Valg til Borgerrepræsentationen faa paa de politiske Valg til Folketinget?

De fleste tog daarlige Varsler af Resultatet. Men iblandt Konservative har der altid været haardnakkede Optimister, og de mente, at Resultatet netop var udmærket politisk set, fordi der nu vilde gaa Socialistforskrækkelse i Borgerskabet i København og selv i Venstrebønderne ude i Landet.

Alle virkelig konservative Mænd vilde gøre deres Pligt, og saa var Sejren vis den 3. April.

Ogsaa her var Afgørelsen meget vigtig.

Det var det gamle Højre, der var ved Magten i dets fornyede Estrupske Skikkelse med den store Godsejer Hannibal Sehested som Konseilspræsident. Det var aabent blevet udtalt fra Kronens Side, deriblandt af selve Kronprinsen i en Tale ude i Landet, at det her drejede sig om det sidste Forsøg i denne Retning, og det ikke

Udsigt over Raadhuspladsen for godt 25 Aar siden.
Tilvenstre ses Hotel »Bristol«, der forlængst er ophørt, og hvor nu en Bank og et stort Assurancefirma er flyttet ind. I Midten ses Palace Hotellet.

kunde ventes gentaget, hvis Regeringen ikke fik den nødvendige Støtte i Vælgerbefolkningen.

Denne Udtalelse virkede som et Kampsignal! Oppositionen satte hele sin Kraft ind paa at skabe en saa overvældende Majoritet som muligt til at vælte Regeringen med, der end ikke længere kunde stole paa sin gamle faste Borg: Landstinget, i hvilket der var begyndt at blive Mudder i Geledderne.

Valgkampen blev da ualmindelig voldsom, og den var fra Oppositionens Side for en meget stor Del baseret paa den Beskyldning mod Regeringen, at denne ved administrative Overgreb og Forflyttelser havde øvet Valgtryk og Partivold mod politiske Modstandere indenfor Tjenestemændenes Kreds, særlig for Trafikministeriets Vedkommende.

I den konservative Agitation spillede det nationale Element en stor Rolle overfor Krabbe i Kalundborgkredsen, idet man ikke mindst i Hovedstadens ledende Kredse angreb ham for hans Forhold til Datteren Fru Wildenrath Krabbe for hendes tyskvenlige Agitation i Sønderjylland.

Man fik her en uventet Allieret i selve Georg Brandes, der bebrejdede Oppositionen, at den lod Højre ene om at øve den Patriotisme, der ellers alle andre Steder var de Frisindedes nærmeste Opgave: at beskytte de undertrykte Landsmænd.

Den 3. April oprandt saa med højt, smukt, klart Foraarsvejr.

Dette havde sin Betydning, thi ganske vist var Valgmaaden ved den nye Lov blevet ændret til det nu saa kendte hemmelighedsfulde Badekammersystem med Afkrydsning, men endnu havde man bibeholdt den gamle,

ofte livlige mundtlige Valghandling, inden man gik til Afstemning.

Begyndelsen skete ude paa Frederiksberg, hvor man tog fat allerede Klokken 10, og den varede i halvfjerde Time.

I København begyndte man først Klokken 12, og man var gennemgaaende færdig i Løbet af et Par Timer rundt om i de 13 Kredse, som man havde faaet i Stedet for de gamle 9.

Ogsaa efter Omlægningen var det dog den nu normalt store femte Kreds, der samlede Interessen, idet Borgbjerg, eller som han dengang endnu kaldtes: Jeppesen-Borgbjerg, stod overfor Fabrikant Grønlund.

Det var næsten lutter Socialister, der havde samlet sig i det nu forsvundne Eksercerhus i Gothersgade, og de overdøvede Højres Talere, saa at de ikke kunde faa fremført et Ord, paa samme Maade som Kommunisterne nu terroriserer Socialdemokraterne.

Den livlige Valghandling, der her varede til Klokken 3 Eftermiddag, kulminerede i en Forespørgsel fra en Interpellant til den socialdemokratiske Kandidat, om han vedstod denne Udtalelse:

— Naar den næste store Revolution kommer, staar de danske Arbejdere parat!

— Ja! svarede Borgbjerg, de danske Arbejdere staar parat til at høste Frugten af den næste store Revolution.

Det Svar kunde man saa selv udlægge, som man vilde.

Medens Afstemningen endnu fortsattes i København, kom der Telegram fra Kalundborg om, at Georg Brandes havde sluttet sin store Angrebstale mod Krabbe med disse kraftige Ord:

— Det eneste klare, tydelige Svar, der vil blive forstaaet i denne Sag paa begge Sider af Grænsen, ja i hele Danmark og Tyskland med, er: at vi lader Krabbe falde!

Og Krabbe faldt uden Modkandidat med 1279: Nej! mod 1226: Ja!

Det var noget af en Sejr for det konservative Parti, men en negativ Sejr, og selvfølgelig interesserede man sig først og fremmest for København selv.

Der havde jo været en Tid, og den kunde gamle Københavnere ikke glemme, da Hovedstaden var Højres faste Borg, om hvilken Carl Ploug som Formand for »Højres Arbejder- og Vælgerforening« kunde sige til Konsejlspræsident Estrup:

»Jeg overrækker Deres Excellence Københavns Nøgler, ligesom de i sin Tid blev afleveret til Kommandanten om Aftenen til Pant paa, at alt var sikkert og aflaaset.«

Først ved Valgene i Sommeren 1884 var Portene da ogsaa blevet slaaet ind i »Kongens København«.

Men Nederlaget var atter blevet genoprettet, og Fjenden jaget ud i 1887, da hele Hovedstaden tilbageerobredes, uden at man dog formaaede at faa lukket Nørreport for de fra det store Arbejderkvarter paa den anden Side Søerne indtrængende Skarer, under Ledelse af den lille, kradsbørstige Skrædder Peter Holm.

Siden da var det gaaet op og ned — ogsaa for Peter Holm, der havde faaet en trist Skæbne, som afsluttedes med Selvmord i Fængslet.

For Højres Vedkommende var nu i 1901 egentlig kun Etatsraad Hammerichs Valg sikret i den nye sjette Kreds, medens man med Spænding fra begge Sider fulgte anden Kreds, i hvilken Alfred Benzon stod overfor Indenrigsminister Ludvig Bramsen; og Frederiksberg

Første, i hvilken Professor Ellinger havde faaet en farlig Modkandidat i Skolemanden Johan Ottosen.

Særlig Vægt lagde man fra Højres Side paa at faa Bramsen valgt. Han repræsenterede det borgerlige Element i Regeringen og var den første Grosserer, der havde siddet i Kongens Raad. Han havde da ogsaa vist sig som en praktisk og forhandlingsdygtig Mand, selv under de vanskeligste Forhold, og man havde fra alle Sider anerkendt hans Arbejde for Gennemførelsen af den saakaldte Fabrikslov.

Der var mange, der ymtede om, at hvis han blev valgt, vilde han eventuelt være Fremtidens Mand, dersom den øvrige Regering skulde give op.

Og maaske tænkte Bramsen virkelig ogsaa selv noget i den Retning. Dagens Enderesultat blev trist for Højre, idet det ialt tabte 8 Kredse, og dets Mandater i Folketinget svandt ind fra 16 til 9, endda kun hvis det beholdt Færøerne.

Professor Ellinger var faldet, og den gamle Marinekreds — den ottende — der i mange Aar havde været repræsenteret af selve Marineminister Ravn — var gaaet over til Forsvarsnihilisten, den socialdemokratiske Snedker Martin Olsen.

Dog endnu stod der sent ud paa Aftenen Haab til anden Kreds i Højres Borg i Wittmack og Riises Lokaler paa Gammel-Holm, hvor man samledes i de smaa Sale for at høre Valgresultaterne blive oplæste og kommenterede.

Stemningen var mat, medens det ene Ulykkesbudskab indløb efter det andet.

Stor Jubel vakte det dog, da der kom et Telegram om, at den drevne Agitator, Overretssagfører Poul Rasmussen, der havde taget saa mangen Tørn i København,

havde erobret Randers anden Bykreds lige for Næsen af den gamle, socialdemokratiske Veteran, Forretningsfører Peter Knudsen, der havde troet, at der var Fred og ingen Fare.

Humøret var atter kommet lidt i Vejret. Da indtraf der pludselig fra det nærliggende Christiansborg, i hvis Ridehus der var Valglokale, en Marathonløber, som under vilde Fagter banede sig Vej gennem den lange tarmagtige Indgang, medens han udslyngede Sejrsfanfaren:

— Bramsen er valgt! Benzon er faldet! Indenrigsministeren leve!

En øredøvende Hurrastorm rejste sig som en Orkan, og der blev straks telefoneret til den sejrende Kandidat, der i Mistillid til Udfaldet af Valget var taget hjem til sin Villa »Vikingehøj« ved Vedbæk. Man opfordrede ham til straks at komme til Stede for at modtage Lykønskning og at tale Opmuntringens Ord til de forsagte og nedslaaede.

Og Indenrigsministeren tog straks til København, for her ved Ankomsten at modtage den autentiske Meddelelse, at hans Modkandidat Alfred Benzon var bleven valgt.

De, der den Aften sent ud paa Natten forlod Wittmacks Lokaler, havde en bestemt Fornemmelse af, at der vilde ske noget i en ikke fjern Fremtid.

Fortiden laa bag!

Fra »Sommerlyst«s Koncertsal 1910, under Opførelse af »Skærmbrættet«.

VII.

Christian den Niendes Fødselsdag og dens Følger.

Første Paaskedag den 8. April 1901 fejrede Kong Christian den Niende da sin 83-aarige Fødselsdag.

Selvfølgelig blev den præget af de to umiddelbart forudgaaende Valgdage.

Da Kongen i 1863 besteg Danmarks Trone, havde han en alt andet end god Presse. De to fornemste førene Partiorganer »Dagbladet« og »Fædrelandet« omtalte ham ofte paa en Maade, der baade var uretfærdig og usømmelig, og skønt Kong Christian ikke lod sig mærke med noget, saa tilgav han dog aldrig rigtig hverken Bille eller Ploug, hvor loyale de end senere var blevet.

Hvad den konservative Presse i København ved Aarhundredskiftet angaar, saa bestod den af »Berlingske Tidende«, »Nationaltidende«, »Dagbladet«, »Dagens Nyheder«, »Vort Land« og »Aftenposten«.

Disse Blade, mellem hvilke »Dagbladet« nu var gledet i andet Plan som »Aflægger« af »Ferslewerne«, havde altid indtaget en korrekt Holdning overfor Kongen og hans Hus, men de havde aldrig været servile eller krybende. Tværtimod! Højrepressen havde gennem Kampaarene i Firserne og Halvfemserne haft en vis Tilbøjelighed til overfor Hoffet at optræde protegerende overfor de Angreb og Insinuationer, der fremkom særlig i »Social-Demokraten« og »Politiken«.

Hvad Venstres gamle Hovedorgan »Morgenbladet« angik, det Blad, der efter Christiansborgs Slotsbrand havde profeteret, at der aldrig mere vilde rejse sig nogen Kongeborg paa Tomten, saa eksisterede det ikke mere, saa lidt som den til Tider meget næsvise »Dags-Avisen« med Øgenavnet »Das-Avisen«.

Siden 1892 havde dennes tidligere Redaktør, den gamle Radikaler William Secher, været Leder af Albertis nye Bladforetagende »Dannebrog« med Otto Borchsenius ved sin Side som litterær Medarbejder.

Det var dog Secher, der bestemte alt eller rettere, som med selvbehagelig Skinselvstændighed udførte alle Albertis Ordrer, som hans haandgangne Mand og slavisk lydige Tjener.

Og Albertis Parole, siden han havde styrtet Hørup i Køge, var denne: Venstre skal være hoffähig.

Derfor slog »Dannebrog« ind paa en Hofreportage, som vi ikke tidligere havde kendt Mage til i dansk Presse, og som ofte virkede stødende netop paa de mest loyale ved sin sleskende Servilitet.

Ad denne Vej vandt man nu ganske vist ikke en Mand som Kong Christian, der var meget mistænksom overfor Smiger, men der er alligevel næppe Tvivl om, at dette Omslag i Tonen, der indvirkede paa Venstrepressen ude i Landet, var god politisk Taktik, medens Oppositionen forberedte sig til at overtage Regeringen og Sædet i Kongens Raad.

Paa Majestætens 83-aarige Fødselsdag mødte »Dannebrog« da ogsaa med en hyperloyal Hyldest, medens det samtidig erindrede om de Begivenheder, der var forefaldet i det forløbne Aar, og om hvilke Mindet maatte være Kongen særlig behageligt. Deriblandt i første Række »Valkyrien«.

Denne Krydserkorvets Togt 1899—1900 ud til de fjerne østasiatiske Farvande med Prins Valdemar som Chef havde jo været noget af et moderne Eventyr, der næsten havde givet ny Klang til Ordene: »Du Danskes Vej til Ros og Magt, sortladne Hav«.

Thi Valkyriens Togt havde været et fuldstændigt Triumftog, baade ud og hjem, lige til de sidste Besøg i de franske og engelske Havne.

Pressetjenesten havde ogsaa været lagt godt til Rette, saa at den offentlige Mening med fuld Føje havde faaet det Indtryk, at der her var Tale om et Foretagende, der ikke blot kastede Glans over vor lille beskedne Marine, men ogsaa vilde faa økonomisk Betydning for vort Handelslivs Udvikling.

Det var da med virkelig Folkejubel, at Valkyrien blev modtaget, da den den 21. Juli 1900 om Morgenen stod ned gennem Sundet fra Helsingør, ledsaget af en formelig Flaade af flagsmykkede Dampere og Lystfartøjer, for til sidst, under Kanonsalut og Hurraraab, at ankre op ud for den af Menneskemængden besatte Langelinie.

Hele Modtagelsen formede sig som et maritimt Folkelivsbillede af uforglemmelig malerisk Virkning.

Og nu gik det Slag i Slag med Modtagelsesfesterne, blandt hvilke den største og mest betydningsfulde var den, som en Række af vore fornemste Institutioner og Virksomheder havde arrangeret den 30. Juli i Koncertpalæet. Den overværedes ikke blot af alle officielle og uofficielle Spidser i Stat, Kommune og Civilsamfund, men ogsaa af Kongen selv, der førte Kronprinsesse Louise, samt af alle Medlemmer af det kongelige Hus, for Herrernes Vedkommende i Uniform og med store Ordener lige til Elefanten.

Der var ialt dækket til 500 Festdeltagere, blandt hvilke Valkyriens Mandskab i den hvide Tropeuniform og med det funklende nye Sølvkors i Dannebrogsbaand indtog en Hædersplads.

Festen indlededes selvfølgelig med et Leve for Kongen og hele det kongelige Hus ved Grosserersocietetets Formand, Etatsraad Adolph. Men umiddelbart derefter skete der noget, som fuldstændig overrumplede Festarrangørerne saavel som os Referenter, der endnu slet ikke havde tænkt paa at have Skrivetøjet i Orden: Kongen rejste sig og — bad om Ordet!

Vi var vant til, selv fra de store Festligheder kort forinden i Anledning af Esbjergs Jubilæum, at Majestæten kun udtrykte sig ganske kort i formelle Vendinger, der officielt blev sendt ud gennem Ritzaus Bureau.

Men i Dag var det helt anderledes. Kongen var blevet grebet af Situationen, og han talte sig til almindelig Forbavselse og under stigende Interesse mere og mere op, indtil han endte i et formeligt Foredrag.

Overraskelsen stiger hos de Tilstedeværende, thi dette er aabenbart hverken mere eller mindre end en Improvisation under Øjeblikkets Indtryk og Stemning.

Det er den største Tale, Kong Christian nogensinde i sit Liv har holdt, i hvert Fald absolut den længste, og da den ogsaa af andre Grunde har Interesse, skal jeg gengive den i nogenlunde udførligt Referat:

»Denne Fest er for mig og min Familie en Glædens Dag. Jeg takker Dem alle hjerteligt for den Hyldest, De ved denne Lejlighed har vist mig.

Det var med Tvivl og Ængstelse, at jeg saa min elskede yngste Søn overtage sit Hverv for Fædrelandet og særlig for Handelsstanden. Men jeg nærede Haab om, at han ikke vilde skuffe dem, der stolede paa ham.

Jeg og vi alle glæder os nu over det Held, der har fulgt ham. Vi læste jo med Begærlighed Efterretningerne fra Togtet, efterhaanden som de indløb, og vi takker Vor Herre for det gunstige Forløb.

Saa at sige intet Uheld har ramt Valkyrien, og ingen Mand er blevet straffet under denne Rejse.

Næst Forsynet maa det gode Resultat tilskrives den Takt og Besindighed, som Prins Valdemar har lagt for Dagen.

Jeg er stolt over, at min Søn saa heldigt har løst denne Opgave og gjort sin Pligt. Han er overalt blevet modtaget paa bedste Vis.

Prins Valdemar har ved denne Lejlighed godtgjort, at Marinen under fredelige Forhold kan udføre Hverv, der kommer hele Fædrelandet til Gode. Jeg tror, at dette er en Hæder ikke blot for ham, men ogsaa for den danske Flaade. For den ønsker jeg al Lykke og Fremgang, og jeg haaber da ogsaa, at vor Repræsentation vil bevilge de nødvendige Midler til dens Udvikling.«

Der var under de foreliggende vanskelige Bevillingsforhold ikke saa lidt Politik i det sidste temmelig uventet udtalte Haab om, at »vor Repræsentation« vilde følge Forsvarsministrene i deres forelagte Bevillinger, særlig Marineminister Middelboe i hans Krav om Nybygninger til Flaaden.

Men bortset fra dette lille politiske Hjertesuk fra den gamle Militær, saa var det dog først og fremmest en stolt Faders hjertelige Tale til sin lykkeligt hjemvendte Søn. Og det var da ogsaa tydeligt, at de faderlige Kongeord gjorde et stærkt Indtryk paa Prins Valdemar, der bedst forstod, hvor dybtfølte Ønskerne maatte være, naar de kunde gøre hans Fader saa veltalende.

Det blev efter dette lidt vanskeligt for »Store Nordiske«s Direktør, Kommandør Suenson at holde den egentlige Festtale for Prins Valdemar, der i sit Svar meget beskedent lod to Trediedele af Takken gaa videre til sine Officerer og sit Mandskab.

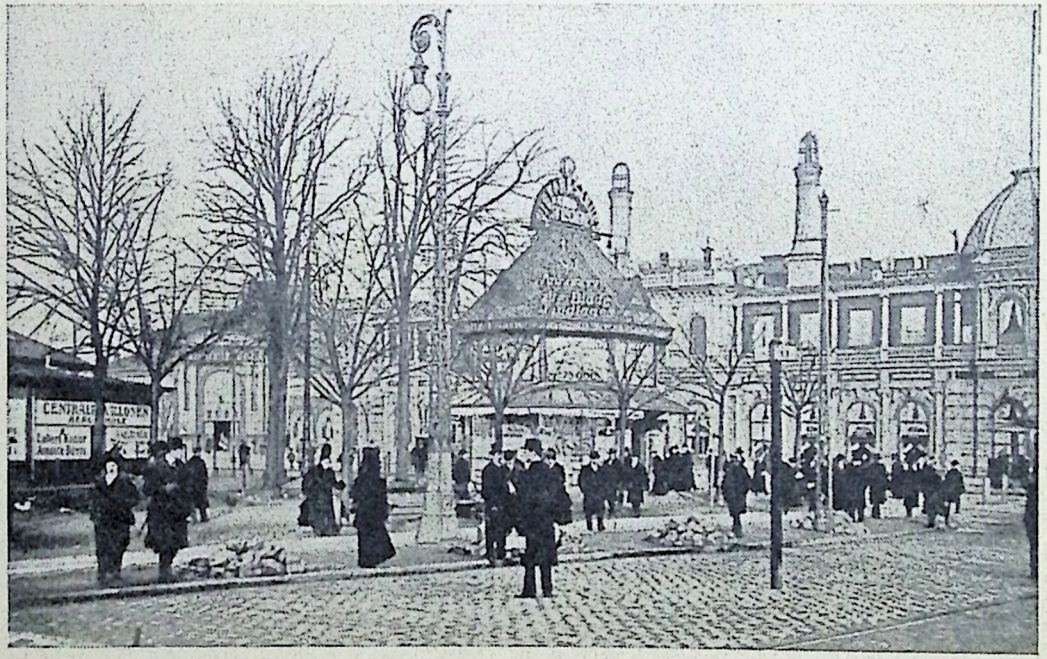

Bergenholz' lille Reklamepavillon, hvorfra der om Aftenen for et stort Publikum paa Pladsen var Opførelse af Films under Ledsagelse af Grammofonkoncert. Paa samme Plads er nu »Axelborg« opført. I Baggrunden ses »National« og yderst tilvenstre ligger Cirkus.

Herefter bølger Festen frem og tilbage med Taler, Sang og Musik, og Stemningen bliver efterhaanden saa animeret, at det er ret haabløst at prøve paa at skaffe sig Ørenlyd.

Da sker der atter noget bemærkelsesværdigt. En i den store Forsamling aabenbart temmelig ukendt Mand rejser sig og tager Ordet. Hvem er han, gaar det fra Mund til Mund? Professor Deuntzer! lyder Svaret. Til en Begyndelse har han lidt vanskeligt ved at trænge igennem, og han synes heller ikke at være nogen særlig rutineret Taler. Midt i Uroen opfanger man saa Prinsesse Maries Navn. Og pludslig bliver der højtidsfuld Stilhed, som vedvarer lige til Slutningsordene:

»Naar Valkyriens Mænd med Kærlighed og Begejstring nævner Prinsesse Maries Navn, da er det jo for os andre et nyt Vidnesbyrd om den Inderlighed, med hvilken Prinsessen, under trofast Bevarelse af sin dybe Kærlighed til det skønne Frankrig, har sluttet sig til vort Land og vort Folk med hjertelig Sympati og med Lyst og Villie til at virke for alt, hvad der er godt og smukt.«

Den Hyldest, der ledsagede disse Ord, der efterfulgtes af »En Sømandsbrud har Bølgen kær,« havde næsten sydlandsk Karakter.

Prins Valdemar og Prinsesse Marie, der lige havde afsluttet sin store Velgørenhedsbasar, var blevet de to populæreste Københavnere. Men fra den Dag begyndte man ogsaa i forskellige Kredse at beskæftige sig mere og mere indgaaende med det Spørgsmaal: Hvad foregaar der egentlig i Det gule Palæ?

Man vidste, at den gamle Konge, siden Dronning Louises Død stadig hyppigere og hyppigere besøgte Prins Valdemar, og det paastodes, at han der talte og tiltaltes

i friere Former end Tilfældet var baade paa Amalienborg og paa Charlottenlund.

Af Valkyriefesten havde man nu yderligere faaet det Indtryk, at Professor Deuntzer, der var Medstifter af »Østasiatisk Kompagni« og Medlem af Bestyrelsen af dette oversøiske Dampskibsselskab, som havde haft en saa væsentlig Andel i Korvettens Udsendelse, ogsaa efter den fortrolige Maade, paa hvilken han havde talt til Prinsesse Marie, maate staa det lille Hof nær, og gennem det Kongen.

Derefter spurgte man videre: Hvad Rolle spiller egentlig disse »Østasiater« bag de politiske Kulisser, og hvilken Indflydelse udøver de som en stille Magt udenfor Rigsdagen som et tredie Ting?

Det var dette Spørgsmaal, som man i de siden Valkyriens Hjemkomst forløbne tre Fjerdingaar med Mellemrum havde beskæftiget sig med, og som nu efter de to Valg atter dukkede frem i Form af alle Slags Hentydninger i Lykønskningsartiklerne i Anledning af Kongens første Fødselsdag i det nye Aarhundrede.

Rundt om i Oppositionspressen udtalte man ligesom i Albertis »Dannebrog« Haabet om, at det nye Sekel ogsaa maatte indvarsle en ny Ære i dansk Politik, og at Kongen i sit Livs Aften vilde prøve paa at erhverve sig sit Folks Kærlighed og Agtelse ogsaa som Regent, efter at alle forlængst havde anerkendt ham og bøjet sig i Ærbødighed for ham som Menneske og Karakter.

Imidlertid skete der ingenting.

Der herskede Sommerstilhed saavel i Rigsdagskasernen som i Kongeresidensen, hvorfra Gæsterne efterhaanden forsvandt en for en, indtil Majestæten selv den 23. Maj tiltraadte sin aarlige Rekreationsrejse til Wiesbaden ledsaget af sin yngre Broder Prins Hans.

Men Prins Valdemar og Prinsesse Marie fulgte med om Bord paa Kongeskibet »Dannebrog« til Lübeck. Derved understregedes atter det intime Forhold, der bestod mellem det gamle Hof paa Amalienborg og det unge Hof i Det gule Palæ med alle de raske Drenge og fremmede Gæster.

VIII.

Bag Systemskiftets Kulisser.

Fredag den 16. Juli sprang saa Bomben. Skønt man længe havde set, at Lunten var tændt, kom Eksplosionen alligevel som en Overraskelse, fordi Ventetiden stadig var trukket ud.

Konsejlspræsident Hannibal Sehested indgav hele Kabinettets Demission, først og fremmest fordi han mente sig forraadt af sine gamle Meningsfæller, de Frikonservative, de saakaldte »otte«, der i Landstinget, skønt de fortrinsvis var Godsejere, dog var traadt i en systematisk Opposition til Ministeriet under selve Grev Frijs Frijsenborgs Føring.

Det var i Virkeligheden Højre, der selv havde begaaet Harakiri-Selvmord, men Venstre hoverede med Rette over — — — Sejren!

Herefter var det store Spørgsmaal: Hvad nu? Svaret var langtfra givet paa Forhaand, thi efter tredive Aars Kamp havde Oppositionen end ikke en færdig Ministerliste at præsentere i Enighed.

I Provinspressen var man hidsigst i sine Krav: Nu maa det være Skidt eller Kanel! Venstres Mænd og Venstres Grundsætninger! Et Ministerium uden »Men«er! Saadan var Tonen rundt omkring.

Og saadan var egentlig ogsaa det nu trætte Højres Ønske. Man vilde have en virkelig Fører med politisk Navn til Ministerchef og politisk Ansvarshavende, naar man nu skulde til at træde i loyal Opposition.

Og saa kom Navnet: Professor Deuntzer! Som Politiker var der ingen, der kendte ham, navnlig ikke ude i Landet, hvor man udtalte hans Navn paa de mærkeligste Maader og vist egentlig aldrig fik det lært.

I Hovedstaden var der selvfølgelig mange, der vidste, at han var en udmærket Universitetslærer, som ogsaa havde vist praktisk Interesse og Dygtighed, men politisk — — — Nej!

Enkelte mindedes dog nu atter Valkyriefesten. Ved denne var det Professor Deuntzer, der havde talt for Prinsesse Marie, Østasiaternes Patronesse!

Der gik en hel Uge i Spænding. Navne nævntes i Flæng, særlig Holstein-Ledreborg, som blev udset til at være Udenrigsminister, en Portefeuille, der helst burde have et adeligt Navn ogsaa i et folkeligt Ministerium.

Endelig Fredag den 23. Juli om Eftermiddagen, meddelte Løbesedler den fuldstændige Ministerliste: Professor Deuntzer havde selv sammen med Konsejlspræsidiet overtaget Udenrigsministeriet.

Endvidere var I. C. Christensen (Stadil) blevet Kultusminister; Christopher Hage Finansminister; Ole Hansen Landbrugsminister; Hørup Trafikminister; Enevold Sørensen Indenrigsminister; Admiral Jøhnke Marineminister og Oberst V. H. O. Madsen Krigsminister.

Saadan var altsaa det færdige Slutresultat, men hvad var der i denne bevægede Uge sket bag Kulisserne?

Ja, derom vilde jeg ikke have været i Stand til at give autentisk Besked, hvis ikke et Tilfælde var kommet mig til Hjælp.

I Tidernes Morgen havde jeg studeret Jura og besøgt Universitetet, hvor Person- og Familieret altid havde interesseret mig, som de bør interessere ethvert ungt Menneske uden Hensyn til, hvad han ellers studerer.

Disse Fag var imidlertid netop Professor Deuntzers, og da han stadig havde bevaret en vis Interesse for mig, ogsaa efter at jeg havde vendt Juraen Ryggen, skrev jeg umiddelbart før Systemskiftets Tiaarsdag til »Venstres første Konsejlspræsident«, der nu var gaaet af med Titel som Gehejmekonferensraad.

Svaret var ikke blot imødekommende, men Professor Deuntzer kom personlig op til mig paa mit Blads Kontor, skønt vi i sin Tid havde hørt til hans hidsigste Modstandere, tændte en Cigar og fortalte med en Livlighed og Optagethed, der næsten syntes at røbe en Tilfredsstillelse ved at faa snakket ud om det, som ogsaa i de Dage maatte beskæftige hans Erindring.

Da vi var færdige, var det et helt Stykke dansk politisk Historie, der lød saaledes:

»Straks efter Valget i April 1901 begyndte man Mand og Mand imellem i alle Partier at tale om at: »Saadan kan det ikke gaa længere«.

Fra en lille Kreds, der stod mig nær, blev jeg oftere opfordret til at forklare Kong Christian den politiske Situation, da Majestæten havde kendt mig, fra jeg var ganske ung Professor. Men jeg var blevet belært af en anden Mands Eksempel (Borgmester H. N. Hansen?), og jeg nægtede absolut at tale med Kongen, før han selv maatte ønske det.

Kongen havde — efter hvad jeg senere kunde skønne — paa ingen Maade den Opfattelse, »at saadan kunde det ikke gaa længere«. Han mente, at han meget vel kunde beholde Ministeriet Hannibal Sehested, og det

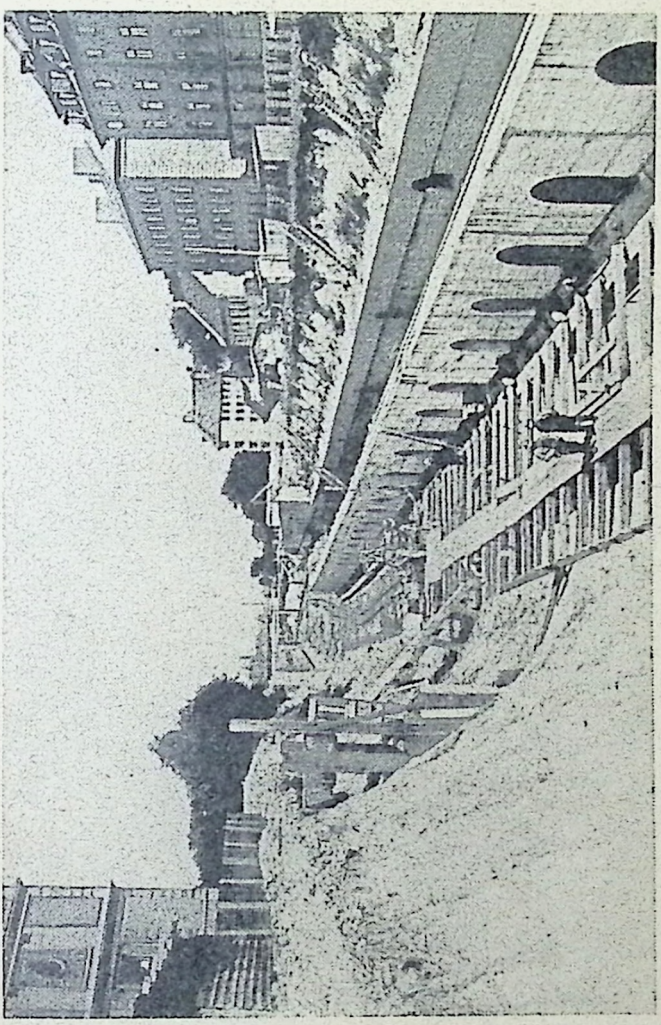

Under Opførelsen af den underjordiske Boulevardbane (1914). Tilhøjre ses Sølvgades Kaserne, der nu er omdannet til Administrationskontorer for Statsbanerne.

kunde sikkert have siddet mangen god Dag endnu. Kongen talte imidlertid snart med den ene, snart med den anden, ogsaa Højremænd, men han spurgte dem ikke direkte til Raads.

Han hørte kun deres Mening, og han prøvede paa at danne sig sin egen.

Kong Christian var en Mand med en ualmindelig sund Dømmekraft. Ofte er det blevet fortalt, at Kongen blev paavirket baade fra den ene og den anden Side. Man har jo ogsaa nævnt en Prinsesse, der nu ligger i sin Grav.

Alt dette er Krøniker.

Kongen lod sig ikke paavirke. Den Karakteristik, som hans Broder Prins Hans gav, var rigtig: Det skal arbejde sig ud af ham selv!

Det hele er ved at blive opgivet.

Medens denne Proces stod paa, kom der snart den ene, snart den anden og fortalte mig, at det nu var afgjort, at det skulde være mig, til hvem Overdragelsen af et nyt Ministeriums Dannelse vilde blive betroet.

Den første, der sagde det til mig, var karakteristisk nok min gamle Ven og Kollega Professor Henning Matzen, til hvem jeg politisk stod meget skarpt, men som jeg satte stor Pris paa som Menneske. Han sagde: — Det er dig, der skal være Konsejlspræsident.

Jeg var selv meget usikker. Jeg havde netop paa det Tidspunkt andre Planer, og hvis jeg havde realiseret dem, var jeg aldrig gaaet ind i Politik.

Til den havde jeg altid haft Ulyst, skønt man oftere havde anmodet mig om at stille mig til Valg.

Men jeg tænkte egentlig nærmest ligesom Goos:

— Vi faar aldrig et Vestreministerium!

Der gik saa Maaned efter Maaned. Kongen tog derefter paa sin aarlige Baderejse, og jeg hørte intet. Saa sagde jeg en Dag til Matzen, da vi fulgtes sammen fra Universitetet:

— Det hele er Vind! Hvis nogen bringer Sagen paa Bane overfor dig, saa sig, at jeg ikke ønsker at have noget med den Ting at skaffe, da jeg har andre Planer.

Man trængte nu imidlertid atter ind paa mig, og jeg lovede, at jeg vilde staa til Disposition, indtil Kongen kom hjem.

Kongen vendte saa tilbage, og omtrent umiddelbart efter kom min gamle Ven, Kabinetssekretær Rosenstand, ud til mig paa mit Landsted og meddelte mig at Kongen ønskede at tale med mig.

Det var sent om Eftermiddagen, og der kunde ikke være Tale om at foretage sig noget den Dag. Men den næste Dag gik jeg til Kongen. Vi havde en ganske kort, men klar Samtale, under hvilken Majestæten spurgte mig, om jeg vilde danne Ministeriet, og jeg svarede:

»Jeg skal prøve derpaa, Deres Majestæt.«

Grundene og Betingelserne.

Naar Kongen gik til Udnævnelse af et Venstreministerium, saa har jeg senere faaet den Opfattelse, at Grunden nærmest var den, at han følte sig forraadt af Landstinget, til hvilket han havde støttet sig saa absolut gennem mange Aar.

Hvad angaar *Betingelserne,* som der i sin Tid blev talt saa meget om, saa var der absolut ikke Tale om Betingelser af nogen Art. Kongen stillede mig fuldstændig frit baade med Hensyn til Politik og Personer eller rettere: disse Spørgsmaal blev overhovedet slet ikke berørt

i vor Samtale, der — saaledes som nævnt — var meget kort.

Dog fik jeg en Fornemmelse af, at Kongen nødig saa, at vi besatte Forsvarsministrenes Taburetter med civile Personer, men han udtalte intet direkte.

Een Betingelse var der dog. Jeg slog paa, at jeg eventuelt kunde være Mellemmand, og at jeg derefter kunde trække mig tilbage, naar Kabinettet var dannet, da jeg egentlig ikke havde Lyst til at komme ind i Politik.

Hertil svarede Kongen mig imidlertid bestemt:

— De maa være Konsejlspræsident, Hr. Professor, ellers bliver der intet Venstreministerium.

Kampen om Taburetterne.

Min naturlige Opgave var nu at henvende mig til Partiernes ledende Mænd. Jeg telegraferede straks til I. C. Christensen. Han kom den næste Dag til København, og hans første Spørgsmaal var:

— Har De henvendt Dem til nogen anden før mig?

— Nej!

— Godt! Saa maa vi have fat i Hage og Alberti.

Da Hage og Alberti var kommet til Stede — Hage blev hjemkaldt telegrafisk fra Paris — begyndte vi at tale om Portefeuillernes Fordeling.

Alberti erklærede straks, at han vilde være Finansminister! Hertil svarede Hage bestemt: Nej!

Jeg ønsker selv at være Justitsminister. I saa Fald maatte Alberti være Trafikminister, men vi frygtede for, at han vilde komme i Konflikt med Etatens Organisationer, som den myndige Mand han var, og der blev saa ikke andet for end at gøre Alberti til Justitsminister.

Alberti anbefalede Ole Hansen, en Mand, som jeg for Resten kom til at sætte stor Pris paa, og som optraadte

med en naturlig Takt, der endog imponerede Kong Edward, da Landbrugsministeren under et af den engelske Konges Besøg blev forestillet for Majestæten.

I. C. Christensen henledte Opmærksomheden paa Enevold Sørensen. Med Udenrigsministeriet havde vi Vanskeligheder. Jeg ønskede først Holstein-Ledreborg, men han vilde ikke ind i Ministeriet. Efter Konference med gamle Vedel (Departementchefen) overtog jeg saa selv Udenrigsministeriet.

Jeg henvendte mig derefter til Hørup. Han afslog først at træde ind i Kabinettet. Det var ikke, fordi han var syg. Han anede ikke, at han var saa angrebet. Han sagde en passant:

»Jeg plages stærkt af Gigt i denne Tid, men naar der kommer rigtig Varme i Luften, saa gaar det nok over.«

Forsvarsministrene besatte vi med militære, dels for at skaane den gamle Konges Følelser, dels fordi vi efter vort Skøn ikke kunde finde en habil civil Krigs- og Marineminister.

Alberti spiller offervillig.

Jeg var ikke rigtig tilfreds med Resultatet. Jeg mente, at Justitsministeriet var mit naturlige Arbejdsfelt nu, da Retsreformen stod for Døren, og jeg lod mig antagelig mærke med, at jeg følte mig skuffet.

Om Eftermiddagen søgte Alberti mig privat og sagde:

— Jeg synes ogsaa, at det er ret og rimeligt, at det bliver Dem, der overtager Justitsministeriet, og jeg er villig til at vige.

Det forekom mig den Gang, at det var overordentlig loyalt af Alberti at optræde saaledes.

Efter at jeg havde lært ham nærmere at kende, fik jeg en Mistanke om, at det var hans Hensigt saaledes at

fremkalde en Omlægning af Portefeuillerne, saa at han alligevel kunde naa sine Ønskers Maal: Finansministeriet.

Jeg stødte hurtig sammen med ham, idet han uden at spørge mig begyndte at spille Mægler i en opblussende Sporvejskonflikt, og jeg maatte udtrykkelig vise ham tilbage til hans Departement.

Paa mit Ord kan De stole.

I de 8 Dage, der hengik, inden Kabinettet var dannet, pressede Kongen stærkt paa Afgørelsen.

Da jeg mødte med Listen over Ministrene, løb han den hurtigt igennem, saa sagde han meget glad, idet han trommede med Fingrene paa Bordet:

»Lad os saa faa Listen offentliggjort endnu i Aften i »Berlingske Tidende«.

Jeg gjorde en Bemærkning om, at der jo endnu var nogle Formaliteter tilbage, men Kongen sagde:

»Paa *mit* Ord kan De stole!«

Og paa Kongens Ord kunde man stole. Han var absolut ikke nogen Skyggekonge. I den Tid jeg var Konsejlspræsident, fik jeg et helt andet Indtryk af Christian den Niende end det, de gamle Nationalliberale havde givet os i vor Ungdom. Han kunde blive vred, endog ordentlig vred, men han lod sig ikke mærke med det. Han talte altid roligt og besindigt, gik aldrig udenfor sin Myndighed og røbede aldrig sine Sympatier eller Antipatier.

Jeg husker, han sagde om Hørup:

»Det er jo en overordentlig elskværdig og behagelig Mand.«

Hørups Navn var netop det eneste, jeg havde været lidt ængstelig for paa Listen.

Graabrødretorv smykket med Flag den 23. Juni 1904 i Anledning af Facadernes Maling med festlige Farver. Det var Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, der bekostede denne Udsmykning. Som det ses, var Slagterboderne nedlagt i 1904 og erstattet af et smukt lille Anlæg.

Men Kongen kunde ogsaa optræde meget bestemt.

Saaledes mødte Jøhnke som Marineminister i Statsraadet med et Forslag om Nedrivning af Nyboder.

Kongen sagde:

— Et saadant Forslag kan man ikke forelægge uden først at have konfereret med mig!

Med denne karakteristiske Udtalelse sluttede mit egentlige Interview.

IX.

Kommentar til Interviewet med Systemskiftets første Konsejlspræsident.

Fredag den 23. Juli 1901 om Eftermiddagen var altsaa faktisk det nye Ministerium i Orden, uden at dets Medlemmer dog var udnævnt og traadt i Funktion.

Først til Lørdag den 24. Juli ansættes da officielt det saakaldte »Systemskifte«, hvis Kulisser Gehejmeraad Deuntzer skildrede saa levende, næsten studentikost 10 Aar senere, da han selv var en Mand i Midten af Tredserne.

Da Interviewet var forbi, sagde han:

»Selvfølgelig maa jeg have Lejlighed til at læse det igennem, inden det gaar i Trykken.«

Enhver Jurnalist ved, at selv om man ønsker at være nok saa loyal, saa hemmes man af et saadant Forlangende, der ofte medfører efterfølgende Betænkeligheder og Rettelser i det, der faktisk er sagt, men som ser lidt anderledes ud i Gengivelse, end Vedkommende havde tænkt sig.

Imidlertid besluttede jeg at skrive frisk fra Leveren,

saaledes som vi havde talt, og Resultatet var da ogsaa, at jeg fik Korrekturen tilbage uden en eneste Rettelse, men med en enkelt Overstregning.

Interviewet er altsaa autentisk og kan gøres til Genstand for Kommentarer og supplerende Oplysninger, der ikke er overflødige nu, da der ovenpaa de 30 Aars politiske Kampe har været mere end 35 Aars parlamentarisk Styre paa Basis af Systemskiftets Princip.

Den første og største Betydning af Professor Deuntzers Udtalelser er, at de giver os et helt og fuldt Indtryk af Kong Christian den Niende som Regent, et Indtryk, som ogsaa for mange andre er anderledes end det, man havde modtaget ikke blot gennem de Nationalliberale, men ogsaa gennem de ældre Højremænd.

Thi det nytter ikke at nægte, at flere af dem, endda de mere fremstaaende indenfor Partiet, ved Tid og Lejlighed havde givet os yngre Medlemmer den Forestilling, at det var saa som saa med Kongens Begavelse.

Mange stadig verserende Anekdoter talte samme Sprog og var ogsaa møntede paa Prins Hans, af hvem Deuntzer en passant refererer en saa karakteristisk Ytring om Broderen, som han kendte bedre end nogen anden.

Billedet af Kong Christian som Statsoverhoved tegner sig da saaledes:

En Regent med en ualmindelig sund Dømmekraft, en Mand, der kendte sin Begrænsning men ogsaa sin Myndighed, som hævdede den, men aldrig overskred den, som altid var korrekt og aldrig gav sine Antipatier Udtryk, som selv var loyal og forlangte det samme af andre, uden dog at mangle Evne til at tilgive Fornærmelser, og endelig en ridderlig Karakter paa hvis Ord man absolut kunde stole, ogsaa i Politik.

Er det egentlig ikke Idealet af en Konge, især naar Skildringen stammer fra en højtkultiveret Mand, der har været ham paa nært Hold som hans Raadgiver i nogle af hans Livs vanskeligste Øjeblikke?

Til denne Karakteristik af Kongen som Regent kommer saa den stærke Hævdelse af, at han traf Bestemmelsen om Systemskiftet ganske selvstændigt, uden Paavirkning udefra, og væsentlig, fordi han følte sig forraadt af sine *egne Lehnsmænd* i det Landsting, som han altid selv havde støttet og støttet sig til.

Naar man har konstateret denne sikkert rigtige Bedømmelse af Christian den Niende som Regent, fæster man sig med Forbavselse ved det næste, overraskende Moment, der tyder paa virkelig upolitisk Umodenhed hos Oppositionen: Efter 30 Aars Kamp for at naa Magten kommer Reformpartiet, der er naaet til at mønstre 78 pCt. af Folketinget, nærmest i Forlegenhed, da Kronen efter god Betænkningstid overdrager det Dannelsen af et Kabinet.

Man har end ikke en Liste færdig, men maa løbe rundt for at hente Afslag. Til den maaske allervigtigste Post som Marine- og Krigsminister maa man indrømme, at man ikke raader over nogen egnet politisk Kandidat, hvorfor man tager ældre Officerer med bunden Fortid og undskylder sig med et Delikatessehensyn til den gamle Majestæt. Først efter 8 Dages Forløb kan man præsentere Kongen en Ministerliste, der er blevet til paa bedste Beskub, til Utilfredshed for selve Konsejlspræsidenten og efter hidsige personlige Kampe.

Under disse har man end ikke nægtet sig at antyde overfor et af de *tilkaldte* Kandidatemner, at man baade mistroer hans Finansadministration og hans Tilpasningsevne overfor det tidligere saa voldsomt hævdede Orga-

nisationshensyn, hvorfor man mener at maatte sætte ham paa en Outsiderpost som — — — Landets Justitsminister! Thi det er af politiske Grunde umuligt at børste ham af sig.

Alt dette, der taler et uhyggeligt Sprog i dette Øjeblik, der gennem Aaringer var blevet proklameret som Folkefrihedens store Genfødelse, læser man med forfærdende Tydelighed ud af Interviewet, og vi kommer saa til Overstregningen, der ikke er mindre interessant.

Denne gjaldt nemlig Grev Holstein-Ledreborgs Navn, som i den bevægede Uge, der var gaaet forud for Systemskiftet, havde været i Forgrunden i det store Publikum, medens Hørups Navn i Begyndelsen slet ikke havde været nævnt, end ikke i hans eget Presseorgan.

Da Deuntzer i Samtalens Løb kom til at omtale den forelagte Ministerlistes Overrækkelse, sagde han:

»Da jeg mødte med Listen over Ministrene, løb Kongen den hurtigt igennem. Jeg havde det Indtryk, at han ikke saa meget interesserede sig for den i dens Helhed, som for at overbevise sig om, hvorvidt et enkelt Navn var der eller ikke.

Jeg tænkte nærmest, at det var Hørups. Men det gik Kongen let hen over, medens hans Øjne hurtigt søgte videre. Da han var kommet helt til Enden, sagde han altsaa meget glad: »Lad os saa straks faa Listen offentliggjort.«

»Hvad var da det for et Navn?«

»Jeg vidste det ikke. Jeg har senere faaet det Indtryk, at det var Grev Holstein-Ledreborgs.«

»Havde Kongen da noget særligt imod ham?«

»Det syntes saa. Jeg véd ikke hvorfor. Jeg kan tænke mig, at en medvirkende Grund i hvert Fald har været, at han i Grev Holsteins Optræden i endnu højere Grad

end i de »otte«s under Grev Frijs har set en Illoyalitet, som han i sin Egenskab af Konge ikke kunde tilgive en Lehnsmand.«

Saaledes faldt Ordene, men de var delvis strøget ud, hvad jeg havde været forberedt paa, da Grev Holstein jo endnu levede.

Iøvrigt havde jeg selv en Udtalelse af ham fra de allerførste Dage af Systemskiftet. Da det under disse stadig diskuteredes, hvorfor Grev Holstein-Ledreborg ikke var kommet med i det nye Ministerium, benyttede jeg mit Bekendtskab til ham som gammel Roskildenser til at tilskrive ham et Brev, der sluttede med dette direkte Spørgsmaal:

»Hvad er Grunden til, at Grev Holstein-Ledreborg ikke har villet indtræde i Kabinettet Deuntzer?«

Herpaa modtog jeg følgende Svar med det udtrykkelige Forbehold, at det ikke maatte kommenteres:

Ledreborg, 28. Juli 1901.

Paa Deres direkte Spørgsmaal om, »hvorfor jeg ikke vilde indtræde i Kabinettet Deuntzer«, anser jeg det som min Pligt at svare:

At ligesom den nuværende Konsejlspræsident i det eneste, forberedende Møde, hvori jeg deltog, stillede sig overordentlig imødekommende overfor mig ved at tilbyde mig ikke blot Udenrigsministeriet, men eventuelt et andet Ministerium, jeg maatte ønske, selv Konsejlspræsidiet (!), saaledes maa Grunden til min Vægring ved at indtræde i et Ministerium, hvis Dannelse jeg anser for et stort og afgørende Fremskridt, kun søges i, at jeg for Tiden ikke vil deltage i det politiske Liv, en Beslutning,

Fra Lorry Feilbergs Restaurationshave i 1906. Tilvenstre den gamle Musiktribune.

jeg straks meddelte Hr. Deuntzer og de øvrige tilstedeværende Herrer, og som efter min Udtalelse i 1890 ikke kan overraske nogen.

Ærbødigst

L. Holstein.

Grev Holsteins Udtalelse af 1890, da han trak sig ud af det offentlige Liv, lød saaledes: »Forudsætningerne for min Politik er bristet nu og i Fremtiden.«

Udtalelsen af 1901, at »jeg *for Tiden* ikke vil deltage i det politiske Liv«, kunde derfor for saa vidt godt overraske, endda glædelig overraske dem, der betragtede Grevens fornyede Indtræden i Politik som en Værdi for det offentlige Liv.

Da Deuntzer i Januar 1905 blev spændt ud, efter at han havde gjort sin Nytte som politisk Stormbuk, og I. C. Christensen derefter skulde rekonstruere Ministeriet, var Grev Holstein-Ledreborgs Navn atter i Forgrunden.

Jeg aflagde i den Anledning et Besøg paa Ledreborg, hvor Greven, der var vendt hjem fra sit frivillige Eksil i Udlandet, nu var stærkt optaget af Ombygninger og Anlæg af Vandværk i den pragtfulde Park.

Han udtalte atter, at han ikke vilde lade sig lokke ind i det politiske Liv i Danmark, om hvilket han fremsatte en Række ikke til Offentliggørelse bestemte bitre Udtalelser, der imidlertid fik mig til at spørge:

»Hvilken Mand har Greven haft mindst Tillid til i det politiske Liv?«

»Frede Bojesen.«

»Og hvem har De haft mest Tillid til?«

»Edvard Brandes.«

Saa kort og bestemt var Grev Holstein altid i sine Udtalelser uden Hensyn til Personer. Det blev derfor sik-

kert en smertefuld Skuffelse for hans mange Beundrere, da han endelig, efter Kong Christian den Niendes Død, lod sig overtale til at være Enhedsmærke i 1909 for at redde Forsvarssagen.

Thi det var ikke længere den gamle Holstein-Ledreborg, der atter traadte ind i Kasernen i Fredericiagade, hvor han havde fejret saa store oratoriske Triumfer, men en af Sygdom mærket Mand, der kun med Overvindelse havde overtaget Konsejlspræsidiet.

I Tilknytning hertil skal jeg gengive de afsluttende Ord, som jeg vekslede med Gehejmekonferensraad Deuntzer, da vi mere privat talte sammen, efter at Interviewet paa Systemskiftets Tiaarsdag var afsluttet:

»Tænker De med Bitterhed paa Deres Ministertid?«

»Nej! Jeg led mange Skuffelser. Jeg lærte, at det ikke er Konsejlspræsidenten, der er bestemmende i alt, men jeg trøster mig med, at jeg hidførte en Udvikling, der var blevet en Nødvendighed i dansk Politik.

Min politiske Livsfilosofi er derefter blevet denne:

»Vi maa være de Mænd taknemmelige, der vil være Konsejlspræsidenter i Danmark!«

X.

Da Kongeporten blev lukket op.

Den 30. August 1901 slog Systemskiftets Mænd deres første store, symbolske, demokratiske Slag med efterfølgende Sejrsfanfare: Kongeporten blev lukket op for Publikum!

Ordren var givet af den paa dette Tidspunkt allerede dødssyge Minister for offentlige Arbejder: Redaktør

Viggo Hørup, der var indlagt til Operation paa Professor Rovsings Klinik.

I sig selv var Begivenheden ringe. Det drejede sig om den store Port ind til Kongens Have paa Hjørnet af Gothersgade og Kronprinsessegade. Denne Port havde altid til daglig været stænget med et tungt, grimt Jernbælte, som kun blev aabnet, naar der var blevet givet særlig Tilladelse til at benytte Haven i det ene eller det andet Øjemed.

Fremtidig vilde man nu kunde gaa lige ind ad Hovedporten uden at behøve at søge hen til en af Sideindgangene.

Det kunde jo være meget behageligt, men det syntes egentlig ikke at være nogen Verdensbegivenhed. Men saadanne Dimensioner antog den efterhaanden, og det havde sin Grund i, at der her forelaa en velberegnet agitatorisk Gestus, der vakte en vis Sensation i det halvvoksne København som Varsel om nye, demokratiske Tider.

Grunden hertil var følgende:

Da Ministerlisten blev forelagt for Kongen, var det jo, efter Deuntzers egen Fremstilling, særlig Hørups Navn, som den designerede Konsejlspræsident var ængstelig for skulde vække Kongens Mishag.

Og dette var ganske naturligt, thi medens de øvrige Medlemmer af det nye Kabinet med Chefen i Spidsen jo alle var brave Borgermænd, Alberti endog en hel Socialistfresser, saa var der over Hørups Navn en vis revolutionær Klang.

Han var en næsten republikansk rød Fane, der var hejst over Ministeriet, idet man i det store, konservative Publikum, der stadig var det dominerende indenfor det københavnske Borgerskab, havde den Opfattelse, at han stod direkte mod Kongedømmet, ja mod Kongen selv.

Heri var Hørup nu egentlig uden personlig Skyld, hvor radikal han end ellers kunde være, særlig i Retning af Hævdelsen af den absolutte Folkeparlamentarisme. Men Forestillingen stammede fra den i sin Tid meget omtalte Hasselkæp-Affære, der var en af de mest typiske Majestætsfornærmelsessager fra de bevægede Kampaar.

Oprindelsen til Sagen, der blev ført helt op til Højesteret, var følgende:

I Efteraaret 1884 havde Hørup og Edvard Brandes grundlagt »Politiken«, efter at de havde forladt »Morgenbladet«.

Det nye Blad havde Lokaler paa Hjørnet af Østergade og Integade, hvor det ved Valg og paa andre store Dage ofte kom til larmende Demonstrationer.

Under disse talte Hørup fra Vinduet ud til den nedenunder staaende Mængde, men iøvrigt var han ikke en alt for stabil Gæst paa sit Blads Kontor. Han nøjedes med at sende sine Artikler ind og lod yngre radikale Journalister med Peter Nansen i Spidsen besørge den daglige Redaktion.

En af de gamle Konservative, der havde bevaret sit personlige Venskab til Hørup, fortalte i de Dage, at Redaktøren ofte ved de ugentlige L'hombre-Aftener satte sig til Spillebordet med dette Hjertesuk:

»Gud ved, hvad de nu finder paa deroppe!«

Thi Hørup, der paa dette Tidspunkt endnu ikke havde anskaffet sig nogen »Straamand«, maatte personlig bære Ansvaret for alt, hvad der stod i Bladet, ogsaa den saakaldte »Brevkasse«.

Den syntes dog paa Forhaand at være af en ret ufarlig Karakter, en Rubrik efter det gamle, redaktionelle Mønster: Spørgsmaal og Svar.

Specialredaktøren af Brevkassen var imidlertid den

juridiske Kandidat Overretssagfører J. K. Lauridsen. Hans kaade Mund havde allerede i Studentertiden gjort ham til en af de originaleste Typer inde paa Regensen, hvor han hørte til Oppositionen paa alle Generalforsamlinger. Efter at han var begyndt at optræde ved offentlige Møder, gjorde hans drastiske Bondevid endog Lykke mellem Modstanderne, hvorfor han efterhaanden vænnede sig til at tale i en forsoren Jargon, som han ikke selv tog alt for højtidelig.

Saa skete det, at Kongen i Sommeren 1885 var paa Gæsteri paa Taasinge, hvor den konservative Klub fra Svendborg og Omegn bragte ham et Fakkeltog.

Idet Kongen takkede, udtalte han:

»Kongen vil kun sit Lands Vel og vil hævde Grundloven ukrænket. Men Grundloven fordrer Enighed. og de Førere, som udsaar Splid og Misnøje i Befolkningen, gør det kun for egen Fordels Skyld og vil ikke dets Vel.

Derfor bør Folket ikke lytte til deres Raad.«

Et Par Dage senere bragte »Politiken« derefter den 9. August en Artikel: »Hs. Majestæt Kongen om den politiske Situation«.

Atter nogle Dage senere, den 15. August, fremsattes saa i Brevkassen følgende Spørgsmaal:

»Naar en Mand i det hele taget, ligegyldigt om han indtager den allerlaveste eller allerhøjeste Stilling i Samfundet, benytter et Lovbud om, at han ikke staar til Ansvar for sine Handlinger til at udtale sig fornærmende om mig og andre, vilde *det* saa være en formildende Omstændighed, naar jeg blev anklaget for at have taget en Hasselkæp og dermed varmet hans Rygstykker?

Cajus, p. t. Taasinge.«

Svar: »Juridisk næppe. Moralsk i høj Grad.«

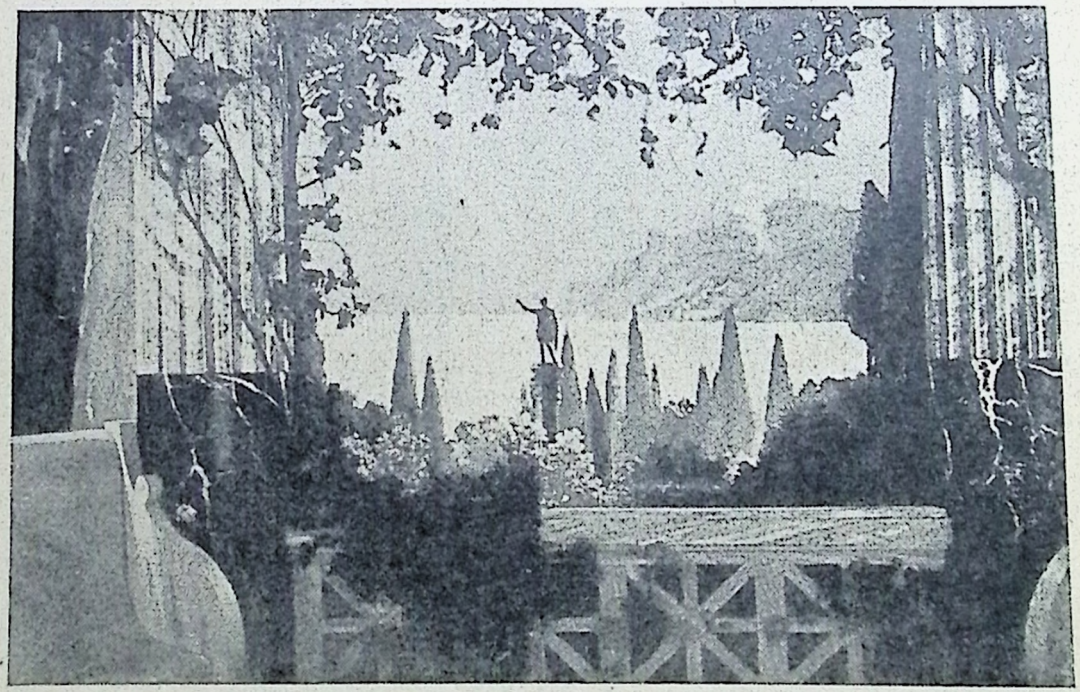

Et af »Tivoli«s pragtfulde Panoramaer fra 1913. Efter Datidens Forhold et enestaaende Arrangement, skabt af Kunstneren Carl Lund, der som ofte nævnt »stadig overgaar sig selv«.

Der blev nu anlagt Sag mod Hørup for Majestætsfornærmelse, og ved Kriminal- og Politiretten blev han idømt 6 Maaneders simpelt Fængsel.

Sagen kom for i Højesteret 2. Februar 1886 med Shaw som Aktor og Asmussen som Defensor. Denne gjorde navnlig gældende, at Kongens Navn intetsteds var nævnt, medens Shaw pegede paa, at der kun var een Allerhøjeste i Landet.

Højesteret kom ved sin Dom af 4. Februar til det Resultat, at det var betænkeligt at indlægge en Betydning, som ikke lod sig læse direkte af Ordene, og Hørup frifandtes, men fik Sagens Omkostninger.

Netop paa det Tidspunkt havde Berg faaet Sukkersyge i Fængslet, og den offentlige Mening var i Almindelighed tilfreds med, at ikke en af Venstres Forere paany sattes ud af det politiske Spil.

Men om Artiklens Hensigt var der ingen Tvivl.

Denne Sag saavel som »Politiken«s Holdning ved flere af Kongehusets store Fester i Firserne og Halvfemserne, havde i Publikum fæstnet Forestillingen om Hørup som Antiroyalist.

Hvad der var sikkert, var i hvert Fald, at han var imod alt, hvad der fremtraadte som kongelig priviligeret. Han saa derfor i Kongeportens Lukning ud mod Hovedstrøget den sidste Rest af Kongens Københavns Enevælde med dens Forbud og Afspærringer for Publikum.

Derfor skulde Kongeporten slaas op paa vid Gab, og de bureaukratiske Embedsmænd, der af et maaske overdrevent Hensyn til Havens Fred havde strittet imod, skulde tvinges til at neje sig for det suveræne Folks Ønske.

Der var dog ogsaa en anden Grund, og den var maaske den mest bestemmende for Hørup som den udprægede Partimand han var.

Kongens Have var nemlig efter hans Opfattelse blevet Højres Have, thi for Højre kunde Kongeporten lukke sig op, endda paa Festdagen for den Grundlov, som Højre efter hans Mening havde brudt og traadt under Fødder, men alligevel hyklerisk fejrede.

Oprindelig i Tidernes Morgen havde Grundlovsdagen været en almindelig Folkefest, til hvilken Kommunen ogsaa gav sit Bidrag i Form af Musik og Fyrværkeri. Efter den reviderede Grundlov, og først og fremmest efter de første Provisorier, blev Grundlovsfesterne til Partifester, der fejredes i tre forskellige Lejre: Højre og Socialdemokratiet, der var de dominerende Partier, og de senere tilkomne Liberale.

Da man skulde fordele Festpladserne, tog Højre som Regeringspartiet den bedste, hvad man den Gang angreb det voldsomt for. Det forbeholdt sig Eksercerpladsen med Kongens Have. Til Socialdemokratiet overlod man de nogne Fælleder, til hvilke der dog knyttede sig en Art Tradition for Partiet lige fra dets første Ungdom.

Højre, der i nogle Aar havde holdt Grundlovsfest i Tivoli, hvad der gennem Tiderne aldrig er blevet tilgivet Etablissementet, havde i Rosenborg Have, hvorfra Georg Carstensen i sin Tid startede som Forlystelsesraad, en glimrende Ramme om en Folkefest. Denne øvede da ogsaa i mange Aar en betydelig Tiltrækning til Ærgrelse for de andre Partier.

Og det ikke mindst, fordi Kongeporten paa denne 5. Juni sprang op og aabnede sig for den fra Christiansborg Slots Ridebane kommende Procession med Faner og Bannere og Carl Ploug og Henning Matzen i Spidsen.

Oppositionen syntes, at der var noget allegorisk i den direkte over Kongens Nytorv knyttede Forbindelse mellem Kongens Slot og Kongens Have, hvis Hovedport man

i det daglige holdt lukket for kun at slaa den op, naar Højre kom, der havde forpagtet Kongen og taget Patent paa ham.

Der var med andre Ord gaaet Politik i Kongeporten, der i Oppositionens Øjne var blevet en Art Symbol paa Højres priviligerede Adgang til Omraader, hvor andre blev holdt ude.

Derfor skulde Kongeporten slaas op nu, da Venstre var kommet til Magten, og derfor gjorde de nye Magthavere ogsaa dens Aabning til et stort politisk Nummer, der ikke var uden Effekt i Øjeblikket som en Slags Løfteparagraf for Fremtiden.

For Hørups Vedkommende blev det ved Løftet. Kongeportens Aabning fra Sygesengen blev hans eneste Indsats som Minister. Han kom aldrig til at tale i Folketinget om dets Sejr, han kom aldrig til at forelægge noget Lovforslag, ja han kom end aldrig til at deltage i noget Statsraad under Kong Christians Forsæde. Han døde 15. Februar 1902 efter 7 Maaneders Funktionstid og næsten lige saa lang Tids Klinikophold, men han døde som Minister i Embede og ved en Skæbnens Ironi som Excellence. Skønt han hele sit Liv af et ærligt Hjerte havde foragtet og forfulgt Ordener, Titler og Rang, udnævnte hans politiske Venner til megen Forbavselse hans Enke til Gehejmeraadinde.

Et Tilfælde som Hørups var ikke indtruffet i Mands Minde, og da han tilmed havde været den øverste Overordnede i det Ministerium, der raader over de fleste civile Uniformer, saa formede hans Bisættelse sig meget festligt og satte Præg paa Byen.

I Fortsættelse af hele Tankegangen i Kongeportens Aabning fik saa Hørups Venner efter hans Død trumfet igennem, at han i en nærmest afskrækkende Skikkelse

blev stillet op indenfor den aabnede, senere tilbagerykkede Port for tilsyneladende at modtage den Besøgende med en fuld Mands Lader og Skældsord.

Der var gaaet Politik i Willumsens Hørup-Statue, som der i sin Tid var gaaet Politik i Kongeporten, og den Fremmede, der ikke kender Forhistorien, undrer sig ved at møde denne kommunistiske Agitatortype paa dette Sted, hvor H. C. Andersen fortæller Eventyr for Børn og Ammer, og i hvis Baggrund Højres voldsomste Agitator, Henning Matzen, har en stilfærdig Buste.

XI.

Takketoget til Kongen.

Søndag den 1. September 1901 fandt det Folketog Sted, der skulde udtrykke Landets Tak til Majestæten for Systemskiftet.

I de fem Uger, der var forløbet, siden dette officielt var blevet proklameret, var der allerede begyndt at indfinde sig en Art Flovhedsfornemmelse, ikke mindst blandt dem, der havde været med i de store Kampe.

I disse var det jo ofte gaaet livligt til med Slagsmaal paa Næverne ved de store Folkemøder, og en til Tider næsten revolutionær Stemning paa de bevægede Valgaftener.

Partiernes Kraftudfoldelse havde ogsaa været enorm paa de politiske Mærkedage med 5. Juni i Spidsen.

De Grundlovstog, som de to dominerende Partier havde kunnet stille paa Benene, havde været imponerende for en By af Københavns Størrelse og havde forbavset alle Udlændinge.

Baade Højres og Socialdemokraternes Processioner havde imidlertid ikke blot virket ved Antallet af Deltagerne, men ogsaa ved Tilslutningen udefra, ved Gadernes Udsmykning, ved Fanernes og Bannernes Mængde, ved Sympatitilkendegivelserne fra Husbeboerne og ved Sammenstimlen af Tilskuere paa de af Politiet angivne og overvogtede Ruter.

København havde i Retning af offentlig Demonstration udviklet sig til en Virtuositet, der imponerede ved Masseudfoldelse, Organisation og Værdighed.

Naar man i de Aar udmalede sig et vordende Systemskifte, saa forestillede man sig en af de rigtig gamle Førere, som samlende Enhedsmærke i Spidsen for Ministeriet, et skarpt og hurtigt Brud med alt, hvad der var blevet angrebet og latterliggjort gennem en Menneskealder af Oppositioner, en voldsom nyopblussende Kamp mellem gamle og nye Ideer, et Sammenstød paa den politiske Arena mellem den slagne Fortid og den sejrrige Nutid og Førerskabet i Fremtiden.

Der var mange, ogsaa indenfor de Konservative, der formelig glædede sig til denne forfriskende Kamp, som en Befrielse efter de sidste Aars Dødvande, Stilstand og Forsumpning.

Men tilsyneladende skete der foreløbig ingen Forandring.

Af de gamle, landskendte Førere, der bar Skrammer af Kampens Hug, var der ingen i det ny Kabinet undtagen Hørup, og om ham hed det allerede straks fra den første Dag, at han var en af Døden mærket Mand, der ikke vilde komme til at spille nogen Rolle eller gøre nogen personlig Indsats.

Samtidig meddeltes det, at den nye Indenrigsminister Enevold Sørensen, der var en af Bergs Redaktører fra

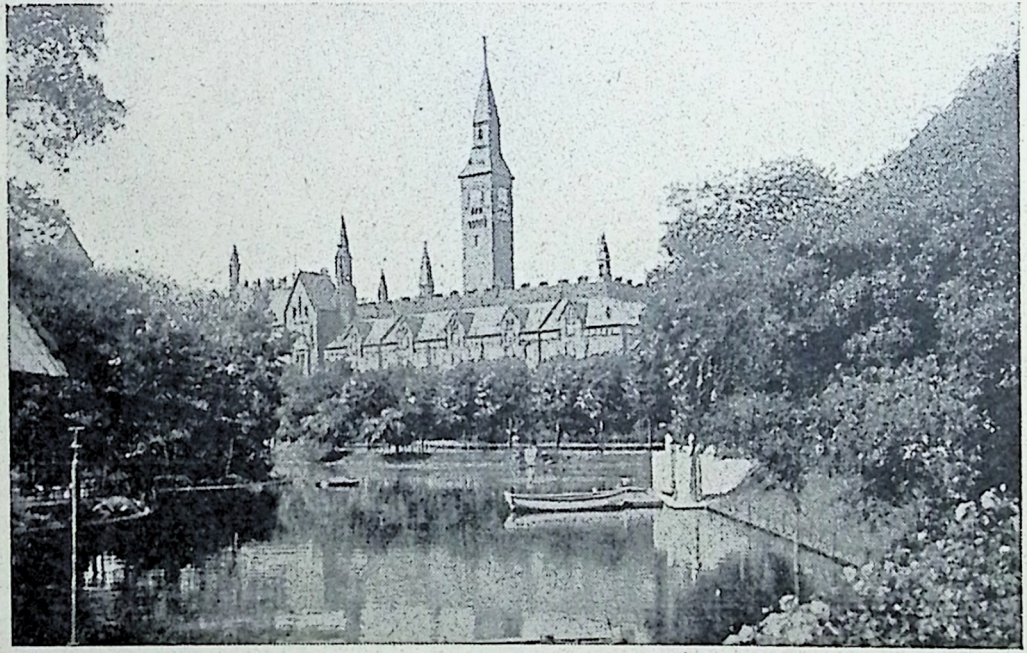

Udsigt over Tivoli-Søen med Raadhuset i Baggrunden.

Kolding, og som sammen med Ministeren for de offentlige Arbejder, Hørup, havde hele Ledelsen af Landets indre Organisation under sig, laa dødssyg, hvad der nødvendigvis maatte slappe det nye Reformministeriums Arbejdskraft.

Medens Sommeren tung og trykkende lagde sig over Hovedstaden, tænkte man sig imidlertid Ministrene arbejdende i deres Ansigts Sved paa de Lovforslag, med hvilke de vilde træde frem for Rigsdagen, naar denne i Kongens Overværelse, og med Udfoldelse af fuldt Ceremoniel, skulde aabnes den første Mandag i Oktober, efter den traditionelle Gudstjeneste, der vilde blive bibeholdt.

Under disse Forhold tog Flovhedsfornemmelsen til, da den første Lejlighed, ved hvilken Publikum saa de nye Ministre møde frem i deres fulde Glans, var — — — den 21. August ved den aarlige Fugleskydning i »Det kongelige københavnske Skydeselskab og danske Broderskab«.

Da maatte Københavnerne le, thi var der noget, som man i Firserne og Halvfemserne fra Oppositionens Side havde anset for Toppunktet af Voksnes Barnagtighed, saa var det denne gammeldags Skyden til Fuglen med kanonlignende Muskedonnere. Var der noget Sted, som man havde betragtet som de ægte Spidsborgeres og Patentpatrioters faste Borg, saa var det dette Sammenspisningsselskab, og var der noget Navn, der i særlig Grad passede som Betegnelse for en reaktionær Provisoriesnob, saa var det: Skydebroder!

Dette Papegøjeselskab, i hvilket man ikke blot optog alle kongelige Personer lige til Prinsesser, men endog havde sin egen karnevalsmæssige udstafferede Fuglekonge, var nu den første Korporation, i hvilken de nye Ministre var indbudt som Gæster.

Selv de gamle Ekscellencer, Estrup og Nellemann, havde i Reglen holdt sig borte ved denne, som ved lignende Lejligheder, ligesom de ogsaa ved alle ikke officielle Festligheder var civile. Men de nye Ekscellencer mødte for Fuglestangen i deres straalende Uniformer som sprungne ud af en Skrædderbutik og endda 4 Mand høj: I. C. Christensen, Alberti, Johnke og Madsen. De to Forsvarsministre, der endnu hed Krigs- og Marineminister, endda i militære Uniformer med store Ordener, baade af Tsaren og Kejser Wilhelm.

Estrup havde aldrig modtaget en udenlandsk Orden, skønt de største, der fandtes, var blevet tilbudt ham baade af Tsaren og Kejser Wilhelm.

Hørup var dog ikke med, men han havde sendt høfligt Afbud — paa Grund af Sygdom.

Da Fugleskydningen det Aar fandt Sted, under Præsidium af vor nuværende Konge, var den særlig festlig, og alle Deltagerne morede sig ogsaa kongeligt, ikke mindst de ældre, der smilede skadefro i Skægget ved Synet af de nybagte Ministres Beærethed.

Men medens København af disse og andre Grunde stod temmelig køligt overfor det nye Ministerium, hvis Krigsminister endog havde været Krupps Agent og var aaben Tilhænger af Københavns Befæstning, saa oparbejdede der sig ude i Landet en Stemning for, at man skulde bringe Kongen et Takketog i Anledning af, at han havde opfyldt Folkets længe ønskede Krav.

Folket var: Reformpartiet med Udelukkelse af de Moderate, Højre og Socialdemokraterne.

Indenfor dette Reformparti hævede der sig dog Røster for ogsaa at faa de andre Partier til at deltage, men der var ingen rigtig Stemning hverken paa den ene eller

den anden Side, hverken for at dele Triumfen med andre eller for at fylde op i Triumftoget.

Det endelige Resultat blev da, at det kun blev det rigtige vaskeægte Venstre, iberegnet Albertinerne, der af taktiske Grunde havde stemt mod Forliget af 1894, da de kunde regne sig til, at det alligevel var sikret uden dem.

Men Venstre og København har aldrig staaet særlig hjerteligt, og Køligheden voksede gennem Aarene til isnende Kulde, indtil man demonstrerede mod selve I. C. Christensen med det store Folketog efter Albertis Fald og Rigsretsdommen.

Det Fanetog, der nu blev bragt Kongen i Anledning af Systemskiftet, var derfor blottet for den Glans og Festivitats, der var over Folketoget i Anledning af Kongens Regeringsjubilæum i November 1888, og for den Begejstring og Hjertelighed, der havde præget Guldbryllupsdagenes Demonstrationer i den skønne Maj Maaned 1892.

I silende Regn samledes man paa Rosenborg Eksercerplads, hvorfra man et Kvarter over 12 afmarcherede gennem Gothersgade til Amalienborg til Tonerne af den amerikanske Komponist Sousas: Stars and Stripes!

Skønt der var mange Landboere, der var kommet langvejs fra, og saavel Kvinder som Børn i Toget, saa stod det dog med Hensyn til Deltagernes Antal og Situationsgrebethed langt tilbage for det store Fanetog, der i 1885 blev bragt Estrup efter Julius Rasmussens Attentat.

Dertil kom, at Publikums Holdning var absolut passiv. Saa godt som intet Privathus flagede, og i intet Vindue saa man lommetørklædeviftende eller blomsterkastende Damer, saaledes som naar Højres Grundlovstog i sin Tid passerede den samme Rute.

Det var isnende Kulde eller haanlige Smil; der over-

alt mødte Toget, indtil det naaede ind paa Amalienborg Plads, hvor et talrigt Publikum af Nysgerrige spændt ventede paa, hvad der nu vilde ske.

Da hele Toget var kommet ind, begav den provinsielle Ordfører for »Deputationen« sig op paa Slottet og oplæste Takkeadressen, i hvis Begyndelse det hed:

»Det er ikke vort Ærinde at tilegne os Kongen for vort Parti. Tværtimod! Siden den 23. Juli er der ingen Mand i vort Land, som ikke ser, at Kongen ikke er et Partis eller en Klasses, men hele Folkets Konge.«

Denne lidt næsvise Bemærkning i et enkelt Partis Navn var i og for sig ikke heldig, men Slutningen var til Gengæld god nok:

»Maatte det forundes Deres Majestæt endnu i lang Tid at leve og at se Frugten af den ny Tid. Vi har det Løfte at bringe fra dem, der sendte os, at vi af et ærligt Sind vil stræbe, hver efter sin Evne, for at denne Tid maa blive en god og frugtbar Tid til Gavn for Fædrelandet og til Ære for Kongen.«

I dennes Svar, der var afmaalt og værdigt, hed det alvorligt formanende:

»Ligesom jeg føler mig forvisset om, at den fulde Tillid, jeg har til mine nuværende Raadgiveres Dygtighed og Fædrelandskærlighed, ikke vil blive skuffet, saaledes kan Ministeriet være forvisset om al Støtte hos mig, og jeg stoler sikkert paa, at Folkets Flertal, der ser sit Ønske opfyldt ved dette Ministeriums Kaldelse, nu i Gerning vil vise, at det ikke blot forstaar at støtte sine Tillidsmænd som Oppositionens Førere, men ogsaa i den ulige vanskeligere Opgave som Regeringens ansvarlige Raadgivere.«

Folkemængden, der var blevet tættere og tættere nede

paa Pladsen, og som ikke vidste, hvad der foregik oppe paa Slottet, var imidlertid begyndt at blive utaalmodig.

Men nu traadte den gamle Konge ud paa Altanen midt mellem sine to Døtre, Kejserinde Dagmar og Dronning Alexandra, medens man bagved skimtede Kong Georg af Grækenland.

Da brød der et tusindstemmigt Hurrakor løs, der dog vistnok lige saa meget gjaldt Kongens Person og hans Slægt som den Folkegave, han havde skænket. Og det gentog sig, efter at Kongen, under et Øjebliks Ro, havde raabt ud over Forsamlingen:

»Jeg bringer Dem min varmeste Tak for Deres Hyldest, idet jeg udbringer et Leve for vort elskede Fædreland.«

Saa spredte den store Mængde sig, medens de egentlige Festdeltagere drog tilbage ad Gothersgade for at fortsætte med Taler saavel i fri Luft som inde i Eksercerhuset, hvor der var arrangeret Fællesspisning.

Da Aftenen kom, festede man under de grønne Træer med Illumination, Karruseller, Cirkus, Telthold og Dans, paa samme Vis som i gamle Dage Højre. Og denne Gang faldt det ingen ind at tale om Dyrehavsbakkegøgl eller at ængstes for Ødelæggelse af Anlæg og Græsplæner.

Den Aften var Højre saavel som Socialdemokraterne tavse, men ovre i Aarhus udtalte disses enfant terrible, Peter Sabroe, manges bundne Tanke, idet han sagde:

»Denne Gang var den røde Fane ikke med i Toget til Amalienborg. Men næste Gang vil den komme.«

Saaledes forløb den højtidelige Festligholdelse af det Systemskifte, af hvilket man ventede sig saa store Ting.

I den følgende Maaned døde Bæreren af den gamle Tids største Navn C. F. Tietgen, der endnu lyser med usvækket Glans efter Hundredaaret for hans Fødsel.

Karl Mantzius som gamle Levin i »Indenfor Murene«. Mantzius var en af vor kongelige Scenes ypperste Kunstnere, der har udført et imponerende Antal Roller, og ved Siden af sin Kunst fik han ogsaa Tid til at dyrke videnskabelige Studier, og flere Værker foreligger fra hans Haand.

XII.

Fredensborgs største Fyrstebesøg.

Lørdag den 7. September 1901 vilde Dronning Louise være fyldt 84 Aar. Men hun var allerede død 29. September 3 Aar i Forvejen. Alligevel vedblev Dronningens Fødselsdag, ligesom i gamle Dage, at være Familiens Stævne- og Samlingsdag ved det danske Hof. Ja næsten i endnu højere Grad end tidligere, idet man fylkede sig endnu tættere om Slægtens hæderkronede Overhoved, den nu ensomme Enkemand Kong Christian den Niende.

Selv i de største Fredensborgdage i Firserne og Halvfemserne, medens Tsar Alexander var Centrum, havde der ikke været saa stort og fornemt Besøg som i dette Aar.

Den 9. August ankom Prinsesse Ingeborg med den lille Prinsesse Margaretha, den nuværende Prinsesse Axel og den næsten nyfødte Prinsesse Märtha, der er blevet gift med Kronprins Olav af Norge.

Den 20. August: Det engelske Kongepar og Prins Nicolaus af Grækenland.

Den 26. August: Kejserinde Dagmar og Storhertugen af Mecklenburg-Schwerin.

Den 29. August: Kong Georg af Grækenland.

Den 1. September: Storhertuginde Anastacia af Mecklenburg-Schwerin.

Den 2. September: Kejseren og Kejserinden af Rusland med deres Døtre.

Den 3. September indtraf endelig Storfyrsttronfølgeren af Rusland, den foreløbige Arving til alle Tsarens Riger og Lande, inden den lille Alexis endnu var kommet til Verden.

Som man ser en enestaaende repræsentativ Forsamling med en regerende Tsar foruden tre regerende Konger, hvad der aldrig tidligere havde været Tilfældet for de faste Gæsters Vedkommende, medens Prinsen af Wales endnu kun var Tronarving.

Ved dette Hof, hvis Gæster mere eller mindre var vant til gammelkendte Ansigter mellem Ministrene, spurgte man nu med en vis Spænding: Hvorledes er de nye Mænds Fruer? og særlig: Hvorledes er Konsejlspræsidentens og Udenrigsministerens, der jo denne Gang var samme Person.

Det havde altid været Skik og Brug ved Hoffet, at Konsejlspræsidenten præsenterede sin Hustru, og hun havde, lige siden den stille Tid efter Krigen 1864 var overstaaet, været endog særlig repræsentativ.

Dette havde man anset for at være af en vis Betydning. Thi Ministerfruen, der bar Titel af »Hendes Naade«, kunde paa store Dage, som de der oprandt ved Hoffet umiddelbart efter Systemskiftet, komme til at spille en Rolle som Borddame for en prominent Gæst, især naar Damernes Tal var ringe, som Tilfældet let kan være det ved en kongelig Enkemands Hof.

Ved dette erindrede de ældre med mange rosende Ord den statelige Lensgrevinde Krag-Juel-Vind-Frijs, Moder til den Fører for de »otte«, der til Indignation havde styrtet det sidste Højreministerium og banet Vej for det Venstre, som man havde vænnet sig til at betragte med en vis Mistænksomhed.

Grevinden var født Thyra Haffner, og hun havde haft stor Interesse ikke blot for Kunst men ogsaa for Litteratur. Hun havde saaledes hørt til H. C. Andersens Beskyttere, og til hans Forherligelse havde hun til Frijsenborg ladet udføre et stort Maleri, paa hvilket man saa

Eventyrdigteren læse op mellem de lyttende Medlemmer af den lensgrevelige Familie.

I en idealiseret Erindringens Glans straalede den følgende Konsejlspræsidentfrue: Lensgrevinde Holstein-Holsteinsborg. Hendes Pigenavn var Bodil Joachimine Zahrtmann, og hun var Datter af den bekendte Marineminister fra Treaarskrigen. Umiddelbart efter dennes Afslutning var hun blevet gift med den 35-aarige Lensgreve Ludvig Holstein, der steg til Ministerchef, Elefantridder og Overkammerherre. Men hans Hustru med den skønne, fine Profil vedblev at bevare sit blide, elskelige, vemodige Væsen overfor alle, høje som lave. Hun var forgudet af hele Hoffet, og hun mødtes med Dronning Louise i en stærk udpræget religiøs Følelse, der gik i Arv til Sønnen.

Hvad Fonnesbech angaar, saa var han jo ganske vist en Kræmmersøn, omend Faderen var Silkekræmmer, men hans Navn havde ikke blot en fin, næsten adelig Klang à la: von Bech: men han havde ogsaa efter Faderen arvet en meget betydelig Formue. Denne havde sat ham i Stand til at købe den udstrakte Ejendom Vesterbygaard i Holbæk Amt, hvorved han rykkede op i Klasse med Godsejerne.

Hans Hustru, Karen Sophie Hauberg, var da vant til at bevæge sig i større Forhold. I den korte Tid, i hvilken hendes Mand var Kongens Raadgiver, havde Fru Fonnesbech da ikke givet Anledning til Skumlerier af nogen Art mellem Hoffets Damer. Hun havde været korrekt, men ligegyldig, og var nu næsten glemt.

Efter Fonnesbech fulgte saa Estrup. Hans Hustru maatte alene i Kraft af det lange Tidsrum, i hvilket hendes Mand var ved Magten, komme til at spille en Rolle. Men iøvrigt var hun, der var en født Holsten Charisius,

Holstenhus, frisk, ligefrem, næsten drastisk baade i Spørgsmaal og Svar.

Alligevel holdt Estrup hende altid i andet Plan, naar det gjaldt at træde frem for Offentligheden. Da saaledes Opfordringen fremkom til Rejsning af det senere saa sørgelig berømte Danmarksmonument, nægtede Estrup, paa Forespørgsel, Tilladelsen til at sætte hans Hustrus Navn under Opraabet.

Billedhugger Louis Hasselriis, der netop havde faaet Bestillingen, mere i Kraft af sin Energi end paa Grund af sit Talent, sagde da:

»Danmarks største Monument er da ellers skaffet til Veje ved Dameunderskrifter, Deres Ekscellence!«

»Hm?«

»Gardehøjfortet gennem Selvbeskatningens Damekomiteer.«

Saa gav Estrup sit berømte Nik.

Hvad Fru Lensbaronesse Reedtz-Thott, neé Adelgunde Bülow angaar, saa var hun den fødte grande dame, der først havde været Udenrigsministerfrue, saa Konsejlspræsidentfrue, men allerede forinden personlig Værtinde i stor Stil, baade paa Gaunø og i det Thott'ske Palæ paa Kongens Nytorv. Iøvrigt var hun ogsaa kendt i vide Kredse som Medarrangør af Basarer og Velgørenhedsfester.

Endelig var der saa Hannibal Sehesteds Hustru, der hørte til den kendte Slægt Sérène d'Acquéria, og som ligesom Svigerinden Hilda Sehested var meget musikalsk. De arrangerede ofte i Fællesskab Privatkoncerter ovre paa Broholm, af hvilke der gik stort Ry.

Saa fine og fornemme havde Konsejlspræsidentfruerne været i Kong Christian den Niendes Regeringstid. Kun een enkelt kunde i egentlig Forstand kaldes borgerlig:

Fru Minister Hørring født Emma Ryberg og Datter af Overgraveren ved St. Petri Kirke. Men hun havde heller ikke ønsket at blive præsenteret ved Hoffet.

Vilde Professor Deuntzer lade sin Hustru gøre sine Rettigheder gældende, eller vilde han følge Hørrings Eksempel? Han vilde ingen af Delene, han var nemlig Pebersvend.

Denne Oplysning følte nærmest som en Lettelse. Ingen af Systemskiftets Damer kom da heller til at spille en Rolle før i anden Omgang, da Lensgreve Raben-Levetzau til Aalholm blev Udenrigsminister i Ministeriet I. C. Christensen.

Under stor Højtidelighed fejredes saa den 7. September Mindet om Dronning Louise ved Besøg i Roskilde Domkirke. Man kørte fra Stationen i en formelig Cortège med alle de sørgeklædte Gæster i 5 Ekvipager. I Frederik den Femtes Kapel smykkede de to Døtre personlig Moderens Kiste og ordnede de mange pragtfulde Kranse. Naar den yngste Søster ikke var med, saa lidt som den yngste Broder Prins Valdemar, saa var Grunden den, at Hertuginde Thyra lige havde haft den Sorg at miste en lille Søn, i Anledning af hvis Begravelse Prins Valdemar var taget til Gmunden.

Efter faa Dages Forløb forlod Tsar Nikolai og Kejserinde Alix det danske Hof sammen med deres Døtre.

Paa det Tidspunkt stod Tsaren endnu som Europas mægtigste Monark. Selv om han i personlig Fremtræden ikke havde Faderens imposante Ydre, saa var Ruslands Stilling til Gengæld endnu mere konsolideret end i Alexander den Tredies Dage. Den fransk-russiske Alliance var ikke blot en fuldbyrdet Kendsgerning, men Kejseren var netop nu paa Vej til Frankrig for at hilse paa sin

Fru Gerda Krum i »Den glade Enke«. Fru Krum var den første Skuespillerinde, der spillede denne Rolle paa et dansk Teater (Casino), og mange ældre Københavnere vil vist mene, at hun indtil Dato har været den bedste »glade Enke«, vi har set og hørt.

Vaabenfælle og for at drøfte Situationen med Præsident Loubet personlig.

Mødet mellem de to Statsoverhoveder skulde denne Gang ikke finde Sted i Paris, men i det historiske Slot Compiègne, hvor Dronning Victoria i sin Tid havde været Gæst hos Kong Ludvig Philippe og senere hos Kejser Napoleon den Tredie. Her havde Kejseren og Kejserinde Eugénie iøvrigt ogsaa modtaget Dronning Alexandra som Prinsesse af Wales og Kejserinde Dagmar som Storfyrstinde Maria Feodorovna umiddelbart efter Sønnen Nicolais Fødsel.

Fra dette sidste Besøg erindrede man en Anekdote om den kokette Grevinde Castiglione, der spurgte den alvorlige, russiske Tronfølger:

»Hvilken Kvinde har Deres kejserlige Højhed fundet skønnest i Aften?«

»Jeg er en Barbar, Fru Grevinde, jeg har blot betragtet min Hustru.«

Og nu mødtes denne Hustrus Søn som Tsar i det samme Compiègne med Frankrigs Præsident, efter at baade Kongedømme og Kejserdømme var styrtet. Ude i Verden ventede man sig meget af denne Konference, lige til en Intervention i den stadig standende Boerkrig.

Herom vidste det belgiske Blad »Le Petit Bleu« at berette, at der havde fundet meget vigtige Konferencer Sted paa Fredensborg mellem Tsaren og Diplomatkongen Edward den Syvende, der imidlertid indstændig havde anmodet om, at Rusland og Frankrig ikke vilde blande sig i Englands Stridigheder.

Og dette skete heller ikke.

Maaske havde Kong Edward virkelig paa Fredensborg faaet Tsarens Tilsagn i saa Henseende, thi da Russerkejseren var rejst, gav den nye engelske Konge sig

paafaldende god Tid og syntes at befinde sig fortræffeligt.

Selv havde han til Danmark medtaget et elegant Kaleche-Automobil, en tysk Daimler efter engelsk Patent à la Charabanc. Den lignede nærmest de smaa Vogne, der i sin Tid benyttedes af Klampenborg Badehotel: Plads foran til Chaufføren, to Sæder overfor hinanden bagved og over det hele en Baldakin paa fire Metalstandere. Vognen var iøvrigt af fuld Messing paa Gummihjul, til en Pris af 1500 Pund og med 13—14 Kilometers Timehastighed.

Forinden sin Ankomst havde Kong Edward til lidt Forskrækkelse ved Hoffet telegraferet:

»Jeg har mit Automobil med. Skaf Chauffør. Dannet, paalidelig Mand. Verdenssprogene.«

Manden blev den unge Automobilist Holger Hassel, og Kong Edwards Køretøj blev med Dronning Alexandra, Kejserinde Dagmar og Hoffets Ungdom som Passagerer Sommerens Sensation.

Køreturene gik snart til Hillerød og Hørsholm, snart til Smidstrup og Sorgenfri, og de havde Karakter af smaa Ekspeditioner, til Deltagelse i hvilke der hørte Mod og Udrustning som til en Slædefærd eller Ballonfart. I Reglen spændte det da heller ikke af uden overkørte Hunde og Høns, sky eller løbske Heste og Damernes energiske Krav om at komme af.

Noget Uheld af Betydning skete der dog ikke. Alt blev ordnet i Mindelighed og ofte til stor Tilfredshed for den, hvem Uheldet var gaaet ud over. Men den gamle Konge var alligevel ikke nogen rigtig Ynder af disse moderne mekaniske Opfindelser. Paa den aarlige Rejse til Wiesbaden var det hans største Fornøjelse at anbefale sine Kavalerer at gaa op med Hotellets Elevator, og der-

næst, naar de maaske steg lidt langsommere op end strengt nødvendigt, da at møde dem paa næste Trappeafsats med et hoverende: »Ser De, jeg kom først, mine Herrer!« Den engelske Selvkører, der endog truede med ikke blot at skræmme, men ogsaa at fortrænge hans kære Heste, betragtede Majestæten derfor med særlig Skepsis og Uvilje. Han vilde ikke op i den, skønt Kong Edward opmuntrende raabte:

»Den eksploderer ikke, Svigerfader!«

Det blev daglige Festdage, og fra dem stammer de første og mest interessante levende Billeder fra Hoffet.

Først den 23. September afrejste Kong Edward med »Osborne« fra Helsingør, medens Dronning Alexandra stod smilende paa Skibets Hjulkasse og fotograferede de farvelviftende inde paa Land.

Kong Edwards lange, hjertelige Besøg var af Betydning for Danmark, der aldrig i Dronning Victorias Tid havde turdet regne med officiel Sympati fra det engelske Hofs Side, hvor personlig afholdt Prinsessen af Wales end var.

Herhjemme var en af Besøgets Virkninger iøvrigt den, at det gav den temmelig træge Automobilbevægelse et stærkt Stød fremefter, hvad der snart skulde mærkes.

Men om den engelske Konges Kørsel i Nordsjælland skrev Aarets »Blæksprutte«, under et morsomt Billede, disse respektløse Neu-Rupin-Linier:

Kong Edward paa Automobil slog til Keglerne,
han var nemlig ganske udenfor Reglerne.

Og disse Regler var for andre Dødelige meget strenge og hævdedes i den følgende Tid skrapt af den nye Justitsminister Alberti, der nærmest hadede Automobilerne, der var meget upopulære ude i Landbobefolkningen.

XIII.

Da Brygger Carl Jacobsen stiftede Ny Carlsbergfondet.

Onsdag den 25. September 1901 overraskedes Københavnerne af denne lakoniske Sensation, udsendt gennem Ritzaus Bureau:

»Brygger Carl Jacobsen og Hustru Ottilia Jakobsen har i Dag paa 25 Aarsdagen for Carlsbergfondets Oprettelse stiftet et nyt Fond:

Ny Carlsbergfondet

for at virke i Kunstens Tjeneste i vort Fædreland.

Samtidig har de skænket »Ny Carlsberg« til »Ny Carlsbergfondet«, for at de to Bryggerier Gamle og Ny Carlsberg i Fremtiden kan udgøre eet.

De to Trediedele af Ny Carlsbergs Indtægter, som anslaas til i Fremtiden at blive mindst 400,000 Kr. aarlig, vil indtil 1951 tilfalde Ny Carlsbergfondet.

Efter 1951 vil den *hele* Indtægt tilfalde Fondet.«

Carl Jacobsen, der saa ofte havde forstaaet at overraske Københavnerne, havde denne Gang slaaet sin egen Rekord ved en Gestus, der er enestaaende i hele Verden.

Baade før og senere har man hørt om store Mæceners endnu større Gaver, lige til en Nobel, en Carnegie og en Rockefeller, men aldrig har man hørt om, at en Mand, der staar midt i sin fulde Kraft og Virksomhed, forærer hele Udbyttet af sin omfattende, levende Bedrift bort i et ideelt Øjemed.

Denne Virksomhed var endda netop nogle faa Dage i Forvejen blevet betydelig udvidet ved Opførelsen af et stort nyt Bryggeri, der var blevet præsenteret for Pressen.

Jeg havde altid næret stor Beundring for Carl Jacobsen, og efter Forevisningen skrev jeg en Artikel, der maaske kan have Interesse i denne Sammenhæng som et selvoplevet Indtryksbillede af en af Aarhundredets betydeligste Mænd og Personligheder.

»Carl Jacobsen er sikkert en af de mest arbejdsdygtige, en af de mest ejendommelige, og tillige en af de mest patriotiske Mænd i Danmark.

Umiddelbart efter ethvert Besøg man har aflagt paa »Ny Carlsberg«, prenter Billedet af ham sig stærkere i Ens Hukommelse.

Alle er samlede, enten det nu er danske Studenter, tyske Ølbryggere, franske Kunstnere, finske Sangere eller københavnske Journalister. Man mærker Røre i Omgivelserne, ligesom naar en Majestæt nærmer sig. Det er Carl Jacobsen, der kommer, altid ledsaget af sine to Sønner Helge og Vagn.

Hurtig springer han med et lille Hop op paa sin Trone: den nærmeste Øltønde. Han bærer en kort, lidt koket sort Fløjlsjakke, og paa Hovedet en broderet Kalot, eller en skotsk Hue med bagud flagrende Baand. I Haanden har en rød La France Rose, som han stadig lugter til og i Pauserne stikker i Munden.

En hurtig Præsentation, et Par orienterende Bemærkninger i et ordrigt, lidt hakkende Sprog, der kun med Vold synes at begrænse sig, og »Bryggeren« sætter sig i Spidsen for Toget.

Og nu gaar det gennem de vidtstrakte Bygninger, der hvert Aar erobrer et nyt Areal, og som i Aar er blevet forøget med et mægtigt Bryghus, der mere minder om en Kirke eller et Palæ, end om en Fabrikshal for Tilvirkning af bayersk Øl. Stilen er florentinsk, Materialet

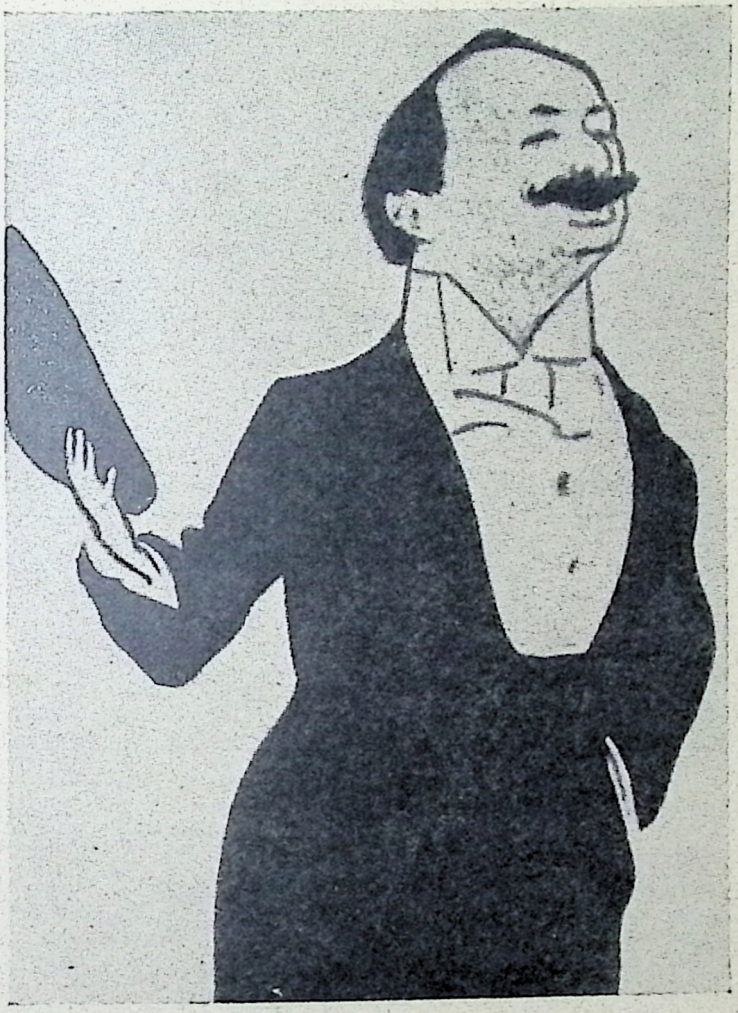

Gustav Esmann var en udpræget Københavner med dennes gode men ogsaa lidt flabede Egenskaber, men altid gnistrende talentfuld og slagfærdig. Særlig vil man mindes ham som Konferencier paa »Sommerlyst«. Han fik en voldsom Død, idet hans Elskerinde skød ham paa »Centralhotellet« over Café »Paraplyen«.

vældige Granitblokke, Sandsten og rød Tegl. Balkonen paa Midterpartiet er hentet fra selve Veronas »Palazzo Bevilaqua.«

Hurtig gaar det af Sted, og man keder sig ikke. Snart er Bryggeren dybt inde i en teknisk Udvikling, snart bryder han pludselig af og fæster Øjet ved det rent kunstneriske, idet han glæder sig over en ejendommelig Form i Iskrystallernes Dannelse i Svalekælderen, eller over en artistisk Belysning, der straaler ud fra de blussende Ildsteder, og som gør Tilhørernes lyttende Ansigter til levende Rembrandt'er.

Overalt er Kunsten overdaadigt sprængt ind mellem Nyttebygningerne. Paa den gamle Portal ses Mosaikfremstillinger af den Jacobsenske Familie, Murmesteren og Typer blandt Arbejderne. Mellem det ny og det gamle Etablissement har Bygherren ladet anbringe et af Professor Dahlerup tegnet, kobbertækket Porttaarn, der bæres af fire stengraa Granitelefanter, som maaler halvottende Alen, og som hver for sig repræsenterer en lille Formue paa 30,000 Kroner.

Det nye Kedelhus er forsynet med en Skorsten, der snarere kunde være et Kæmpemonument over en berømt Mand. Og det er den da for saa vidt ogsaa, thi paa de forundrede spørgende Blikke svarer Bryggeren:

»Ja, jeg har ladet den opføre, for at man engang i Tiden skal huske, at der var en Mand, der hed Carl Jacobsen.

Men,« tilføjer han straks, idet han lader Blikket med Velbehag dvæle ved de slanke Linier, der snoer sig halvandethundrede Fod op i Luften, »se rigtig paa det smukke Monuments Murværk. Det taler til lige Ære for Mester og Svende som et højt Vidnesbyrd om dansk Haandværks Fortræffelighed. De Folk, der opførte den

Skorsten, de glædede sig ved deres Arbejde, og jeg glædede mig med dem, og de var dog Medlemmer af Fagforeningerne.«

Fagforeningerne! De er en Torn i Øjet paa Carl Jacobsen. Han véd, at han af egen fri Vilje vil gøre alt saa godt som muligt for sine Arbejdere, og det ærgrer ham derfor, at der er udenforstaaende, som vil blande sig i Forholdet mellem ham og hans Folk. Han synes, at paa den Maade ødelægges Poesien, Glæden og Tilfredsheden ved Arbejdet baade for Arbejderne og Arbejdsgiveren. Han siger da ogsaa med et Suk, da han ser Bryggerknægtene tavse rulle et kæmpemæssigt Fad op:

»I gamle Dage skete det med Sang. Nu er den strøget, efter at Folkene har indmeldt sig i Fagforeningerne!«

Det er, som hørte man disse vemodige Ord gaa paa Melodien til: »Böse Leute haben keine Lieder«.

Maaske ser Carl Jacobsen her lidt uretfærdigt. Gamle, primitive Forhold indbyder lettere til Sang end nye komfortable Omgivelser. Paa de moderne Orlogsskibe er Sangen ogsaa ved at forstumme, mens den holder sig paa de smaa Pæreskuder. Man skaber selv sin Poesi og Opmuntring, naar andre ikke vil gøre det.

Men Udtalelser som disse virker alligevel befriende, fordi de viser, at deres Mand aldrig er bange for at sige sin Mening, end ikke naar den støder opefter eller, hvad der nu til Dags næsten er farligere, naar den er ilde hørt nedefter.

Og dog taler Carl Jacobsen ikke saaledes, fordi han ønsker at krænke nogen, thi han er trods sit lidt ru og bryske Væsen inderst inde et blødt og hensynsfuldt Ge-

myt, men fordi han taler og handler paa Stemning ud fra sin faste Overbevisning og sit stærke Temperament.

Det er nok at erindre om et Par Eksempler i saa Henseende: Om den varmt følte Tale han holdt for de franske Vaabens Sejr ved den store Banket, som han med bred Gæstfrihed gav paa Hotel »Continental« for alle »Rejsestipendieforeningen«s Pariserfarere under Verdensudstillingen 1889, og om den opblussende Ilterhed, med hvilken han fjernede det tyske Flag fra det danske Vesterhavsbadested paa Fanø.

Hverken det ene eller det andet var klogt, navnlig ikke forretningsmæssigt, men det virkede forfriskende i en altfor forsigtig og beregnende Tid.

Hvad Carl Jacobsen har skænket København af Kunstværker, løber op til en næsten uudtømmelig Liste. Men den Tak, han har høstet, har stadig været drillende Stiklerier, latterliggørende Kritik og smaalig Chikane.

Dette har lært Carl Jacobsen at sætte sig ud over, hvad Folk siger, mener og tænker om ham og at bryde sig fejl om, hvad der skrives og tales. Derfor er han til Tider en Mand, der indbyder til megen fortjent Ros som Afbalance mod megen ufortjent Dadel.

Selv indregistrerer han begge Dele med samme overlegne Ligegyldighed, og da Medlemmer af Borgerrepræsentationen havde gjort sig vigtige ved at ironisere over en af hans Gaver, sagde han til disse Mænd, der mente sig at være Byen og Folket:

»Jeg har hverken skænket mine Statuer til Hr. Petersen eller Hr. Johansen, ikke en Gang til mine Medborgere, men til min By og mit Land.«

Carl Jacobsen stoler paa Fremtidens Dom. Den vil sikkert blive ham gunstig, men det er i sig selv stort, naar en Mand kan lade alle sine Handlinger bestemme af Hensyn til sit Eftermæle!«

Saadan havde jeg lige skrevet, og det var jeg glad ved, thi nu havde denne ofte smaaligt latterliggjorte Mand skænket Udbyttet af hele sit Livs jernflittige Arbejde til det af hans Fader stiftede Storværk som en Hæder og Honnør paa dets 25-aarige Stiftelsesdag.

Selv om Carl Jacobsen hævdede sin egen Virksomheds Navn gennem Betegnelsen »Ny Carlsbergfondet«, saa symboliserede han dog gennem denne storstilede Gave, at Familien Jacobsen, indenfor hvilken der havde hersket en til Tider overfor Offentligheden røbet Splid, nu stod som et solidarisk Enhedsmærke i Arbejdet under Devisen: Pro Patria!

Da en Interviewer, der i Anledning af Begivenheden aflagde Besøg paa »Ny Carlsberg«, tilfældig traf Carl Jacobsens Sønner, Helge og Vagn, som den Gang var henholdsvis 19 og 17 Aar, spurgte han dem om, hvad de mente.

Og uden Betænkning svarede begge de unge Mennesker i Munden paa hinanden:

»Vi er stolte af Far!«

Og *de* kunde være stolte! Og vi kan *alle* være stolte af Carl Jacobsen. Blev hans Gaver i dette Øjeblik fjernet fra København, vilde den ikke være til at kende igen nede paa Jorden. Og der vilde blive fattigt og tomt oppe i Luften, naar man borttog den skønne, lueforgyldte Kuppel paa Glyptotheket og igen nedrev Nicolaj Spir, der nu knejser højt op over »Byen med de skønne Taarne«.

Det var Carl Jacobsen, der gav det København, som han elskede, dette smukke Navn. Og han gjorde det yderligere berettiget gennem sin usvækkede Offervillighed lige til det sidste, da han var en syg og forpint Mand.

Og dog lagde man ham Hindringer nok i Vejen, baade

i Tide og Utide, den Gang og senere. Da han den 22. Januar 1907, gennem Kunstakademiet, tilbød Københavns Magistrat at genopføre Nicolai Spir i dets oprindelige Skikkelse, blev der straks Kamp.

For Modtagelsen af Gaven, til hvilken man havde set Modellen paa Udstillingen i 1888, stemte: Overpræsident Oldenburg, Borgmester Dybdal, Borgmester Jacoby, Borgmester Jensen og Raadmand Klausen.

Imod stemte: Borgmester Marstrand samt Raadmændene Hage, P. Knudsen og Gustav Philipsen.

Den 16. Marts 1908 kom Sagen for i Borgerrepræsentationen. Anders Hvass bad saa mindeligt for det gamle Taarn, der var skævt og som ikke kunde bære et Spir. De Radikale gav dog altsaa en Art Motivering for deres Afvisning af Gaven, medens Socialisten Christiansen med uartig Storsnudethed fejede Gaven til Side som »et Rigmandslune«.

Den brave Herman Trier vilde ikke være med til at »forfalske og forvanske«, hvorfor han vilde stemme imod Spiret. Det var ogsaa en Begrundelse.

Borgbjerg vilde have Sagen sendt tilbage til fornyet Udvalgsbehandling, og selv Borgerlistemanden Johan Hansen betragtede den gamle Ruin som en Juvel, det vilde være en Vandalisme at røre ved.

Han foretrak Kuglestangen selv for det skønneste Spir.

I første Omgang stod Stemmerne derefter lige, og var Overretssagfører Carl Becker ikke ilet i Automobil til København fra Provinsen for i sidste Øjeblik at kunne deltage i den endelige Afstemning, saa vilde vi nu ikke have haft noget Spir paa Nicolai.

Da Carl Jacobsen nogle Aar senere holdt et Foredrag for Københavns Kommunes Lærere og Lærerinder

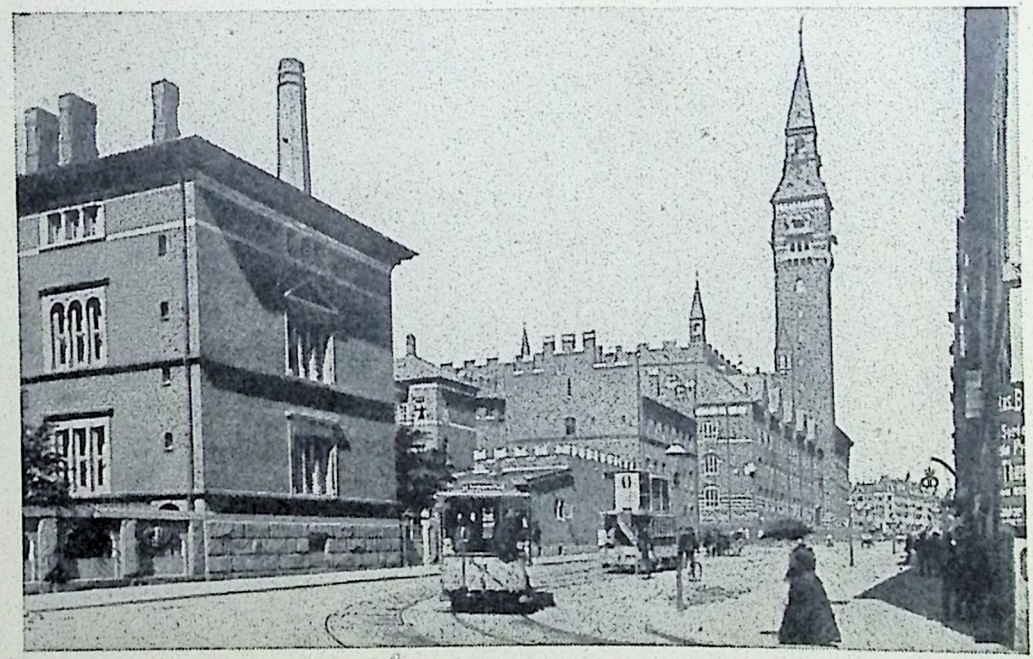

Raadhuset set fra Hjørnet af Vestervoldgade og Stormgade. Tilvenstre ligger Overformynderiet, der for kort Tid siden flyttede til det nye Marmorpalads ved Holmens Kanal.

og lagde dem paa Sinde at vække Ungdommens Sans for det skønne i Kunsten, saa dvælede han ogsaa rent forbigaaende ved Kampen om Spiret, idet han tilsidst beskedent tilføjede:

»Og nu er de fleste dog vistnok glade over, at vi har faaet det!«

Da havde den gamle Mæcen synlig bevæget den Triumf, at hele Forsamlingen rent uvilkaarligt rejste sig og brød ud i et langvarigt demonstrativt Bifald.

Historien var allerede begyndt at fælde sin Dom, medens Brygger Carl Jacobsen levede. Den har givet ham et straalende Eftermæle efter hans Død.

Men hvor er det Mindesmærke, som København har rejst over sin store Borger?

Der er kun det, som han har rejst sig selv, størst og stateligst i Glyptoteket. Og heldigvis har han ogsaa selv sørget for Midlerne til dets Vedligeholdelse. Var det ikke sket, saa havde vi vel endog oplevet den Skandale, at det var kommet til at henligge som en halv Ruin.

XIV.

De to første Automobiludstillinger i København i Foraaret 1902.

Lørdag den 9. Marts 1902 aabnedes i Koncertpalæet i Bredgade — »Odd Fellow Palæet« — »Den første internationale Automobil Motor og Cykle-Udstilling i København«.

Den havde haft adskillige Fødselsveer, idet dens Forhistorie kort var følgende:

I Efteraaret 1901, umiddelbart efter Kong Edwards

Afrejse, havde der dannet sig en Automobilklub for Udøvere af den nu fashionable Køresport. Den havde straks besluttet at manifestere sin Tilværelse ved Afholdelse af en stor Udstilling, der skulde finde Sted i Maj.

Omtrent samtidig havde imidlertid »Industriforeningen« faaet den samme Idé, der saa at sige laa i Luften. De to Parter besluttede derfor efter nogen Forhandling at slaa sig sammen med Benyttelse af sidstnævntes Lokaler.

Herimod protesterede dog Forhandlerne, idet de særlig ankede over, at Udstillingen blev afholdt i den mest travle Salgstid, da man havde andet at bestille end at arrangere. De opholdt sig tillige over, at der i den nedsatte Komité kun var eet sagkyndigt Medlem.

»Dansk Bicycle-Club«, som den Gang spillede en dominerende Rolle i dansk Køresport, blev saa valgt til Opmand. Automobilklubben vilde imidlertid ikke opgive sin Idé og stillede sig under Forhandlingerne absolut afvisende. Følgen var, at Automobilforhandlerne og Cyclisterne gik sammen om Førerskabet, og at aabne en Udstilling i Koncertpalæet paa det tidligere, og for dem mere gunstige Tidspunkt: Begyndelsen af Marts.

Ved den Højtidelighed, som derefter den 9. Marts indledede Udstillingen, udtalte »Dansk Bicycle-Club«s Formand, Kommandør Caroc: »Det er de gamle, erfarne Cyclesportsmænd, der udfører Pionerarbejdet for Automobilsporten, og det er fortrinsvis de samme Fabrikker, der forarbejder de nye Køretøjer og handler med dem, ligesom med de gamle Sportsredskaber.«

Hermed var Grundlaget for Udstillingen og for Samarbejdet straks rent og klart angivet.

Publikum var derimod til en Begyndelse ikke helt forstaaende. Der var paa den første Dag ganske vist mødt

ialt 1500 Besøgende, men man betragtede de nye Køretøjer mere med Nysgerrighed end med Købelyst.

Meget betegnende var det, at man altid troppede op, naar Peter Elfelt rullede en Film, i hvilken man i levende Billeder saa det moderne Eventyr: Paris—Berlin pr. Automobil, med det af Timm og Branth repræsenterede franske Firma »Mors« som Sejrherre.

Automobilklubben havde imidlertid ikke ladet sig afskrække fra sin Plan om en Udstilling i April, paa hvilken man nu tog fat, efter at Dørene havde lukket sig i Koncertpalæet den 16. Marts.

I Mellemtiden gav den for Automobilsporten vakte Interesse sig en Række enkeltstaaende Udslag. Stor Opsigt vakte saaledes en Vogn til to Personer og med pneumatiske Hjul. Den forevistes af »Dansk Automobil- og Cyclefabrik«.

I et Referat af Vidunderets Opvisning den 7. April hedder det:

»Maskinen var viljeløs som et Barn i Vognstyrerens Haand. Den kører med lydløs Lethed forlængs og baglængs. Saaledes lykkedes det f. Eks. at standse den paa nogle faa Alen ned ad Langeliniebakken, og derefter at faa den til at gaa baglængs op igen. I »Hotel Phønix«s Gaard, hvor Vognen senere blev forevist, drejede den paa en Cirkel, hvis Diameter ikke var større end Bredden af et eetfags Værelse. Den skal kunne tage Stigninger paa indtil $^{25}/_{100}$ eller omtrent det dobbelte af, hvad tidligere Maskiner med samme Kraft formaar.

Ujævnheder i Terrænet og Veje generer den ikke, og Kaptajn Tuxen i Artilleriet, der er Medlem af den militære Automobilklub, har erklæret, at den overgaar alle de Typer, han hidtil har haft Lejlighed til at prøve.

I Amerika er Vognen forevist for en Forsamling paa

9000 Mennesker. Ved denne Lejlighed tillod Fabrikanten sig under Præsentationen den Ekstravagance at lade Vognstyreren køre op ad en særlig dertil konstrueret Trappe paa 12 Trin med aabent Rum mellem hvert, uden at hverken Passagerer eller Vogn kom noget til.«

Begejstringen var stor over denne Vidundervogn, der hed Oldsmobile, og man hilste dette Mønsterkøretøj med Glæde, idet man haabede, at det nye tekniske Fremskridt vilde stemme den strenge Justitsminister noget blidere over for Automobilsporten.

Det foreløbige Maal var en Udvidelse af den indskrænkede Køretilladelse i Nordre Birk. Her arbejdede man for, at Strandvejen skulde blive aabnet for Trafik fra Trepilelaagen og nordefter, og at der blev givet Villaejere paa Strækningen Taarbæk—København Tilladelse til at benytte Strandvejen, naar de selv var Vognstyrere.

Hvad man var særlig henrykt over, var Lydløsheden. Den Anke, man lige fra den første Dag havde rettet mod Automobilerne, var, at de meldte sig med alt for anmassende Højrøstethed.

I Publikum havde man derfor foreløbig døbt dem »Tøfferne« paa Grund af den korte, dobbelte Stødlyd, som de udstønnede under Farten rundt om paa Gader og Stræder, ikke mindst paa Frederiksberg. Sylow, der i sin Egenskab af Ildebrands-Kommissionsdommer havde været lige saa frygtet som Dommer Thorup senere mod Klausulæderne under Verdenskrigen, viste sig nemlig som Politimester i vor Nabokommune altid meget forstaaende overfor ethvert Fremskridt. Han havde derfor ogsaa stillet sig meget imødekommende overfor Automobilisternes Krav om Benyttelse af de frederiksbergske Villaveje.

Men Vognene kunde han jo ikke lave om, og det store Publikum ude paa Frederiksberg maatte derfor, trods al Imødekommenhed fra Autoriteternes Side, foreløbig lade sig nøje med en lille, tosædet Vogn, der larmede rundt med en lang blaa, osende Skyhale, og som kaprede Passagerer til 5 Kroner Timen.

De, der var hidsige efter endnu længere at opleve Eventyret, som nærmest stod i Klasse med en Tur paa Rutschebanen i Tivoli, kunde leje Dyret for 36 Kroner om Dagen til Langfarter ud i Landet

Da Sylow efter Indbydelse havde foretaget en Rundkørsel med Oldsmobile, erklærede han, at han fremtidig vilde stille Krav om Lydløshed.

For een Gangs Skyld var vi virkelig kommet endda ualmindelig hurtig med paa Automobilfremskridtet, idet Danmark var det første Land, i hvilket den nye Vogn blev indført direkte fra Amerika af en ung Grosserer Nielsen, der havde været ansat paa den Fabrik, der havde gjort Opfindelsen.

Den ellers saa strenge Dommer Sylows endelige Kendelse med Hensyn til den amerikanske Vogn, der i Erindringen genkaldte »Singers lydløse Symaskine«, kom da velvilligt til at forme sig saaledes:

»Det synes virkelig, som om Automobilindustrien skrider frem Dag for Dag og nærmer sig det Ideal, som absolut maa naas: Lydløshed, Lugtfrihed og let Styrbarhed!«

Den 11. April skulde man saa atter holde Revy over de samlede opnaaede Resultater, idet Automobilklubben og Industriforeningen aabnede deres Fællesudstilling under Ledelse af den lidt buldrende, men elskværdige og dygtige Tømmermester Cortsen. Det var rigtig noget for ham at have at gøre med de stædige, uregerlige Vogne

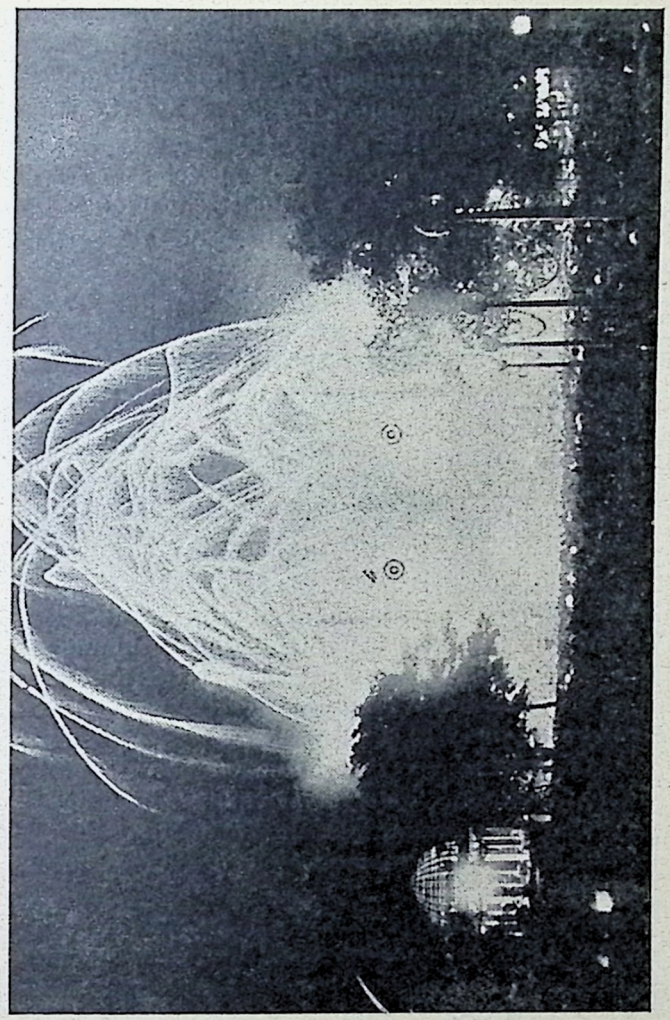

Et Festfyrværkeri i Tivoli.

og at faa dem paa Plads. Da Udstillingen lukkede op paa Slaget 12, var alle Automobiler da ogsaa netop, hvor de skulde være i Industriforeningens store Sal, medens et Par mægtige Lastautomobiler dog havde maattet kores ind i Tivoli, hvor de vakte enorm Opsigt.

Det ene var tysk med Damp, det andet var fransk med Benzin, og Københavnerne rystede betænkelige paa Hovederne, da de saa disse to Uhyrer sætte sig i Bevægelse for at kore ned ad Strøget.

Noget lignende havde man kun oplevet paa Landevejene foran Damptromlerne eller inde i Byen, naar Lokomobilerne med Tærskeværkerne langsomt og besværligt vendte hjem om Efteraaret fra Landet og fik Stenbroen til at gungre.

Medens man mindedes den af den offentlige Mening forlængst myrdede Dampsporvogn ude paa Strandvejen, spurgte man uvilkaarligt sig selv:

»Vi skal da vel ikke ha' Bæsterne rendende løse omkring i Gaderne inde i Byen?«

Paa Udstillingen var Danmark iøvrigt pænt repræsenteret, medens Frankrig laa forrest, og Tyskland som sædvanlig særlig lagde Vægt paa det kolossale: En Dampkraftvogn efter Systemet »Thorncycroft«, paa 25 H.K., med en Bæreevne paa 13.000 Pund.

Paa Aabningsdagen var Udstillingen besøgt af 1000 Mennesker, hvis første Spørgsmaal var:

»Hvor skal man gemme alle de Vogne?«

Automobilklubbens Formand, Baron Blixen-Finecke, svarede:

»Foreløbig maa man opstalde sit Automobil hos en Forhandler, indtil det gaar op for Husejerne, at der til enhver herskabelig Lejlighed hører en Automobilstald.«

Det andet Spørgsmaal var: »Hvad siger Politiet?«

Mange haabede, at det helt vilde forbyde disse moderne Gadeoptøjer, der truede med at berøve Fodgængerne deres Fred.

Man stolede i saa Henseende paa første Inspektør Theodor Petersen, den tidligere Dragonløjtnant, der var kendt som en striks Herre og passioneret Rytter, i hvilken Egenskab han næppe heller elskede Automobilerne, der skræmmede Livet af Hestene.

Men foreløbig havde han ikke ladet høre fra sig, og han havde heller ikke udstedt noget Kørselsreglement for de nye Køretøjer. Hans Betjente, der ellers beskyldtes for at være paa Nakken af Droskekuskene, havde end ikke noteret nogen af Vognstyrerne. Og dog havde Publikum flere af dem i Kikkerten, særlig en lille, med Gummislag udstyret Franskmand, der fløj afsted som en Raket ned gennem Strøget, mens Folk flygtede rædselsslagne.

Men en Djævel var han til at sno sig, og han anrettede aldrig Ulykker, hvorfor han egentlig var ret populær i Publikum som en Art Akrobat. Og saa var han jo ogsaa Franskmand!

I Anledning af Udstillingen ankom der imidlertid stadig nye Vogntyper, deriblandt den første elektriske Droske fra Gebrüder Stoewer i Stettin; 10 H.K., 30 Kilometers Timefart og Plads til 5 Personer foruden Chaufføren, en Betegnelse, der nu var begyndt at trænge ned i Lagene i den københavnske Udtale: *Sjafør*.

Efter den elektriske Droskes Køretur ned gennem Strøget hed det i Referaterne:

»Rent forbløffende nøjagtigt smuttede Tøffen mellem Vogne og Fodgængere. Og saa hurtigt kunde Styreren mindske Farten eller stoppe pludselig op, at selv

de mange Individer, der stavrer rundt paa Kørebanen i deres egne private Chaiselongu-Tanker, ikke løb større Risiko, end om de virkelig havde siddet hjemme i deres Stue og drukket Kaffe.«

Automobiler begyndte at faa en god, fodgængerhaanende Presse, og selv et Blad som »Familie-Journalen«, der særlig repræsenterer Hjemmets Publikum og altid har haft en fin Næse overfor dets Smag og Krav, engagerede sig i en Rejse rundt om Jorden, fra London og tilbage, med en Maskine paa 25 H.K. og 1000 Kilometers Kørsel uden Benzinpaafyldning.

Politiet maatte nu tage Stilling til Fænomenet, der aabenbart ikke var et forbigaaende Udslag af en Mode, men en Faktor, som man maatte regne alvorligt med i Fremtidens Trafik og Færdsel.

Th. Petersens Udtalelse om, hvilke Vogne han vilde give offentlig Køretilladelse, lød derefter saaledes:

»Den første Betingelse er, at Vognen kan lukkes. En altid aaben Droske bliver uvægerlig skiden og ødelagt, det véd jeg af egen lang Erfaring. Hvis Automobildroskerne virkelig en Dag skulde komme til at fortrænge Hestedroskerne, kan vi ikke køré en fuld Mand paa Stationen i aabent Automobil.« Hensynet til den fulde Mand spillede altid en stor Rolle i alle datidige Politidispositioner. Men iøvrigt tilføjede Th. Petersen, at han kun langsomt vilde lukke op for Automobilerne, fordi han forudsaa, at det vilde være at smide Pengene ud ad Vinduet, hvis der i altfor hurtigt Tempo anskaffedes Vogne, der allerede næste Dag var forældede. Han vilde først se den sikre, lugtfri, lydløse, lukkede Droske!

Paa Spørgsmaalet om, hvor hurtigt Automobilerne maatte køre uden at blive noteret og paadrage sig Mulkt, svarede han uden Betænkning:

»Som en Hestedroske i jævnt Trav!«

Det var altsaa den foreløbige Maksimalhastighed, der vilde blive lagt til Grund, naar Kørselsreglementet skulde udarbejdes.

Denne Gang var det Udlændingene, der rystede paa Hovedet, medens de den 27. April pakkede deres Vogne ned. Med den Hastighed var der ikke noget at gøre for Automobilfabrikker i København, som ikke kunde regnes med blandt Storbyerne.

Den 20. Maj det følgende Aar indregistreredes dog det første Automobil, og i August kom den første Automobildroske.

Men i København havde de to Automobiludstillinger ladet et Pust fra den store Verden gaa hen over Sindene for at puste Flamme i en længe ulmende Idé.

Fem Dage efter den sidste Automobiludstillings Lukning blev der nemlig 2. Maj afholdt et Møde om »en almindelig, nordisk Udstilling i København i den nærmeste Tid«. Alle store Foreninger og Korporationer paa Haandværkets og Industriens Omraade var repræsenteret, og man diskuterede omfattende Planer, navnlig paa Basis af: Det nye Ministeriums Forslag om at sløjfe Nyboder og Udsigterne til, at den daværende Banegaards Terræn snart maatte blive frit, naar man ved Lov fik ordnet de fortvivlede Jernbanestationsforhold endeligt.

Men Tanken om den store nordiske Udstilling, der skulde slaa Rekorden fra Sommeren 1888, er ikke naaet et Hanefjed videre, uden, ved Skæbnens Ironi, som — Karnevalsarrangement!

XV.

Prins Christian som Rigsforstander og Dronning Alexandras Skæbnetime.

Fredag den 20. Juni 1902 var der Trængsel i den lille tarvelige »Kongesalon« paa den gamle Banegaard. Man forstod, at det drejede sig om en officiel Afrejse, men den var af en særlig Karakter.

Thi Kong Christian var allerede taget paa sin aarlige Rekreationsrejse til Wiesbaden, og nu forlod ogsaa Kronprinsregenten Landet ledsaget af Prins Valdemar for at tage til England, hvor de i Forening skulde repræsentere Kongen ved Festlighederne i Anledning af Kong Edwards og Dronning Alexandras Kroning.

Herved indtraadte et nyt og i vor moderne politiske Historie helt ukendt Tilfælde, idet der skulde indsættes en Rigsforstander.

En Rigsforstander er et gammelt, næsten middelalderligt Begreb, som gaar tilbage helt til Aaret 1262, da Margarethe Sprænghest var blevet taget til Fange i Slaget ved Lohede og havde indsat Albert af Brunsvig til Rigsforstander.

Under Christian den Fjerde havde der været en Formynderregering, men ingen Rigsforstander, og man havde ikke hørt om en saadan i den senere Danmarkshistorie. End ikke Grundloven, hverken den af 5. Juni eller den reviderede, kendte Begrebet Rigsforstander.

Det var først blevet indført ved en særlig Lov af 11. Februar 1871, i hvilken det bestemtes, at Rigsforstanderen skal være »en myndig, til Tronen arveberettiget Prins eller en fuldmyndig Mand, som har dansk Ind-

Skuespillerinden Anna Larssen, der har optraadt i et Utal af Roller. Den ældre Generation vil vist mest mindes hende som »Kameliadamen« og »Trilby«. Det var et stort Tab for dansk Skuespilkunst, da Fruen i 1909 forlod Theatret for at hellige sig en religiøs Bevægelse.

fødsret, og som skal tilhøre den evangelisk-lutherske Kirke«.

Strengt taget skulde en Rigsforstander efter Loven ikke blot indsættes i Tilfælde af Kongens og Tronfølgerens samtidige Fraværelse, eller hvor der forelaa Umyndighed og Sygdom, men ogsaa, naar der var Tale om Ophold i de fjernere Landsdele, med hvilke Forbindelsen med Regeringens Sæde den Gang var meget langsom og besværlig.

Men da Kong Christian ledsaget af Tronfølgeren i 1874 rejste til Island, saa man bort fra den strenge Formalitet.

Nu under Systemskiftet skred man altsaa for første Gang til Udnævnelse af en Rigsforstander, hvis Person forelaa som en Selvfølgelighed i Tronfølgerens Søn, den 22-aarige Prins Christian, som var den eneste, der ved Formiddagsafskeden var mødt i Uniform.

Kongens Beslutning havde allerede inden Afrejsen foreligget siden 28. Maj og lød saaledes:

»Da vi allernaadigst har besluttet at lade os repræsentere af Tronfølgeren ved den i næste Maaned stedfindende Kongehøjtidelighed i London, og vi selv ikke til den Tid vil være hjemkommen fra vor Rejse i Udlandet, indsætter vi i Henhold til Paragraf 1 i Lov Nummer 25 af 11. Februar 1871 om Regeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse vor højtelskede Sønnesøn Hans kongelige Højhed Prins Christian Carl Frederik Albert Alexander Vilhelm til som Rigsforstander at udføre Regeringen i vort Navn fra den 20. Juni d. A. og indtil vor eller Tronfølgerens Hjemkomst.

Hvorefter alle Vedkommende sig haver at rette.«

Prins Christian var altsaa nu, efter at Afrejsen havde

fundet Sted, Landets Regent, der i Statsraadet skriftlig havde aflagt Ed paa Forfatningen i to Eksemplarer. Af disse blev det ene beroende i Statsraadets Arkiv, medens det andet var sendt til Rigsdagen.

Det var første Gang København saa den unge, populære Prins fremtræde som Landets øverste Overhoved. Og det morede dem, fordi de havde fulgt ham fra Dreng lige siden den Tid, da han løb med Skolebøger under Armen sammen med den yngre Broder Prins Carl, der nu var blevet Svigersøn hos Kongen og Dronningen af England.

Og det morede vistnok ogsaa Prinsen selv. I hvert Fald rejste han straks til sin Ungdoms Enemærker, idet han samme Eftermiddag tog til Aarhus for at give Taffel for Garnisonens Officerer.

Derefter drog han videre til sin egen gamle Garnisonsby Randers, hvor han selvfølgelig blev modtaget med Begejstring af alle de gamle Venner fra de glade Løjtnantsdage. Om Søndagen var Rigsforstanderen saa atter tilbage i Aarhus for at fungere som Dommer ved Væddeløbene.

Men ret længe vilde Herligheden jo næppe vare. Allerede den 26. Juni skulde Kroningen i London finde Sted, og derefter vilde Kronprins Frederik hurtigst muligt vende tilbage for at overtage Regeringen indtil Kongens Hjemkomst.

Men pludselig begyndte der i Stedet for Festtelegrammer at indløbe de mest alarmerende Efterretninger fra London, særlig til Hoffet, som man holdt à jour med den indtraadte alvorlige Situation, der foreløbig af politiske Grunde holdtes skjult for den engelske Befolkning.

I denne havde alt været idel Glæde og Optagethed lige siden Maanedens Begyndelse, idet Klokkerne den 5. Juni

1902 om Eftermiddagen var begyndt at ringe over hele Landet for at forkynde: I Formiddags Klokken 10 har Lord Kitchner sluttet Vaabenstilstand i Prætoria!

Den ulykkelige, upopulære Krig var endt samtidig med, at man under Jubel tog fat paa Forberedelserne til Kroningshøjtidelighederne.

Det blev udlagt som et godt Varsel for Kong Edwards og Dronning Alexandras Regering, at den indviedes under Fredens Tegn, og dette forhøjede Glæden og Feststemningen.....

Allerede den 7. Juni var London da fuld af alle Slags Dekorationer og Arrangementer lige til straalende Æresporte, da Kongeparret under Jubel kørte fra Buckingham-Palace til St. Paul, hvor der skulde afholdes Takkegudstjeneste i Anledning af de sejrrige Vaaben.

Alt foregik under de store, anstrengende Ceremonier, der er Tradition ved det engelske Hof, lige til Kongens Udstigning ved »Byens Port«. Men baade Kong Edward og Dronning Alexandra syntes kun eet stort lykkeligt Smil.

Med forøget Kraft tog den engelske Hovedstad da efter Højtideligheden fat paa de endelige Kroningsforberedelser. Snart var næsten alle Gader helt spærrede af Stilladser, medens man tømrede paa Tribuner og Estrader til de Tusinder af Tilrejsende, der strømmede til selv fra det britiske Empires fjerneste Landsdele.

Alle Hoteller havde forlængst meldt: Alt udsolgt. Alle Vinduer paa Togets Vej var udlejede til Fabelpriser, store Mængder af Levnedsmidler var ophobede og Masser af Ekstratog averterede. Bladene begyndte at notere de højfornemme Gæster, der allerede var ankommet eller var under Vejs, deriblandt Prins Heinrich af Preussen som Repræsentant for sin Broder Kejseren, og Kong Edwards

to danske Svogre, Kronprins Frederik og Prins Valdemar.

Da fyldtes Luften pludselig af svirrende Rygter: Kongen er syg! Han har allerede maattet underkaste sig tre Operationer som Følge af en smertefuld Lidelse i Strubehovedet.

Dette sidste Ord vakte Panik og de uhyggeligste Minder fra de Dage, da Kong Edwards Svoger, Kejser Friedrich, efter sin Tronbestigelse var dødelig syg af den Halskræft, for hvis frygtelige Forløb det netop blev den engelske Læge, Dr. Mackenzie, der maatte bære hele Odiet.

Skulde England nu selv komme til at opleve en lignende Tragedie indenfor sit eget Herskerhus?

Fra Hoffet blev der imidlertid udsendt et absolut Dementi: Kongen er fuldstændig rask, kun lidt anstrengt af de mange repræsentative Pligter, der har paahvilet ham i Anledning af Dobbeltfestligheden: Fredsslutningen og Kroningen.

Dette lød rimeligt, og alt blev atter stille et Par Dage. Men det var en Uhyggens Stilhed med ængstelig hviskende Stemmer, indtil der pludselig faldt et Alarmskud: Kong Edward har faaet et lettere Anfald af Lumbago — Piskesmæld — under Overværelse af nogle Natmanøvrer.

Nervøsiteten steg nu til Ophidselse, da det oplystes, at Kongen ikke kunde overvære den store militære Revy, der skulde være den afsluttede Krigs Sejrssymbol.

Prinsen af Wales repræsenterede Kongen, der maatte skaanes af Hensyn til de forestaaende Kroningsfestligheder, men disse vilde under alle Omstændigheder blive gennemførte nøjagtigt efter Programmet.

Kongen opholdt sig imidlertid ude paa Windsor, og i

Offentligheden havde man nu faaet det bestemte Indtryk, at man ved Hoffet skjulte noget.

En Gruppe af stærkt interesserede næringsdrivende Borgere henvendte sig derfor til Kong Edwards mest betroede Hofmand, Sir Francis Knollys, der gav denne Besked: »Jeg kan forsikre Dem om, mine Herrer, at der intetsomhelst er i Vejen med Kongens Helbred. Hans Majestæt er i dette Øjeblik netop taget fra Windsor ind til Buckingham-Palace, og De kan selv tænke Dem, at det vilde han ikke gøre, hvis han var syg.«

Dette var et slaaende og menneskeligt Argument, der virkede saa meget mere beroligende, som det bekræftede sig, at Kongen ganske rigtig var kørt til London endda i aaben Vogn. De, der havde set ham paa denne Køretur, bekræftede overensstemmende, at han havde været særlig oprømt, havde hilst og vinket smilende med Haanden til alle Sider.

Og det var ogsaa rigtig nok, men det, som man ikke havde set, var, at Kongen i det Øjeblik, da Buckingham-Palace's Porte lukkede sig, og han steg ud af Vognen, fuldstændig sank sammen under bekæmpet Smerte og i syv Minutter blev liggende uden Bevidsthed.

En Rædsel bredte sig gennem Slottet: Kongen er død!

Der blev over Hals og Hoved sendt Bud efter Prinsen af Wales og Dronning Alexandra, samt seks Læger.

Kongen var nu kommet til sig selv, men han talte i Vildelse, havde heftige Opkastninger og en Temperatur paa 39 Grader.

Lægerne var enige om, at der straks maatte foretages en Operation.

Man skrev den 23. Juni, og alligevel holdt man den engelske Offentlighed hen, medens man rundt om i Udlandet, og særlig i København, vidste Besked.

Tivoliforeningen »Vi« afholder hvert Aar en kammeratlig og festlig Skovtur. Her ses et Orkester fra en saadan Tur, bestaaende af fhv. Teatermaler Carl Lund og Kapelmester Schnedler-Petersen og Oscar Stribolt.

Af Meddelelserne til det danske Hof fremgik det tydeligt, at Kongens to Repræsentanter havde fundet deres Svoger i en meget betænkelig Tilstand, der gav Anledning til den alvorligste Bekymring.

Kong Edwards Sygdom fulgtes fra det Øjeblik herhjemme som en indenlandsk Begivenhed. Men først den 24. lod man i London Bomben springe: Kroningsfesterne er udsat paa ubestemt Tid!

Det var et voldsomt Indtryk, som denne Efterretning gjorde, ikke blot i England, men rundt om i Verden, ikke mindst i København. Her søgte Tanken dog ganske naturlig først og fremmest Dronning Alexandra, der nu vilde komme til at gaa en frygtelig Tid i Møde, medens hun ikke veg fra Kongens Sygeleje, som hun ikke havde veget fra Tsar Alexanders, medens hun sammen med Søsteren plejede ham paa Livadia. Alligevel vilde Dronning Alexandra maaske faa samme Skæbne som sin Svigerinde, Kejserinde Friedrich. Denne Aflysning af Kroningsfestlighederne, der kom to Dage før deres programmæssige Fastsættelse, var for London og store Dele af den engelske Befolkning helt ud i Kolonierne intet mindre end en Katastrofe.

Ja, for mange var der Tale om formelig økonomisk Ruin, hvad man forstaar, naar man hører, at Jernbanerne for deres Vedkommende alene opgjorde Tabet til 1 Million Pund.

Kong Edward laa imidlertid svævende mellem Liv og Død i Buckingham-Palace. Udenfor trængte Publikum sig i tætte Skarer for at læse de paa Gitteret opslaaede Bulletiner. Deres Tone var nu meget pessimistisk. Langsomt syntes man at ville forberede Publikum paa Kongens Død. Hvad der egentlig var sket, fik man dog først bagefter at vide: Operationen, der udførtes af Lord Lister

og Sir Frederick, havde konstateret en stor Svulst paa Blindtarmen. Ved Indsnittet flød der en halv Liter Materie ud, og man frygtede det værste i Retning af Blodforgiftning og Koldbrand, især da Patienten ogsaa viste Ansats til Sukkersyge og Nyrelidelse.

I Tyskland erklærede Lægerne paa Basis af de telegraferede Bulletiner rent ud, at Kongen ikke kunde leve. I London demonstrerede Publikum fjendtlig mod Livlægerne, naar de forlod Slottet. Og inde laa Kongen selv og vaandede sig, medens han i klare Øjeblikke spurgte:

»Vil mit Folk nogensinde tilgive mig?«

Denne Bekymring var dog overflødig. Det blev netop dette Sygeleje, som kom til at binde Kong Edward og hans Folk sammen.

Men foreløbig saa alle med Ængstelse Fremtiden i Møde, saavel i England som ved det danske Hof. Til dette vendte Kronprinsen og Prins Valdemar tilbage med uforrettet Ærinde i Midten af Juli, hvorefter Prins Christians Rigsforstanderskab af sig selv ophørte. Men det havde klædt ham, og Folket havde faaet Indtryk af en ung, kraftig, repræsentativ Mand, der en Gang, naar Tiden kom, vilde have let ved at gaa ind i en Konges Stilling.

Hvorledes Situationen i England egentlig var, kunde imidlertid ikke de hjemvendte give nogen sikker Beretning om. Thi alle havde tabt Tilliden til Lægernes Bulletiner og Udsagn, efter at Offentligheden først en Gang var blevet ført saa hensynsløst bag Lyset. Alle var derfor forberedt paa det værste, hvis der ikke skete et Mirakel.

Men Miraklet skete!

I Slutningen af Juli hed det pludselig, at Kong Edwards Tilstand nu var saa tilfredsstillende, at Kroningen

vilde kunne finde Sted i den første Halvdel af August Maaned.

Der var ingen, som troede paa det eller indrettede sig derefter. Man mente, ogsaa paa Børsen, at der kun var Tale om et nyt Forsøg paa at berolige den utaalmodige, offentlige Mening.

Den 4. August var imidlertid den danske Kongefamilie atter forsamlet til Afsked i Banegaardens Salon: Det var Kronprins Frederik, der paany afrejste som sin Faders Repræsentant til London, denne Gang dog alene.

Men nu forstod man, at det var Alvor, og det var det ogsaa. Den Kroning, som selv de mest optimistiske først havde turdet ansætte til Slutningen af September, den fandt virkelig Sted efter Programmet og under ualmindelig Pragtudfoldelse i Westminster ved Ærkebiskoppen af Canterbury den 9. August 1902 Klokken 12 om Middagen.

Da Herolderne blæste Efterretningen ud over London, hvor Dekorationer og Arrangementer havde staaet og ventet paa denne store Dag, brød der et formeligt Festdelirium løs.

Man vilde ikke tro sine egne Øjne, da man saa Kong Edward frisk og rask underkaste sig de talrige anstrengende Ceremonier uden at vise noget Tegn paa Træthed. Overalt, hvor han kom frem, hilste han smilende paa den jublende Menneskemængde med en Haandbevægelse over mod Dronningen.

Den 20. August kom Kronprinsen tilbage til København, og han kunde denne Gang bekræfte, at Helbredelsen var endelig, og at Kong Edward var taget paa en rask Søtur rundt om Skotland, for efter alt at dømme at vende fuldstændig restitueret tilbage.

Og saadan blev det. Siden da nød den engelske Konge

det bedste Helbred lige til sin Død 6. Maj 1906, og det var en Mand i sin fulde Kraft, der den 30. Marts 1904 ankom til København i Anledning af sin Svigerfaders 86-aarige Fødselsdag. Saavel han som Dronningen modtoges med overstrømmende Hjertelighed af den københavnske Befolkning og blev her lige til den 18. April.

Denne Gang overholdt Kong Edwards nye, elegante Automobil strengt alle *Reglerne,* og der meldtes ikke om Uheld af nogen Art.

XVI.

Sommerrevyerne før og efter Systemskiftet.

Den 15. Juli 1902 opførtes den første Sommerrevy, der beskæftigede sig med Systemskiftet.

Det var lidt post festum. Men Forholdet havde været det, at dette overrumplende Systemskifte omtrent paa Dato var kommet samtidig med, at Sommerrevyen 1901 havde Première.

Denne faldt da meget mat ud, idet Publikum nærmest følte sig fornærmet over at skulle sidde og høre paa Sange og Vittigheder om de forsvundne Ministre Hannibal Sehested og Juul Rysensteen, ja, selv om Kammeradvokat Hindenburg, der i »Berlingske Tidende« havde været Højres Pennefører under Mærket »Z«. Da Forfatterne trods Drillerier og Stikpiller i Pressen viste en mærkværdig Mangel paa Evne eller Vilje til at aktualisere sig, og da Frederik Jensen tilmed blev syg, eller i hvert Fald meldte sig syg, saa at han maatte erstattes af Viking Ringheim, bredte den fuldstændigste Ligegyldighed sig efterhaanden over Tilskuerpladsen.

Den første humoristiske Hilsen til Systemskiftets Mænd maatte da overbringes af Aarets »Blæksprutte«, i hvilken den store Begivenheds Forløb skildredes saaledes:

Først fik det afgaaede Ministerium et Hib til den fra en tidligere Revy saa populære Gerner-Melodi: Til min gamle Væltepeter.

Det var Sommer, og der brændte
mindst en 30 Reaumur,
der var Solstik selv blandt kendte
Borgere og bedre Dyr,
da med ét der kom en Luftning,
og man aanded mer gelik,
det var Sehesteds Forduftning,
det var Rysensteen, der gik.
Rysensteen
var en hamper en
om det saa skal ud af mine magre Sideben,
Sehesteds Kabinet
aa god Morgen Kasket,
der ku bankes Døre til den ny Tid ind med det.

Dernæst kom saa Turen til de nye Mænd. I en tidligere Sommerrevy havde Gerner sunget:

Højremænd
nye Højremænd
friske Højremænd, men Højremænd i venstre Spænd.

Nu skrev man til den samme Melodi i Anledning af, at 33 altfor ivrige Systemskiftebeundrere straks havde

Endnu et Billede fra en anden af Tivoliforeningen »Vi«s Skovture.
Siddende ses Oscar Stribolt læsende Dagens »Program«.

villet have Kabinettets Medlemmer hængt op paa Frederiksborg-Museet:

Deuntzer hviled ikke førend
en Regering kom i Stand,
han var heldig med Kuløren,
der er ny i Danmarks Land,
han var heldig med Faconen,
tre og tredve Mand af Fryd
vilde straks gaa op til Kongen
for hos ham at slaa til Lyd
for en Idé
alle treti tre
havde faaet li'som ved en Aabenbarelse:
De Ministre vi
maa ha'e alle ni
malet eller hugget inden Glæden er forbi.

Det var lidt tamt, men fremsynet, thi nu i 1902 var Glæden over Systemskiftet virkelig allerede ved at være forbi, i hvert Fald i København.

Man var derfor spændt paa, hvad Blækspruttеforfatterne nu kunde hitte paa af Ondskabsfuldheder som Sommerrevyforfattere.

Stedet for Opførelsen var det hævdvundne: Morskabsteatret paa Frederiksberg, hvor Sommerrevyerne forlængst havde fejret deres 25 Aars Jubilæum, idet de var startede omkring Midten af Halvfjerdserne.

Til en Begyndelse var de ret harmløse med Benyttelse af Motiver fra de store Udstyrsstykker, der den Gang var paa Mode i Jules Verne-Manér.

Man havde lagt for med det bekvemme Motiv: »Rejsen til Maanen«, der efter ældgammelt Mønster, lige fra

Holbergs Dage, bød en bekvem Lejlighed til at lade Jordbeboerne og deres Forhold beskues med Maanebeboernes forbavsede Øjne, og til at lade de Rejsende berette om:

De Folk, der boer
nede paa Jord.

Alt som den politiske Kamp tilspidsede sig mere og mere, gik der ogsaa mere og mere Politik i Revyerne: Højrepolitik, thi København kendte paa det Tidspunkt kun eet Parti, Højrepartiet, og een Slags Vid: Højrevid. Det dominerede derfor, baade i det eneste Vittighedsblad »Punch«, i Aarets eneste humoristiske Julekalender: »Oldfuks«, og i de dramatiserede Aarsoversigter: Sommerrevyerne.

Hovedmedarbejderen i disse, Paul Marcussen, var da ogsaa knyttet som fast Medarbejder til »Punch«. Han var Partimand til Fingerspidserne, men tillige en udpræget Teatermand med Blik for Scenen og en saa letflydende versifikatorisk Evne, at man i ham en Tid havde set Erik Bøghs Efterfølger og Arvtager.

Igennem Halvfjerdserne, og til hen mod Slutningen af Firserne, var Sommerrevyerne da at betragte som et værdifuldt politisk agitatorisk Vaaben i Højres Tjeneste. Især da det arbejdede frivilligt og automatisk, fordi det overhovedet vilde have været umuligt at drive en anden Politik med økonomisk Udbytte for Scenen. En Venstrerevy vilde have været lige saa haabløs som et Venstrevittighedsblad, paa hvis Start der blev gjort mange forgæves Forsøg.

Et karakteristisk Træk var det iøvrigt, at Sommerrevyerne, ligesom »Punch«, ofte havde et Anstrøg af Antisemitisme, til Trods for, eller maaske paa Grund af, at Paul Marcussens Medforfatter, Skuespiller Carl Wulff

fra Folketeatret selv var Jøde. Typisk for ham er en Vise, som stammer fra Slutningen af Halvfjerdserne, da Taarbæk var Børsmatadorernes Yndlingsopholdssted om Sommeren. Den var allerede betegnende ved Melodien, der var taget fra Operaen: »Josef og hans Brødre«: Min fjortende Vaar knap jeg skuer! I Visen skildres, hvorledes Kammerraad Ginderup, Værten paa Klampenborg, til sidst er den eneste tiloversblevne Kristne, og sidste Vers lyder saaledes:

Men nu tror jeg s'gu vist, jeg tør sige,
at det hele vi har faaet med,
vi har skabt os et nyt Israels Rige
til et Sommerforlystelsessted,
nu lyder hvert Navn uden Redning:
Simon, Levy, Bendix og Cohn,
Ginderup selv er den eneste Hedning
ellers er det udelukkende vorses Nation.

Dette rytmebrydende »udelukkende« faldt saa overvældende komisk, at Visen gjorde stormende Lykke, men forskaffede sig sin Forfatter mange Ubehageligheder.

Da de nye Sommerrevyer i Slutningen af Firserne skabtes af Johannes Buntzen, og senere af Henriques og Melbye, forsvandt det antisemitiske Anstrøg, medens den ene af Forfatterne stadig var Jøde, men af en anden Støbning, og Tidens Smag var blevet en anden.

Thi allerede i 1884, da de gamle Forfattere rykkede ind paa Tivoli i den lille Træcirkus, var den rene, uforfalskede Højrekulør gaaet af Sommerrevyerne, paa Foranledning af Direktøren, Vilhelm Petersen, Peter Vilh, der havde en fin Næse for, hvorfra Vinden blæste.

At dette Systemskifte paa Revyomraadet skete netop i Sommeren 1884, var nemlig ikke tilfældigt, men hang sammen med, at de forenede Liberale og Socialdemokrater ved det Sommervalg for første Gang rykkede frem til Erobring af København. Til nogen Studsen hørte man da ogsaa for første Gang, at Elskerinden erklærede en Venstremand sin Kærlighed i en tyrolsk Huldiæ-Vise:

Min Ven er Venstres Kandidat,
hans Navn staar paa en stor Plakat,
og tænk Dem bare sikken Svir,
hvis han blev saadan en som Trier!

Det var næppe heller tilfældigt, at man netop havde valgt Herman Trier, naar man endelig før Valget mente, at det var nødvendigt at lefle lidt for Venstremændene i Publikum. Thi han var den mest sympatiske af Oppositionens Kandidater, og han vedblev hele sit Liv at være en Art Samlings- og Kompromismærke for Partierne saavel paa Rigsdagen som i Borgerrepræsentationen uden at forlange nogen Partibelønning.

Efter at den forenede Opposition næsten helt havde erobret København, var det Venstreviddet, der dominerede i Sommerrevyerne og gjorde disse til et værdifuldt politisk agitatorisk Vaaben, især da begge Forfatterne var overbeviste og udprægede Partimænd. Medens Højre vedblev at være ved Magten samtidig med, at det mere og mere mistede Indflydelse, havde Sommerrevyerne let Spil ligesom den Gang, da de var patenterede af Højre, der senere var blevet Syndebukken. Men hvad havde Sommerrevyforfatterne nu at fortælle Publikum om de nye Magthavere, der allerede havde udfordret til Kritik?

Revyen 1901 »Som By saa Borger« havde som nævnt ikke faaet Tid til at tage Systemskiftet op til Behandling. Den levede højt paa Peter Olden, der var det nye Aarhundredes genialeste Svindlertype i lille Storstadsformat, og om hvem det hed:

Peter Olden var fiks
med Huller i sin Frakke og i sin Portmeniks
han gik til en Prokerator,
sa'e: Da, Christensen!
jeg har fundet no'et godt, vil De være med paa den?
Saa Olden for Protokollen
bekendte saa frit:
— Ja, Gud bevares, jeg ved Datoen har forandret lidt,
Hr. Dommer, tror De, at man kan hekse i
nittenhundred og et!

Nej, det indrømmede man baade Æggepreservatoren Peter Olden og Sommerrevyforfatterne. De havde ikke 15. Juli 1901 ved deres Première kunnet tage Stilling til Systemskiftet af 23. Juli samme Aar, men nu i 1902, efter saa lang Ventetid maatte det ske fuldt ud.

I saa Henseende fik man sin Lyst styret, idet Revyen virkelig gav Udtryk for den indtraadte almindelige Skuffelse.

Titlen var »Den faste Stok«, hvad der allerede var meget betegnende. Motivet var nemlig en Forherligelse af det gamle Nyboder, som Marineminister Jøhnke ifølge Deuntzers Udtalelse havde dømt til Døden uden Kongens Indvilligelse. Heller ikke med den offentlige Mening var den nævenyttige Minister i Overensstemmelse. Derfor lod Forfatterne da ogsaa Sangen til Nyboders Pris strømme over af en vemodig Capriciosa-Sentimentalitet:

Hermang Bang, hvis Værker endnu læses i Modsætning til mange andre af Datidens Forfattere. Herman Bangs Oplæsninger kaldte altid paa en lille, men trofast Tilhørerkreds. Som Iscenesætter var han stor og impulsiv. Bang døde pludselig under en Rejse i Amerika.

Ak miste dig, mit gamle Hjem,
det lokke kan en Taare frem,
var Loftet lavt og Stuen trang,
der var dog altid Plads til Sang
til Nyboers Pris!
Nu synger de dens Svanesang,
Nyboder, skal for sidste Gang
vi høre Nytaars Klokkeklang
i Nyboer?

Det var just ikke nye Toner, snarere gamle Overskouske, men de faldt i Publikums Smag og var i Overensstemmelse med dets Instinkt. Man forstod, at det ikke havde Jag med at faa alt det bort, som Systemskiftet straks vilde feje af Vejen. Deriblandt ogsaa Teatercensuren, som man med demokratisk Frisind vilde afskaffe, indtil man blev oplyst om, at den her i Danmark ikke koster Staten Penge, men endog giver et klækkeligt Overskud. Saa blev der ikke talt mere om den Ting, men man tillod Justitsminister Alberti at skærpe Censuren, netop overfor Revyforfatterne.

Det var, som om disse havde en Forudanelse herom, thi da man endelig naaede til det spændende Øjeblik, da Systemskiftet skulde behandles, sang den unge, nyopdukkede Komiker Christian Schrøder, der skulde erstatte William Gerner:

Nu Officererne i vor egen Hær har Lov
at ha'e Galoscher paa i Regnvejr,
det er Systemskiftet, Kære!
Og Venstres Halespids, de Socialister,
maa grise Frihedsstøtten til med Klister (Valgplakater)

det er Systemskiftet, Kære!
Og aldrig mer et uopklaret Mord, der sker,
til nye Raadhusmøbler Nyrop Tegning gi'er,
og Nyrop kæler rigtig kønt for Magistraten,
den faar nu Møbler i Fugleøjetræ,
vort Byraad sidde skal paa billigt Bøjetræ,
det er Systemskiftet, Kære!

Og længere henne hed det om det Systemskifte, der efter den almindelige Opfattelse var købt af Oppositionen for Bevilling til Kanoner og Udstyr til Prinsesserne Thyra og Ingeborg, Brudeudstyr til den sidstnævnte, der i 1897 blev gift med Prins Carl af Sverige og er Moder til Kronprinsessen af Norge:

Aa, vi har længe trængt til Kanoner
og søgt et Udstyr til to Standspersoner,
det var dog kun et Par Millioner!
Men der blev ingenting bestilt i »Messen«,
og der kom heller ingen Bud til *Essen*
Krupp havde tændt op i Essen!
De gik og vented saa i mange, mange Aar.
en Rigsdag med Principper kan være saa haard,
til Naadens Sol en Dag faar
Skallen blødgjort.
Ja, Naadens Sol gi'er Varme og gi'er Grøde,
vi gaar en solrig Sommertid i Møde,
det er Systemskiftet, Kære!

Ironien i denne Sang var tydelig nok, og den radikale Skuffelse, der her repræsenteredes af Melbye, iøvrigt ogsaa.

Visen faldt da i god Jord hos Publikum, men Venstrerevyerne var blevet et politisk Vaaben mod Venstre, som Højrerevyerne efterhaanden var blevet det mod Højre. Dettes Regeringer havde dog altid stillet sig med overlegen Liberalitet overfor Drillerierne, men Alberti kendte ikke noget til den Art politisk Finfølelse overfor Fornærmere, som han altid tidligere havde forfulgt med Sagsanlæg, der til Tider havde haft en næsten komisk Karakter.

Tro mod dette Princip udstedte han nu, da han havde Magten, et kategorisk Forbud mod, at man overhovedet benyttede Betegnelsen »Sommerrevy« paa Plakater. Det var en barnlig Forholdsregel, der kun skærpede Hittepaaet. Frederiksberg Morskabsteater døbte saaledes sin Revy om til »Sommermenuen« og Tivolis Glassal kaldte sin: »Sommerrejsen«. Saadan havde hver nu meget praktisk faaet sin Særbetegnelse. Det var Systemskiftet, Kære!

Men Frederik Jensen, som man ikke saa godmodigt kom udenom ved et Forbud, der blot skærpede hans Oppositionslysts Appetit, tog en ægte kunstnerisk Hævn. Blot ved at vende Ryggen til Tilskuerne og skyde Skuldrene lidt i Vejret, fik han umiddelbart før Albertis Fald Publikum til at juble af Henrykkelse over en anløben »Mellemretssagfører«, der var en blodig Satire over Systemskiftets første Justitsminister.

Folkets Røst havde talt paa Trods af alt Forbud, og da Alberti var forsvundet fra det offentlige Liv 8. September 1908, var Jubelen hele Efteraaret ubeskrivelig overfor denne Teaterfigur, der ikke var en Hoveren bagefter over en slagen Mand, men en fremsynet Profeti overfor en almægtig.

XVII.

Sarah Bernhardt og Martinius Nielsen.

Torsdag den 28. Oktober 1902 optraadte Sarah Bernhardt for første Gang paa Folketeatret som »Hamlet«. Gæstespillet var imidlertid allerede indledet den 26. Oktober i Kongefamiliens Overværelse med Sardous »La Tosca«, der var blevet modtaget ret køligt saavel af Publikum som af Kritikken.

Men nu til Premièren paa »Hamlet« herskede der en vis Feststemning og Spænding, selv om den ikke naaede de hysteriske Højder, der prægede Divaens første Besøg i 1880 med Ovationerne udenfor Teatret, Skandalen med den tyske Gesandt Baron Magnus, og det dramatiske Besøg ved Hamlets Grav.

Hun havde allerede sat en Del af sin Popularitet til, ikke mindst hos det finere Publikum, under sit andet Besøg i Juni 1883. Hun mødte den Gang, efter at være skilt fra den unge brystsyge Skuespiller Damala, officielt med en Elsker, den naturalistiske franske Forfatter Jean Richepin.

Dette passede ikke det endnu snerpede lille København, og da hun tilmed saarede alle dets traditionelle bournonvilleske Forestillinger om Ballet, ved at optræde i Richepins Pantomime: »Pjerrot som Morder«, benyttede man Anledningen til at give sin Uvilje Luft i kraftig Hyssen og Piben.

Dette kom Sarah Bernhardt ganske overraskende efter den Modtagelse, hun sidst havde faaet i Det kongelige Teater, til hvilket hun af Taknemmelighed havde skænket sin noget omtumlede Marmorfremstilling af den druknede Ophelia. Meget fortørnet forlod Divaen derfor

den Gang København og erklærede, at hun vilde straffe Byen ved aldrig mere at komme igen.

I det nye Aarhundrede glemte hun imidlertid denne Trusel, saavel som sin Proklamation af aldrig nogensinde at ville optræde i Berlin. Hun var nu en næsten 60-aarig Kvinde, der ikke havde anden Vilje end sin Impresarios, hvis hun da kunde finde én. Men det var i hvert Fald ham, der bestemte, *naar* og *hvor* og *hvad* hun skulde spille.

Den aldrende Primadonna maatte finde sig i alt for at skaffe Midler til at afvikle sin eventyrlige Gæld og til at imødekomme de ublu Krav, som hendes »naturlige« Søn Maurice stillede til Moderen, der forgudede ham. Han ledsagede hende da ogsaa som en Art opvartende Kammerjunker, der havde Titel af Sekretær, paa hendes tredie Besøg i København. Hvem han egentlig var, vidste man ikke, thi paa dette Punkt og lige til sin Død bevarede Sarah Bernhardt en aldrig brudt Tavshed. Da Maurice for en Del Aar siden ogsaa gik bort, mente franske Blade at vide, at han havde været en Søn af det andet Kejserdømmes mest indflydelsesrige Politiker, selve Napoleon den Tredies Halvbroder, Hertugen af Morny.

Hvad Sarah Bernhardt selv angaar, saa var hun stadig i Besiddelse af den fabelagtige Slankhed, som man nu vilde have misundt hende, men som man den Gang ofte gjorde sig lystig over.

I sin ældre Alder havde hun udnyttet denne Slankhed til at skabe en Række Ynglingeskikkelser, mellem hvilke Edmond Rostands »Ørneungen« havde skaffet hende et fornyet Verdensry i den napoleonske Renæssancetid.

Dette Held havde fristet hende til det interessante, men ikke ufarlige Eksperiment at give sig i Kast med Shakespeares klassiske Prins Hamlet. Denne vilde hun

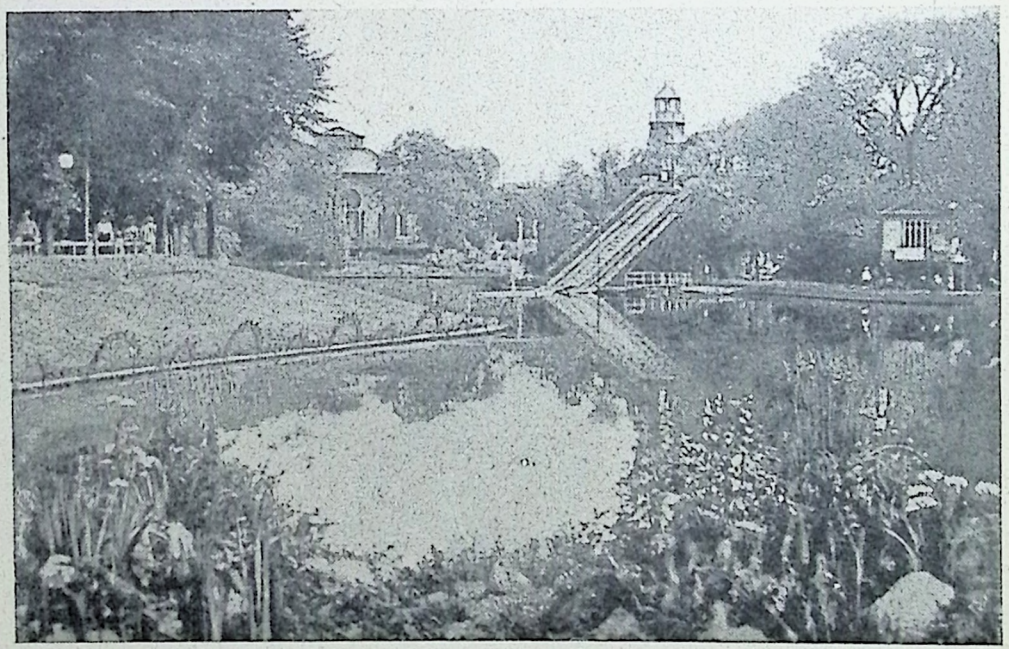

Vand-Rutschebanen i Tivoli, der gjorde stor Lykke. Publikum rutschede i Baade ned i Søen, og for det meste var Folk godt vaade efter en saadan Tur.

nu sammen med Hertugen af Reichstadt ogsaa præsentere i det Danmark, i hvilket hun havde kreeret hans omstridte Grav.

Sarah Bernhardts Hamlet viste sig at være noget for sig med mange geniale Smaatræk, særlig i Duelscenen, og en Mængde, næsten drengeagtige Paafund. Som Kuriosum var Præsentationen derfor interessant nok, men som nogen større kunstnerisk Sejr kunde den københavnske Kritik ikke anerkende den. Sarah Bernhardt drog derfor atter fornærmet bort fra den By, der en Gang havde hyldet hende som en Gudinde, men som var blevet mere og mere vigtig, alt som den voksede til. Selv blev hun til sidst en syg, træt, udslidt Invalid, men hun opnaaede dog i sit Livs sidste Stund, selv fra Scenen, at kunne fejre den Sejr, om hvilken hun aldrig havde opgivet Haabet.

Hendes Ønske i København til den tyske Gesandt var blevet Virkelighed: Et helt og udelt Frankrig!

Men havde Sarah Bernhardt ikke formaaet at skabe en ny Hamletskikkelse, saa havde hendes Gæstespil alligevel skabt ny Interesse om Hamlet-Figuren, som den ældste Generation kendte i dansk Fremstilling gennem Høedt, den yngre gennem Emil Poulsen. Den, der paany vilde føre den danske Prins frem paa dansk Scene, havde saaledes farlige danske Forgængere at slaas med i Publikums mindeflatterende Erindring.

Alligevel besluttede Martinius Nielsen sig til at vove Eksperimentet.

Martinius Nielsen var paa det Tidspunkt selv Leder saavel af Casino som af Dagmarteatret, og han benyttede begge Steder sin diktatoriske Myndighed til med Mellemrum at spille, hvad man med et populært Teaterudtryk kalder »Direktør-Komedie«, med et mere vulgært »Frikadelle-Komedie«, en Betegnelse, der fra Provinsen blev

indført i Hovedstadspressen af Gustav Esmann som Anmelder.

Men et stort og trofast Publikum havde »Martinius«, som han fortrolig kaldtes, baade fra den Tid, da Riis-Knudsen havde lanceret ham i de store tyske Dramaer, og endnu mere maaske fra de Aar mellem 1894 og 1897, da han havde været ved Folketeatret og skabt en myndig og karakteristisk Napoleon i Sardous »Madame Sans Gêne«.

Det var imidlertid gaaet ham, som saa mange andre Fremstillere af den store Ursurpator: Han havde ikke blot faaet Napoleon paa Hjernen, men han havde ogsaa vænnet sig til at tale »korsikansk«: en i Telegramstil holdt Jargon, som kun en gammel Grammofonplade fra de Dage kan give et Nutidspublikum Begreb om.

I denne Dur vilde han nu antagelig spille Hamlet, og ikke paa Casino, hvis folkelige Scene stod ham aaben til Eksperimentet, men paa den litterære Scene Dagmar, i hvis Kafé de fleste københavnske Teatersammensværgelser er indgaaet af unge kunstinteresserede Mennesker.

Derfor skete der ogsaa nu en Sammenrotning af den absinthdrikkende Eftermiddagsklike »De blege Ansigter«, der tildels var rekrutteret fra *Studentersamfundet*.

Parolen var: Martinius Nielsen maa ikke spille Hamlet. Vover han det alligevel, skal han pibes ud. Der var mange Motiver til, at man besluttede denne offentlige Henrettelse.

Dels havde Martinius Nielsen gennem Aagren med sit Legemes Pragt i straalende »Hoseroller« skaffet sig et fanatisk Stampublikum, ikke mindst af ældre, begejstrede Damer, der blindt forkælede ham og forgudede ham uden Kritik. Dels havde Martinius Nielsen fuldstændig bjergtaget Nationens tidligere højst beundrede Karakter-

skuespiller Professor Emil Poulsen. Efter at have forladt Det kongelige Teater, var han traadt i en Art kunstnerisk Kautionsforhold til Dagmarteatrets Leder, paa hvis Scene han havde ladet sine to unge Sønner debutere samtidig, næsten som en Art Demonstration mod Det kongelige Teater, til hvilket han havde været knyttet gennem hele sit Liv ligesom Broderen Olaf.

Endelig havde Martinius Nielsen sluttet en Art Forsikringskontrakt med den litterære Kritiks mest udprægede Repræsentant, Doktor Edvard Brandes, der havde faaet en pludselig Forstaaelse af Martinius Nielsen som Skuespiller, efter at denne, som Direktør, havde opført flere af hans Stykker.

Under disse Forhold mente de unge, teaterinteresserede Mennesker, at Dommen over Martinius Nielsens Præstation, saavel publikumsmæssigt som bladmæssigt, vilde blive forfalsket og forvansket, hvis Tilskuerpladsen ikke konstituerede sig selv som Standret-Tribunal.

Længe i Forvejen vidste man da ogsaa, baade paa Teatret og i Publikum, hvad der vilde ske, og Torsdag den 28. Oktober 1902 herskede der en umaadelig Spænding i det overfyldte Dagmarteater.

Atmosfæren syntes formelig ladet med Knaldgas. Straks efter de første indledende Genfærdsscener i Mørket, fandt der uafbrudt smaa Eksplosioner Sted, saa ofte Martinius Nielsen viste sig. Det var tydeligt, at man under alle Omstændigheder vilde demonstrere, skønt Skuespilleren aabenbart til en Begyndelse gjorde sig Umage for at tale saa afdæmpet og menneskeligt som muligt.

Men efterhaanden som Rollen og Nervøsiteten, Spændingen og Irritationen greb ham, hidsede han sig op, saa at Ordene buldrede hult som et langt henrullende Tordenvejr.

Saaledes naaede man da til den fatale Replik i tredie Akts første Scene, i hvilken Hamlet kommer ind med nogle af de Skuespillere, der skal optræde i Komedien og siger til dem paa Shakespeares Vegne:

»Fremsig nu den Replik saaledes, som jeg foredrog den for jer, og lad den glide let paa Tungen, thi hvis I vil tage Munden saa fuld, som nogle af jer Skuespillere plejer, saa vil jeg lige saa gerne have mine Vers raabte ud af Taarnvægteren.

I maa heller ikke save Luften alt for meget med Haanden — saaledes. Men tag alt med Lempe, thi midt i selve Lidenskabens Strøm, Storm og Hvirvelvind, kunde jeg sige, maa I tilegne jer og frembringe et vist Maadehold, som giver Versene Finhed og Blidhed. Og det skærer mig i Sjælen, naar jeg hører en bredskuldret Parykblok af en Karl rive en Lidenskab i Stykker, rent i Pjalter for at sprænge Trommehinderne i Parterrets Øren, som for det meste ikke er modtageligt for andet end Pantomimer og Spektakelstykker. Jeg kunde lade saadan en Karl piske for hans Bramarbasvæsen.«

Da Martinius Nielsen spillede Kean paa Casino, havde han en Knaldreplik, i hvilken den engelske Skuespiller rasende skælder ud paa disse »forbandede Bladsmørere«. Den Gang var det Martinius Nielsen, der demonstrativt gjorde Rollens Ord til sine egne, i Aften var det Publikum, der vendte Rollens Ord imod ham, og disse Ord var mange og farlige.

Hver Sætning i denne lange Tordentale blev grebet i Flugten, flænget ud og vist frem under Hørraab, Hyssen og Piben. Naar Martinius Nielsens Venner vilde overdøve Replikker som den, om at piske Bramarbasvæsenet ud af Skuespillerne, med bragende Bifald, saa kom dette netop

til at virke ironisk. Alle Fordele var absolut paa Demonstranternes Side.

Man var nær aldrig kommet over Replikken, der under Kampen mellem de infernalske Pibere og de brutale Klappere svulmede op til et helt Intermezzo. Og alligevel var man ikke over det værste. Det brød først løs under den følgende Replik:

»Den Slags kan vel faa Ukyndige til at le, men den Forstandige kan det kun bedrøve, og hans Dom maa I dog indrømme vejer mere end et fuldt Hus af de andre (Lang Afbrydelse). O, der findes Skuespillere, som jeg har set spille og hørt andre rose, og det højligt, som — det være sagt uden Forargelse — hverken talte som Kristne eller gik som Kristne, Hedninger eller Mennesker (vanvittigt Spektakel), som pustede sig op og brølede saaledes, at jeg tænkte, at nogle af Naturens Bønhaser havde gjort Mennesker og skilt sig fuskeragtigt derved, saa afskyeligt efterlignede de Menneskeligheden!«

Martinius Nielsen, der var hvid af Vrede under Sminken, havde brølt disse Ord ud for at overdøve Demonstranterne, der nu afvekslende peb og lo, indtil der opstod en lille Pause, i hvilken Første Skuespillers stilfærdige Replik falder:

»Jeg haaber, vi har afskaffet dette nogenlunde hos os!«

Da maatte der gives op. Hele Salen var et oprørt Hav, der brusede i vild Storm, Gongongen gik, og da den ikke respekteredes, sprang det tilstedeværende Politi til og foretog en Række Anholdelser.

Efterspillet fandt senere Sted i den offentlige Politiret, hvor den fungerende Assessor dog ikke tog alt for højtideligt paa Sagen. Der blev kun idømt Bøder paa nogle faa Kroner.

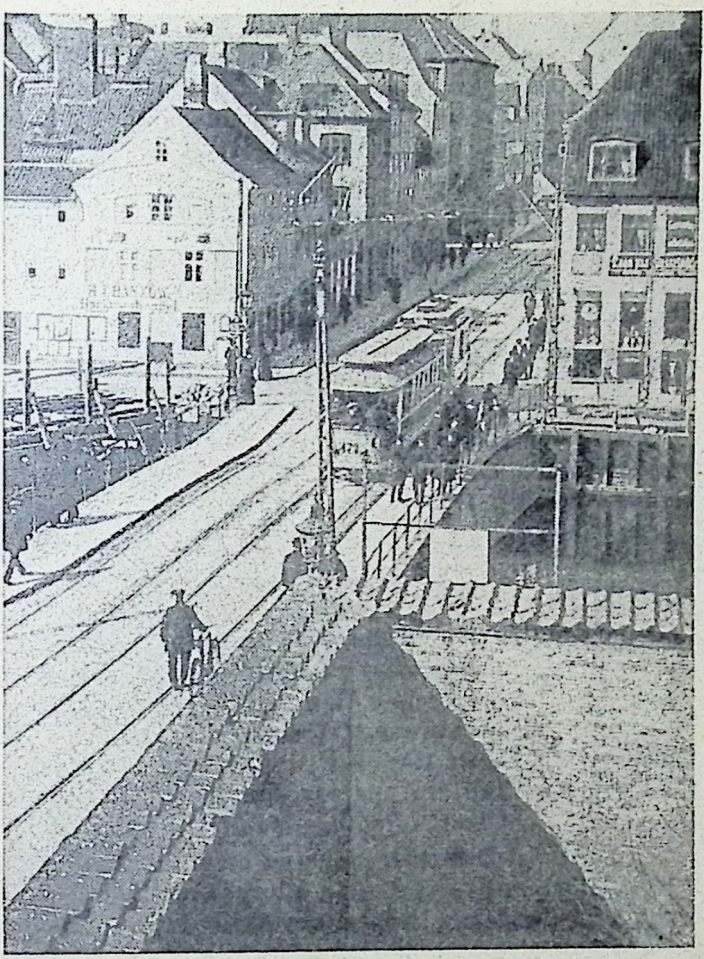

Den gamle, nu nedrevne Børnehusbro paa Christianshavn. Næsten alle de gamle Huse har maattet vige Pladsen for store og moderne Ejendomme. I Forgrunden ses et Hjørne af Muren om Kvindefængslet, der nu ogsaa er nedrevet.

Saa meget stærkere var imidlertid det Ekko, som det bevægede Optrin gav i Pressen, i hvilken Edvard Brandes' Vaabendrager Sven Lange som forventet tog Martinius Nielsen i Forsvar. Dette gav Anledning til et offentlig Svar fra Demonstranternes Fører, Magister Harald Nielsen, der bl. a. skrev:

»Havde de Herrer Anmeldere røgtet deres Hverv, vilde de have kunnet forhindre Katastrofen.

Det vilde være en Skandale for et københavnsk Publikum, hvis der ikke var blevet opponeret mod en kunstnerisk Blasfemi som denne.

Det er Tegn paa en sund Mave, at den kaster det usunde og vamle op.«

Pibningerne fortsattes imidlertid de følgende Aftener, hvad der almindelig misbilligedes. Men selv en alvorlig, velvillig Anmelder som A. Falkman skrev:

»Til Trods for alle Bifaldssalver, Laurbærkranse o. s. v., har den langt overvejende Del af Publikum sikkert godkendt Oppositionen.«

Denne indstillede imidlertid efterhaanden Skydningen, men den 16. November skulde der paany være Première paa Dagmar, denne Gang paa Edvard Brandes' Skuespil »Udenfor Loven«. Da det trak op til nye Demonstrationer, blæste Harald Nielsen hurtig af, for at de ikke skulde svække den allerede opnaaede Virkning ved en fejl Adresse. I hans offentlige Manifest hedder det:

»Ved Hamlet-Demonstrationerne blev der stukket det Hul paa Blæren, hvoraf Luften efterhaanden vil sive ud. Det er atter det gamle Eventyr om Kejserens nye Klæder: Saa snart det bliver sagt, kan alle se, at han er nøgen, det er uforstandigt yderligere at demonstrere denne Sandhed. Publikum vil efterhaanden ved sin Tavshed,

sin Hyssen og sin Udebliven fra Teatret vise, at Strømmen er vendt.«

Der var ikke saa lidt Sandhed i disse haarde, profetiske Ord.

Martinius Nielsen havde i Virkeligheden lidt et betydeligt Prestigetab, der senere i Forbindelse med hans bedste Kræfters Udvandren — de otte — hans vilde Dispositioner og hans økonomiske Vanskeligheder i 1909 beredte ham et uopretteligt Nederlag, som end ikke hans Hustrus, Fru Odas, Popularitet og Venners Hjælp formaaede at bringe ham over.

Ligesom Balduin Dahl aldrig forvandt de Udpibninger, som han i Begyndelsen af Firserne var Genstand for i Anledning af sin Hyldest af Generalfeltmarskal Moltke i Tivolis Koncertsal, saaledes pintes Martinius Nielsen lige til sin Død af den Demonstration, der maaske i og for sig var berettiget overfor *Skuespilleren,* men som ikke tog tilstrækkeligt Hensyn til *Teaterlederen* Martinius Nielsen, hvis kunstneriske Stræben ingen kunde miskende, og som havde gjort en stor Indsats i Kampen for sine Idéer.

Men den Rolle, som Martinius Nielsen spillede, og i lang Tid fik Lov til at spille i Kraft af sin ydre Person, medens hele Byen talte om hans Hat eller Svejryg, viste bedre end noget andet, at København kun var en Provinsby, der først lidt ind i det nye Aarhundrede instinktmæssigt begyndte at reagere mod det tidligere alt for dominerende Snobberi og Klikevæsen.

Alligevel betød Martinius Nielsen saa meget, at hans Navn vil vedblive at leve, naar hans Udpibere er døde og glemte, thi han er et Kapitel for sig i dansk Teaterhistorie.

XVIII.

Da Hotel Bristol lukkede op og vi marcherede mod Storbyen.

Søndag den 11. Januar 1903 aabnedes det nyopførte »Hotel Bristol« paa Raadhuspladsen for en indbudt Kreds.

Det var et Ord i rette Tid, et opfyldt Øjeblikkets Krav, et betydeligt Skridt for København hen imod at være voksen.

Det var et Ord i rette Tid, fordi Hotelforholdene i København paa mange Maader var utilfredsstillende og utilstrækkelige, og havde været det i en lang Aarrække. Da København var lille, havde det haft det gamle »Hotel d'Angleterre«, »Hotel Phønix«, »Hotel Royal« og »Hotel Kongen af Danmark«, der sammen med en Række mindre Hoteller i Gammelholm-Kvarteret optog de mange Rejsende, der kom med Damperne fra Sverrig til Havnegade.

Efter Krigen 1864, da vi rullede Persiennerne ned og gemte os for Europa, gik det nærmest tilbage paa Hotel-Omraadet. Hotel Royal, der havde været et af de mest fashionable, forsvandt saaledes fuldstændig og blev et Forretningshus — som Hjemsted for de Ferslewske Blade.

Da Voldene var faldet, hjalp Bygmester Hans Hansen lidt paa Hotelforholdene i Nærheden af den gamle Banegaard. Han var en Foregangsmand paa saa mange Omraader, ogsaa paa dette, og han indrettede Hotel i begge sine to store Vesterbroetablissementer »National« og »Dagmar«.

Da vi saa i 1888 atter rullede Persiennerne op ud mod den store Verden og afholdt »Den Nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København«, var disse Hoteller allerede begyndt at blive lidt umoderne i europæisk Forstand.

Og dog var de alligevel de eneste, der sammen med »Centralhotellet« (»Paraplyen«) var nogenlunde tilfredsstillende paa den nye Plads, hvor Martin Nyrops Udstillingspalads knejste, for senere at blive afløst af hans Raadhus.

Iøvrigt var Forholdene her nærmest skandaløse for en By, der bød Europa til Gæst. Bag Resterne af den gamle Vold henne ved Studiestræde laa nogle smaa anden Klasses Hoteller, deriblandt »Industrihotellet«, der var opført i Anledning af Udstillingen 1872, og paa Hjørnet af Vestergade fandtes det fuldstændig forfaldne »Hotel Bellevue«.

Til den anden Side, hvor nu »Paladshotellet« dominerer, efter at endelig de gamle tilstødende Rønner er forsvundne, laa paa det daværende Halmtorv det gamle Gæstgiversted »Knapstedgaard«.

Mellem Vestergade og Frederiksberggade var Husene grimme og brøstfældige, og mellem disse Rester fra det gamle Kongens København var ogsaa »Jernbanehotellet«, med et Par store, altid skævt hængende Lygter paa hver Side af den synkefærdige Port.

Derefter kom Borchsenius's Maskinudsalg, og paa Hjørnet af Frederiksberggade Skrædermester Christian E. Simonsens Ejendom.

Det lykkedes ved Overrumpling gennem Husmæglere at købe hele dette Kompleks under eet, dog saaledes, at Simonsen fik en gennem en Aarrække garanteret Butik, der nu er forsvundet. Følgen var, at da man skulde

til at tage fat paa Opførelsen af et stort moderne Hotel, maatte man renoncere paa det vigtige Hjørne, i hvilket Vestibulen var tænkt anbragt.

Alligevel blev Hotellet, trods mange skeptiske og skadefro Smil, rejst i Løbet af et godt Aars Tid paa den nye Raadhusplads. Hermed var et længe stillet Krav endelig opfyldt paa tilfredsstillende Maade, thi denne Plads, der var blevet Byens andet Hjerte ved Siden af Kongens Nytorv, kunde ikke i Længden taale saa gamle, tarvelige provinsielle Omgivelser.

Arkitekten var Vilh. Fischer, Bygherren var Tømrermester Hans Nielsen. Navnet var »Hotel Bristol«. Dette Navn var internationalt, thi ude i den store Verden var der overalt et »Hotel Bristol« fra New York til Columbia, fra Berlin til London og ikke mindst i Paris, hvor Edward den Syvende af England altid tog ind i det pragtfulde Hotel af dette Navn paa Vendôme-Pladsen.

Navnet stillede altsaa Fordringer, men de indfriedes. Ikke uinteressant er det dog at erindre om, at man til en Begyndelse tænkte paa at indrette et »Sagførernes Hus«: En Bygning med lutter Kontorer for de mange Prokuratorer, der havde ligelig Beskæftigelse paa det gamle Raad- og Domhus og det nye Raadhus, og som her kunde have deres eget eller deres Fælleskontor i umiddelbar Nærhed af begge deres Virkesteder. Idéen var sikkert ikke daarlig, da mange af Sagførerne var temmelig primitivt installerede rundt om i den gamle By, særlig paa Nørre- og Vestergade.

Alligevel besluttede man sig altsaa til sidst til at opføre et Hotel, der officielt aabnedes 11. Januar 1903 med en lille Festlighed, ved hvilken Lokaliteterne blev foreviste.

De vakte almindelig Beundring. Noget lignende havde

Ejendommen Vesterbrogade 12 i 1903. Paa samme Sted ligger nu den store Ejendom, der bl. a. rummer Westerby's store Modemagasin.

vi heller aldrig set Mage til i København, men det havde ogsaa kostet 2 Millioner, og der var Sortseere nok, der spaaede en snarlig Fallit for Bristol som nylig for National-Scala.

Men Værten var Optimist!

Værten var H. L. Wilkening, der var godt kendt af Københavnerne fra den Tid, da han var Portier i »Hotel d'Angleterre«. Han havde desuden været Rejsekurér for Millionærer, deriblandt selve Kanonkongen Krupp fra Essen under hans Ophold i København i Udstillingssommeren 1888. Han var saaledes ogsaa en international Type, og han var desuden kendt som Opkøber af Antikviteter, med hvilke han handlede under Haanden.

Derfor var det første, der mødte Gæsterne, naar de traadte ind i Forhallen, da ogsaa et pragtfuldt Standur, hvis Kasse var snittet af Thorvaldsen, medens Mesteren endnu var i almindelig Billedskærerlære i København.

Og gennem hele Huset, dets Trapper, dets Afsatser, dets Gange og dets Korridorer var der anbragt lignende Kuriositeter, der havde deres mere eller mindre autentiske Historie. Men de pyntede, morede og hyggede ligesom paa det »Hotel Victoria«, som Wilkening sidst havde haft i det daværende Christiania, hvor han nu blev meget savnet af Nordmændene.

Til venstre i Vestibulen kom man ind i den store Kafé-Restaurant, der gik gennem hele nederste Etage, hvilende i Midten paa en massiv Marmorsøjle, der dog var hul, for at virke som et meget dekorativt Ventilationsapparat.

Lyset var anbragt direkte i Loftet uden Kroner og i Form af hvide Margueriter. Det var noget nyt. Andre Nyheder var der iøvrigt mange af: I Kælderen: Udstillingslokaler med Prismeovenlys og Vareelevatorer for

Handelsrejsende med Kæmpekufferter og Prøvelager; Varmeapparat og Telefon i hvert af de 100 Værelser, og rigeligt med Toiletter og Baderum med hvide Fajancevægge.

Til de fineste Gæster var der en Suite saakaldte »Fyrstegemakker« med Smyrnatæpper, værdifulde Malerier og stilfulde Møbler. Disse smaa Lejligheder laa ud mod Hjørnet af Frederiksberggade, og Idéen til deres Indrettelse havde man vistnok faaet, da Hoffet under Guldbryllupsfesterne i Maj 1892 havde maattet leje i »Hotel Phønix« til nogle af de fremmede Gæster, deriblandt Hertugen af Cumberland.

Da »Bristol« aabnede, levede den gamle Kong Christian jo stadig og forberedte sig endog paa at fylde de 85. Der var da atter al Udsigt til store Fyrstebesøg i den nærmeste Tid, og det skete derfor ogsaa med Mellemrum, at Bristol opnaaede den Ære og Reklame at have en Soldat i rødt Skilderhus udenfor sin Drejedør.

Mellem de ikke officielle fyrstelige Gæster var Hertugen af Abruzzerne, der efterlod en Mængde morsomme Billeder og Fotografier fra sine Polarrejser. Thi man fik Lyst til at forære Wilkening noget, fordi han altid holdt Hævd over det og udnyttede det paa en morsom og smagfuld Maade.

Clouet, naar man var naaet til de øverste Værelser, fra hvilke man allerede havde en pragtfuld Udsigt, var en lille Luftfart op til Taganlægget. Det laa 160 Fod over Jorden og var altsaa en Trediedel højere end Rundetaarn. Ligesom dette var det derfor ogsaa godt tilgitret, for at Folk ikke skulde vælge det til at begaa Selvmord fra, hvad der vilde have været en daarlig Reklame, selv om det havde vakt Opsigt.

Allerede samme Dag, som »Hotel Bristol« lukkede

op, havde det Besøg af Kronprins Frederik, der interesserede sig levende for Byens Udvikling. Han udtalte da ogsaa sin store Tilfredshed, og han var den første, der indskrev sit Navn i »Den gyldne Bog«, der senere skulde blive Wilkenings Stolthed.

Medens »Hotel Bristol« højnede København i det rejsende Publikums Bevidsthed, blev »Bristols Café-Restaurant« hurtig Byens yndede Træffested og en skrap Konkurrent baade til »Dagmarkaféen« og til »Angleterre«. Man kom baade om Vinteren og om Sommeren, da man kunde sidde udenfor paa den brede Terrasse under kæmpemæssige Palmer og spise de berømte store, billige Kager fra Hotellets eget Konditori.

Wilkening var blevet Raadhuspladsens ukronede Konge. Og han betragtede ogsaa sig selv som saadan. Han deltog paa lige Fod med Martin Nyrop og Magistraten, naar Talen var om, hvilke Dispositioner, der skulde træffes. Det skyldtes saaledes væsentlig ham, at det blev forhindret, at Borgerrepræsentationen fastholdt sin oprindelige Beslutning om, at Træalléen skulde fortsættes fra Vesterbrogade over til Frederiksberggade, saaledes at Raadhuspladsen vilde være blevet skaaret tværs over og helt have mistet Karakteren af et stort Torv.

Wilkening var iøvrigt ikke blot Pioner paa selve Hotelomraadet. Han var ogsaa de smaa Reformers Mand. Han indførte den moderne amerikanske Drejedør, der forhindrer Træk, de automatiske Vækkeapparater, der ikke hører op at kime, før den Rejsende selv staar op og standser dem, og smaa Klokker ved alle Borde, saa at man kan ringe paa Betjeningen i Stedet for som før at banke med en Kniv eller Gaffel paa Tallerken eller Glas. Denne sidste fornuftige og praktiske Forholdsregel mødte mærkelig nok en Modstand og Kritik, der iøvrigt

viste, at København var en Provinsby, der holdt fast ved sine gammeldags Vaner.

Maaske var dog en medvirkende Grund, at Wilkening havde en hovmestererende Maade at ville paatvinge Publikum sine Reformer paa, næsten som en Korrigering af dets Opførsel, saa at Københavnerne følte det som en Irettesættelse og en Belæring, hvorledes de skulde te sig paa et offentligt Sted som dannede Mennesker.

Dette fandt sit direkte Udslag i en Ukas, som Værten udstedte imod, at der blev røget Shagpibe, serveret duftende Romtoddy eller kastet Tændstikker paa Gulvet.

Wilkening havde i Reglen Ret, men han havde, hvad man populært kalder: forbandet Ret, og det taaler en Gæst ikke, at en Vært har. Man opholdt sig endogsaa over, at han efter udenlandsk Mønster havde etableret et Tobaks- og Bladudsalg i Kaféen, hvad der vilde have været meget praktisk, hvis Wilkening saa ikke samtidig havde indført Censur over hvilke Blade, der maatte forhandles. Det endte da ogsaa med, at han kom saadan paa Kant med Publikum, Leverandører og Presse, at det i Overledelsen blev forbudt ham at komme i sine egne Lokaler, i hvilke han stadig havde Smaasammenstød med Betjening eller Gæster. Han sad derefter og kukkelurede oppe i et Par af Hotellets Værelser sammen med sin unge Hustru, den lille nydelige tidligere Buffetdame med det betegnende Kælenavn »Hübschen«. Her oppe fra dirigerede Wilkening saa i det skjulte den hele Menage, og her yndede han at have private Gæster som Holger Drachmann, der ofte lang Tid ad Gangen boede paa Hotellet, naar han fra Skagen kom til København sammen med sin Hustru, Fru Soffy Drachmann. Digteren, der om Aftenen altid gik rundt med rød Fez paa det store, kridhvide Haar, kaldte aldrig Wilkening andet

end »Krofa'er«, og han lod ham ofte arrangere formelige Bakkanaler, ikke mindst naar hans Ven Daniel Fallström kom paa Besøg fra Stockholm. Bagefter skrev de saa begge omkap i Stambogen.

En Nat var der en hel Sangerkrig over Emnet: Hvad er Længsel? Emnet inspirerede alle de tilsteværende, endog den ellers ikke særlig poetiske Overretssagfører Viggo Lachmann, der var Drachmanns mest trofaste, københavnske Ven. Konkurrencen endte med denne Rekord: Længsel efter Længsel! men da var Klokken ogsaa blev seks om Morgenen.

Dog ogsaa af de almindelige Gadens Gæster var Hotel Bristol søgt, og de betragtede det som noget for sig, næsten som et Stykke Udland.

Kaféen var aristokratisk i Kraft af sit Udstyr, sin Beliggenhed og sit Prisniveau, og samtidig demokratisk for saa vidt som hele Lokalet gik ud i eet, saa at alle kunde se alle og ses af alle.

Mange muntre Fester blev da afholdt her, ikke mindst paa selve Nytaarsaften, medens det knitrede og bragede udenfor bag de med Brædder beskyttede Ruder. Og ved Fastelavnstide, naar der blev uddelt gratis Papirhatte, Serpentiner og Mirlintoner. Paa disse Aftener var Stemningen ovenud.

Ofte var det dog ogsaa Gæsterne selv, der improviserede Festen, som naar »Polarstjernen« og »Standard« laa paa Reden under Kejserinde Dagmars Besøg, og de russiske Marineofficerer dirigerede Orkestret med Jacob Gades Taktstok og afvekslende lod det spille »Kong Christian« eller Glinkas: »Livet for Tsaren« og den russiske Nationalhymne.

Til Tider kunde der endelig være en enkelt Gæst, der satte Præg paa Kaféen for en Aften, som den europæisk

Ellen og Svend Aggerholm som Opvartningspigen og Prinsen i »Hans Højhed«, der blev en vældig Sukces paa »Folketheatret«.

berømte Filmsskuespiller Valdemar Psilander. Hans Liv havde været et Eventyr, som han ikke selv forstod, og han vidste ikke, hvad han skulde bruge den Kæmpegage til, som han tjente paa »Nordisk Filmskompagni«. Den var paa 120,000 Kroner om Aaret, men den tilfredsstillede ham alligevel ikke, og han kunde heller ikke faa den til at slaa til, uden at han egentlig fik noget for sine Penge. Han døde i et Værelse paa Bristol, hvor han havde indrettet sig med en ligefrem fantastisk Garderobe med de mest ekstravagante Kostumer, ikke mindst Ridedragter i alle Façoner.

Omtrent samtidig med at »Hotel Bristol« lukkede op, aabnedes ogsaa den nye Langeliniepavillon, der var tegnet af Fritz Koch, og som havde kostet 300,000 Kroner fordelt mellem Kommunen, »Den kongelige Yachtklub« og »De forenede Bryggerier«. Med denne karakteristiske Bygning med de to Taarne, af hvilke det ene er kronet, medens det andet har en Lystyacht som Vindfløj, gik København et betydeligt Skridt frem mod Storbyen.

Thi intetsteds i Verden findes i en Hovedstad en Promenade, der er skønnere end Langelinie, i hvert Fald findes der absolut ingen, der saaledes som den rummer Ferskvands- og Saltvandsnatur samtidig.

I det Aar, der var gaaet siden »Den Underjordiske« lukkede op den 16. Januar 1902, havde vi iøvrigt faaet: Købmandsskolen 1. Februar, Simeonskirken 20. April, Tivolis nye Koncertsal 7. Maj, Søbadeanstalten ved Kalvebod Brygge 18. Juli, Statens Seruminstitut 9. September, St. Marcuskirken 9. November, Sønderbros Teater 29. November og endelig den 30. November Konferensraad Heides smukke Rytterstatue af den unge Absalon paa Højbro.

Paa alle Omraader rykkede man frem mod Maalet, thi

samtidig med »Bristol«s Aabning havde Borgerrepræsentationen holdt sit første Møde i det nye Raadhus. Disse to Genboere vedblev i en Aarrække at sætte deres Præg paa Raadhuspladsen, indtil Bristol i den store Gullaschtid blev opslugt af den Guldkalv, omkring hvilken man dansede. Hotellet blev nedlagt, og Bygningen døbt om til »Absalons Gaard«. Det var overflødigt og det var Synd, fordi København havde mere Brug for et Hotel, end for et nyt Banklokale.

Men der var ingen Pardon. Bristol opstod aldrig mere, men blev lukket for bestandig til Glæde for den i Mellemtiden fremvoksede Konkurrent ved Siden af: »Paladshotellet«, der dog aldrig kom til at erstatte det i Publikums Yndest.

Den 6. Oktober 1917 og følgende Dage holdt da den gladeste Københavner, Svane-Knudsen, en vemodig Auktion over alle Efterladenskaberne.

Naar man læste Katalogets 5000 Numre igennem, saa forstod man først, hvad Bristol havde rummet. Der var Kæmpebilleder som Tuxens: Kong Georgs og Kronprins Konstantins Indtog i Saloniki, og samme Kunstners legemsstore Portræt af Kong Frederik den Ottende; og der var hele museumsagtige Rum som Thorvaldsens Værelse med Masser af Portrætter, Reproduktioner og en — Lok af Mesterens Haar. Ialt et halvt Hundrede Numre, der paa en eller anden Maade stod i Forbindelse med den store Billedhugger.

Wilkening tog sig Afstaaelsen af Hotel »Bristol« meget nær. Han var blevet en ensom Mand, idet »Hübschen« havde forladt ham og var taget hjem til Tyskland. Han havde mistet sit Livs Indhold, og han havde heller ikke spundet Silke.

Han boede nu selv paa et Hotelværelse paa »Kong

Frederik« i Nærheden af sin kære Raadhusplads, om hvilken han altid kredsede, ledsaget af sin eneste Ven, sin Hund. Og i dette Hotelværelse døde han ogsaa, glemt af Københavnerne.

Men Bristols Saga vil vedblive at leve i deres Erindring.

XIX.

Den første Raadhusindvielse og den første socialistiske Borgmester.

Mandag den 12. Januar 1903 fandt den saakaldte første Indvielse af det nye Raadhus Sted, idet Borgerrepræsentationen under højtidelige Former rykkede ind i den iøvrigt ikke fuldt færdige Bygning.

Den 22. December det foregaaende Aar havde man sagt Farvel til den smukke, hyggelige, men alt for indsnævrede Sal paa det gamle Raad- og Domhus med Devisen: Med Lov skal man Land bygge.

Denne Sal passede ganske vist kun til Byraadets Mødested i en stor Provins, og ikke til en Storstad. Alligevel var der, ikke mindst hos de ældre Medlemmer, en vemodig Stemning, da Herman Trier som Formand ristede Minderunerne for den Sal, i hvilken man havde haft til Huse siden 1858.

Taleren oplyste, at der i det Tidsrum ialt havde været 200 Borgerrepræsentanter i Forsamlingen, deraf Tømmermester Kayser i 47 Aar. Der havde i det samme Tidsrum fungeret 14 Borgmestre, 20 Raadmænd og 6 Formænd. Idet Trier som den sidste af disse bragte den gamle Sal et rørt Farvel med Tak for Husly i det snart forløbne Halvhundredeaar, tilføjede han trøstende: »Men vi rykker ind til nye Forhold, nye Tider, nye Tanker!«

Med de nye Forhold var alle godt tilfreds, men der var mange, der var lidt ængstelige for de nye Tider, de nye Tanker. Thi disse Tanker var de socialistiske Tanker, som man vidste vilde sætte deres første Frugt i den nye Bygning i Form af Valget af den første socialistiske Borgmester i København, saa snart der blev en Post som saadan ledig.

Hertil var der dog ingen umiddelbart forestaaende Udsigt. Foreløbig var der da kun Feststemning, medens Klokkerne den 12. Januar om Middagen ringede, og hele den pragtfulde Hal fyldtes af ialt 2000 Gæster, mellem hvilke der var Repræsentanter for 400 københavnske Foreninger, Korporationer og Organisationer.

I Udsmykningen lagde man Mærke til nogle morsomme, gamle Faner, der var laant fra det oldnordiske Museum, og som bar Indskrifter som denne:

Ringe Macht ly foragt.
Hold Wacht, Tiden acht!

Det lød næsten som en Opfordring til Flertallet om at respektere Mindretallet samtidig med, at det agtede paa de nye Tider og Tanker.

Et morsomt Arrangement var det iøvrigt, at den gamle Sal var rekonstrueret i Baggrunden med de 4 Magistratsstole paa hver Side af Formandsstolen og Plads nedenfor til de 42 Borgerrepræsentanter.

Og nu holdt disse deres Indtog i højtidelig Procession, med lyserøde Nelliker i Knaphullet, medens Magistratsmedlemmerne var kendelige ved den mørkerøde Farve. Men altsaa alligevel: rødt over det hele!

Bred og myndig tog Herman Trier Plads i sin store Armstol med Overpræsident Oldenburg ved sin Side. Han

ringede til Aabningssignal med den nye Klokke, overbragte Kongens Nytaarshilsen og lod derefter Sangerne tage fat paa den af Bagermester, Raadmand Jacob Marstrand forfattede Kantate:

Bisp Absalon til Rigets Gavn
en Borg lod bygge ved Kjøbmandshavn
til Værn mod Vender vilde.
Snart Axelhus blev Kongens By,
hvor Kunst og Viden søgte Ly
og adled Haandværks Snilde.
Omkring den høje Kongeborg,
i Sol og Skygge, Fryd og Sorg,
har Slægter drømt om Lykke,
og hvor de stred i Farens Stund
et Fredens Hus, paa Voldens Grund,
til Raadhus nu vi smykke!

Saa hørte man nogle reciterende Ord og kendte med Velbehag og Glæde atter Emil Poulsens skønne, sonore Stemme, der længe havde været tavs paa Scenen. Men pludselig afløstes den saa af Herman Triers kælderagtige, lidt grødede Røst:

—Saa rykker Københavns Borgerrepræsentanter da ind i Stadens ny Hus!

Derefter takker Formanden Bygmesteren Martin Nyrop, der har gemt sig beskedent i Mængden; han bringer Biskop Absalon sin Hyldest som Byens Grundlægger, og han gør Rede for de halvtredie Hundrede Aar, som de vise Fædre har bag sig, for saa at slutte med disse Ord:

»Lad da den Skønhed og Hygge, som dette ny Hjem omgiver Borgerrepræsentationen med, som Værk af en kløgtig Tanke og en rig Fantasi, for os i det daglige Arbejde blive til et fængslende Billede paa en Synskreds,

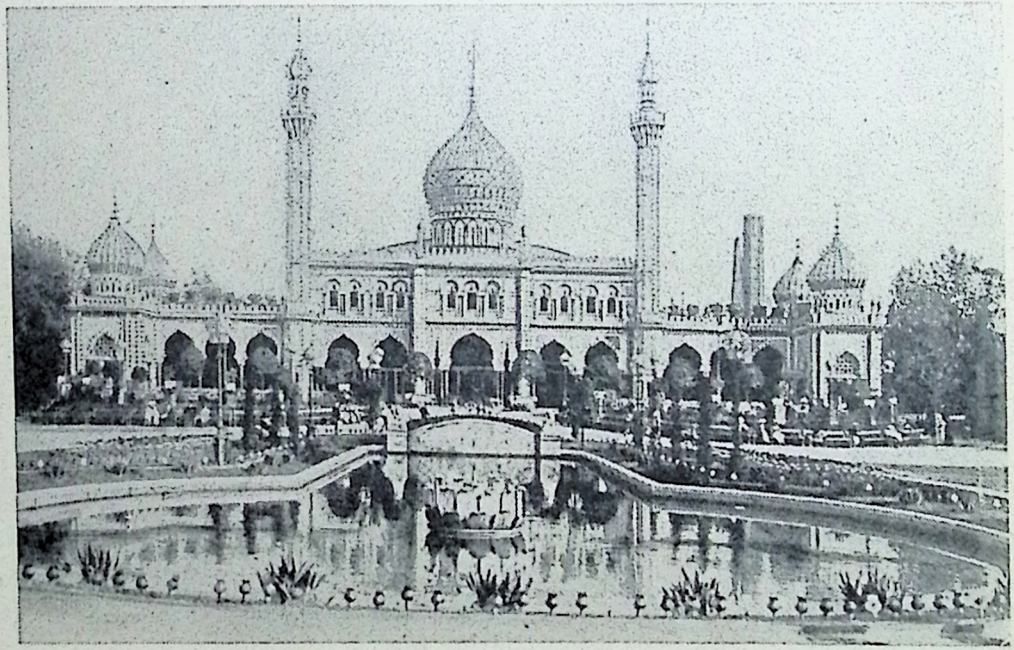

Tivolis nuværende Koncertsal, der blev opført i 1902, og hvis Ydre siden ikke har skiftet Udseende.

der vælger ret, en Dygtighed, der giver vor Afgørelse Vægt og Værdighed, og en Uegennytte, der glemmer sig og sit for Sagen og Maalet

Saa har Borgerraadet Ret til det Hjem, det har vundet!«

Det lyder godt og alment, medens Overpræsident Oldenburgs Ord af og til har ligesom en lidt bekymret, formanende Klang, naar han i Ønskeform udtrykker sig saaledes:

»Gid Byen altid maa være fyldt af den rette Aand, en fyldig Almensans uden Ensidighed af nogen Art, af Kraft og Vilje til det Gode og det Retfærdige til alle Sider og til at lade Byens Styrelse være præget af den samme Aand.«

Kantaten slutter sig derefter til denne Manen til Borgerdyd og til Vagt overfor internationale Strømninger og Paavirkninger:

Borgerkrone i det Høje,
Raadhustaarnets Pryd,
glad for sene Slægters Øje
man til Borgerdyd.
Fylder Verden vore Tanker,
dansk dog Hjertet i os banker,
føler Danmarks Savn og Sorger,
saa er: »By som Borger«.

Efter disse velmente, hjemmestrikkede Strofer fastslaar saa Herman Trier, der har Forkærlighed for det lapidariske, Fremtidens Motto og Program i disse Fyndord:

Arbejd' skal By bære,
Frihed dens Krav være,
Retfærd dens Raads Ære!

»Tak til alle! Mødet er hævet, nyt Møde i Salen i Morgen Aften!«

Dette første Møde, Tirsdag, i den nye Borgerrepræsentationssal, var uden Interesse. Man var optaget af at beundre de smukke Omgivelser og ekspederede kun et Par Kirke- og Gasværkssager.

Saa var Dagsordenen udtømt, uden at man endnu havde mærket den ny Tids Luftning. Men allerede inden det næste Møde afholdtes, kom Alarmefterretningen: Borgmester Borup er død!

Borup havde som Finansborgmester skaffet sig et stort og anset Navn i alle Kredse i den lange Tid, i hvilken han havde beklædt sit Embede. Han var allerede i 1883 blevet valgt til Leder af Magistratens anden Afdeling, under hvilken Finanserne ligger. Han havde i denne Stilling ikke blot været en udmærket Forvalter af Byens Pengevæsen, men han havde ogsaa vist et Fremsyn, som København den Dag i Dag kan takke for, at den tæller med blandt Europas Storbyer. Det var nemlig ham, der gennemførte den vigtige og fordelagtige Indlemmelse af Hvidovre Sogn, af Sundby og Nathanaels Sogn paa Amager og Brønshøj Sogn for derigennem at skabe et Storkøbenhavn.

Under disse Bestræbelser havde Borup haft en mere end tvivlsom Støtte i Socialdemokratiet, særlig hvad angaar Næstformanden i Borgerrepræsentationen, Skrædermester P. Holm, der efter at være arresteret for Misbrug af sit Mandat havde hængt sig i Arresten.

I mange Kredse tænkte man med en vis Benovelse paa, hvad der vilde være sket, hvis han endnu havde levet, og Socialdemokraterne af Partihensyn havde været nødt til at gøre denne, deres ældste og mest fanatiske Fører til Finansborgmester i Borups Sted.

Den Mand, som Socialdemokraterne nu vilde opstille, og hvis Valg de havde Magt til at gennemføre, havde ganske vist ogsaa i et kritisk Moment været nævnt i Holm-Affæren, men han var dog en Mand af en helt anden Støbning.

Hans Navn var Jens Jensen, han var Husmandssøn fra Fyen, og endnu i Udstillingsaaret 1888 var han Malersvend og Formand for sine Kollegers Fagforening. Ti Aar senere, da den store Sammenslutning kom: »De samvirkende Fagforbund i Danmark«, blev »Maler Jensen«, som han altid blev kaldt, Formand for denne Fællesorganisation og var med til det Septemberforlig, der afsluttede »den store Lockout« Aaret senere.

Som de fleste Socialdemokrater, der synes at være mere alsidige end andre Samfundsmedlemmer, var Maler Jensen ikke blot Professionist, Fagorganisator, Journalist og Rigsdagsmand, men han var ogsaa i 1893 blevet indvalgt i Borgerrepræsentationen, hvor han forstod at gøre sig saa stærkt gældende, at han efter ti Aars Tjeneste nu var opstillet som Borgmesteremne, endda Finansborgmester efter — Borup!

Man vidste, at han var personlig afholdt, maadeholdende og forhandlingsdygtig, men — alligevel. Vilde han være i Stand til at holde igen overfor sit Partis yderliggaaende Elementer, og vilde han i det hele taget vedblive at være den samme som før den Dag, da han havde naaet sit Maal — Ledelsen af Byens Finanser?

Der var Betænkeligheder nok, men der var intet at stille op, thi hans Valg var givet paa Forhaand, og det skulde finde Sted for lukkede Døre den 2. Marts.

Socialdemokraterne hoverede ganske naturlig over saa hurtigt at kunne sætte deres Præg paa det nye Raadhus og indvarsle en ny Tid, i hvilken de selv var re-

præsenteret ikke blot i Borgerrepræsentationen, men ogsaa i Magistraten, endda paa den vigtigste Plads: Kassen!

De radikaleste Elementer ventede allerede at se den røde Fane hejst højt over Byens Hus, og det samme gjorde de ængsteligste blandt de Konservative.

Foreløbig havde man allerede planlagt et Fakkeltog, hvis Medlemmer skulde samles i Brandstationens Gaard for Klokken 10 at begive sig til Raadhuset og hilse den nye Borgmester, naar han traadte ud af Borgernes Hus.

Inde i Salen rettede man sig efter dette Arrangement. Man strøg de sidste Punkter paa Dagsordenen, og Klokken 9,40 blev Dørene lukkede, hvorefter Maler Jensen blev valgt med 19 Stemmer, medens 15 var blanke.

Under dette havde der udenfor samlet sig Tusinder af Mennesker paa Raadhuspladsen, og selv om alt paa Forhaand syntes klappet og klart, saa vidste man jo dog aldrig, hvad der kunde ske bag de hermetisk tillukkede Døre.

Der herskede derfor en vis Spænding i den tætte Menneskemængde, men den udløstes, da man pludselig paa den lille Balkon over Absalons Kobberrelief saa Borgbjergs Skikkelse dukke frem, optændt og forpustet:

»Jensen er valgt!« raabte han ud over Menneskehavet, hvis Hurraraab skvulpede op imod ham, og denne Situation, der rummede en Blanding af Stemning og Komik, inspirerede Aarets bedste Blækspruttebillede.

Imidlertid var Fakkeltoget naaet hen til Raadhustrappen, og Ordføreren tog sit Udgangspunkt fra det nye Slagord: »Som By saa Borger«. Han førte det videre saaledes:

»Som By saa Borger, som Borger saa Tillidsmand! Dette har vundet Hævd iaften, hvor en Arbejder er valgt

til Borgmester af Byens Raad; en Verdensbegivenhed, at Haandens Arbejdere stilles ved Siden af andre Samfundsklasser.«

Den nye Finansborgmester sagde kun: »Tak allesammen«!

Han vilde spare paa Kræfterne til den næste Etape: »Social-Demokraten«s Bladborg i Nørrefarimagsgade, den tidligere Skole »Lyceum«, hvorhen Toget nu begav sig i en temmelig uordentlig Procession, der tilmed forstyrredes af en falsk Brandalarm med stor Udrykning. Men i Nørrefarimagsgade, hvor der var sket et vældigt Opbud af Politi, var der en umaadelig Trængsel, og i Redaktionslokalerne var for første Gang ogsaa de borgerlige Blades Repræsentanter inviterede. Mellem de fremmødte Journalister havde den nye Borgmester mange personlige Venner fra den Tid, da han selv havde været Rigsdagsreferent.

Nedenfor larmede Menneskehavet. Henne ved Vinduet heksede nogle af Redaktionens Medlemmer med at faa skaffet en Plads, hvorfra der kunde tales.

Da sagde Borgmester Jensen pludselig:

»Man er vel nok en gammel Maler!«

Med disse Ord lettede han hurtigt et Fag af, traadte ud paa Gesimsen, og medens han kun holdt med den ene Haand om Vinduesposten, lænede han sig frem over den jublende Mængde.

Det er den Art lykkelige Indfald, som fødes af Øjeblikket, og som skaber Popularitet baade om Fyrster og Demagoger. I sin Tale sagde Borgmester Jensen iøvrigt: »Den almindelige Valgret har sat sin anden Frugt i dette Land i det nye Aarhundrede. Den første sattes den 23. Juli 1901.«

Saaledes proklameredes Borgmestervalget af 2. Marts

1903 officielt som et nyt Systemskifte, denne Gang paa det kommunale Omraade. Men det gik nu ikke saa slemt, som Præsten prædikede, og Maler Jensen fik, da han døde, fra forskellige Sider det Skudsmaal, at han havde haft den vigtigste Borgmesterdyd: Forsigtighed, der endog havde ført ham til den øverste Stilling, som Overpræsident.

Den røde Fane blev ikke hejst, hverken paa Raadhuset eller i Nørrefarimagsgade. Dette skete først over 25 Aar senere, den 12. Marts 1929 efter Borgerrepræsentationsvalgene.

Men da havde Socialdemokraterne ogsaa selv faaet en Opposition i Ryggen paa sig: Kommunisterne.

XX.

Da Kejser Wilhelm meldte sig ind som »Søn af Huset«.

Lørdag den 4. April 1903 ankom Wilhelm den Anden i pragtfuldt »Kaiserwetter« ombord paa »Hohenzollern« til Københavns Red.

Den gamle Kong Christian fejrede i det Aar ikke blot som nævnt sin 85-aarige Fødselsdag, men ogsaa 40 Aaret for den Regeringstiltrædelse, der gav Tyskland et kærkomment Paaskud til at falde over Danmark og at skille det af med en Trediedel af Landet. Dette, saa lidt som den paa det Tidspunkt stadig skrappe Optræden mod Sønderjyderne, hindrede dog ikke Kejser Wilhelm i at møde frem ubuden som loyal og ærbødig Gratulant.

Kong Christians Fødselsdag faldt som bekendt den 8. April. Den skulde netop det Aar fejres med særlig Højtidelighed og talrig Deltagelse fra den høje Slægt. Man

var derfor ikke videre begejstret ved det danske Hof, da den fornemme Gæst meldte sig, medens man allerede havde Huset fuldt af Fremmede.

Thi man vidste af Erfaring, at Kejseren uden Hensyn til Festtravlheden forlangte, at man skulde beskæftige sig særlig med ham.

Kejser Wilhelm havde nemlig, hvad der ogsaa oftere er blevet klaget over saavel ved det engelske som ved det østrigske Hof, en enestaaende Evne til at komme til Ulejlighed. Og samtidig havde han en ligesaa enestaaende Mangel paa Evne til at underordne sig en Gæstekreds, saaledes som det faldt saa let baade for Alexander den Tredie og Edward den Syvende.

Men selv om Hoffet ikke var henrykt, saa modtog København dog gerne Kejserens Besøg og var ikke blind for dets praktiske Betydning og Nytte.

I saa Henseende havde Forholdet forandret sig ikke saa lidt siden den Dag i Sommeren 1888, da den 29-aarige Kejser Wilhelm drog paa Præsentationsrejse til de skandinaviske Hoffer.

Forinden havde han dog knap en Maaned efter sin Faders tragiske Død gjort sin Opvartning ved Hoffet i St. Petersborg. Tsar Alexander og Kejserinde Dagmar havde givet ham en korrekt, men lidt kølig Modtagelse, og Tsaren lagde heller ikke senere Skjul paa, at han havde følt sig stødt over den Fripostighed, med hvilken den nybagte Monark frittede ham ud om hans Planer og uanmodet krammede sine egne ud.

Selv for Kejseren af Tyskland havde det vist sig, at der var længere til Tsaren end til Gud, og Selvherskeren vedblev stadig med lidt Foragt at tale om: »Drengekejseren«.

Da var det, at Wilhelm den Anden besluttede at stor-

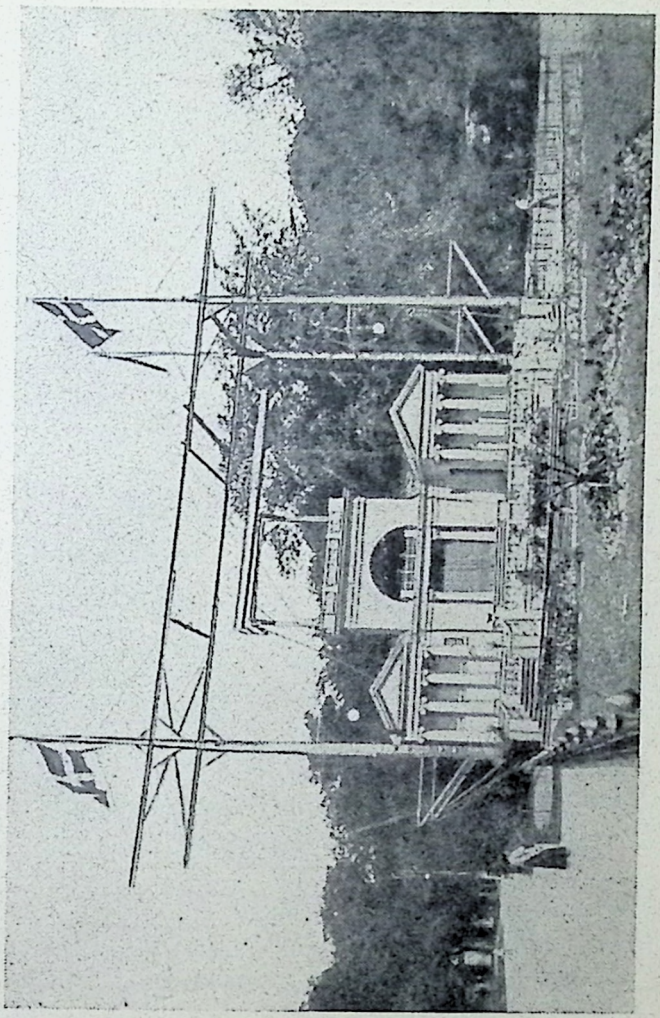

Kunstnerplænen i Tivoli.

me den uindtagelige Fæstning over Fredensborg. Med hele sin Eskadre, der mere lignede en Trusel end en Opmærksomhed, sejlede han fra Kronstadt til Stockholm og videre til København.

Det var en historisk Begivenhed, thi Wilhelm den Anden var den første tyske Kejser, der havde besøgt København. Hans Fader havde ganske vist været her i 1873, men han var da kun Kronprins, der havde skaffet sig Heltenavnet ved Sadowa og i den fransk-tyske Krig.

At ikke ogsaa vi var kommet med i den til vor egen Ulykke, skyldtes jo først og fremmest Kong Christian, hvad man i Tyskland meget vel vidste. Det var iøvrigt Kronprins Frederik, den senere Kong Frederik den Ottende, der under et Ophold i Berlin havde udstedt Indbydelsen til den tyske Tronfølger. Han ankom den 18. August til Fredensborg for derfra at tage til København, hvor han blev modtaget fuldt korrekt af Befolkningen.

Ved det officielle Taffel, der blev givet paa Amalienborg, udbragte Kronprins Friedrich det danske Kongepars Skaal med Ønsket om »et godt Forhold mellem Danmark og Tyskland«.

Dette Ønske var ogsaa almindeligt i Danmark, og selv Carl Ploug udtalte Dagen efter i »Fædrelandet«, at det meget vel kunde imødekommes fra dansk Side, hvis vore Landsmænd i Nordslesvig blot fik indrømmet den Selvbestemmelsesret, der højtideligt var tilsikret dem i Pragfredens Paragraf 5.

I de følgende Aar tænkte Tyskland imidlertid intet Øjeblik for Alvor paa at gøre noget for at etablere det gode Naboforhold. Det strøg tværtimod brutalt Løfteparagraffen og indførte et skarpt preussisk Tvangsstyre overfor den undertrykte danske Befolkning.

Og nu kom den ny tyske Kejser altsaa som selvbuden

Gæst, og som om der intet var i Vejen. Han kom som den første tyske Kejser. At han tillige skulde blive den sidste i den tyske Kejserrække, var der ingen der drømte om.

Han selv mindst af alle! Han optraadte med en Sikkerhed, der imponerede, selv om den i visse Kredse ogsaa irriterede. Men i de officielle, saavel som i de industrielle Kredse gjorde man alt for, at Besøget kunde forløbe paa en værdig Maade. Thi København fejrede jo i den Sommer sin Udstilling, der var henvist til at regne med det tyske Turistbesøg.

Kejser Wilhelm, der var ledsaget af sin nu afdøde Broder Prins Heinrich og den ligeledes senere døde »unge Bismarck«, Grev Herbert, der allerede betragtede sig som sin store Faders Arvtager, blev derfor modtaget med formel Høflighed. Dog kunde det ikke undgaas, at nogle altfor udfordrende tyske »Hoch«-Raab fremkaldte lidt Hyssen, da Kejseren sammen med Kongen kørte gennem Grønningen fra Toldboden til Amalienborg.

Men den Gang blev der ikke talt Politik officielt. I de Høflighedsord, som Monarkerne ved Taffelet henvendte til hinanden, blev Forholdet mellem deres Lande slet ikke berørt.

Kejser Wilhelm havde dog straks forberedt sin Felttogsplan. Han havde gjort Stormkur til den gamle Konge, for hvem han stillede sig ret og saluterede som en ung Løjtnant for sin Regimentschef, saa ofte Majestæten passerede forbi. Sin Tale ved Afskedstaffelet sluttede Kejseren derefter med disse Ord: »Jeg haaber, at det maa være mig tilladt oftere paa denne Vis at gæste Deres Majestæt her!« Hertil kunde man jo ikke uden at være groft uhøflig svare: Nej Tak! Men Kong Christians Gæstevenskab vandt man ikke ved Smiger. Han betegnede senere den unge Kejser som »klæbrig«, og han saa egent-

lig helst, at han blev borte, da han stod paa en meget spændt Fod med flere af de faste, kærkomne Gæster.

Hertugen og Hertuginden af Cumberland flygtede saaledes over Hals og Hoved, saa snart den tyske Kejser var i Farvandet. Ogsaa Kong Edward følte sig generet af Nevøens hovmestererende Optræden overfor ham paa et Tidspunkt, da han selv kun var Tronfølger; og Tsar Alexander fik efterhaanden rent ud Antipati imod ham.

Følgen var, at Wilhelm den Anden var og blev en Outsider ved det danske Hof. To Aar senere, efter at der var blevet gjort megen Stads af Kong Christian i Berlin, blev Kejseren ganske vist igen modtaget, men det var i den døde Sæson i Juni Maaned. Døren til Fredensborgs Højsæson om Efteraaret med de store Fyrstebesøg vilde ikke aabne sig for ham.

Under disse var det i Begyndelsen stadig Alexander den Tredie, der var det alt dominerende Centrum. Og da den russiske Kronstadtflaade i September 1893 hilstes med stormende Ovationer i Toulon, tog Ruslands Tsar samtidig ud paa de franske Krigsskibe, der laa paa København Red.

Saaledes blev den fransk-russiske Alliance symbolsk afsluttet paa dansk Grund, ligesom den ogsaa var indledet dèr.

Men allerede næste Aar var den tilsyneladende saa kæmpestærke Tsar død; Kejser Wilhelm forstod, at han lettere vilde kunne erobre den nye russiske Selvhersker over Hessen end over Danmark, og han fik pludselig mere Interesse for Darmstadt end for Fredensborg, for Kejserinde Alix's Familie mere end for Tsar Nikolais.

Medens Kejser Wilhelm kun havde haft meget ringe Held i sine Forsøg paa at erobre Tsar Nikolais Moder, Kejserinde Dagmar, saa fandt han i hans Hustru en vær-

difuld og begejstret Forbundsfælle. Kejserinde Alix var af Oprindelse en lille tysk Duodez-Prinsesse, der fra Barndommen var vant til i sin høje Kejser at se Personifikationen af alle Herskerdyder: Mod, Klogskab, Vilje, Initiativ og Foretagelsesaand! Alle de Egenskaber, som hendes egen Gemal til hendes dybe Beklagelse savnede, men som hun vilde prøve paa at opelske hos ham.

I 13 Aar saa vi derfor ikke Kejser Wilhelm i København. Til Realisation af det Maal, han havde formuleret i Mottoet: Vor Fremtid ligger paa Havet! spillede Danmark ikke længere nogen Rolle for ham og hans Politik.

Thi Tyskland rykkede daglig Maalet nærmere og nærmere, medens Kejseren selv den 18. Juni med straalende Lohengrinhjelm paa Hovedet var Vært for alle Jordens Flaader i Kiel. Med sure Miner maatte de være med til at paradere og feste i Anledning af Aabningen af den vigtige Kielerkanal, til hvilken Kejserens Bedstefader allerede havde lagt Grundstenen den 3. Juni 1887. Kejser Wilhelm talte mange smukke Fredens Ord ved denne Lejlighed, da han udnævnte sin jævne Bedstefader til: »Wilhelm den Store«. Alligevel var alle de fremmødte enige om, at trods al Kejserens Tale om civilisatorisk og kulturelt Arbejde i Nationernes fælles Interesse, saa havde Tyskland selv kun een Interesse: at have en Bagdør aaben til Østersøen i Tilfælde af en Flaadekrig i Nordsøen.

De tyske Flaadechefer havde imidlertid været mindre diplomatiske end deres øverste Krigsherre, de havde talt meget hoverende om Fremtiden, saa at det endog var rygtedes til de udenlandske Korrespondenter, der var sendt til Kiel fra alle større Verdensblade. Da Journalisterne senere aflagde et Besøg efter Indbydelse her i København, fik vi et stærkt Indtryk af, at der var frem-

kaldt en dyb Misstemning og Uvilje hos Englænderne og en forøget Fraternisering mellem de franske og russiske Orlogsmænd.

Da var det, at Kejser Wilhelm i det nye Aarhundrede atter fik Kig paa det danske Hof. Thi hans Onkel »Eddy« var nu blevet Edward den Syvende, der aabent arbejdede for Englands Tilslutning til den fransk-russiske Alliance. Og den nye Konge af England var tillige blevet Midtpunktet i de aarlige Fyrstesammenkomster under den gamle Kong Christians personlige Ægide, efter at Dronning Louise var død.

Og nu fyldte denne gamle Konge-Patriark den imponerende Alder af 85 Aar. Her var da den gunstige Lejlighed til at erobre det danske Hof helt og fuldt. Og samtidig kunde der byde sig en Lejlighed til at vinde den engelske Konge, med hvis Hof Kejseren ikke længere stod paa den fortrolige Fod som i Bedstemoderen, Dronning Victorias Tid, og hvis Plan det var at isolere Tyskland paa det europæiske Kontinent, hvad der var begyndt i høj Grad at forurolige de tyske militære Kredse.

I fulde tre Dage varede da dette Kejser Wilhelms største og længste Besøg i København. Og under det viste han Interesse for alt, ikke mindst for det sidste kommunale Fænomen: Den nybagte socialistiske Borgmester.

Det vilde ikke kunde gaa i Tyskland! sagde han. Alligevel aflagde han Besøg paa Raadhuset, der sorterede under den farlige Mand, og han skrev sit prangende Navnetræk med mange Snirkler og Sving i »Den gyldne Bog«.

Umiddelbart før Fødselsdagen, den 8. April, brød Kejseren imidlertid op, uden at det synes, som om der har været nogen, der har prøvet paa at overtale ham til at blive Festdagen over.

Men Kejseren forstod alligevel udadtil at give Offentligheden det Indtryk, ikke mindst hjemme i Tyskland, at alt havde drejet sig om ham, og at det egentlig var ham, der havde kastet Glans over Festen. Under overdrevne Venskabsforsikringer tog han Afsked, og efter at være gaaet ombord paa »Hohenzollern« som nyudnævnt Admiral i den kongelige, danske Marine afsendte han, inden han forlod det danske Søterritorium til Kong Christian det historiske, traadløse Telegram, der lød saaledes:

»Det er mig en Hjertets Trang endnu en Gang at udtale for dig min varmeste Tak for de uforglemmelige smukke Dage, som jeg har tilbragt hos dig i alle dine Kæres Kreds.

Fra den glimrende Modtagelse, som du og Befolkningen i din skønne Hovedstad havde beredt mig, til det sidste Øjeblik, da jeg maatte sige dig: Levvel, var Opholdet en uafbrudt Glæde for mig. Modtag en særlig Tak, fordi du har optaget mig i din Families Kreds, og vær overbevist om, at jeg fremdeles føler mig som Søn af Huset. Jeg beder til Gud, at han vil gøre din nærforestaaende Fødselsdagsfest til en Glædesdag for dig, dit Hus og dit Folk og endnu længe bevare dit Helbred usvækket.«

Saaledes meldte Kejser Wilhelm sig selv ind i den danske Kongefamilie, til hvilken han ved Afskeden havde udtalt, at han allerede næste Aar vilde komme tilbage.

Saa hurtig skete det nu ikke, men hans næste Besøg var, saaledes som vi senere skal se, dog ikke uden Interesse.

XXI.

Kong Christians Regeringsjubilæum og Christiansborg Slots Genopførelse.

Søndag den 15. November 1903 fejrede Kong Christian den Niende sit 40 Aars Regeringsjubilæum.

Alle mislydende Røster, der tidligere havde blandet sig mere eller mindre højlydt i Hyldningskoret paa Kongehusets store Festdage, var nu forstummede, efter at Oppositionen havde faaet sin Vilje gennem Systemskiftet.

Det var et eenstemmigt Kor af Loyalitet og Taknemmelighed, der fra hele Landet slog den gamle Konge i Møde, han, som aldrig var veget en Haarsbred fra sit Valgsprog: Med Gud for Ære og Ret!

Dagen fejredes ude paa Fredensborg, og den blev saa meget festligere, som den netop faldt paa en Søndag. Paa denne blev der om Eftermiddagen afholdt Familietaffel. I det store Publikum havde man nærmest tænkt at give Jubilæet Glans ved Illumination om Aftenen, og der var overalt truffet omfattende Forberedelser saavel ude paa Fredensborg som inde i København, særlig paa Strøget og omkring Raadhuspladsen.

Desværre fik man dog ikke nogen rigtig Glæde af sine Anstrengelser.

Medens det hidtil havde været et pragtfuldt, sommerlignende Efteraar, der havde givet de bedste Løfter, saa begyndte Vejret den 15. November om Formiddagen allerede at blive overtrukket.

Ved Middagstid silede Regnen ned i stride Strømme og ødelagde alle Æresporte og Flagdekorationer. Ud paa Eftermiddagen blev det endelig rent galt, idet Sneen dryssede ned i tætte Flokke.

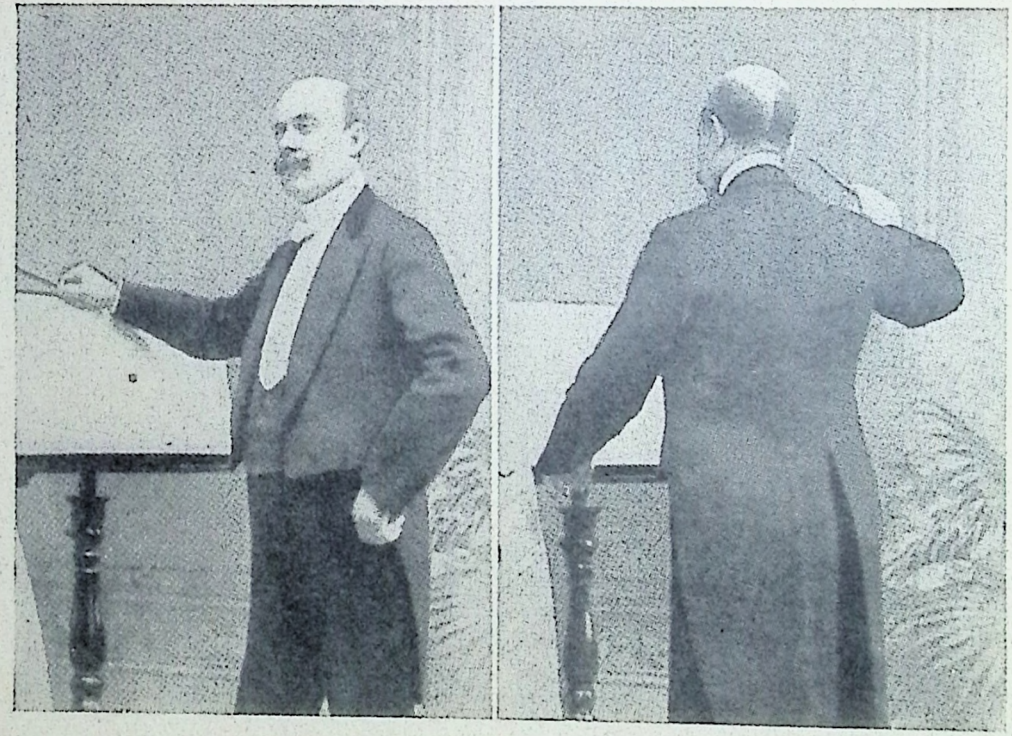

Tivolis Koncertsals mangeaarige og højt skattede Dirigent, Joachim Andersen. Paa det ene Billede vil man bemærke den saa berømte Nakkeskilning, der i hine Dage var Genstand for megen Omtale i Vittighedsbladene.

Den første barske Vinterdag havde meldt sig sammen med Kongens Regeringsjubilæum og havde fuldstændig nedslaaet al Feststemning under aaben Himmel.

Men Dagen havde haft sin Betydning, ikke mindst for København som Storstad, idet den Kæmperuin, der havde skæmmet den i næsten tyve Aar og som havde henligget til Spot og Spe som et Symbol paa Folkets Splittelse, nu endelig var dømt til at skulle forsvinde.

Til selve Jubilæumsdagen vedtoges Loven om Rejsning af et nyt Christiansborg paa det gamles Plads, og den tidligere Forbandelse var hævet.

Nu skulde Kongeborgen rejses, men det havde været en lang og besværlig Vej, inden man var naaet saa vidt.

For os, der allerede paa det Tidspunkt var ældre, stod Christiansborg Slotsbrand indbrændt i Ordets egentlige Forstand med Flammeskrift.

Jeg husker personlig, at jeg den 3. Oktober om Eftermiddagen kom op i den gamle »Studenterforening«, der den Gang laa paa Hjørnet af Holmens Kanal og Holbergsgade, hvor »Hafnia« nu har sin store Pragtbygning.

Om Formiddagen havde det været fuldstændig Sommer, og jeg havde derfor Straahat paa, en saakaldt »Stanley-Hat« af flettet Siv med militærisk Skygge.

Medens vi sad ved Middagen i den ejendommelige, kælderagtige Spisestue, der med berettiget Haan blev kaldt »Slavekirken«, hørte vi Sprøjterne rasle over Stenbroen.

Det var en Ynk den Gang at se de sorte Brandsvende rykke ud, De havde deres Hovedstation i »Maven« i Bunden af den gamle, brøstfældige Ruin af den nu genrejste Nicolai-Kirke.

Alt var her forfaldent og upraktisk, og endnu værre var det rundt om paa de mindre Stationer, af hvilke den

største fandtes i det nu nedrevne Eksercerhus i Gothersgade. Brandmændene var for en stor Del Professionister, der sad og passede deres Haandværk, mest med Støvler og Sko, medens de ventede paa Alarmsignalet.

Kom det saa, havde det ikke alt for stor Hast med at faa Hestene gjort parat til Udrykning. Og det var for Resten ogsaa temmelig ligegyldigt, da Slukningsapparaterne ikke var meget værd, og Vandet i Reglen stod i hele Fontæner ud af de tørre, haarde, utætte Sprøjteslanger. Brandvæsenets Udrykning blev derfor nærmest taget som Sjov i Gaden. Saadan ogsaa idag, da ingen troede, at der for Alvor var nogen Fare ved den paa Slottet anmeldte Ild.

Mørket faldt imidlertid tættere og tættere over Studenterforeningens skumle Værelser. Nu kom Dampsprøjten, det virkningsfuldeste og mest moderne Slukningsapparat, som Brandvæsenet raadede over. Den blev altid taget lidt mere alvorlig. Stemningen begyndte derfor at blive spændt. Inde i Spillesalen holdt Musikken op at klimpre, alle klumpede sig sammen henne ved de store hollandske Vinduer og spejdede over mod Frederik den Syvendes Rytterstatue.

Klokken var nu halv seks. Ovre ved Slottet holdt de opkørte Sprøjter ubevægelige. Faren kunde altsaa ikke være overvældende. Men pludselig saa man Ruderne springe i et af Slotsvinduerne i den østlige Fløjs Mezzaninetage, og en Flammetunge slog ud gennem en tyk, mørk Røgsky.

De, for hvem en Ildebrand den Gang altid var et muntert, festligt Skuespil, hilste Optakten med et Hurraraab, og en ung Rus satte sig paa en Stol op i den brede Vindueskarm og raabte:

— Her sidder Nero og ser paa Roms Brand. Lad det saa snart blive til noget!

Og det syntes virkelig, som om det skulde blive til noget.

Ovre paa Slotsholmen blev Menneskemængden stadig tættere, nye Sprøjter raslede frem, og Politiet begyndte at afspærre Broerne, medens Sporvognstrafikken standsede.

Nu kom Militæret. Først Feltartilleriet, saa Fæstningsartilleriet, saa de smaa Søkadetter og Underofficerseleverne.

Overalt flakkede røde Ildtunger frem under Røgens graa Kappe, og nu slog Flammerne i et mægtigt Bundt ud gennem Vinduerne i Riddersalen for at slikke op ad den mørke Stenmur.

I Studenterforeningen, hvor Gassen endnu stadig ikke var tændt, var der blevet dødsstille i de mørke Lokaler, og den unge Nero sad tavs og bleg.

Stadig flere Sprøjter! Først fra Holmen, saa fra den paa Reden liggende russiske Korvet »*Djigit*«, tilsidst Havnens Dampsprøjte. Men jo flere Sprøjter der kom, desto højere blussede Kæmpebaalet. Nu var hele den østlige Fløj tabt. Riddersalen var et Flammehav, Folketingets Lokaler stod i lys Lue, og den kongelige Malerisamling var truet.

Det røde Skær forvandlede Vandet i Kanalerne til Blod, lagde Holmens Bro i fantastisk, flakkende Effektbelysning, farvede Studenternes mørke Stuer i bengalske Flammers Fakkelskær og lod alle staa raadløse med ubeslutsom Virketrang. Da lød det befriende Raab:

— Alle, der vil redde, melde sig!

Det er den ledende Senior, senere Professor H. O. G. Ellinger, der er kommet til Stede, og som resolut har ta-

get Affære. Vi trænges som Frivillige om et Indrulleringsbureau, naar Fædrelandet er i Fare, og med et Lommetørklæde paa en Stok som en Fane rykker vi ud. Et Øjeblik vil Politiet standse os, men kun et Øjeblik, thi fra Mund til Mund lyder det som et hilsende Raab: Studenterne!

Af sig selv viger Mængden til Side og gør Plads, medens vi nu i Løb under en Regn af Gnister stormer over Holmens Bro og bag os hører Raabet:

»Studenterne længe leve!«

Inde paa Brandstedet er alt Forvirring. Man véd ikke, hvorledes man skal disponere over det frivillige Redningsmandskab, der nærmest kommer til Ulejlighed. En Del af Studenterne bliver derfor dirigeret hen til Thorvaldsens Museum for at hindre Ildregnen fra at trænge ned gennem Glastaget.

De bageste af os er sprængt fra og hvirvles ind i en broget Skare af Borgere, Arbejdere og Soldater, der er under Kommando af et Par Officerer. Man vil op ad Dronningetrappen, der til højre i Slotsporten fører til Audiensgemakkerne.

Men man møder en tung, lukket Dør, og alle staar raadvilde.

— Spræng Porten! lyder en Kommandostemme! Men hvordan og med hvad? Alt er Kaos! Folk kommer hensigtsløst løbende med de utroligste Ting, kaster dem midt i Gaardens Søle og iler rastløst videre. Redningsarbejdet truer med at gøre ligesaa stor Ulykke som Ilden. Henne fra Slotskirken kommer en forvildet Mand med en afsavet Orgelpibe.

Da lader Slotsforvalter Zeltner resolut Kirken aflaase. Saa maa der ske, hvad der vil. Hellere end at Kirken staar ødelagt, hvis den bliver sparet af Luerne. Her-

efter træffer man Forberedelse til at sprænge Forbindelsesfløjen med det brændende Slot i Luften med Dynamit, der anbringes i Zahlkammerporten.

Vi vedbliver imidlertid at dunke paa Dronningeporten med alt, hvad vi kan faa fat i. Forgæves! Saa dukker Vicebrandinspektør Carlsens Kæmpeskikkelse frem i Spidsen for en Haandfuld russiske Matroser.

Optrinet er dramatisk. Tunge Økseslag begynder at drøne, men de fremkalder kun en hul, buldrende Lyd. Det er solidt Kram, man her har med at gøre. Endelig braser en Fyldning ud med et Tordenbrag, og Vicebrandinspektøren forsvinder med Hjelm og Mundering ind gennem Aabningen. Efter ham et Par raske Brandsvende.

Fra begge Sider falder nu Øksehuggene taktfast, indtil Porten bogstavelig talt er smadret til Pindebrænde. Adgangen er fri, og Soldater, Brandfolk, Matroser og Studenter stormer over hinanden op ad Trapperne.

Pludselig styrter hele det forreste Geled, som var det blevet modtaget af en fjendtlig Geværsalve. Man er snublet over det blanke, bonede Gulv. Et Øjebliks Befippelse, saa et Latterudbrud, der viser, at man ikke har tabt Københavnerhumøret. Hurtig hjælper man hinanden op, og saa rykker man atter frem, som gik man paa Glatis.

Der organiseres nu smaa Redningskorps. Forsigtig bærer man Malerier, Statuer, Vaser, Silkemøbler og Kandelabre ned ad Trapperne, medens Varmen stiger og stiger til det uudholdelige. I Gemakkerne er der saa lyst som ved høj Sol, midt paa Dagen.

Men neden under Vinduerne staar en Mur af sorte Mennesker med blussende, røde Ansigter og stirrende Øjne vendt opad, medens Kanalen bag dem fra Blod har forvandlet sig til glødende Lava.

I Røgens tætte lumske Kappe sniger Ilden sig stadig

videre. Nu kan vi ikke længere aande. Det meste er reddet, men Basreliefferne i Thorvaldsens Værelse har vi maattet lade i Stikken efter at have faaet Ordre til at tiltræde Tilbagetoget.

Paa dette møder vi et Par Artillerister, der har slæbt en Blokvogn op ad Trappen. En afrevet Dør er lagt over som Lad, og ved Hjælp af Tove prøver man paa at faa Jerichaus pragtfulde Gruppe »Herkules og Hebe« bakset ud af dens Niche paa den nederste Trappeafsats.

Forgæves! Den tunge Marmormasse staar urokkelig. Nye Tove lægges om, og alle tager fat: »Hiv, ohøj! Hiv, ohøj!«

Da lyder der pludselig et Drøn, som var det et Jordskælv, der vilde opsluge os allesammen under det brændende Slots Ruiner. Alle slipper og staar maalløse.

Det er Eksplosionen henne fra Zahlkammerporten. Lidt efter meldes, at den har været delvis mislykket, og at den ikke vil blive gentaget. Vi tager atter fat paa vort eget Arbejde, Artillerister og Studenter mellem hinanden, og saa optaget er vi, at vi ikke mærker, at en ældre Officer i Uniform med Felthue paa har lagt Hænderne om Enden af Tovet for at trække med.

Det er Christian den Niende!

Brandmændene har imidlertid faaet fat i nogle Jernstænger, og Marmorgruppen begynder at vakle. Men Situationen er farlig. Det brænder over Hovedet, og Stykker af Gesimsen begynder at falde ned som gloende Skyts.

Kronprins Frederik, der ligeledes er i Uniform, er imidlertid kommet til og beder sin Fader om at forlade den udsatte Post. Men Kongen svarer kort:

»Jeg bliver her!«

Nu staar Gruppen paa Kant! Nu ligger den væltet paa

Blokvognen. Da lyder et advarende Raab fra Vicebrandinspektøren: »Alle Mand ud!«

Man hører kort, tør Hoste, men lige i Tilbagetogets øjeblikkelige Spænding synes det, som om Anstrengelserne er blevet kronet med Held: Vognen begynder at rulle! Der lyder et Hurra, som naar man har taget en Skanse, men for tidligt. Lige i Døren sidder Vognen atter fast. En Bom har drejet sig, og de bageste er lukket inde. En overmenneskelig Kraftanstrengelse, og man faar rykket Vognen saa meget tilbage, at Bommen kan drejes.

Atter gaar det fremad, medens der nu skydes paa bagfra med Selvopholdelsens Energi, og Vognen med den hvide Gruppe begynder langsomt at glide.

Nu svinger den ud i Slotsgaarden, og Ilden kaster et levendegørende, rødt Skær over den kolde Sten, der synes at staa i Kød og Blod.

En Fane er reddet af en lille tapper Skare midt i den haabløse Kamp. Studenter, Soldater, Arbejdere og Borgere river Hatten af Hovedet, medens de vender Blikket mod Officeren i Uniform og raaber i Kor: »Kongen leve!«

Saa drager vi videre til nyt Redningsarbejde, indtil Ilden Klokken halv fire om Morgenen begynder at stilne af, men da har den ogsaa fuldendt sit Ødelæggelsesværk. Alt er opslugt af Flammerne og medens jeg gaar hjem dødtræt som i en Døs, mærker jeg, at alle de Forbipasserende kigger paa mig. Først da jeg kommer hjem og ser mig i Spejlet, forstaar jeg det: Ogsaa min højpuldede Straahat er gaaet op i Flammer, og kun Svederemmen presser fast om det afsvedne Haar.

I København og ud over hele Landet havde Slotsbranden imidlertid gjort et dybt Indtryk, og saa blasert var man blevet overfor Indtryk, at det saa godt som

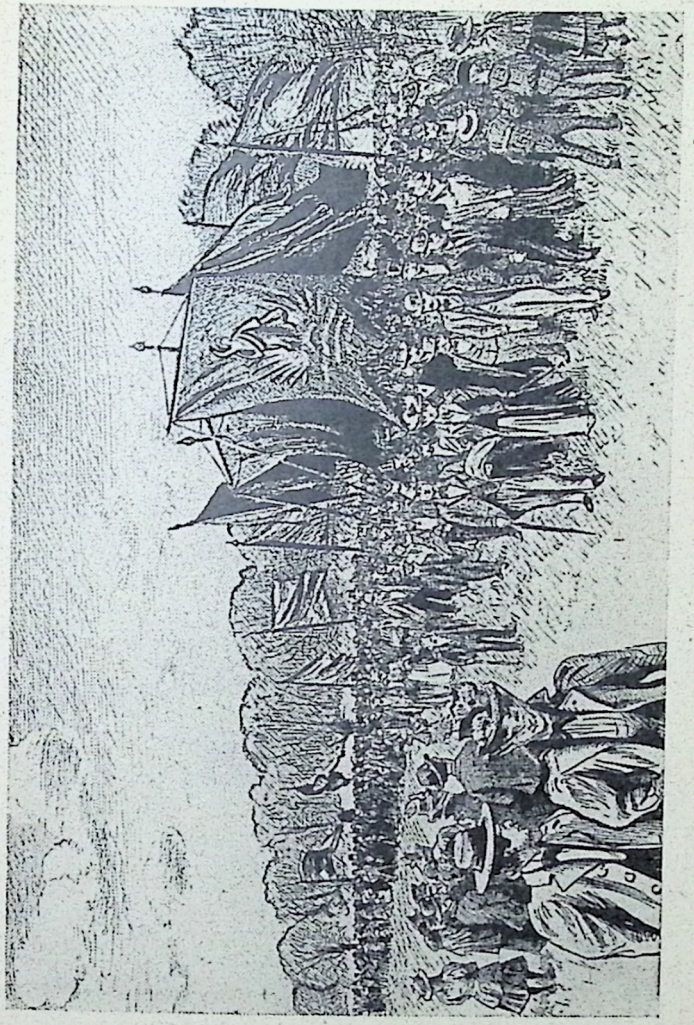

Et socialdemokratisk Grundlovstog omkring Aarhundredskiftet.

ikke blev bemærket, at Ilden den næste Nat brød frem igen, hvorved Kolonnaden, der var blevet sparet, gik op i Luer i et Kæmpebaal, der under almindelige Forhold vilde have bragt hele København paa Benene.

Man følte, at man stod overfor en Nationalulykke, ligesom efter Frederiksborg Slots Brand om Morgenen den 17. December 1859, altsaa omtrent for 25 Aar siden.

Den Gang havde alle været enige om at hjælpe med til Genrejsningen, baade Kongehus, Rigsdag, Rigsraad og hele Folket, der havde foranstaltet en Nationalindsamling. Denne Gang stod Folket splittet, og Dele af det var direkte Modstandere af en ny Kongeborg.

Alligevel overdrog Ministeriet Estrup kort efter Branden Slottets Genrejsning til vor berømte Landsmand Theophilus Hansen, der har opført den pragtfulde Parlamentsbygning i Wien. Han tog straks fat med Begejstring og Iver, men han var vistnok ikke i sin Udlændighed rigtig fortrolig med den fortvivlede »Visnepolitik«, der blev drevet herhjemme. Allerede i Januar 1885 kunde Regeringen derfor forelægge et af ham udarbejdet Forslag til Genopførelse med Benyttelse af de gamle Mure, saaledes som Tilfældet ogsaa havde været ved Opbygningen af Frederiksborg. Men Forslaget blev næsten uden Diskussion slagtet. Det var vistnok Meningen at lade Ruinen forfalde, indtil den ikke længere kunde benyttes ved Genopførelse, og saaledes fremkalde en Nedrivning og Rasering.

Men Ministeriet tog provisorisk Midlerne til Murværkets Vedligeholdelse, og da der i Foraaret 1887 begyndte at komme Forlig i Luften, naaede man i April til en foreløbig Enighed om Udskrivning af en Konkurrence, til

hvilken der ialt indkom 32 Projekter, af hvilke de 22 straks blev infamt kasseret, medens 7 blev præmierede.

Mellem disse 7 Præmietagere blev der saa atter udskrevet en ny bunden Konkurrence, ved hvilken der ialt indkom 5 Projekter, og man haabede nu, at der muligvis kunde tages fat paa Kong Christians 25-aarige Regeringsjubilæumsdag 15. November 1888 umiddelbart efter, at Udstillingen var lukket.

Men selv om denne havde blødgjort de politiske Sind lidt og beredt Vejen for Forliget af 1894, saa var der dog endnu ikke nogen virkelig alvorlig Vilje i Folketinget til at rejse et nyt Christiansborg, et nyt Kongeslot!

Der blev stadig, under det ene eller det andet Paaskud, spændt Ben for de Forsøg, der gjordes i saa Henseende, medens Regeringen stadig provisorisk holdt Ruinen vedlige og forhindrede, at den forvitrede og faldt sammen.

I skarp Modsætning til denne Obstruktion fra Folkerepræsentationens Side stod den Offervillighed, der viste sig i store Dele af Befolkningen. Lige som da det gjaldt Fædrelandets Forsvar, indsamledes store Summer, dels til Genopførelsen, dels til den kunstneriske Udsmykning af Slottet.

Som sædvanlig blev disse ideelle Udslag af national Offervillighed overdænget med Haan af Oppositionen og stemplede som Udslag af Snobberi, men inderst inde følte dog sikkert alle, at det var en Skam for os at have denne grimme, halvforfaldne Slotsruin liggende midt i Hovedstaden paa samme Maade, som Tilfældet i mange Aar havde været med Marmorkirken, indtil den rejstes ved en Privatmands Initiativ.

At naa til Enighed om Christiansborg Slots Genopførelse, der vilde være kommet til at henhøre under Trafik-

minister Hørup, hvis han havde levet, var da straks efter Systemskiftet et af de første Maal for Regeringens Dispositioner.

Det første Resultat var Loven af 15. November 1903, og det var denne, som man nu altsaa ved 40-Aars-Regeringsjubilæet kunde forelægge Kongen til Underskrift.

Hermed var Genopførelsen sikret i Princippet, men man havde endnu en lang Vej frem gennem Konferencer og Kommissioner, inden man standsede ved Thorvald Jørgensens nu fuldførte Projekt.

Dette blev imidlertid først definitivt fastslaaet 5. April 1906, men da var det over to Maaneder siden, at den gamle Konge var død, og han oplevede saaledes ikke den endelige Vedtagelse af det Lovforslag, hvis Fuldbyrdelse han altid havde set hen til med særlig Utaalmodighed og Forventning, fordi han i Genrejsningen saa et Symbol paa det genoprettede Tillidsforhold mellem Kronen og Folket.

XXII.

Farvel til den gamle Banegaard.

Tirsdag den 19. Marts 1904 er Datoen for den Lov, paa hvilken vi utaalmodigt havde ventet i Aaringer, medens man snakkede, skrev og debatterede alle Slags Projekter.

Denne Lov lagde adskillige Tommer til det voksende Københavns Vækst, det København, der, ved Siden at faa Løftet om en ny Kongeborg, ogsaa paa saa mange andre Omraader havde gjort vigtige Fremskridt siden »Bristol«s Indvielse.

I Marts 1903 havde vi faaet den moderne Badeanstalt »København«.

7. April Hærens og Flaadens Epidemihospital.

Hen paa Sommeren havde den første Motorfærge vist sig i vor smukke Havn og den første Automobildroske i vore Gader.

Den 27. November havde den første Begravelse fundet Sted paa den haardt tiltrængte Bispebjerg-Kirkegaard.

Og nu ved den nye Lov af 19. Marts 1904, der var Frugten af det Arbejde, som var udført af den store Jernbanekommission af 1898, dødsdømtes den gamle Banegaard. Det vedtoges at opføre den, som vi nu har, og som næsten vilde være bleven ideel, hvis man ikke som sædvanlig tilsidst havde generet Arkitekten med al Slags Kniberi og Smaalighed, der ogsaa som sædvanlig viste sig at være en daarlig Økonomi.

I Loven bestemtes det, at den nye Banegaard skulde ligge mellem Reventlowsgade og Tivoli som Centralstation og med Tilkørsel baade fra Nord ad Vesterbrogade og fra Syd ad Tietgensgade. Det vilde med andre Ord sige, at den tredie københavnske Banegaard var flyttet tilbage omtrent paa den samme Plads, paa hvilken den første, med vidt Udsyn, havde været lagt. Den var bleven anlagt i 1847 umiddelbart inden Udbruddet af Treaarskrigen; den havde været Vidne til de stormende Scener, der fandt Sted i Anledning af Prinsesse Alexandras Afrejse til England, og den var afgaaet ved Døden sammen med Udbruddet af Krigen 1864.

Den anden Banegaard, der efter halvandet Aars Arbejde var blevet færdig og aabnet 14. Oktober 1864, var saaledes omtrent samtidig med Kong Christians Tronbe-

stigelse, og den havde i hans Regeringstid oplevet mange store Dage, efter at Krigens sørgelige Tid var forbi.

Ofte nok havde vi skældt ud paa denne Banegaard, og alligevel holdt vi af den og erfarede næsten med Vemod, at den nu skulde forsvinde.

Thi i Virkeligheden var Banegaarden smuk, og det var ikke dens Skyld, at man herhjemme, lige saa lidt som noget andet Sted i Verden, ikke havde forudset den enorme Udvikling, der vilde foregaa i Jernbanevæsenet.

Bygmesteren var Professor Herholdt. Han havde med megen Smag skabt et arkitektonisk Bygningsværk, der nærmest var i en Art venetiansk Stil, og som i det væsentlige var ganske forskellig fra de Banegaardstyper, der ellers var kendt ude i Europa.

Hovedbygningen, der blev beundret af mange Fremmede, vendte sin Afgangsstation ud mod den nye Nørrefarimagsgade og var forsynet med to smaa Taarne, af hvilke det ene havde et Ur, der var berømt, og som kunde ses tværs gennem Jernbanegade helt nede fra Halmtorvet.

Naar man i sin Tid havde besluttet sig til at flytte den anden Banegaard herhen, saa var det væsentlig, fordi man havde ment, at man ellers ikke kunde undgaa at skære den store Hovedaare, Vesterbrogade, midt over.

Lige til det sidste kunde Banegaardshallen undertiden, ikke mindst om Aftenen, naar det nu elektriske Lys var tændt paa Perronen, se overordentlig smuk ud med sine 32 elegante Buer, hvis Vidde var nøjagtig som Amaliegade.

Men altfor lille var denne Banegaard i Aarenes Løb blevet for det gryende Storkøbenhavn, og et Vidunder var det, at alt var gaaet godt i den lange Tid, i hvilken den stod. Men da man lukkede den, kunde man i Virke-

ligheden ikke, til Trods for den enorme Trafik, den havde rummet, notere een eneste større Ulykke paa Københavns Banegaards Terræn.

Og dog var det i Tidernes Løb blevet udnyttet paa en ret tilfældig og planløs Maade. Ikke blot havde Hovedbygningen faaet den ene grimme og paaklistrede Udbygning efter den anden, men man havde ogsaa prøvet paa at aflaste den voksende Trafik ved at bygge nogle Smaabanegaarde.

I Forvejen havde man allerede Klampenborgbanegaarden, der var indrettet efter det fuldstændig moderne Princip, at det kostede ligemeget, enten man kørte kort eller langt, hvad der i høj Grad simplificerede alt, hvad der hed Kontrol.

I Provisorieaarene 1886—87 blev Klampenborgbanens Hovedstation helt overladt til Helsingørtrafikken som selvstændig Nordbanegaard. Til denne knytter sig Mindet om den uhyggelige Gentofteulykke den 11. Juli 1897, da Lazarettogene om Morgenen kom ind med de Saarede og Døde.

Til Klampenborgtogene indrettedes der interimistisk en Station ved Gyldenløvesgade. Man husker endnu den lille, lave, morsomme Bygning, der stak Snuden frem i Gaden, og som spillede en Rolle ikke mindst paa de store Væddeløbsdage.

Endelig opførtes ved Aarhundredets Slutning i 1899 en selvstændig Holtebanegaard, midt mellem Nordbanegaarden og Klampenborgstationen.

Det hele udstrakte Anlæg gjorde Indtryk af Lapperi og Foreløbighed, tildels forskyldt ved politiske Forhold.

Naar den gamle Banegaard imidlertid havde kunnet fungere saa nogenlunde tilfredsstillende i de mange Aar, saa skyldtes det, foruden Opførelsen af de allerede

nævnte Smaabanegaarde, Etableringen af andre større Anlæg.

Nørrebro havde saaledes faaet en selvstændig Station i 1886, og i 1897 var den store, smukke Østbanegaard blevet aabnet for Kysttrafikken. Endelig havde vi, som omtalt, faaet den nye Godsbanegaard. Den havde ialt kostet 9 Millioner Kroner, hvoraf 2 Millioner alene medgik til Opfyldningen af Terrænet langs søndre Havn. Hele Arbejdet havde varet fra 1895 til 1901.

Indtil Godsbanegaarden blev aabnet, havde vi endnu haft den i 1880 anlagte Havnebane. Man erindrer endnu dens Tog med et Smil. Først en forfærdelig Larm og Piben. Saa to Lygter, der, ligesom ved Trolderi, sprang op paa hver Side af Frihedsstøtten med det advarende illuminerede Ord Stop! Dette Stop blev af Københavnervitsen udtydet politisk, medens Højre endnu var eneherskende. Endelig kom Manden, der svingede med det røde Flag, medens Toget kørte lige i Hælene paa ham, og spærrede hele Vesterbrogade for al Trafik.

Man syntes nu, at disse Lygter og dette Stopsignal tilhørte en fjern Fortid, og man drømte ikke om, at der 25 Aar senere skulde komme en Dag, da alle Gader var fulde af mekaniske og lysende Stopsignaler, der standsede al Trafik.

Færdselen omkring den gamle Banegaard var ved Aarhundredskiftet og i dets første Begyndelse kun forholdsvis ringe, endog i Vesterbrogade, selv om vi var begyndt at faa Automobiler, og en af Københavnernes Fornøjelser var at se Lokomotiverne komme frem af Hovedhallen.

Naar Toget var standset inde i denne, blev Maskinen nemlig spændt fra, hvorefter den kørte ud i en Indhegning i Gaden. Her blev den anbragt paa en Drejeskive,

Et Scenebillede fra Gustav Wied's store Kassestykke »Thummelumsen« (efter »Livsens Ondskab«). Billedet forestiller Sigrid Neiiendam og Emil Wulff som »Thummelumsen«.

der blev drevet med — Haandkraft! hvorefter den kørte langsomt tilbage i vendt Tilstand. Det var saa primitivt og provinsielt som tænkes kunde.

Selve Vognrangeringen foregik ofte ved Hjælp af en Hest, der krummede Ryggen som en Kæmpegræshoppe, naar den skulde sætte de tunge Waggoner i Bevægelse. Under Rangeringen skete der stadig Smaaulykker ved, at en Portør kom ind mellem Pufferne.

Alt dette skulde nu høre Fortiden til, og i Løbet af nogle Aar skulde vi ikke mere se den gamle Banegaard, hvis Historie gennemgaaende havde været lys, til Tider bevæget og mange Gange festlig.

Ofte gik det meget livligt til i de politiske Kampaar i Firserne, naar de store Folkemøder afholdtes ude omkring i Landet med mægtig Deltagelse fra Hovedstaden. Navnlig naar der var Tale om Møder i Ledreborg Skov ved Lejre over Roskilde. Men den mest bevægede Aften var dog den, da Berg i Efteraaret 1885 vendte hjem fra Holstebro, efter at han havde sat den stedlige Herredsfoged ned af Talerstolen eller rettere havde fremkaldt, at dette skete.

Ved Ankomsten var der samlet Tusinder og atter Tusinder paa den store Plads uden for Banegaardens Ankomstside, og det kom til larmende Demonstrationer.

Da Berg, som den Gang boede i Frederiksholms Kanal, vilde begive sig hjem, fulgte Mængden efter hans Vogn, og det skyldtes kun den Konduite, som den daværende Politiassistent Korn udviste, at vi ikke oplevede en Katastrofe Mage til den, der ramte Stockholm, da Christina Nilsson sang fra Balkonen paa »Grand Hotel«, og Folk styrtede i Vandet og druknede.

Men de rigtig store Dage knyttede sig til Familiebe-

givenheder indenfor Kongehuset, naar der var Besøg fra England og Rusland, og de udenlandske »Skygger«, som vi alle kendte — særlig de russiske — listede rundt paa Nihilistjagt. Mange opfattede dem som komiske Figurer, der næppe gjorde stor Nytte, og som ogsaa var overflødige her i det fredelige, lille København, hvor enhver Fremmed straks vakte Opmærksomhed.

Og dog skete det ved selve Banegaarden udfor Tivoli, at en Mand sprang op i Alexander den Tredies Vogn. Han tilkastede ham ganske vist kun et Bønskrift, men der kunde lige saa godt være sket et frygteligt Attentat, som vilde have sat sort Kokarde paa det loyale København. Thi Manden, der hed Ilnitzky og var Ingeniør, viste sig senere at være en Kværulant, der myrdede en Generalguvernør.

Men alt gik godt, selv om det var i et til København bestemt Tog, at den belgiske Anarkist Sipido havde skudt paa den senere Edward den Syvende, saa at Kuglen susede tæt forbi hans Hoved og fandtes i Salonvognens Vinduessprosse.

Gang paa Gang var Vognhallen paa Vesterbro Vidne til Modtagelser, der vilde have vakt Furore i langt større Omgivelser. Det er nok at mindes Guldbryllupsdagene! Hvor primitive var Forholdene dog ikke den Gang, medens europæiske Fyrster sammen med hele Kongefamilien klumpede sig sammen i de smaa Venteværelser, med de to eksotiske Planter og den berømte røde Tæppeløber udenfor paa Perronen. Paa denne mødte Stationsforstander Wilsbech frem i Spidsen for sit hvidbehandskede Personale; en Trafikchef stod selv paa Togets Gangbrædt og piftede i en Fløjte for under sin personlige Overledelse at faa Standsningen af Kongevognen til at foregaa præcis ud for Tæppeløberen, og paa

begge Sider flokkedes Publikum tæt, kun holdt tilbage af et Par Politibetjente.

Naar man mødte her som Referent og selv havde været lidt ude i Verden, skammede man sig ofte paa sit Lands og sin Bys Vegne over den Lurvethed, der prægede Hovedstadens Stationsforhold, og over det ægyptiske Mørke, der rugede over Vognhallen og Pladsen udenfor Ankomststationen.

Dog for os, der til Stadighed færdedes paa Københavns gamle Banegaard i mange forskellige Ærinder, havde den ogsaa sine gemytlige Sider, som maaske de færreste kendte.

Saaledes havde »Altmeisteren« Renz, der havde sin Cirkus lige overfor, i Slutningen af Firserne opslaaet sit Hovedkvarter herovre. Han havde sammen med Spidserne af sit Personale lagt Beslag paa de smaa Kabinetter, der hørte til den egentlige Jernbanerestauration. Her var man saa dejlig i Fred for alle de nysgerrige Blikke, som den Gang overgloede alle Fremmede mere end nu, især de farende Folk. Paa Banegaarden blev der da navnlig om Lørdagen fejret mange smaa Festligheder, Beneficer og Jubilæer, ved hvilke Gæsterne var: Ernst Renz, Sønnen Frantz Renz, Svigersønnen Skolerytteren Hager, hvis to Døtre begge blev gift med Fyrster, Tivolis Direktør Robert Watt med sin Adjutant, Skolebestyrer Kjeldskov, Direktør Hohlenberg fra Klampenborg Badeanstalt, der ogsaa var Plakattrykker, Forlagsboghandler Lohse, den originale Dyrlæge, Baron Eggers, Kaptajn Weiss og den mest københavnske af alle Skuespillere, Carl Wulff.

Traktementet bestod uvægerlig i Værtens berømte forlorne Skildpadde, en Ret, der var ukendt, men yndet af de fleste Udlændinge.

Banegaarden holdt sig som Mødested mellem Cirkusfolkene. Det var saaledes paa Banegaarden, at Paul Busch, da han sidst var her i 1895, fejrede 25 Aarsdagen for sin Deltagelse i Slaget ved Sedan, hvor han hørte til den Afdeling, af Gardekyradsérerne, der eskorterede Napoleon den Tredie til Slottet »Bellevue«.

Alt dette skulde nu altsaa forsvinde, men adskillige Aar vilde der jo gaa endnu, thi selv efter at den nye Banegaard var aabnet, den 11. December 1911, saa blev den gamle liggende og maatte finde sig i at blive skaaret midt over og indrettet til Biografteater, inden den fik Fred.

Naar jeg tænker paa den gamle Banegaard, saa er det altid med Vemod, og saadan gaar det sikkert mange andre, for hvem der over Banegaarde altid er et Skær af Poesi og Roman.

For Hundreder af Mennesker, der færdedes her, er Dagens Rejse en af deres Livs Begivenheder i Glæde eller Sorg.

Her har man staaet med bankende Hjerte og ventet paa en længselsfuldt savnet, her har man haft sin største Glæde eller maaske sin bitreste Skuffelse, naar *han* eller *hun* viste sig ikke at være med, og her er man selv fløjet af Reden under anelsesfulde Forhaabninger for maaske at vende tilbage til den samme Banegaard med stækkede Vinger eller modtaget som en Triumfator.

Der var ikke en af os, der omkring Aarhundredskiftet havde levet i længere Tid i København, for hvem der ikke til den gamle Banegaard knyttede sig et eller andet glædeligt eller sørgeligt, muntert eller vemodigt Minde.

Ogsaa den nye Banegaard holder vi nu af. Den er paa mange Maader festlig og ægte dansk. Men hvad vi savner, eller hvad vi beklager, at den Fremmede, der besøger os, maa savne, er den skønne Optakt ved Ankomsten: Søerne!

Naar man i gamle Dage havde passeret den nu nedlagte Frederiksberg Station, saa man en stor By vokse langsomt frem Hus for Hus, Gade for Gade, Kvarter for Kvarter, indtil man kørte forbi den forfaldne, men idylliske Ladegaard med den morsomme Baghave.

Saa vidste man, at man var ved Maalet. Man tog Tøjet ned fra Nettet, og idet Toget brusede over den smalle Dæmning mellem St. Jørgenssø og Peblingesøen, kastede man Blikket til begge Sider og udbrød hver Gang uvilkaarlig: Hvilken skøn By, København dog er, og hvor lys og venlig!

Nu lister man ind ad en skummel, mørk Bagdør, der paa Forhaand ikke lader ane, hvor vidunderlig Byen med de skønne Taarne er.

XXIII.

Børnehjælpsdagen gennem 25 Aar.

Tirsdag den 6. Maj 1904 fandt den første Børnehjælpsdag Sted.

De tre Mænd, der fik Idéen til denne storstilede Velgørenhedsfest, der gennem mere end en lille Menneskealder har vundet større og større Popularitet, og som ogsaa blev dem, der førte den ud i Livet, var: Dr. Carlsen, Direktør Julius Schiøtt og Journalist Marius Jensen.

De var gennem en Række af Aar ogsaa de ledende, medens Børnehjælpsdagen selv gennemgik forskellige

Børnesygdomme og til Tider truede med at blive en lidt uopdragen Lømmel, der irriterede Publikum i Stedet for at vinde dets Sympati.

Af de tre Stiftere var Julius Schiøtt det kvikkeste Hoved, der altid var fuld af Idéer, og som elskede at starte og arrangere, redigere og dirigere, enten det nu drejede sig om et Bladforetagende, en Fest, en zoologisk Have eller et Velgørenhedsarbejde i stor Stil som Børnehjælpsdagen.

Marius Jensen var Typen paa den sociale Velgørenheds-Reporter, der erstatter Stil, Vid og Skrivefærdighed med et godt Hjertes følsomme og medynkende Ord, og som derfor er velset overalt og maaske, naar det kommer til Stykket, har mere Glæde og Udbytte af sin Pens Virksomhed end nogen anden Pressemand. Hans Ydre var som hans Indre. Med sit korte, stride, rødlige Haar, sit runde, sundhedsstruttende Hoved og sit gemytlige, tykke Korpus lignede han selv et stort Feriebarn, der var kommet lige hjem fra Landophold hos gode Plejeforældre.

Alligevel var han svag og blev revet bort i en tidlig Alder, til Sorg for alle sine Venner, ikke mindst mellem de smaa, der betragtede ham som en hyggelig Legeonkel.

Ogsaa Julius Schiøtt, der fra Fødselen var pukkelrygget, men som ikke desto mindre var i Besiddelse af en Staalenergi og et ukueligt Hælbred, gik bort i en altfor tidlig Alder angrebet af en akut Sygdom.

Begge havde de gjort et stort Arbejde for Børnehjælpsdagen, men den mest stabile, haandfaste, organisatoriske Kraft indenfor det Trekløver, der startede denne Foraarets Friluftsfest i København i veldædigt

Øjemed, var vel nok den kendte Pædagog og Lærer, Læge Dr. Carlsen.

John Carlsen var et betydeligt Menneske. I 1868 havde han som 18-aarig taget Skolelærereksamen, havde derefter — samtidig med at han underviste — læst til Studentereksamen, for senere ikke blot at blive medicinsk Kandidat, men ogsaa Dr. med. 1890, og endelig Kommunelæge.

Alt Godgørenhedsarbejde havde en ivrig Forkæmper i ham, der ogsaa havde studeret Filantropi rundt om i Verden, og som i et Interview gav den ikke uinteressante Oplysning, at det var ham, der var Idéens egentlige Fader. Han tilføjede, at han havde faaet den ved at overvære en af de af den tidligere danske Prinsesse, Dronning Alexandras saa stærkt protegerede Hospitalsdage i London.

Alligevel mente han at turde hævde, at Børnehjælpsdagen, saaledes som den havde taget Form i København, er dansk, original og uden Sidestykke andetsteds, fordi den har skabt en Humanitetsdag, en borgerlig Kirkedag, der paa een Dag henvender sig til alle for at hjælpe alle.

Til Børnehjælpsdagens Stiftere hørte foruden de allerede nævnte: Bankdirektør H. P. Hansen og som en af de mest aktive Forstander L. Chr. Møller-Lund. Mellem de Breve, som han udsendte for at vække Interesse for »den første Børnehjælpsdag i Verden«, er et meget karakteristisk, som han stilede til den i hele Landet saa populære isengraa Danerskjald, Holger Drachmann.

Dets Ordlyd er følgende:

Til Holger Drachmann!

Jeg er Dem fremmed, og jeg er en ukendt og menig Mand. — Jeg tænker dog ikke, Holger, De bliver vred,

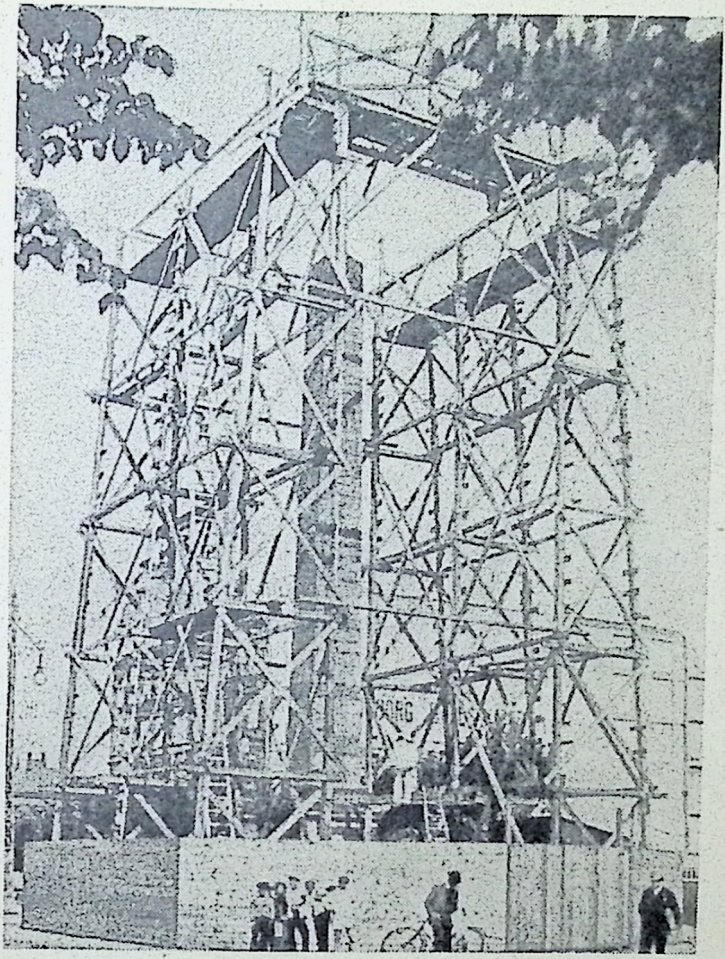

I 1909 blev Frihedsstøtten flyttet nogle Meter for at give Plads til Indkørslen fra Nord til den nye Hovedbanegaard. Det tog et Par Aar, inden Støtten igen blev rejst.

fordi jeg skriver til Dem og beder Dem saa bønlig om Hjælp; ikke til mig selv, men til Hundreder af smaa Børn — siger jeg Hundreder? Nej, ikke Hundreder, men Tusinder af Børn, som lider ilde i vort Samfund, lider under aandelig og legemlig Vanrøgt og Mishandling. Paa disse Staklers Vegne beder jeg:

HJÆLP OS!

Jeg kender disse Børn, jeg har i 14 Aar været Lærer i Rabarberkvarterets Skoler. Og nu er vi en Del Mænd, som vil vække Offentlighedens Opmærksomhed for Børnesagen. Bøller har vi nok af, vi vil ikke have flere — vi vil nu hjælpe dem, der *skal* blive Bøller, hvis der ikke gøres noget, med andre Ord: Vi vil gribe Ondet ved Roden. Vi vil frelse Børnene, og derfor behøves Penge. Altsaa: *Op med Pengene, I gode Københavnere!* En aarlig almindelig Indsamlingsdag til Fordel for forhutlede Børn vil vi indføre, Forsøget gøres første Gang iaar, og vi vil støde i Trompeten for denne Sag og denne Dag,

Børnehjælpsdagen den 6. Maj!

Kære Holger Drachmann! Vi behøver Dem! Vi kan ikke undvære Deres Støtte: Lad os faa et Digt fra den Skjald, som kan vække Sindene, som kan ryste Samvittighederne.

Det er Tusinder af Børn, som beder ved Deres dybt ærbødige

L. Chr. M.-L.
Kommunelærer.

Selvfølgelig var en saadan Henvendelse ikke omsonst til en Mand som Holger Drachmann, og skønt han paa det Tidspunkt allerede var syg og maatte skaane sit

Helbred, skrev han dog i »Politiken« et flammende Digt, i hvilket det hed:

Prækner og Prygl! — Ja, vent kun med dem,
til Tiden og Timen er kommen,
men tag først forsøgsvis jer Tegnebog frem,
grib i jer Barm og i Lommen!
Den Kur er ej gammel, den Kur er ej ny,
den passer blot ind i den Tone,
som klæder vor gamle, goddædige By —
prøv med en eneste Krone!

Hvad Forstander Møller let havde antydet, siges her mere direkte, ikke uden Fare for, at der kunde være gaaet Politik i Børnehjælpsdagen: Prækner og Prygl! Man maa nemlig huske paa, at Alberti som Justitsminister allerede paa det Tidspunkt forberedte sin »Lov om forbryderske Børn og Bøller«, det *Tillæg til Straffeloven,* som senere kom til at gaa under den populære, eller rettere upopulære, Betegnelse Prygleloven.

Alligevel samlede Idéen dog alle gode Kræfter fra alle Partier i smuk Enighed, men Tanken om Kronen maatte straks opgives som upraktisk. Det var netop det *lille* Bidrag, det gjaldt, de mange Bække smaa, der skulde skabe den store Aa, helst en Flod, en Overflod.

Derfor satte man 5000 raslende Bøsser i Omløb som Akkompagnement til Dagens Pengepolka. Paa dette som paa andre Omraader manglede imidlertid endnu i Starten den nødvendige Kontrol. Velgørenhedens Snyltere og Hajer dukkede som altid frem med tjenstvillige, ydmyge Lader for at lade adskillige Beløb gaa den gale Vej.

Der var i det hele taget en vis Tilfældighed over den første Børnehjælpsdags Arrangement, der fremkaldte adskillig Kritik og truede dens Fremtid.

Mellem de Assisterende udenfor Indsamlerne og Organisatorerne havde det iøvrigt først og fremmest været de store Børn — Scenens Børn — der var gaaet i Spidsen. Omkring det smukke, historiske Springvand paa Gammeltorv var de vanlige Markedskoner saaledes blevet erstattet af: Betty Hennings, Betty Nansen, Oda Nielsen, Emma Thomsen, Elisabeth Dons, Ellen Price de Plane, Augusta Blad, Ellen Aggerholm, Valborg Borchsenius, Emma Wiehe og en hel Række unge Damer fra Skuespillet, Operaen og Balletten.

Rundt om i Gaardene og paa Pladser lavede man ogsaa smaa kombinerede Numre, af hvilke det morsomste maaske var et Lirekassepar, der fremstilledes af Øjeblikkets mest populære Revy-Duettistpar: Frederik Jensen og Kirstine Friis Hjorth. Da dette Nummer imidlertid ikke naaede op til Børsen, hvor man ellers var vis paa at indkassere de største Bidrag, spurgte en Grosserer halvt bebrejdende Frederik Jensen:

»Hvorfor tog De ikke Deres Lirekasse med op til os?«

Han fik det slagfærdige Svar: »Jeg spiller af Princip aldrig paa Børsen.«

Men ude paa Nørrebro blev han ved at spille, idet Axel Henriques lagde Nummeret ind i Sommerrevyen og under Jubel lod Parret synge til Lirekassens Toner:

Da Solen vaagned' — lidt sent for Resten —
den viste sig usædvanlig flot,
og sa'e: Idag bliver Vejret godt,
det er nu mit Bidrag til Festen!
Her sexten Tusind smaa Bøsser stod,

ingen Hær har ejet en halv saa god,
og Bøsserne knalded' a',
fra Kælder til Kvist Hurra!
Og før man det vidste, hele Byen var i *Fête,*
en Juleaften midt i Sol og Blomsterpragt,
og Byen var een Familie fra Hans Majestæt
til Skoledrengen — hver sit Bidrag glad har bragt,
de smukkeste Piger har Summer faaet,
vi mindre smukke fik ogsaa no'et.
Hurra, København, du har dit smukkeste Ansigt paa
den 6. Maj!

Til denne lidt langstrakte Fanfare havde dog Olfert Jespersen fundet det rette Smæld, og der var ingen Overdrivelse i Ordene om: »Een Familie fra Hans Majestæt til Skoledrengen«. Thi lige i Eftermiddagsstunden, da Trængselen var paa sit højeste paa Strøget, viste den gamle Kong Christian sig ledsaget af Prins Hans og Prins Valdemar. I over en Time var Majestæten Genstand for en saadan Bestormen, at han tilsidst blev skilt fra sine Ledsagere.

Børnehjælpsdagen havde faaet sin festlige Daab, og selv Vejret, der fra Formiddagen havde haft et meget barskt Ansigt paa, havde, som det ogsaa fremgaar af Sangen, ladet sig formilde til et stort Smil over al den Godhed og Glæde nede paa Jorden.

Hvad Udbyttet angaar, saa havde man med agitatorisk Forsæt stillet Maalet temmelig højt: 100,000 Kroner. Ved Optællingen viste det sig, at der kun var: 84,476 Kroner 48 Øre, men allerede næste Aar havde man slaaet Rekorden med 106,715 Kroner.

Imidlertid blev Børnehjælpsdagen selvfølgelig ogsaa i Aarenes Løb ramt af den Kritik, der straks havde

rejst sig, men som var forstummet under Indtrykket af den store økonomiske Sukces.

Nu begyndte man imidlertid at klage højlydt over Gøglet og Prelleriet, der trak Børnehjælpsdagen ned, og dens Popularitet stod i Fare, idet Indtægten i 1911 atter var dalet til omkring 70—80,000 Kroner. Saa formaaede man Kongens Kabinetssekretær, Kammerherre Krieger, til at blive »De forenede Børnehjælpsstaters Præsident« med Kommunelærer Th. Højlund som Generalstabschef. Et Forsøg paa at lægge Børnehjælpsdagen hen i Juni Maaned mislykkedes. Det var netop en Foraarsfest, som Københavnerne vilde have, og Indtægten blev den laveste, man endnu havde været nede paa: 70,000 Kroner i 1913.

Saa kom Krigsaarene! Under dem var der stadig Stigning, indtil man i 1921 var naaet op over 200,000 Kroner og paa Jubilæumsdagen i 1928 endog havde en Indtægt af 241,700. Saaledes havde Børnehjælpsdagen bevaret sin Popularitet uanfægtet af Inflationstiden og de nedadgaaende Konjunkturer paa alle andre Omraader. Den er efterhaanden ikke blot blevet en fast Institution, men ogsaa en Union af en Række selvstændige Lokalkomitéer, hvis Overledelse maa ligge i en baade blid og barket Haand, og som maa have baade Smag og Snilde til at omskabe det planløse Halløj til stilfulde Optog.

Børnehjælpsdagen er kommet i fast Leje, og vi kan ikke længere tænke os København uden den, ligesom vi heller ikke vilde kunne undvære den.

Thi det er efterhaanden fabelagtige Summer, der indgaar, saa at man efter 25 Aars-Jubilæet kunde se tilbage paa en samlet Opgørelse paa over 3 Millioner.

I den første rundkastede Reklameradiotale sagde da-

værende Borgmester Jensen, den nu afdøde Overpræsident:

»I gamle Dage, i den politiske Brydningstid, havde man Processioner paa Grundlovsdagen og Første-Maj-Demonstrationer. De bliver nu sjældnere og sjældnere. De har imidlertid faaet en Afløser i Optogene af Børnene fra »Frivilligt Drengeforbund«, »De Unges Idræt«, »Spejderne« og flere. De møder op om Søndagen med Faner og klingende Spil og kulminerer i Børnehjælpsdagen i Maj.«

Siden da er den politiske Brydningstid tildels kommet tilbage. Der er meget i Øjeblikket, der splitter og spreder. Men Børnehjælpsdagen, der giver sit aarlige Bidrag til over 100 godgørende, understøttende og opmuntrende Børneinstitutioner, er heldigvis blevet holdt udenfor Politik og kan endnu samle alle i Arbejdet for den næste Generation, medens man nynner Digteren Axel Juels Festsang fra det Aar, da man samledes om Majstangen:

Saa hilser vi Sommer i By med Sang
og standser ved Godtfolks Døre,
vi fester hele den Vaardag lang,
som Majfolk gjorde det føre;
bag røden Mur i den lille By,
de mødes ved Majtræets Stamme —
men Varmen, der stemmer vort Hjerte glad,
og Solen er evig den samme!

XXIV.

Gustav Esmanns Konferencer paa Sommerlyst.

Mandag den 30. Maj 1904 stod der i de københavnske Blade et Avertissement fra Sommerlyst: Optræden af Forfatteren Gustav Esmann.

Han og jeg var paa det Tidspunkt knyttet til det samme Blad, og da han i Anledning af sit Overfald paa Edvard Brandes paa Helsingør Banegaard var blevet stærkt isoleret fra sine gamle Venner med Peter Nansen i Spidsen, kom vi næsten daglig sammen.

Gustav Esmann havde den Gang nylig haft det Ancherske Legat, og medens Carl Ewald ironisk havde foretaget sin Udenlandsrejse til Småland, saa havde Esmann været i London.

Det var hans første, altfor sene Udenlandsrejse. Men skønt han allerede var blevet lidt for meget af en haardkogt Københavner, saa havde denne Rejse dog paa mange Maader haft Indflydelse paa ham. Den havde givet Udsyn til den vittige Forfatter af »Den kære Familie«, i hvilken han altid selv havde været »l'enfant terrible«. Han var ogsaa blevet sig sine Evner mere bevidst, og han havde ikke blot fattet Forsæt om at koncentrere sin tidligere altfor spredte Arbejskraft, men ogsaa om at sætte sig større Maal.

Grunden til dette Omslag i Gustav Esmanns tidligere meget flygtige Livsførelse stammede, som næsten altid i saadanne Tilfælde, fra en Kvinde. Hendes Navn var Karen Hammerich. Esmann havde truffet hende under sit Ophold i London, og hun var fulgt med ham tilbage til København. Han præsenterede mig for hende den

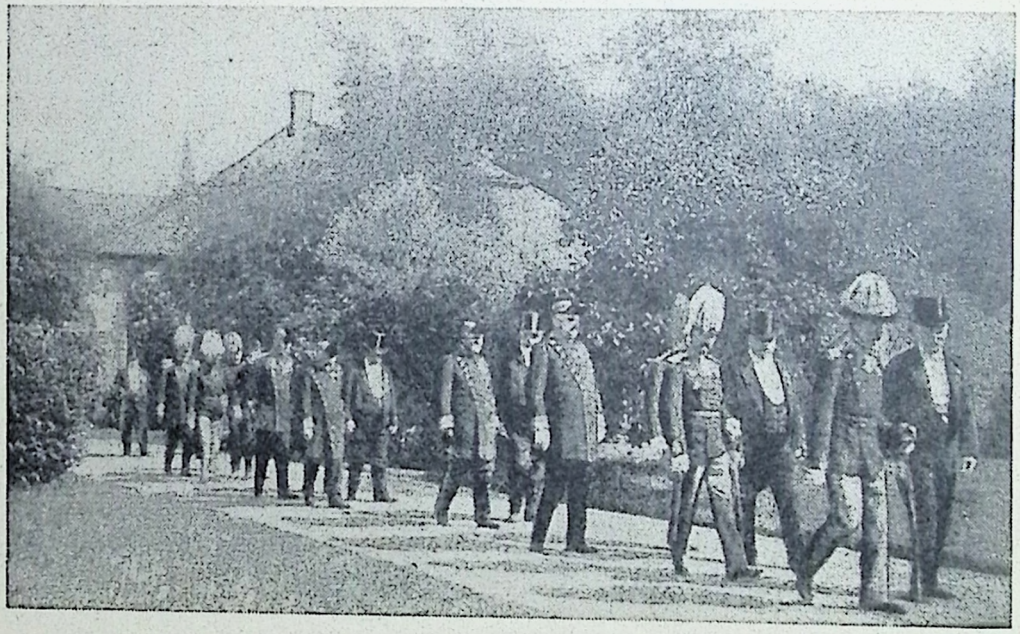

Fra Kongefugleskydningen paa Den kgl. Skydebane i 1902. Forrest ses Kong Christian IX sammen med Etatsraad Augustinus. I anden Række ses Kronprins Frederik og Kammersanger Niels Juel Simonsen og derefter Justitsminister Alberti og Kultusminister I. C. Christensen.

Dag, da Tivoli lukkede op. Hun var en køn, energisk ung Dame, der gjorde Indtryk af at være meget selvstændig. Hun var da ogsaa baade sprogkyndig og kunde stenografere og skrive paa Maskine, hvad der den Gang ikke var saa almindeligt som nu, og ofte til stor Nytte for *Forfatteren* Gustav Esmann.

Frøken Karen Hammerich havde da ogsaa haft en god Stilling i England, og til mig sagde hun ved vort første Møde:

»Jeg er næsten en Kollega, for jeg er lidt af en Journalist!«

Som saadan behandlede jeg hende da ogsaa, og vi kom straks fra det første Øjeblik godt ud af det med hinanden. Sommeren igennem spiste vi ofte alle tre Frokost sammen i »Paraplyen«, idet Esmann boede ovenover i et Par Værelser, der hørte til »Centralhotellet« som en Art Anneks.

Inden Trekløveret var samlet til den altid temmelig sene Frokost, kom vi iblandt i Ventetiden til at tale paa Tomandshaand *med* hinanden og *om* hinanden. Esmann var dog altid den mindst meddelsomme. Han var i det hele meget indesluttet, naar det gjaldt hans egne Forhold, der ogsaa paa mange Maader skaffede ham meget Hovedbrud. Jeg husker dog, at han en Dag sagde paa sin korte, tilknappede Maade:

»Jeg skylder den Kvinde meget. Hun har haft stor Indflydelse paa mig, men jeg er bange for, at hun misforstaar Situationen.«

Det var jeg efterhaanden ogsaa bange for. Af Karen Hammerichs mere aabenhjertige Udtalelser, der altid røbede stor Interesse og Beundring for Esmanns gode Hoved og glimrende Begavelse, fremgik det, at hun i Lon-

don havde faaet det Indtryk, at han var en fuldstændig fri Mand, der ikke længere havde nogen ægteskabelig Forpligtelse.

Jeg fik den Opfattelse, at hun med sin økonomiske Uafhængighed, sit stærke Temperament og sin karakterfaste Energi havde sat sig det til Opgave at blive Esmanns »frelsende Engel«, og at det delvis allerede var lykkedes hende, saalænge begge levede i de fremmede Omgivelser.

Karen Hammerichs Skuffelse havde derfor været stor, da hun ved Ankomsten til København fandt Situationen helt anderledes, end hun havde forestillet sig den, og samtidig saa Esmann energiløs og selvopgivende glide tilbage i sit gamle Bohêmeliv, kun afbrudt af enkelte kortere Arbejsperioder.

Til en saadan med tilhørende haardt tiltrængt Indtægt havde Esmann nu atter samlet sig, idet han havde taget Engagement paa Sommerlyst, uden at han sikkert selv paa Forhaand ventede sig stort deraf, mindst af alt noget sensationelt.

Det gamle, engang berømte frederiksbergske Forlystelsesetablissement var efterhaanden kommet ind i meget vanskelige Forhold. Den foregaaende Sæson havde Tivolis senere Kapelmester Schnedler-Petersen prøvet paa at genrejse det ved en Række udmærkede Koncerter, der imidlertid kun havde givet ham Skuffelse og Tab.

Som altid i saadanne Tilfælde kom saa i det mest kritiske Øjeblik netop Redningsmanden. Det var den unge Fritz Petersen, der i sin Tid var gaaet som en Art Lærling og Volontør hos Direktør Richard Schrøder ude paa Casino under Skuespillernes Spottenavn: »Interesse-Petersen«.

Han havde nu imidlertid virkelig omsat denne Teaterinteresse i praktisk Foretagsomhed, og han havde i Sæsonens Løb engageret en Række udmærkede Kræfter som Gerda Christophersen, Chr. Schrøder, Holger Reenberg, Cajus Bruun, Gudrun Carlson, Sophus E. Neumann, Broderen Victor Neumann og sin egen Hustru Fru Johanne Fritz Petersen. Det var nye, friske Kræfter ved Siden af gamle prøvede, og de skulde senere blive Stammen i hans Operettepersonale ude paa Casino.

Men tillige havde Fritz Petersen haft den Idé at arrangere litterære Digteraftener med Optræden af kendte Forfattere, mellem hvilke han endog havde kunnet notere Holger Drachmann og Herman Bang.

At Gustav Esmann nu ogsaa skulde indlemmes i Galleriet var derfor ganske naturligt, og heri vilde der altsaa ikke have været noget nyt, hvis Forholdet ikke havde været dette, at »lille Es« mindst af alt var et Cliché-menneske.

Skulde han optræde, vilde han ikke gøre det paa samme Maade som de andre, der kun havde læst deres egne Arbejder op med eller uden Bog i Haanden. Han vilde være noget for sig selv, men vilde det lykkes ham? Det var et helt andet Spørgsmaal. Thi Esmann var ikke bange for Eksperimenter, som han ikke altid slap godt fra. Der var endog dem, der ønskede, at han maatte knække Halsen, thi lutter Venner havde han ikke. Dertil var baade hans Tunge og hans Pen for hvas. Egentlige Fjender havde han imidlertid heller ikke, dertil var han for vittig og charmerende, selv i sin Spot. Men der var mange, der undte ham en Dukkert, og som gerne vilde overvære Vandgangen.

Premiéren paa Sommerlyst Mandag den 30. Maj 1904 blev da en Københavnerbegivenhed for stuvende fuldt

Hus, med selve Olaf Poulsen i Spidsen. Det var sjældent, han mødte ved den Art Lejligheder, men der bestod mellem den store Komiker og den vittige Forfatter, der havde givet ham en af hans bedste Roller, et beundrende, drilagtigt Forhold og en Tilfredshed ved at nyde hinandens Sukces'er og Fiasko'er. Olaf, der sad og red paa Kanten af selve den lave Tribune, da der ikke havde kunnet skaffes Plads til ham i Lokalet, syntes med sit maliciøse, joviale Gavtyvefjæs nærmest at være indstillet paa at tage en lille Hævn over Aftenens Foredragsholder, der i sin Egenskab af Kritiker ogsaa undertiden havde sagt ham adskillige drøje Sandheder. Der var med andre Ord, hvad man med et populært Udtryk kalder: Klø i Luften.

Under disse Forhold kunde en Debutant paa offentlig Tribune nok faa Lampefeber, og Gustav Esmann var da ogsaa saa nervøs, at han bagefter erklærede, at han havde været lige ved at forlade Scenen med en Bemærkning om, at dette egnede han sig altsaa ikke til, og at Folk kunde faa deres Penge igen.

Heldigvis holdt han imidlertid ud, og da han var færdig, larmede Bifaldet til hans egen Forbavselse omkring ham som et Uvejr. Thi han havde fundet sin egen fræktgenerte Form som »talende Avis«, der behandlede alle Dagens aktuelle Emner. Han var blevet den mundtlige Petit-Journalist-Konferencier!

Og nu steg hans Ry og Selvsikkerhed fra Optræden til Optræden, indtil han blev fast Inventar hver Onsdag og Lørdag, stadig hilst med Latter og Bifald.

At give en Forestilling om Gustav Esmanns Konferencer er kun mulig ved saa ordret som muligt at citere nogle Brudstykker i deres ejendommelig skarpt tilslebne Form, der gjorde Indtryk af Improvisation, men som i

Virkeligheden var nøje gennemtænkt og overvejet Sætning for Sætning og Ord for Ord med Overbrodering af Vittigheder og smaa polemiske Udfald mod alt og alle.

Den første Konference, der bebudede det over Martinius Nielsen som Dobbeltdirektør for Casino og Dagmarteatret optrækkende Uvejr, havde dog endnu været lidt løst og springende i Formen.

I den næste behandlede han den paa det Tidspunkt saa aktuelle Middagspresse, hvis smaa Aviser fra forskellig Side blev stærkt angrebet som Smudsblade.

Gustav Esmann var nu allerede blevet scenevant, og han gjorde sin Entré med disse selvironiske Ord:

»Tillader De, at jeg tager en Stol. Mine Venner har anbefalet mig at have en saadan mellem Hænderne. De siger, at jeg staar og hækler saa underlig med Fødderne, idet de aandrigt tilføjer, at hvad man ikke har i Hovedet, maa man have i Benene. Secher vil nok lade mig skælde ud i »Dannebrog« i Morgen af G. K. H. (nuværende Bogholder Harvild i Tivoli) og andre osende Cigarmærker, der staar til hans Raadighed. Men de Blade, der taler højst om Pressens Værdighed, er enten de, som selv ingen Mening har, eller er for fejge til at sige den. Fremtidens Presse er ikke den, der skrives paa Maskine, men den, der har Personlighed. Jeg staar her som Repræsentant for denne sidste Presse og tager mig det let, at man taler om Slibrigheder og Sensationslyst. Jeg holder mig til Holger Drachmanns Ord fra »Forskrevet«:

»Sig ikke en Dumhed, som du ikke kan gentage for en Ven, sig aldrig en Plumphed, som du ikke kan gentage overfor en Dame.«

Hermed var Tonen anslaaet, og næste Gang kom Turen til Damerne, til Kvinderne og til Kvindesagen: »Naar jeg hører Tale om Kvindesagen, faar jeg en tør Fornem-

melse i hele Kroppen. De møder frem, disse Generalinder, Etatsraadinder, ogsaa en Admiralinde (Emma Gad) for at interessere os for deres »Hegn« og »Værn« og Skidt, hvor unge Piger faar Te og beskæftiges med Forfærdigelse af nyttigt og gangbart Haandarbejde i Stedet for at gaa paa Sommerlyst med Kæresten. Og Valgretten! Naa ja, for mig gerne. Værre Kællinger end dem, vi har siddende som folkevalgte i Øjeblikket, kan vi da ikke faa. Og naar de endelig vil være selverhvervende, saa er der ingen, der beklager sig derover — Gardeofficererne skulde da være de eneste!«

Det er ikke udelukket, at Esmann med denne sidste, bevidst næsvise Hentydning til Officerernes Partier med rige Piger havde tænkt at fremkalde en Udfordring. Han havde tidligere duelleret, efter at have fornærmet en Overretssagfører Steincke uden nogen som helst rimelig Grund, og han havde i den Anledning maattet sidde i en meget »fidel Kaschot« i et Par Uger ude paa Blegdamsvejen. Under dette Fængsels-Rekreationsophold var det, at han skrev sin Samfundskomedie »Den store Maskerade«, der dog blev en Skuffelse paa Scenen.

I sin næste Konference havde Esmann udset sig et billigt og meget ufarligt Offer, med hvis Mishandling han ikke risikerede noget: Skuespillerne.

»Provinsen synes iaar at have beholdt sine egne »Frikadeller«, en Betegnelse, som de københavnske Skuespillere anvender om de udenbys Kolleger. Derfor har vi i denne Sommer set saa mærkværdig faa Frikadeller paa Strøget, disse Herrer, der ligefrem raaber: »Af Vejen! Her kommer Tordenskjold fra Dynekilen!«

Vore egne er ude paa Tourné, baade Fjelstrup og Frederik Jensen. De var forbavsende hurtigt færdige. Pianisten (Olfert Jespersen) kom tilbage allerede efter tre

Dages Forløb. Det hjalp ikke, at Fjelstrup et Sted inviterede firs Børn paa Chokolade. Der blev ikke solgt een eneste Børnebillet. Heller ikke hjalp det, at Frederik det næste Sted lod sine Brillanter stjæle. Tyveknægten tog nok Billetten, stak af, men han mødte ikke til Forestillingen.

Nej, saa forstod Svenskerne bedre at goutere Olaf under det kongelige Gæstespils skandinaviske Samaritanarbejde. »Genboerne« holdt Stockholmerne mest af. Særlig Beundring vakte Dekorationen til Kobbersmedens Stue. Denne Scene spilledes i Slotshallen fra »Den hvide Dame«, og Svenskerne faldt i Forbavselse over, at Kobbersmedene bor saa komfortabelt i Danmark.

Hvorledes Skuespillerne kan gøre sig forstaaelige paa et fremmed Sprog, fremgaar iøvrigt af den Maade, paa hvilken en af dem forklarede en moderne Lejligheds Udenomsbekvemmeligheder og betegnede en vis af dem ved en lille Lyd. Det forstaar man paa alle Sprog!

Og een Ting beundrede Svenskerne ogsaa: Vore Skuespillerinders Alder. Man véd, at deres Gennemsnit er 47,6. Det vakte derfor vild Jubel, da de saa Clara Rasmussen (Clara Pontoppidan), som var et nyt Ansigt. Men det er jo ikke let at faa nye Kræfter til Det kongelige Teater. Naar de viser sig, besvimer de gamle, ligesom Hofdamerne i H. C. Andersens »Svinedrengen«. Balletbørnene maa ligefrem listes ind i Skuespillet, og saaledes er det ogsaa gaaet med Clara.«

Vi var nu naaet til Væddeløbsdagene, af hvilke der var to ude paa Eremitagen, med røde Kuske, blaa Husarer mellem grønne Træer og hele København, med Kongefamilien i Spidsen paa Sadelpladsen. Det var den Gang Aarets store Sommerbegivenhed, fra hvilken hvert Navn og hvert Dametoilette optegnedes. Esmann talte bidende

Restaurant Nimbs Terrasse ud mod Tivoli. Denne Storstadsrestaurant ejedes til for faa Aar siden af Familien Nimb, men drives nu af »Wivex«, der ligger ved Siden af »Nimb«.

vittigt om Borgerskabets Snobberi, der bedre end noget andet viste, at København endnu ikke var blevet voksen.

Derefter kom den anden Sæsonbegivenhed: Sommerrevyen. Den blev brændt af hos Genboen, Vilhelm Petersen, i »Frederiksberg Morskabsteater«. Den var forfattet som sædvanlig af Henriques og Melbye, der imidlertid havde været usædvanlig uheldige. Revyen faldt, og Gustav Esmann gav den en skrap Omtale: »Gammelmandssludder! fra Studentersamfundets Dage med Vittigheder om Fæstningen, men ikke et Ord om Dagens Emner. Som f. Eks. at der er sat Pigtraadshegn om Børnenes Pantomimeteater i Tivoli. Børn vil op, og Børn vil se, og det er godt, thi Gud bedre den Dag, da Børn ikke mere er nysgerrige. Men hvis blot een eneste af disse Smaa river sig paa Piggene, saa skal Thrane blive sat op paa dem paa sin bare Ende!«

Med saa blodig Satire vilde Esmann altsaa selv have skrevet Revy, maaske med lignende Resultat som her, hvor Pigtraaden øjeblikkelig forsvandt.

Denne Konference endte imidlertid med et lille Efterspil. Gustav Esmann afsluttede saaledes:

»Det eneste morsomme ved Revyen er mig selv som levende Dukke. Men mig kan De faa at se her hver Onsdag og Lørdag. Lad da dem, der ikke kan faa Plads herinde, gaa over paa den anden Side af Gaden.« Da han herefter blev fremkaldt, sagde han: »Jeg har lige modtaget et Telegram saalydende:

»Hr. Pastor Esmann, Sommerlyst.
Hjærtelig Tak for den ved Baaren holdte trøsterige Tale.

Henriques og Melbye.«

Revyforfatterne havde altsaa ikke helt mistet Humøret. Gustav Esmann blev imidlertid mere og mere bidende og aggressiv, idet han gik over til voldsomme Angreb paa Snyderierne paa Traverbanen, Skænderierne i Sejlklubberne og »Demimonde-Bladet«, *Politiken*, overfor hvilket hans gamle Kærlighed havde vendt sig til Had efter hans Sammenstød med Edvard Brandes. Tilsidst naaede han til sit mest pikante Emne, selve: Demimonden. Han behandlede denne i ikke mindre en tre selvstændige Konferencer. De betegnede Kulminationen af Indiskretion og Næsvished, lige fra Neiiendams højfine Saloner, der »forenede Hjemmets Hygge med Selskabslivets Elegance« til »Laaget«, som Esmann havde døbt Restaurationen over »Kisten« og »de gæstfri Stuer«, der aabnede sig i »Mayonnaise-Kvarteret«.

Denne vittige Betegnelse for de prostituerede Huse i Hummer- og Laksegade, blev allerede lanceret i den første Demimonde-Konference og blev straks en Københavnerglose ligesom senere »Galoscheræv« for de hemmelig Besøgende, et Udtryk, som Esmann startede fra sin Grav i det efter hans Død opførte efterladte Skuespil »Fader og Søn«.

I den næste Konference gik Esmann lige løs paa Personer med Navns Nævnelse:

»I gamle Dage sagde man paa Vesterbro: Thomine hun er væk! Nu synger man: Oh, Dagmar! Hun kom fra Casino, der er en henrivende Planteskole for opdukkende Talenter. Det var i 1893, da jeg var Direktør. Hun vilde saa gerne have en Rolle, og hun fik den. Men det hændte oftere og oftere, at jeg fik et Brev: »Vi sidder her med Dagmar. Hun behøver vel ikke at gaa over og sige det Sludder?« Saa kaldte jeg hende ind paa Kontoret og holdt en faderlig Formaningstale til hende, idet

jeg forklarede hende, at hun maatte vælge mellem Dyden og Lasten: Enten maatte hun blive en stor Skuespillerinde eller en stor Kunstnerinde paa en anden Maade. Hun valgte at blive en stor Kunstnerinde paa en anden Maade. Men hun har kastet Glans over Danmark og har lagt Nordmænd, Svenskere, Tyskere og — Siamesere for sine Fødder.«

Man forstaar efter denne Mundsmag, der endda er valgt meget diskret, at der var stuvende fuldt til den tredie Konference, under hvilken Esmann saa pludselig optraadte som Samfundsrevser i stor Stil i Anledning af det samme Dag udførte Mord paa den russiske Indenrigsminister Plehwe. Det blev en formelig Forherligelse af Morderen, som en Frihedshelt.

Publikum var nærmest desorienteret, men mødte endnu mere spændt Lørdag den 6. August, da Gustav Esmann straks indledede med Ordene:

»De vil absolut høre om Demimonden?«

»Ja! Ja!« lød det fra alle Sider af Salen.

»Godt!« sagde Esmann, saa skal De ogsaa faa Deres Vilje.« Dog denne Gang blev det ikke en Konference om Kvinder, men et skarpt agitatorisk Angreb paa Prostitutionen, Sædelighedsbetjentene og Politikælderen med alle Ting Nævnelse ved deres rette Navn. Der var adskillige, ikke mindst Damer, der ønskede, at de ikke var kommet til Stede. Men paa dette Omraade var Esmann opfyldt af en virkelig Indignation, saaledes som vi kender det fra hans store Folkekomedie »Magdalene«.

Dette voldsomme Angreb paa Autoriteterne i Forbindelse med Forherligelsen af Plehwes Mord vakte imidlertid Opmærksomhed oppe i Justitsministeriet, hvor det var under Ventilation. at lade Censor skride ind mod denne ganske ny og omdisputable Form for Tribuneop-

træden. Men Esmann, der havde en fin Næse, var klog nok til at slutte sin Konference med disse Ord:

»Jeg roser Justitsminister Alberti, fordi han har givet Løfte om at faa Prostitutionen afskaffet ved Lov. Gid han vilde gøre det administrativt. Han er jo ikke en Mand, der er bange.« Herefter trak Censuruvejret over.

Fra nu af blev Gustav Esmann stadig mere spredt, og ofte tynd. Det var, som om han havde faaet sagt alt, hvad der laa ham paa Hjerte. Saa kom den 17. August 1904, da Gustav Esmann fyldte 44 Aar. Til denne Aften havde han anmeldt en Konference over Emnet: »Min Generation«. Da den var færdig, følte man det næsten, som om Esmann havde gjort op med Livet og holdt sin egen Ligtale.

Han skildrede først med en vis Bitterhed sin Barndom og dens Skuffelser, der havde sat Spor i hans Karakter.

Derefter talte han i varme Ord om sit Møde med Vennen Herman Bang, som han regnede for den egentlig Type paa en »Gennembrudsmand« i Sammenligning med Halvfjerdsernes udskregne Storheder, som Edvard Brandes. Denne havde sagt til ham, da han havde vist ham sit første lille Stykke (»I Stiftelsen«): »Et Stykke skal ikke opføres, det skal trykkes og læses!« »Det er paa Grund af dette Synspunkt,« sagde Esmann, »at Edvard Brandes' egne Stykker altid mangler levende dramatisk Liv og til Trods for mange kloge Ord aldrig virker fra Scenen eller griber Publikum.«

Han gik derefter over til at berømme de Mænd, der forstod deres Tid, og han nævnede som Tidstyper, som han særlig beundrede paa Grund af deres Energi og Initiativ: Martinius Nielsen, med hvem han ønskede en Udsoning, og Kejser Wilhelm, maaske nærmest for at smigre

Martinius Nielsen ved at sammenligne ham med Øjeblikkets eneste virkelige Imperator. Derefter sluttede han med følgende Selvbekendelse:

»Man skal udlevere sig selv! Saadan er jeg kommet gennem Livet. Jeg har haft mange Venner, men ingen Veninder, jeg har nemlig kun haft een. Det skal man altid sige, fordi det glæder hende! Om min Rektors Ord vil gaa i Opfyldelse, ved jeg ikke. Han sagde: »Du ender i Galgen!« Nu staar jeg i hvert Fald her paa Skafottet.«

Der var stor Jubel efter denne Konference, Masser af Fremkaldelser, Blomster og Telegrammer, samt fra en Anonym: Et med blødt Fløjl og Silkebaand omvundet elegant Birkeris!

Alligevel var Stemningen ligesom lidt trykket, da vi bagefter — en halv Snes Damer og Herrer — var forsamlede til et Glas Vin oppe i de to smaa Værelser i »Centralhotellet«s Anneks. Saa vidt jeg husker, var Karen Hammerich ogsaa med, sammen med Margrethe Nyrop.

Det blev sent. Næste Dag rejste jeg til Paris og videre til Spanien. Paa San Sebastians vidunderlige Strand sad jeg og dasede, medens jeg læste i »Figaro«. Da slog mit Øje pludselig ned paa et lille Telegram dateret:

København, den 5. September 1904.

»Den danske dramatiske Forfatter Gustav Esmann blev iaftes i Det kongelige Teaters Foyer skudt ned af sin Elskerinde, der bagefter berøvede sig selv Livet«.

Dette lille Telegram satte min Fantasi i stærk Bevægelse, indtil jeg ved min Hjemkomst erfarede Enkelthederne i den aldrig fuldt opklarede Tragedie, der lod to Mennesker følges i Døden, og som jeg var taknemmelig

over, at jeg ikke var kommet til at opleve paa nært Hold som Journalist.

Men jeg bevarer om Gustav Esmann Mindet om en mærkværdig Overgangstype, af hvem jeg lærte meget, og som, hvis han havde levet, vilde have forstaaet Storbyen, Filmsperioden og Verdenskrigens Chancer — — — og tillige forstaaet at udnytte dem!

XXV.

Da Efterretningen kom om »Norge«s Forlis.

Mandag den 4. Juli 1904 er en af de mørkeste Dage i dansk Handelsflaades Historie, maaske den allermørkeste. Thi paa den Dag indløb Meddelelsen om en Katastrofe, der i Omfang er den største, der har ramt et dansk Skib og tilmed et Skib, tilhørende den af Uheld saa stærkt hjemsøgte »Thingvalla-Linie«.

Det var for dansk Foretagsomhed et stolt Øjeblik, da dette Selskab blev stiftet i 1880 med direkte Personfart paa Amerika for Øje og med hele Skandinavien som Passagermarked.

Gang paa Gang blev dets store, smukke Skibe som »Geyser« og »Danmark« imidlertid ramt af Forlis, og i 1898 lod man tilsidst Thingvalla gaa op i »Det Forenede Dampskibsselskab«, vort største Rederi, der 1866 var stiftet af C. F. Tietgen ved Sammenslutning mellem »Koch & Henderson«, »H. P. Prior« og »Det almindelige danske Dampskibsselskab«.

For det »Forenede« var Jacob Brandt i 1896 blevet Direktør efter C. Normann. Han var kommet fra Riga, og han optraadte med en Brutalitet, der forskaffede ham Øgenavnet »Russer-Brandt«. Selv om han maaske var

dygtig, saa havde han i hvert Fald hverken Evne eller Vilje til at gøre sig afholdt af de for en Mand i hans Stilling tre vigtige store P'er: *Personale, Publikum* og *Presse*. Han laa stadig i aaben Kamp i de Aar, han fra 1896 til 1905 var Selskabets Leder, og han havde ikke nogen heldig Haand, heller ikke da han lod »Thingvalla« gaa op i »Det Forenede«.

Det var nemlig under hans Ledelse, at der Mandag den 4. Juli tidlig om Morgenen indløb et Ritzautelegram, om hvis Indhold man var ganske uvidende paa Selskabets eget Kontor i Kvæsthusgade, da dets Rædselsbudskab spredtes ud over Byen gennem Løbesedler fra alle københavnske Blade.

Telegrammet angik Amerikabaaden »Norge«, der var Søsterskib til det tidligere forliste »Danmark«, idet de begge var byggede i Skotland i 1881.

»Norge« havde forladt København den 22. Juni med alt i god og forsvarlig Orden, og det havde den 24. Juni anløbet Kristianssand, for derefter at fortsætte Rejsen med ialt 765 Personer ombord, deraf 70 Mands Besætning. Passagererne var danske, svenske, norske, finske og russiske.

Det var fint, sollyst Sommervejr midt i Højsommeren, og ingen tænkte et Øjeblik paa nogen Fare for det store Udvandrerskib, da der altsaa indløb følgende, kortfattede Alarmtelegram fra den engelske Søhandelsby og Trawlerstation Grimsby:

»Dampskibet »Norge«, tilhørende D. F. D. S., er den 28. Juni gaaet under ved Rockall-Klippen i Atlanterhavet med 800 Passagerer.

Skibet stødte paa en Klippe og sank.

Kun 27 Overlevende er ankommet til Grimsby.

Borgerrepræsentationens smukke Raadssal paa Raadhuset.
Indviet 12. Januar 1903.

Kaptajnen og flere Emigranter stod paa Kommandobroen, da Skibet forsvandt i Bølgerne.

To Baade lykkedes det at komme flot fra Skibet. Den ene Baads Skæbne kendes endnu ikke.«

Denne Efterretning virkede i Øjeblikket fuldstændig lammende, især med Søsterskibet »Danmark«s Skæbne i Erindring. Paa Kontoret, hvor alle var ganske overvældede, oplystes det, at Føreren af Skibet ganske rigtig havde haft Tilladelse til at have 800 Passagerer ombord, der havde dog ialt kun været 765 Personer, deraf som Passagerer: 79 Danskere, 68 Svenskere, 296 Nordmænd, 75 Finner og 232 Russere.

Ifølge det andet Telegram, der fulgte umiddelbart efter det første, havde den eneste af de Reddede, der talte Engelsk, forklaret følgende:

»Jeg var nede i mit Lukaf og ventede paa min Frokost, da jeg mærkede et svagt Stød i Skibet og straks efter et nyt.

Jeg skyndte mig op og saa, at der maatte være sket noget farligt. Jeg løb ned for at samle mine Sager. Der rendte mange Mennesker om paa Dækket. De var ved at sætte Baadene i Vandet, og jeg slap ned i en af dem. Der var ingen Panik. Der var 4—5 Mennesker i Baaden, inden jeg kom.

Vi kom klar af Skibet, fordi der var en Mand af »Norge«s Besætning med, som kunde navigere Baaden. Vi saa to andre Baade kuldsejle og gaa under, da det var haardt Vejr, og ingen kunde navigere dem. Vi sejlede bort fra Ulykkesstedet, og efter 24 Timers Forløb kom Trawleren »Salvia« og tog os ombord. Mange Mennesker, der sprang i Vandet med Redningsbælter paa, druknede for vore Øjne. Ialt maa 700 Mennesker være omkomne.«

Det lød forfærdende: 700 Mennesker omkomne!

Og den næste og tredie Bulletin var ikke meget mere beroligende:

»De fleste af Passagererne laa i deres Køjer, da Ulykken skete. De styrtede op paa Dækket og fandt Skibet i Færd med at synke. Der opstod Panik, og alle styrtede til Redningsbaadene. Besætningen prøvede forgæves paa at berolige Passagererne. Da disse saa Skibet synke, kæmpede de som rasende for Livet. Tre Baade blev i god Behold sat i Vandet og fyldt med Passagerer, før »Norge« pludselig sank. De, der kunde svømme, forsøgte at naa de tre Baade. Disse var imidlertid allerede overfyldte, og de Ombordværende slog med Aarerne efter de Ulykkelige, der drev om i Søen og forhindrede dem i at komme op. De tre Baade holdt sammen i nogle Timer. Den ene var en stor Redningsbaad. I den fandtes 26 Emigranter og 1 Matros.

De andre rummede omtrent en halv Snes Passagerer hver. Redningsbaaden kom hurtigst frem og traf efter 24 Timers Forløb »Salvia«. De Ombordværende var 19 Mænd, 6 Kvinder og en lille Pige.

Den Officer, der fik Redningsbaaden sat i Vandet, tog Kommandoen over Fartøjet, og fik det bort fra Skibssiden, men da han saa, at der allerede var overfyldt, sprang han i Vandet for at naa ombord i en anden Baad. Forsøget mislykkedes dog for ham. Paa dette Tidspunkt var Søen een eneste Masse Mænd, Kvinder og Børn, der kæmpede for Livet. Baaden blev bragt klar, og netop da den sejlede bort, sank Damperen.«

Ogsaa efter denne tredie Bulletin syntes de 27 af de 765 Ombordværende altsaa stadig at være de eneste Reddede.

Og hvem var saa disse 27 lykkelige? Ingen kunde

give Svar, men hen paa Dagen kom der en fjerde Meddelelse, der atter udvidede Haabet for dem, der svævede i Ængstelse for Slægt og Venner:

»Til Stornoway er med Damperen »Cervona« yderligere indbragt 32 reddede Passagerer.

»Cervona« havde om Aftenen truffet Baaden Vest for But of Lewis. De Ombordværende var i en elendig Tilstand og næsten nøgne, et Barn var dødt.«

Det var trods alt en lille Solstraale midt i Mørket, og saa tilføjede det endda, at Dampskibet »Energie« antagelig vilde indkomme med endnu flere Reddede.

Dette viste sig ikke blot at være rigtigt, men det drejede sig denne Gang om ikke mindre end 69 Reddede, og foruden dem ogsaa Skibets Fører, Kaptajn Gundel, der i over 20 Aar havde været i D. F. D. S.s Tjeneste. Han var anset som en ualmindelig dygtig og modig Sømand, og man vilde herefter i alle Tilfælde kunne regne med at faa en fuldstændig og paalidelig Fremstilling af, hvad der egentlig var sket.

Thi dette var foreløbig alle en Gaade, et Mysterium, om hvilket man forgæves søgte Oplysning paa Selskabets Kontor, hvis Bygning, over hvilken Flaget nu vajede paa halv Stang, blev bestormet, uden at man kunde svare paa det utaalmodige Spørgsmaal: Hvem er de Reddede?

At Kaptajn Gundel virkelig var i Live fremgik af et meget kortfattet Telegram, som han havde sendt sin Hustru, der iøvrigt før sit Giftermaal havde været Enke efter den ved Gentofte-Ulykken dræbte Lokomotivfører Breum.

Telegrammet lød saaledes: Hilsen! Valdemar.

Der indtraadte nu en lang, spændende Pause i Meddelelserne. Dog fremgik det af en Efterretning fra en Reddet, at Kaptajn Gundel var gaaet ad den sydlige Vej

mellem Skotland og Shetlandsøerne ud i Atlanterhavet. Han plejede ellers altid at vælge den nordlige, mellem Shetlandsøerne og Orkneyøerne. Dette er iøvrigt ret almindeligt, at man vælger denne Vej. Man har da Rockall-Klippen ret forude og maa vælge, om man vil gaa norden eller sønden om. Men udenom den skal man! Var det da paa denne Ulykkesklippe, at »Norge« havde lidt sit Forlis? Højst rimeligt, thi alle gamle Sømænd kunde spinde lange Ender om dette hemmelighedsfulde, farlige Skær, som man helst undgik i en Afstand af en attentyve Mil, naar det var klart Vejr.

Om Navnet Rockall og dets Oprindelse fortaltes der et helt Sagn. Her, hvor den bare Klippe hæver sig af Havet, laa engang en frodig og lykkelig Ø, som Guderne vilde bevare som et Fredens Paradis. De havde derfor forbudt Kongen paa Stedet at bruge Pil eller Sværd. Men saa skete det, at vilde Sørøvere overfaldt Øen og bortførte Kongens skønne Datter. Dette mente han dog ikke at kunne finde sig i, og til Trods for Gudernes Forbud samlede han sine Folk og skød paa de bortdragende Røvere uden at ane, at Guderne selv havde taget Hævnen i deres Haand. Skibet var forvandlet til en Stenmasse ligesom Loths Hustru, da hun trods Forbudet vendte sig om. Men samtidig blev ogsaa Kongen straffet for sin Ulydighed, idet hans skønne, frodige Ø sank ned paa Havets Bund.

Fra denne kommer han selv og hans Dronning op i stormfulde Nætter, og medens de stirrer efter deres tabte Paradis, sukker de:

»Rock-all! Rock-all! Alt er Sten!«

Rockall beskæftigede nu alle Bladene, der bragte Billeder af dette Bonifaciusskær, som syntes at være

drysset ned i Havet fra en flygtende Djævels Stenbyrde, til Ødelæggelse og Undergang for Menneskene.

Under den Diskussion, der opstod om den mystiske Klippe, oplystes det, at den kun een Gang havde været betraadt af Menneskefødder, endda paa halvt dansk Initiativ.

To Færinger, Daniel Danielsen og John Petersen havde nemlig under store Farer erobret Øen i Juli 1887. De havde fundet et overdaadigt Fugleliv, et uberørt, vinget Paradis, hvis Engle var saa tamme, at de aad af Haanden. Men ellers intet! Opmaalingen havde vist: Højde: 4 Favne over Havfladen; Omkreds: 35 Favne. Ingen Vegetation. Alle senere Ekspeditioner var mislykkedes, undtagen en, som Daniel Danielsen i 1888 havde foretaget sammen med sin Broder Ole, uden at der dog var opnaaet yderligere praktiske Resultater.

Man spurgte herefter forbavset: Hvorfor er denne farlige Klippe da ikke blevet markeret ved et Fyrtaarn?

Svaret var dette, at Opførelsen af et Fyrtaarn for det første vilde være meget vanskeligt og bekosteligt. Dog dette var ikke det afgørende. Men man vilde ikke kunne skabe Sikkerhed for, at det i visse Perioder vilde være muligt at tilføre Opsynet de nødvendige Næringsmidler og Lanternen det nødvendige Brændselsmateriale. Hvis den i saa Fald i nogen Tid vilde komme til at staa slukket, vilde den være farligere, end om den slet ikke eksisterede. Derfor havde man opgivet alle Projekter i saa Henseende.

Imidlertid ventede man mere og mere utaalmodigt paa Kaptajn Gundels Rapport. Da kom der atter et lille Lyspunkt i Mørket:

Den 6. Juli indløb der nemlig fra Aberdeen en Meddelelse om, at Fiskeridamperen »Largo Bay« yderligere

havde frelst 17 Mennesker, som var blevet landsatte, hvorefter Listen over de Reddede saa saaledes ud: I Stornoway: 102; i Aberdeen: 17 og i Grimsby: 27. Ialt: 146!

Det var jo ganske vist en Formindskelse fra de oprindelige 800, men — — alligevel!

Med Begærlighed læste man derefter den fra Kaptajn Gundel indsendte Rapport, der var ganske kort og bar Spor af den saarede og nedbøjede Kaptajns Depression. Den lød i sin Helhed saaledes:

»Norge« forlod Christianssand den 25. Juni. Alt vel ombord, indtil vi Tirsdag den 28. Juni Klokken 7,45 omtrent 18 engelske Mil Syd for Rockall mærkede, at Skibet stødte haardt paa en undersøisk Klippe. Vejret var mørkt og skyet, og der blæste en mild Brise. Jeg selv stod paa Kommandobroen tilligemed en af Skibets Officerer (Styrmand Gilge). Tømmermanden fandt 5 Fod Vand i Forrummet. Der blev straks givet Ordre til at pumpe. Jeg selv ledede Passagerernes Ombordstigning i Redningsbaadene. Otte Baade blev hejst ned. Den ene kæntrede ved et Ulykkestilfælde paa Siden af Damperen. Jeg holdt bestemt paa, at Kvinder og Børn skulde gaa først i Baadene og sagde til Besætningen, at den skulde holde sig tilbage, da de kunde svømme og eventuelt kunde naa Baadene ved at springe i Vandet.

Besætningen gjorde sin Pligt til det yderste. Syv Baade slap bort. Jeg sank sammen med Skibet, mit højre Ben, der var kommet i Klemme mellem to Stivere, blev stærkt medtaget. Da jeg kom op til Overfladen, saa jeg en Mængde Lig drive omkring i Vandet. Jeg svømmede i 20 Minutter og traf Maskinmester Bruhn. Vi svømmede sammen i omtrent en halv Time, da vi saa en Baad i nogen Afstand og blev optaget fuldstændig udmattede.«

Saaledes lød Kaptajnens Rapport. Den var i alle Henseender menneskelig tilfredsstillende, idet den gav fuldstændig Besked om, hvad man havde foretaget sig *efter* Katastrofen, men den var sømandsmæssig utilfredsstillende, idet den kun gav meget sparsomme Oplysninger om, hvorledes Ulykken egentlig havde fundet Sted. Dette var imidlertid naturligt, da Kaptajn Gundel ikke blot var moralsk, men ogsaa legemlig angrebet.

Jeg tog derfor til Swinemünde og kom netop ned ved Havnen i samme Øjeblik, som en af Arbejderne til min store Glæde udbrød:

»Der kommer »Energie«.«

Føreren, Kaptajn John Schæffer, var en jovial Frederik den Syvende-Type. Han var 30 Aar, men han havde dog allerede været 120 Gange over Atlanten. Baade han og hans Besætning var ganske naturlig optaget af den Daad, de havde udført, og han gav mig en Række Oplysninger, der ikke blot havde deres Interesse, fordi de var de første, der fremsattes fra autentisk Side, men ogsaa fordi de indeholdt Ting, som ikke senere kom frem under Forhørene.

Kaptajn Schæffer sagde, medens vi sad i hans lille Kahyt:

»Søndag den 3. Juli fik jeg ude til Søs Øje paa en Baad. Jeg styrede straks ned til den. Den var overfyldt af ca. 70 Mennesker. Kaptajn Gundel sad meget lidende ved Roret. Hele hans højre Laar var flaaet paa ham. Kvinder og Børn fik vi bragt op. Der blev givet dem Medicin og Hoffmannsdraaber. Alle raabte paa Vand. Flere Dampere havde passeret dem uden at optage de Skibbrudne. Alle var nøgne og fulde af Saar. Jeg talte længe med Kaptajn Gundel, som den ene Kollega taler med den anden. Han hævdede stærkt, at han ikke havde noget at bebrejde sig, skønt Vejret havde været klart.«

Udsigt over det moderne Tivoli paa en Festaften. I Forgrunden ses Raadhustaarnet i Silhouet.

»Er De sikker paa, at han sagde det?«

»Ja, Vejret var klart!« sagde han, »men Strømmen, den Strøm, som De ogsaa kender, satte os ind paa Klippen efter den Tid, da man er hørt op med at lodde. Jeg tror, vi grundstødte paa Helenerevet. Idet vi sank, sprang Styrmand Gilbe overbord, efter at han havde rakt mig Haanden. Jeg saa ham aldrig mere. Jeg selv gik ned med mit Skib. Da jeg kom op, vilde man ikke tage mig op i Redningsbaaden, men slog efter mig for at faa mig til at slippe mit Tag. Jeg kom alligevel ombord; var det ikke sket, vilde den næppe være blevet reddet, da der fuldstændig manglede Disciplin ombord, og man først og fremmest ikke vilde have kunne rationere Mad og Drikke.«

Jeg talte derefter med flere af Besætningen, og de fortalte mig, at mange af de Reddede ikke blot havde kastet sig ned og bedt, men at de ogsaa havde udslynget svære Bebrejdelser mod sig selv paa Grund af deres Optræden overfor Kaptajnen, der havde frelst dem ved sin Ro og Koldblodighed, skønt han selv var haardt saaret.

Fra alle Sider i hele Verden blev der vist den største Deltagelse overfor den Ulykke, der havde ramt det store, ansete Rederi, og der blev udsendt Søgedampere overalt, ogsaa selvfølgelig af D. F. D. S., der dirigerede »Banawe« til Flanan-Øerne og St. Kilda ved Rockall. Da man troede, at alt Haab var ude, kom der Telegram om, at Damperen »Smiril« havde optaget 19 Skibbrudne fra en Redningsbaad, der, under Føring af Styrmand Otte, under utrolige Lidelser havde klaret sig i Søen i næsten en Uge.

Men Resten var Tavshed!

Først Fredag den 15. Juli ankom Kaptajn Gundel selv til København Klokken 5 om Eftermiddagen sammen med

8 Mand ombord paa »Ficaria«. Han kunde kun bevidne, hvad ingen tvivlede om, at han havde gjort sin Pligt, men han kunde ikke forklare, hvorledes Ulykken var sket. Der maatte være Tale om et hidtil ukendt, blindt Skær eller om et drivende Isbjerg, som var gaaet halvt til Bunds og med sine Rovdyrtænder havde slidt Skibssiden op.

Officielt endte dette triste Drama d. 3. August, da det danske Udenrigsministerium udstedte en Bekendtgørelse, i hvilken det hed, at der til Trods for danske, norske og færøiske Skibes Eftersøgninger ikke var Udsigt til, at der kunde blive Tale om flere Reddede.

Man vedblev endnu længe i Publikum at beskæftige sig med »Norge«s Forlis og særlig med de enkelte Personer, der havde spillet en Rolle under det store Sødrama, deriblandt Frøken Laura Petersen fra Rudersdal ved Holte. Hun havde vist sig som en heltemodig Kvinde, der havde holdt Modet oppe hos alle og i 24 Timer var blevet ved med uafbrudt at øse Vand af den synkende Baad.

Endvidere var der den 23-aarige Matros Carl Mathiesen, der først lod sig glide ombord, da de 27, som hans Baad kunde rumme, var kommet ned i den og derefter havde frelst dem alle. Endelig var der den 24-aarige Styrmand Otte, der hjembragte de sidste 19 Passagerer.

Med særlig Sympati mindedes man Skibslæge Elle og Styrmand Gilbe, der rolig havde rakt Kaptajnen sin Haand til Farvel i det Øjeblik, da de gik ned med deres Skib.

Og saa glemte man Begivenheden for at beskæftige sig med noget andet. Men et Aar efter, omtrent paa Dato, kom der en Efterretning, der haard, ubønhørlig og klar næsten greb Sindene lige saa dybt.

Mandag den 26. Juni meddelte Bladene til Morgen kort og godt:

»Inat Klokken 11,30 blev Øvelsesskibet »Georg Stage« af den engelske Damper »Ancona«. Kaptajn Michell, paasejlet i Hollænderdybet. Damperen ramte »Georg Stage« midtskibs, og i Løbet af eet Minut sank det. Det lykkedes at redde 57 Voksne og 1 Lærling, men 22 Lærlinge savnes.«

De blev aldrig fundet, uden som Lig, og 25 Aar efter maatte vi opgive alt Haab om, at nogen levende Sjæl var blevet reddet fra det andet Lærlingeskib: »København«, der stolt sejlede ud med saa mange, raske Drenge ombord, fulde af Haab til Fremtiden.

XXVI.

Da Københavnerne fandt Skoven ved Vintertid.

Paa en ukontrollabel Dato i December 1904 stiftedes »Københavns Ski- og Kælkeklub«. Sneen laa højt, Termometret var nede paa en halv Snes Grader, og med dobbelt Rædsel læste vi om de frygtelige Lidelser, som de russiske Soldater gennemgik ude i Manchuriet under de japanske Felttog.

Den gamle Københavner studsede. Han forstod ikke rigtig den nye Bevægelse.

Thi i det store og hele var Forholdet stadig dette, at man, naar Dagene begyndte at blive korte, mere og mere murede sig inde i Byen, tog Galoscherne og Halstørklædet frem, naar det var Snesjap eller Frostvejr, og hyggede sig i Fritiden i sin varme Stue efter Mønsteret i

Visen i Anledning af Hovgaards Hjemkomst fra Polaregnene:

»Vi vil helst sidde hjemme og forkæles
som erfarne, verdenskloge Mænd,
ved en Kakkelovn med Kul og knust og Wales,
helst i kulinarisk Døsen synke hen!«

Skulde man endelig have sig en Vinterfornøjelse udendørs, maatte det være indenbys, i Form af en Kanetur gennem Gaderne eller en lille Motion paa Skøjtebanerne.

Kanefarterne hørte jo ganske vist allerede delvis til det forsvundne København. Selv de ældre kunde ikke rigtig længere huske den Tid, da en moderne Sports-Enthusiast sad bag paa en norsk Enspænderkane med Klokker og fileret Tæppe, medens han, under sin alenlange Pisks Kæmpeknald, kørte sin Dame rundt om Hesten paa Kongens Nytorv.

Selv Stadsgravens frosne Istallerkener var jo forsvundne omkring Tivoli, og den fine aristokratiske Bane ude mellem Kastellets rimglimrende Buske var efterhaanden blevet for lummer og indelukket til Vintersport.

Men endnu havde man da de store aabne, blæstfyldte Søer, hvor man rigtig kunde faa Luft i Lungerne.

Kunde man tænke sig en mere ideel Friluftsbane end denne, hvor »Københavns Skøjteløberforning« havde indrettet sig bag smaa Juletræers Ly under de hvide Maageskarers fortsatte Træk ind over Byen.

Men nu var man begyndt at tænke anderledes! Tiden fordrede paa alle Omraader mere Bevægelsesfrihed, ikke mindst paa Sportens Omraade, og yderligere var man for Vinterens Vedkommende kommet under Indflydelse af

de storslaaede, pragtfulde Holmenkoll-Løb ved det daværende Christiania.

Selv om vi ikke herhjemme havde en saa grandios Natur som Nordmændene, saa var Københavns nærmeste Omegn dog ikke helt blottet for Romantik. Og gik man helt tilbage i Historien, saa viste det sig ogsaa, at vi engang havde haft en naturlig primitiv Sport, der ikke knyttede sig til »Hallifaxerne«s patenterede Staalapparater. Fiskerne fra Skovshoved havde nemlig fra Arilds Tid drevet Kælkning ude i Ulvedalene, og gamle Krøniker fortalte om, hvorledes deres Færdighed var blevet beundret som noget sært og sjældent af de enkelte fanatiske Friluftsdyrkere, der ved Vintertid havde forvildet sig ud i Skovene, enten til Fods eller med Kaner, forspændt med udstafferede, dampende Heste. Og nu blev det helt gamle, som de halvt gamle havde foragtet og glemt, atter nyt og moderne.

Pludselig en Dag saa man de yngste Sportskredse drage ud i Skoven fra Klampenborg-Stationen uden at lade sig lokke af de forkølede Toner henne fra Peblingesøen, hvor nogle forældede Idrætstyper i stramme Bukser, lodden Hue og kort Skindvams slog Herresving og drejede Proptrækkere, til Glæde for et maabende Gadens Publikum.

De unge Sportsmænd syntes ikke at lægge videre Vægt paa Kostumet. De havde endog uglet sig ud med det forlængst mellem raske Idrætsmænd afskaffede uldne Halstørklæde, endda i overnaturlige Dimensioner. Men i deres temmelig derangerede Toilette drog de ud til Skovshovedfiskernes gamle Tumleplads med deres nye ukendte Sportsremedier.

I Halen paa dem fulgte en talrig nysgerrig, stærkt in-

teresseret Skare, der vilde være Tilskuere til, hvad der nu skulde ske.

Til en Begyndelse var dette nærmest en Fiasko. Man havde ikke rigtig Forstaaelse af, hvad det var, man havde indladt sig paa. Alt var Kaos, Tilfældighed og — Ulykkestilfælde.

Den første, der prøvede paa at faa lidt Orden og System i den nye Sport, var den unge Stenhugger Carl Scheller.

Da det slog ind med rigtig Vinter, og Sneen holdt sig, fik han stiftet den saakaldte »Ski- og Kælkeklub«, der havde slaaet sig ned paa den Skrænt, der bar det uheldvarslende Navn »Djævlebakken«.

Maaske var det netop de gamle Skovshovedfiskere, som paa Baggrund af deres sportslige Erfaringer havde døbt den saadan. Thi Bakken laa lige mod Syd og løb derfor Fare for i Solskinnet hurtig at blive afgnavet for Sne.

Men der var ogsaa meget andet Djævelskab, der truede de unge Sportsmænd med at forvandle dem fra Dagens Helte til Krøblinge for Livet.

Den første og største Fare var et Par Træer, der stod lige midt i den improviserede Bane. Navnlig det ene Træ havde plantet sig saa trodsigt og ondskabsfuldt, at man næsten kunde tro, det var en gammel Gnavpotte, der glædede sig ved at spænde Ben for det nye, der vilde trænge ind paa dets tidligere saa fredlyste Enemærker.

Ved dette Træs Fod faldt da ogsaa de fleste af Heltene. Men der var ogsaa andre Faldgruber. Der var først og fremmest den saakaldte »Saltslikkesten« og »Høhækken«, der begge var til megen Glæde for Dyrehavens Hjorte, men til idel Sorg for Kælkerne.

Hos Tilskuerne var Følelserne blandet. Maaske var dog Skadefryden den dominerende. En Vittighed, som fandtes i den nu afdøde »Klods-Hans«, udløste, efter de bedste Mønstre fra »Punch«s Glansperiode, hele Folkestemningen i dette lykkelige Indfald, der var anbragt under et drastisk Billede af Kælkningen: »Saa, nu ser vi eet Ulykkestilfælde til, og saa gaar vi hjem!«

Efter at alt i 1905 var gaaet paa bedste Beskub, samtidig med at den nye Sport dog havde fundet mere og mere Tilslutning, saa kom i Januar 1906 den berygtede »Røde Søndag«. Blodet flød i stride Strømme gennem den hvide Sne som under Napoleons Fremrykning mod Moskva.

Denne Gang blev Publikum opskræmt, thi det var ikke blot gaaet ud over Kælkerne, men ogsaa over Tilskuerne, der var blevet revet omkuld af de Sportsmænd, der havde tabt Herredømmet over deres Snesko.

I en Fart maatte den allestedsnærværende »Redningsfalk« tilkaldes, og da han havde overskuet den blodige Valplads, telegraferede han til Formanden for »Røde Kors«, Oberstløjtnant Jessen:

»Vil De være med til at danne et Ambulancekorps?«

Det telegrafiske, omgaaende Svar var bekræftende, thi »Røde Kors«, der skulde komme til at spille en saa stor Rolle under Verdenskrigen, var paa det Tidspunkt nærmest glad ved at faa en Opgave.

Herefter oprettedes det Korps, der først installeredes i et Telt og senere i en Barak, og allerede den første Dag blev der indlagt 3 haardt kvæstede til Behandling.

Alligevel voksede Bevægelsen sig stærkere og stærkere, alt som der blev mere og mere System i den, og dens oprindelige Modstandere begyndte at give efter for den offentlige Menings Tryk.

Kong Christian IX. modtager den norske Deputation paa Amalienborg den 20. November 1905 i Anledning af Prins Carls (Kong Haakon VII) Kaaring til Norges Konge.

Mellem dem var Skovrider, Jagtjunker Petersen, der i Førstningen havde sat sig absolut imod, at man fældede noget af hans Træer for den Slags Narrestregers Skyld, Han gik nu ind paa at gøre »Djævlebakken« ryddelig, uden iøvrigt at ville have noget med Arrangementet at gøre. Samtidig stillede Birkedommer Valeur Politi til Raadighed til Ordenens Opretholdelse, og »Røde Kors« markerede yderligere sin Interesse ved at anvise et Beløb paa 100 Kroner til Direktør Falck og hans frivillige Redningskorps.

Oftest gik det godt, men ofte savnedes ogsaa en med virkelig Autoritet udrustet Myndighed.

En Søndag i 1908 var der over 20,000 Mennesker i Ulvedalene. Det var umuligt at opretholde Ordenen, og 22 Mennesker kom til Skade, baade Sportsmænd og Tilskuere, idet Kælkene fløj ind i det tætpakkede Publikum.

Man var nu klar over, at det var absolut nødvendigt at faa dannet en særlig Sportsklub, der kunde overtage Organisationen og Ledelsen af den udenbys Idræt. Der sammenkaldtes derfor et Møde i »Grundtvigs Hus« den 16. Februar 1910, og man vedtog Oprettelsen af »Vinteridrætsforeningen«, hvis første Paragraf lyder saaledes:

»Foreningens Formaal er at skaffe dens Medlemmer ordnede Forhold paa Friluftsidrætspladser i Københavns Omegn.«

Foreningen indtræder i »Dansk Idræts Forbund«. Til Formand valgtes Overingeniør Holtermann og til Næstformand Direktør Falck!

Friluftsidrætspladser! stod der altsaa i Foreningens Love. Den Plads, som man ved Siden af »Djævlebakken« havde særlig Kig paa, var det saakaldte »Højnæsbjerg« i

Hareskoven ved Bagsværd. Her er et helt lille norsk Schweizer-Landskab med kuperet Terræn og mørke Naaleskove. Mellem disse rager »Bjerget« i Vejret i en efter danske Forhold imponerende Højde, og det har yderligere den Fordel, at det ligger stik Nord.

Men atter stødte man paa Forstvæsenet, denne Gang i Skikkelse af Skovrider Piper. Han nægtede bestemt sin Tilladelse til den nødvendige Fældning af Træer. Men da kom hemmelige Kræfter pludselig i Bevægelse. Man gættede paa, at det var nu afdøde Admiral Richelieu, der satte dem i Gang, da han nærede stor Interesse for Slangerupbanen.

I alle Tilfælde mødte den daværende Landbrugsminister Anders Nielsen en Morgen personlig med sin Departementschef paa »Højnæsbjerg«. To Dage senere kom Tilladelsen til, at 22 store Træer maatte falde som Indrømmelse til den sejrrigt fremtrængende Sport.

Siden da har Friluftssporten udviklet sig mere og mere, og den har været medvirkende til, at København er blevet større, fordi den føles større, efter at Publikums Bevægelsesradius er blevet forlænget.

Og medvirkende hertil har Kælkningen i høj Grad været. Den lokkede først Tusinder af Københavnere ud i Skoven som nysgerrige Tilskuere, men den lærte dem efterhaanden at søge Skoven for Skovens Skyld ved Vintertid, ligesom Friluftsteatret lærte dem om Sommeren at finde Skoven om Hverdage og ikke blot om Søndagen for »Bakken«s Skyld.

Nu hører København til de Hovedstæder, der har det største Udflugtsliv i Omegnen paa alle Tider af Aaret, paa Søgn og Hellig.

Men »Vinteridrætsforeningen« selv var ikke altid

lige tilfreds. Den syntes ofte, at vi havde for lidt af den rigtige Vinter, som er vor Ret her i det høje Nord.

Det er mærkværdigt, at denne Klage altid kommer igen efter et Par milde Vintre, selv hos Stuemennesker. For snart 70 Aar siden skrev Erik Bøgh saaledes halvfornærmet i en Nytaarskronik:

»Jul og Nytaar uden Galoscher er snart blevet en Sjældenhed her i København!« Senere er Klagen blevet gentaget atter og atter, skønt »Meteorologisk Institut« stadig oplyser, at Middelvarmen er konstant.

Kælkens Dyrkere vil da med Mellemrum altid faa, hvad der tilkommer dem.

XXVII.

Da Prins Carl drog fra Danmark som Norges Konge.

Den 23. November 1905 afrejste den tidligere Prins Carl af Danmark om Bord paa Kongeskibet »Dannebrog« som Norges nyvalgte Konge sammen med sin Gemalinde, Dronning Maud, og sin lille Søn, der var blevet Kronprins Olav.

Forud for denne Begivenhed, for snart 35 Aar siden, var der gaaet mange bevægede Optrin, Forhandlinger og Overvejelser.

Den 29. Maj 1905 kom Bjørnstjerne Bjørnson til København. Han havde i længere Tid opholdt sig i Rom, hvorfra han var taget til Jylland paa Besøg hos sin Ven Harald Jensen i Aalborg, for derfra at begive sig til København over Korsør.

Derefter vilde han rejse direkte hjem til sin Gaard, Aulestad. Grunden til Digterens Hjemvenden var de Be-

givenheder, der havde fundet Sted i gamle Norge, hvor man havde besluttet at sprænge Unionsforbundet med Sverige. Det fortælles som en Anekdote, at Bjørnson i den Anledning fra Rom havde telegraferet til den norske Statsminister Chr. Michelsen: »Nu gælder det at holde sammen!« Herpaa havde han faaet følgende telegrafiske Svar: »Nu gælder det at holde Mund!«

Selv om dette er opdigtet, iøvrigt psykologisk godt fundet paa, saa var Sandheden vistnok den, at den kloge Statsmand havde paalagt Bjørnson at være yderst forsigtig i sine Udtalelser og ikke at ødelægge Øjeblikkets gode Chance ved utidig Veltalenhed. Sikkert er det i hvert Fald, at Bjørnson denne Gang iagttog en Faamælthed, der var stridende mod hans Naturel.

Da Korsørtoget kørte ind paa den gamle Banegaard over for det »National«, der nu har faaet en Renaissance, havde der samlet sig en stuvende tæt Menneskemængde.

Den var saa begejstret, at den sprængte Glasdørene til Ventesalen og vilde spænde Hestene fra den udenfor ventende Karet, der var saa festlig som til Bryllupskørsel.

Dette forhindredes kun ved Fru Caroline Bjørnsons ængstelige Bønner: »Aa nej, aa nej! Ikke det! Husk Gubben min er gammel!«

Saa lod man da Vognen køre, medens Kusken piskede paa Hestene for at bringe Herskabet til Hotel »Dagmar«. Her samlede der sig ude paa Boulevarden Hundreder af Mennesker, der demonstrerede og sang: »Ja, vi elsker dette Landet«, indtil Bjørnson endelig viste sig ved sit Værelses Vindue, hilst af stormende Hurraraab. Men han sagde kun: »Kære Venner! Jeg véd, at denne Hyldest ikke gælder mig, men mit Land. Jeg takker for den Sympati og Troskab, der er vist Norge un-

der dets Uafhængighedskamp af dets gamle Forbundsfælle. Et Leve for, at gamle Norge maa faa Held med det, som det nu har paabegyndt!«

Stærke Hurraraab besvarede dette Leve, og disse Hurraraab gav Ekko paa den anden Side af Sundet. Thi hvor faa Ordene end havde været, saa var de jo ikke egentlig neutrale. Det, som gamle Norge havde paabegyndt, og som man ønskede det Held med, var jo nemlig intet mindre end eklatant Retsbrud over for Sverige ved uden rettidig Opsigelse at ville udtræde af den snart hundredaarige Union.

At Danmark tog Parti i denne Sag paa Norges Side, havde sat meget ondt Blod i Sverige. Særlig havde man været indigneret paa de danske Historikere, af hvem man dog skulde vente særlig Forstaaelse af, hvad Neutralitet er, men som alligevel i stort Antal netop i de Dage var udeblevet fra det Historikermøde, til hvilket de først havde modtaget Indbydelse i Lund, men som de derefter demonstrativt havde afholdt sig fra at deltage i for at gøre fælles Sag med Nordmændene.

Den offentlige Mening var altsaa i Færd med paa en alt andet end neutral Maade at blande sig op i det forestaaende Opgør mellem Sverige og Norge, og man understregede dette yderligere ved nye Ovationer for Bjørnson, da han forlod København saa sejrsbevidst, som om han allerede var Præsident i den norske Republik, som han i sin Naivetet mente og haabede vilde blive den endelige Udgang af Konflikten.

Sveriges gamle Konge havde imidlertid protesteret mod den Meddelelse, der var sendt ham om Unionens Opsigelse fra norsk Side i et Telegram, som lød saaledes:

Til Statsminister Michelsen!

Jeg har modtaget Statsministerens Meddelelse og nedlægger den bestemteste Protest mod Regeringens Handlemaade.

Oscar.

Trods denne Protest var der dog mange, der i Sverige var bange for, at Kong Oscar vilde være for veg under den optrækkende Kamp, og de satte derfor deres Lid til Kronprins Gustaf, om hvem det fortaltes, at han havde sagt til en kendt norsk Politiker: »De glemmer vel ikke, at naar det kommer til Stykket, saa staar der Kanoner bag!« Men Nordmanden havde svaret: »Ogsaa hos os, Deres kongelige Højhed!«

Og nu var det kommet til Stykket, og mange Storsvenskere vilde have Kanonerne frem. Men Kronprins Gustaf var ikke hjemme. Han befandt sig paa Vej gennem Tyskland til Paris og London, hvor hans Søn, Tronfølgeren Gustaf Adolf skulde fejre sit Bryllup paa Windsor den 14. Juni med Prinsesse Margarete af Storbritannien og Irland. Man fik derfor udvirket, at der straks blev telegraferet til Kronprinsen, der modtog Depechen, da han steg ud paa Stationen i Karlsruhe, hvor han vilde besøge Hoffet. Han vendte øjeblikkelig om, og den 8. Juni Klokken 6,46 ankom han til den gamle Banegaard, hvor han blev modtaget af Kronprins Frederik som Regent, medens Kong Christian var paa sin aarlige Baderejse. Til Stede var den svensk-norske Gesandt, den norskfødte Gude, men han var Luft for Kronprinsen. De vekslede end ikke Ord, og umiddelbart efter Kronprinsens Afrejse indgav Gude sin Afskedsansøgning, som han fik bevilget.

To Gange havde København saaledes overværet Optakten til den truende Storkonflikt. Først gennem en norsk Gæst, derefter en svensk Gæst, to Repræsentanter for de yderliggaaende Standpunkter.

Der var mange Mennesker nede ved Frihavnen, da Malmødamperen afgik, men de forholdt sig denne Gang fuldstændig passive, og Demonstrationerne begyndte *denne* Gang først i Malmø.

Det var en pragtfuld Sommeraften, og jeg fulgte med om Bord, hvor der stod et helt Bjerg af Kufferter, der var mærket: »Hs. kgl. Højh. Prins Gustaf til Sverige og Norge«. Der var en Nordmand om Bord, der bemærkede saa højt, at Kronprinsen maatte høre det:

»De Kufferter faar Prinsen male om, naar han næste Gang skal ud at rejse!«

Det var Folkets Røst med norsk Stemme. Men nu nærmede vi os Malmø, og den svenske Stemme tog fat.

Paa Brohovederne havde der samlet sig Hundreder af Mennesker, der hilste Kronprinsen med: »Ur svenska hjärtans djup«. Og da han senere afrejste fra Banegaarden, blev den stormet af en begejstret Mængde, der i det Øjeblik, da Toget satte sig i Bevægelse, raabte: »Leve Kongen! Leve Kronprinsen! Leve gamle Sverige! Leve Unionen!« Og saa lød det fra Tusinder Struber under den kælderagtige Hal: »Frisk mod, i gossar blå!«

Da jeg sejlede tilbage, havde jeg det Indtryk, at jeg havde overværet en Øverstkommanderendes Afgang til Hæren umiddelbart efter en Krigserklæring.

I Norge ønskede de ledende Politikere at opretholde Kongedømmet, helst med en Prins Bernadotte som Konge.

Hvilken Prins kunde der nu være Tale om? Kong Oscar havde selv fire Sønner og to, tre Sønnesønner. Af

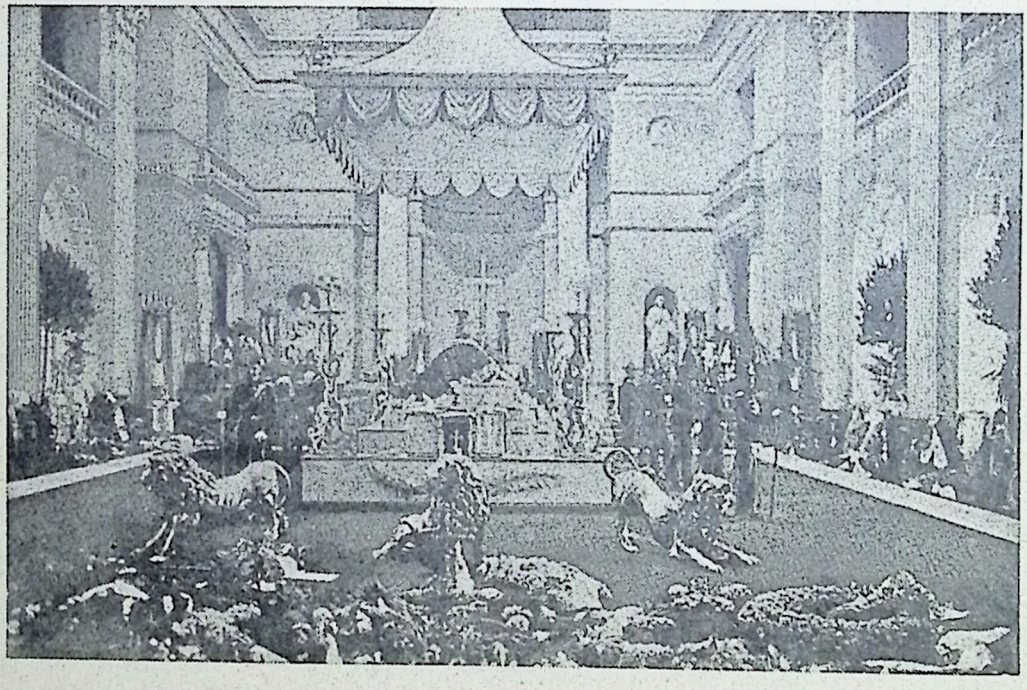

Kong Christian IX paa Castrum doloris i Kristiansborg Slotskirke.

disse tre sidste var foruden Tronfølgeren, der jo ikke talte med i den Sammenhæng, saavel Prins Wilhelm som Prins Erik for unge til at komme i Betragtning, og der var heller ingen af dem, der var gift. Den vordende Konge maatte da søges mellem Oscar den Andens Sønner.

Disse var foruden Kronprins Gustaf, Prins Oscar. Men han havde sat sig selv udenfor Kongehuset ved sit Giftermaal med Ebba Munck og levede nu som Privatmand under Navnet Greven af Visborg.

Prins Eugen Napoleon var ugift og gik iøvrigt saa fuldstændig op i sin Kunst, at det ikke kunde nytte at regne med ham.

Men saa var der jo »Den blaa Prins«, Prins Carl, der var gift med den danske Prinsesse Ingeborg. Det var særlig ham, man i første Omgang havde sin Opmærksomhed henvendt paa, men — han havde kun to Døtre, Margaretha og Märtha, og der var ikke Udsigt til, at Familien vilde blive yderligere forøget. Hvis Nordmændene ikke vilde være loyale, men kun vilde give et »Judaskys«, bestod der da den Fare, at de, naar Kongen var død, kunde betragte Kongehuset som uddød med ham, hvorved de havde skabt sig en naturlig Overgang til den Republik, der var deres inderste Ønske.

Saadan var der mange i Sverige, der ræsonnerede, og de vilde i det hele taget ikke have, at man skulde hjælpe Nordmændene saa let over deres Tillidsbrud ved at give dem en Prins af det tidligere Herskerhus til Konge.

Der begyndte derfor en ny Bevægelse i Pressen, ikke saa meget rettet mod Unionsopløsningen, som mod selve Kongehuset, idet man beskyldte det for at ville varetage sine egne dynastiske Interesser ved at bevare det nye Rige for sig. Under disse Forhold paabegyndte man i

Rigsdagen den saakaldte Remis-Behandling den 27. Juni, og der faldt mange stærke Ord mod Kongehuset, ikke mindst i den udstrakte Bygnings Gange.

Da dukkede den statelige Hofmarskal von Essen frem, og over for en Gruppe af Politikere ytrede han:

»Kongelig Majestæt giver aldrig sin Tilladelse til, at en Prins Bernadotte bliver Konge af Norge!«

»Er det sikkert?«

»Majestæten har givet mig Bemyndigelse til at sige dette, og det vil ikke ske, med mindre den svenske Rigsdag *mod* Forventning skulde træffe anden Bestemmelse.«

Da dette rygtedes i Referentlogen, sendte vi en Parlamentær til Hofmarskallen og spurgte, om det var rigtigt. Vi fik Svar tilbage.

»Jeg har sagt det, og De kan sætte det i Deres Tidninger.«

Herefter var Tilbagetoget umuligt for Kongehuset, og det syntes, som om man vilde tvinge Norge ud i en Republik eller i en saa farlig og vanskelig international Situation, at det betænkte sig paa Bruddet.

Herefter dukkede den danske Prins Carls Navn frem for første Gang. Det blev straks afvist saavel fra Danmark som fra Sverige, hvor »Stockholms Tidningen« skrev, at det vilde blive betragtet som »en uvenskabelig Handling«, hvis Danmark under disse Forhold stillede en Prins til Disposition. Iøvrigt mente man at vide, at Prinsesse Maud under ingen Omstændigheder vilde drage til Christiania, hvor man ganske vist havde erklæret, at man ikke vilde have en »Husmandskonge«, men hvor alt dog var saa smaat og forfaldent, at det ikke passede den engelskfødte Prinsesse.

Af Tronkandidater var der altsaa de to Carl'er, og efter at det i Princippet var blevet en fastslaaet Kendsgerning,

at man skulde gaa til en Opløsning af Unionen, uden at den svenske Rigsdag havde udtalt et direkte Ønske over for Kong Oscar om, at han udleverede en Bernadotteprins, opholdt Fridtjof Nansen sig den 22. Juli her i København, som Medlem af en Dybvandskongres. Men han benyttede Lejligheden til under Haanden at hilse paa Prins Carl, og det vakte en vis Opsigt mellem Beboerne i det lille Palæ i Bredgade, at den berømte Nordpolsforsker havde foræret den lille Prins Alexander, den nuværende Kronprins Olav, et rent norsk Flag at lege med. Skulde man heri se et Symbol? Jeg havde en Samtale med Nansen og stillede ham det Spørgsmaal: »Vil Norge være Kongedømme eller Republik?«

Herpaa svarede han uforbeholdent: »Et Kongedømme! Vi vil ikke forandre vor Statsform. Republikken har aldrig været under alvorlig Forhandling mellem de ledende ansvarlige Statsmænd. Et Kongedømme!«

Omtrent samtidig flyttes de storpolitiske Forhandlinger om Tronkandidaturen fra Stockholm og Christiania til København. Kejser Wilhelm, der i 1903 som »Søn af Huset« havde meldt sig ind i den danske Kongefamilie, ankom nemlig den 31. Juli til Københavns Toldbod med frisk Hilsen til Kong Christian fra hans Barnebarn, Tsar Nikolai, med hvem Kejseren havde haft den senere saa berygtede Sammenkomst ved Björkö. At man har aftalt, at Tyskland og Rusland i Tilfælde af en Krig med England »øjeblikkelig skal varetage deres Interesser ved at besætte Danmark og holde det okkuperet, medens Krigen varer«, det fortalte Sønnen af Huset selvfølgelig ikke noget om.

Derimod kunde han glæde sin Vært med, at Tsaren under Diskussionen om det norske Spørgsmaal straks havde ytret: »For Guds Skyld ingen Republik! Dem har

vi allerede nok af!« Iøvrigt havde han stillet sig velvillig til Prins Carls Kandidatur, samtidig havde Kejseren ogsaa under Besøget flere Samtaler med Prinsen.

Det var da ogsaa kun naturligt, at Tsaren var personlig gunstigt stemt for sin Fætters Kandidatur, thi han var fra Fredensborgdagene en nær Ven af Prins Carl, og »Charles«, som denne kaldtes i den fortrolige Familiekreds, og »Nicky«, der begge var fortrinlige Ryttere, havde ofte redet sammen, ligesom man i Kong Georgs Palæ i Bredgade kunde læse et synligt Udtryk for, at Tsaren befandt sig vel i Prinsens lille Residens. Paa en Rude havde han nemlig med sin Diamantring indridset disse Ord:

»Med Tak for en behagelig Formiddag!
Nicky!«

Endelig støttede Kong Edward ganske naturlig sin Datter og Svigersøn. I Stockholm syntes det imidlertid, som om man var begyndt at fortryde sit absolutte Afslag, og Kronprinsen mentes at arbejde under Haanden for at rejse en Folkestemning, der kunde blive saa stærk, at Rigsdagen ved en direkte Henvendelse løste Kongen fra sit Ord. Man kunde derfor nu i de svenske Blade begyndte at læse om »de lune Danskere, der sad og smilede i Skægget ved Tanken om, at de nu kunde faa en dansk Prins paa Norges Trone«, skønt den naturlige Vej til fremtidig Forsoning dog maatte være, at der etableredes en personlig Tilknytning mellem de to selvstændige Landes Fyrstehuse med den gamle Kong Oscar som Bindeleddet.

Under denne nye Agitation var Stemningen i Sverige ved at slaa om, men det var for sent. Stormagterne

havde allerede truffet deres Bestemmelse, og i Norge havde den dygtigste af de norske Diplomater, Wedell-Jarlsberg vejret Stemningen under Haanden. Justitsdepartementet erklærede derfor offentligt, at »Opmærksomheden naturligen havde fæstet sig ved Prins Carl af Danmark som en Fyrste, det maatte være ønskeligt at se valgt som Norges Konge«, hvorfor det anbefaledes »at optage Forhandlinger med nævnte Prins om at modtage Valget som Konge«.

Hermed var Beslutningen taget.

I Norge optraadte nu selv de mest ivrige tidligere Republikanere for Kongedømmet som den naturlige, ældgamle Regeringsform, der anbefaledes af Mænd som Bjørnson, Nansen, Berner og Professor Aschehoug.

Tilsidst kastede selve Statsminister Michelsen sig i det afgørende Øjeblik med hele sin Autoritet i Brechen for Prins Carl, idet han ved et Møde den 11. November udtalte disse opsigtsvækkende Ord:

»Man siger, at den Gang, da Stillingen var vanskelig, og vi var i Fare, da var Prins Carl ikke villig til at komme, men nu, da Faren er drevet over, er han villig. Jeg kan oplyse, at han var rede til at komme, men naar han ikke kom, skyldtes det Forhold, som hverken han eller vi var Herre over.«

Ved den endelige Folkeafstemning, der fandt Sted umiddelbart efter i Dagene fra den 12. til den 13. November, kaaredes Prins Carl til Konge af Norge med 246,489: Ja mod 65,445: Nej!

Den 20. November fandt derefter den højtidelige Modtagelse af den norske Kongedeputation Sted paa Amalienborg.

Ved denne Lejlighed optraadte den gamle Kong Christian for sidste Gang officielt og holdt en meget smuk,

inderlig Tale til sine Børnebørn, som en ægte Patriark. Han sluttede med disse lige saa hjertelige som kongelige Ord, henvendt til den unge Konge, der var stærkt bevæget:

»Din Fader, din Moder, din hele Slægt, det danske Folk og jeg, din gamle Konge og Bedstefader, alle føler vi varmt for dig i denne højtidelige Stund. Gaa med Gud, mine kære Børnebørn, ud fra det Land og den Slægt, der har fostret Eder, og op til det Folk og det Land, der har kaldt paa Eder, og tag Eders gamle Konges Velsignelse for Eder og Eders Hus, Slægt og Eders Gerning med Eder nu og bestandig.

Hermed Gud befalet!«

Som et smukt Træk, der varslede godt for Fremtiden, kan det fremhæves, at Kronprins Gustaf, der var kommet til København, endnu samme Eftermiddag hilste paa Prins Carl og ønskede ham til Lykke, medens Kronprins Frederik hjertelig takkede for, hvad den gamle Kong Oscar altid havde været for hans Hustru og ham selv.

Prins Carl, der havde antaget Navnet Haakon den Syvende og Valgsproget: Alt for Norge! afrejste den 23. November fra København om Bord paa Kongeskibet »Dannebrog« sammen med Dronning Maud og deres lille Søn, som han under Jubel bar i Land ved Oscarsborgs Fæstning holdende ham paa sin Arm indsvøbt i en skotsk Plæd. Dette rørende Billede findes stadig i mange norske Hjem.

Men en Forsoningens Aand var allerede begyndt at brede sig og den fik sit første officielle Udslag under Trekongermøderne under Verdenskrigen for tilsidst at ende i denne Harmoni: En Forbindelse mellem de to Tronprætendenters Børn, mellem Kong Haakons Søn

og Prins Carls Datter, mellem den norske Kronprins Olav og den svenske, af Kong Haakons Søster fødte Prinsesse Märtha.

Hele Norden er nu enig om, at det var heldigt, at Gaflen blev til en Trefork.

XXVIII.

Det glade København fra Aarhundredskiftet til 1906.

Anden Juledag 1905 var der Premiére over hele Linien i København paa alle Teatre undtagen Det kongelige. Det holdt sig altid paa saadanne Dage fornemt tilbage fra Kapløbet om Publikums Gunst.

Og alle Anstrengelser var ogsaa overflødige i Kampen om de røde Lygter, thi man opførte »Carmen« midt i den allervildeste Herold-Periode.

Naar den forgudede Sanger stod paa Plakaten, var Huset altid paa Forhaand udsolgt, især da naar der var Tale om Don José, der var et af hans allerbedste Partier. Herold var og blev et af de sikreste Trækplastre for Direktør Einar Christiansen, der havde tiltraadt Ledelsen af Det kongelige Teater for den kunstneriske Virksomheds Vedkommende omkring Aarhundredskiftet, og som vedblev at fungere indtil 1909.

Men paa de andre Teatre var der altsaa lutter Nyheder i god Overensstemmelse med en Opfattelse, som man nu er i Færd med at forlade: Sæsonens Sukces skal indklappes af det glade Julepublikum.

Dette Publikum er imidlertid erfaringsmæssigt set langtfra altid glad, og navnlig er Anmelderne langtfra altid glade over denne Ophoben af Premiérer paa een

I. C. Christensen's Karriere i dansk Politik skyldes først og fremmest en enestaaende Flid parret med politisk Snille. I den københavnske Presse blev han næsten altid gengivet med en Ræv ved sin Side. I. C. Christensen var en fædrelandskærlig og elskværdig Personlighed, men Københavnerne kunde ikke lide ham tiltrods for, at han gentagne Gange erklærede København sin store Kærlighed.

og samme Aften. Man er derfor begyndt at gaa bort fra denne Tradition, men den stod altsaa i fuldt Flor umiddelbart paa Tærskelen til 1906.

Og de Stykker, der opførtes, var tilmed alle betegnende for deres Teater, dets Publikum og dets Smag.

Paa Casino, Københavns ældste Privatscene, ældste »Secondteater«, som mange gamle endnu lidt foragteligt sagde, opførte man Holger Drachmanns »Prinsessen og det halve Kongerige« med Musik af Fini Henriques og Iscenesættelse ved Herman Bang. Herude i Amaliegade havde man jo altid været Dyrker af det store Udstyrsstykke lige fra »Aladdin« og »Mere end Perler og Guld« til »Jorden rundt« og »Gutter ombord«.

Men omtumlet havde Teatret altid været, ikke mindst i det nye Aarhundrede. Richard Schrøder var gaaet ud af det gamle som en økonomisk slagen Mand, skønt han havde haft en stor Sukces med »De smaa Landstrygere«. Han havde taget sig sit Nederlag nær, thi han elskede Teatret, og han døde Aaret efter, at han havde forladt det og i smaa Kaar 19. April 1901.

Derefter kom saa Edgard Høyer-Perioden, som man havde ventet sig saa meget af. Men den drevne Dramatiker havde ikke samme Greb paa at drive et Teater som paa at skrive for det, og allerede i Jauar 1902 maatte han melde Pas.

Derefter fulgte saa den berømmelige Periode, som jeg allerede har omtalt, og i hvilken Martinius Nielsen dirigerede Dobbeltmonarkiet: Casino-Dagmar. Han holdt sit Indtog med stor Brask og Bram, med Omkalfatringer, Udsmykning med Tæpper og Portièrer og Musik i Pergolaen, medens han selv henslængt i Hestedroske kørte frem og tilbage gennem det imponerede og beundrende Strøg for at kunne være baade her og der og

drive saavel Københavns ældste som dens yngste Scene efter sine egne Principper.

Dette nervøse, planløse Regimente, der ofte krænkede gamle Traditioner, varede imidlertid kun tre Sæsoner. Saa maatte Fællesdriften opgives, som den altid har maattet opgives i København, og saa rykkede Fritz Petersen ind. Vi kender ham allerede fra »Sommerlyst«, hvor han havde vist sig at være en Mand, der forstod Publikums Smag. Det var imidlertid netop dette Sommerlyst, der nær var blevet hans Skæbne i første Omgang. Alberti, der ikke glemte, havde heller ikke glemt Gustav Esmanns Konferencer, og han nægtede sin Tilladelse til, at Casino udleverede sin Bevilling til Fritz Petersen. Sagen blev saa tilsidst ordnet paa den Maade, at han fik en gammel, prøvet Teatermand ved sin Side. Det blev den tidligere Direktør August Rasmussen, der dog snart gled ud igen.

Men Fritz Petersen fornyede fra Sommerlyst det gamle Personale med en Række udmærkede Kræfter, der da ogsaa alle var i Ilden i hans store nye Juleforestilling, i hvilken Holger Reenberg spillede Eventyrhelten, medens Gerda Krum var den dejlige Prinsesse, og Sophus Neumann, der var blevet holdt nede ved de københavnske Teatre, ydede en mesterlig Præstation. Fritz Petersen, der senere blev saa lumpent forraadt paa Casino af sit eget Personale kort før sin Død i Marts 1911, havde nu taget Têten mellem de københavnske Teaterdirektører.

Thi Martinius Nielsen, som paa »Dagmar« havde været den alt dominerende Imperator, var nu selv ved at tabe Styret. Det var Hævnen, fordi han med de paa Folketeatret vundne Napoleon-Laurbær om sin Pande i 1898 havde sat sin gamle Direktør og senere Meddirek-

tør, Professor Riis-Knudsen ud af Spillet. Nu da Nederlaget paa Casino ikke blot havde svækket hans tidligere Prestige, men ogsaa havde svækket ham økonomisk, havde hans eget Personale gjort Mytteri imod ham. Hans bedste Kræfter, Kærnen i hans udmærkede Trup »De Otte« var udvandret med Trusel om at bygge deres eget »Grønne-Gade-Teater«, som Konkurrent til deres gamle Scene.

Heraf blev der nu ganske vist ikke noget, men aldrig har Dagmarteatret staaet saa vanskeligt som i denne Periode: Sæsonen 1905—06, som Martinius Nielsen kun gennemførte med den yderste Anstrengelse.

Den Forestilling, som han havde kunnet stable paa Benene anden Juledag, var da ogsaa de store litterære Traditioner lidet værdig. Den bestod nemlig i en Genopførelse af Edgard Høyers svage Ungdomsarbejde »I Ravnekrogen«, der ikke engang havde været nogen større Sukces ved sin oprindelige Fremkomst, og som derfor ogsaa næsten øjeblikkelig forsvandt i anden Omgang.

Saa var der Folketeatret, der altid havde været det mest stabile blandt de københavnske Scener. Ogsaa for dette havde Aarhundredskiftet imidlertid været kritisk. Her havde Severin Abrahams i mange Aar været en dygtig Leder, som de fleste troede sad godt i det, til Trods for at han, da han traadte til, straks havde maattet betale sin Forgænger Robert Watt 80,000 Kroner i Afstaaelse og endda havde maattet paatage sig en Række andre Forpligtelser. Det viste sig imidlertid, at da han i 1900 maatte forlade Folketeatret for at overtage Casino, var ogsaa han saa økonomisk ruineret, at han ikke kunde fortsætte og døde allerede kort efter, 31. Marts 1900.

Hans Efterfølger var hans gamle praktiske Inspektør Dorph-Petersen. Han havde nu siddet lunt inden Døre i

de forløbne fem Aar, efter at han hurtigt var blevet klar over, at det var en økonomisk Misforstaaelse, naar han havde indladt sig paa »litterære« Eksperimenter med Fru Betty Nansen som Meddirektrice. Hun forlod derfor ogsaa efter to Sæsoners Forløb Folketeatret, og hun passede heller ikke i den gamle Stab, der bestod af Kunstnere som Harald Kolling, Otto Zinck, H. Hellemann, Emil Helsengreen, Maria og Johannes Ring, Julie Møller og Viggo Lindstrøm.

Jeg nævner ham sidst, fordi han egentlig ikke hørte til Folketeatrets gamle faste Stab, skønt han efter hele sit Naturel passede saa udmærket i den og som gammel Københavner elskede netop dette Teater og dets Traditioner. Det havde da ogsaa ved Dorph-Petersens Tiltrædelse som Direktør været den udtrykkelige Aftale, at saafremt Dorph-Petersen blev ked af at være Direktør, skulde Lindstrøm være hans foretrukne Efterfølger. Da saa Fru Nansen blev antaget som Kompagnon, uden at Lindstrøm blev spurgt eller blot underrettet, lagdes Grunden til den Konflikt, der senere brød ud over en Bagatel, og hvis direkte Følge var, at Viggo Lindstrøm grundlagde »Det ny Teater«.

At dette Foretagende, trods de mange Vanskeligheder, der blev lagt i Vejen for det, alligevel gennemførtes i Løbet af et Aars Tid, var en stor Overraskelse for alle dem, der snarere havde troet, at »de Otte« vilde kunne realisere deres Grønnegade-Projekt, eller at Adolf Jensen vilde kunne skaffe Midler til Opførelsen af den Folkekomediescene, som han havde faaet Koncession paa foran paa Vesterbro. Den skulde have ligget omtrent paa det gamle Vesterbro Teaters Plads.

Heller ikke Folketeatret var imidlertid heldig med sin Juleforestilling, der bestod af Ellen Reumerts: »Tur

og Retur«, et temmelig flovt Ægteskabsdrama, der nærmest blev udhysset, hvorefter man hurtig indforskrev Fru Nansen til som Gæst at optræde i Amalie Skrams »Agnete«.

Dorph-Petersen havde iøvrigt ellers i de otte Aar, i hvilke han ledede Folketeatret, godt Blik for, hvad netop Nørregades Scenes Publikum krævede.

Det er nok at erindre om den sentimentale Kæmpesukces »Alt Heidelberg«, der opførtes under Titlen »Hans Højhed«, og i hvilken Svend og Ellen Aggerholm saa at sige blev identisk med de to Hovedpersoner. Og for hans eget Vedkommende skete der noget lignende med Conan Doyles »Sherlock Holmes«, hvis Titelrolle han selv udførte, og som blev hans største Skuespillersukces. Men den kom rigtignok ogsaa til paa mange Maader at skade dansk Teater lige til Dato ved at det til Stadighed spekulerede i denne engelsk-amerikanske Forbryder-Genre, der en Gang havde givet saa glimrende Resultater.

Men for Dorph-Petersen havde Resultatet været dette, at han kunde trække sig tilbage som en velhavende Mand, hvad der i dansk Teaterhistorie kun er lykkedes for dem, der er gaaet, medens Legen var god. Saadan var det med Robert Watt, saadan var det med Theodor Andersen, og saadan var det med den nylig afdøde Direktør-Nestor Vilh. Petersen. Han havde i Aarene fra 1900 til 1906 sin Højkonjunkturperiode ude paa Nørrebro med Frederik Jensen som sin bærende Kraft, der denne Andenjuledag spillede »Den uartige Dreng«.

Som Sidestykke til Nørrebros Teater var Sønderbros Teater som omtalt blevet startet med provinsielle Kræfter og Carl Henrichsen som Direktør. At Nørre ikke havde frygtet Konkurrencen fremgaar af, at Vilh. Peter

sen ved Indvielsen forærede sin Rival — en rød Lygte. Navnlig i Begyndelsen levede Sønderbro da ogsaa højt paa Popularisering af Casinos gamle Repertoire fra Andersens Tid. Anden Juledag 1905 opførtes saaledes »Kaptajn Grants Børn«, medens den ligeledes fra Provinsen kommende Emil Wulff ude paa »Frederiksberg Morskabs Teater« spillede »Talismanen«.

I hans Personale var der imidlertid mange Fremtidsmuligheder som Carl Alstrup, hans Søster Oda Alstrup og den lille nydelige Amélie Kierkegaard, der var Operetteprimadonna sammen med den senere Fru Edith Psilander, der ogsaa en Tid spillede en Rolle. Heller ikke for Emil Wulff blev hans Virksomhed som Teaterdirektør fra Frederiksberg over Centralteatret og Scala tilbage til Frederiksberg nogen Dans paa Roser. Hermed er Teatrene gennemgaaet i den Periode, vi beskæftiger os med, og vi kommer saa til de andre Forlystelser, særlig Cirkus og Varietéerne.

Disse spillede jo endnu den Gang en stor Rolle i København, baade i deres ældre og i deres mere moderne Skikkelse. Og de var med Rette frygtede af Teatrene som meget farlige.

Thi netop som Teatrene gjorde sig hæderlige Anstrengelser for at hævde og højne sig, saa laa de samtidig paa det Tidspunkt næsten alle i en Bølgedal.

Dagmarteatret havde tabt Føringen som litterær Scene, medens dets bedste Kræfter, af hvilke flere skyldte Martinius Nielsen alt, tournerede demonstrativt rundt i Skandinavien, idet de ventede paa, at det skulde blive til Alvor med deres nye Scene.

Paa Casino vilde Fritz Petersen gerne spille flot, men han manglede alligevel den nødvendige Kapital til Opsætning af de store moderne Operetter, der var blevet hans

Specialitet. Og hvad Folketeatret angaar, saa holdt det sig forsigtigt tilbage, levende paa sit gamle Renommé, sit gamle Personale, sit gamle Publikum og delvis paa sit gamle Repertoire.

De andre Teatre regnede man overhovedet ikke med uden i andet Plan. Der skulde en Skaarup til for at bringe Forstadsscenen i Forgrunden og gøre den international. Den Fremmede, der kom til København i det første Femaar af det nye Aarhundrede, havde da ogsaa gennemgaaende det Indtryk, at han paa Forlystelsesomraadet befandt sig i en større Provinsby, der fortrinsvis levede paa Oversættelser af Udlandets Sukces'er eller paa hjemmestrikkede Produkter, der kun havde lokal Interesse.

Derimod stod Cirkus og Varietéerne i første Række. Cirkus maaske mest, men den var ved Teaterdirektørernes Anstrengelser blevet gjort til en Sommerfornøjelse og derigennem til en mindre farlig Konkurrent end i gamle Dage, da de store rejsende Cirkus netop begyndte deres Sæson anden Juledag.

Den Gang havde Cirkus domineret i det lille København, og det saa meget mere, som det var de allerstørste Selskaber, der gæstede os som et Pust ude fra den store Verden. Men med Udstillingen 1888 havde Cirkus kulmineret, og Renz havde trukket sig fornærmet bort fra København, som han ikke længere ansaa for et Besøg værd. Til Gengæld havde vi saa faaet Paul Busch, der slog sig op til en Verdensdirektør, for hvem det derefter heller ikke kunde betale sig at komme til København.

Derefter var det gaaet op og ned, men omkring Aarhundredskiftet var vi kommet saa dybt ned, som det overhovedet var muligt.

Først havde vi haft Edouard Wulff, hvis Fader i sin

Yachtpavillonen paa Langelinie. I Forgrunden ses Den lille Havfrue.

Tid var gaaet i Stykker under Landesorgen i Anledning af Enkedronning Caroline Amalies og Arveprinsesse Carolines Død, hvorefter Kong Christian havde sendt Havre til Hestene fra Staldene paa Christiansborg. Wulff, og navnlig hans pragtfulde, statelige Hustru, var dog præsentable for en Storby. Men saa kom »Fatter og Mutter Krembser«, der forlængst var udrangerede i Berlin, hvor de engang havde haft en lokalt yndet Familiecirkus, men nu var blevet fuldstændig fortrængt.

Med Cirkus Krembser kom vi som Beriderby ned mellem de mindste Provinskøbstæder, indtil det russiske rejsende Selskab Beketow langsomt arbejdede sig op gennem tre Sæsoner.

I 1905 kom saa Orlando. Trods det italiensk klingende Navn var han Svensker. Hans egentlige Navn var Gustafson, og han havde tidligere arbejdet ved det lille Selskab Madigan, fra hvilket den berømte Elvira var udgaaet. Hans Leje af Cirkus i Jernbanegade, hvorfra Beketow var blevet spændt ud, bestemte denne til at optage Konkurrencen og at møde med et stort Telt og et flot Program ude paa Vodrofflund.

I Sommeren 1905 fik vi saaledes to Cirkus. Begge Direktører tjente Penge under deres Ophold i Danmark, og Orlando gav stadig Forestillinger i Sverige, medens den stakkels Beketow, der var blevet Millionær i Budapest under Verdenskrigen, fuldstændig blev ruineret under Revolutionen og Inflationen. Da han ikke længere saa nogen Udvej til at klare sig, sprang han overbord fra en Donaudamper og druknede.

Medens Cirkus saaledes ikke var storstadsmæssig, saaledes som den havde været i gamle Dage, saa havde København et Par Varietéer, til hvilke det ikke længere har

Mage, efter at det er blevet voksen: Cirkus-Varieté og Scala.

Disse Etablissementer var da ogsaa meget frygtede i Konkurrencen, og det saa meget mere som de for en stor Del levede af deres Restauration, der satte dem i Stand til at engagere et meget kostbart og første Klasses Program.

Thi hvad der den Gang inden Krigen blev nydt om Aftenen inde under Forestillingen, var ikke Bagateller. Der tjentes næsten til alle Driftsudgifter paa Smørrebrød, Drikkevarer, Kaffe og Kager. Det var nemlig blevet Mode at spise sin Aftensmad samtidig med, at man saa paa Forestillingen, og saa kunde man endda bagefter ryge sin Cigar, der var saa strengt forbudt i Teatrene, som end ikke slap billigere i Fattigskat.

Teatrene, der altid skal have en bestemt Syndebuk at give Skylden, naar det gaar galt, havde i de Aar udset sig Varietéerne, og denne Gang var det maaske ikke helt uberettiget.

I Cirkus-Varieté var det den Gang den lille Peter Rasmussen, der med stor Energi bragte de største Trupper, Dyregrupper og Sensationsnumre til København. Paa anden Juledag 1905 stod saaledes selve Flammedanserinden Loie Fuller, der var Skaber af en hel Genre, paa Plakaten.

Og i Scala, det tidligere National, der havde taget Navneforandring for ikke at forveksles med Kaféen af samme Navn, ekscellerede Thomas S. Lorentzen i smukke Damer som Tortajada, Guerrero, Lucy Nanon, Violette Holz, Farfalla og vor egen Dagmar Hansen.

Ogsaa Arenateatret og Apolloteatret, den tidligere Concert du Boulevard foran paa Vesterbro, spillede en vis Rolle som folkelige Varietéer.

Derimod var de gamle Sangerindeknejper, som Erik Bøgh havde beklaget sig saa bittert over i sin Direktørtid, nu uden Betydning.

Kehlets gamle Tempel for Nordens skønneste Kvinder ude paa Frederiksberg holdt sig dog endnu nogenlunde. Det havde faaet en vis Popularitet gennem Holger Drachmanns romantiske Forherligelse af hans Edith, og det havde faaet en rigtig Københavner til Leder i Lorry Feilberg. Han var en Mand, der havde Blik for Stedets Fremtidsmuligheder.

Ogsaa den gamle »Kisten«, der under Ledelse af O. C. V. Carlsen og Scheel-Vandel var blevet lidt af en Skandale for et Verdensetablissement som Tivoli, havde faaet en ny Mand, som forstod Tiden. Det var Direktør Wunsch, der foreløbig havde omdannet den gamle Sangerindepavillon til »Tivolis Kinoptikon«. Thi de levende Billeder var allerede ved at erobre det københavnske Forlystelsesliv med sine stumme Skygger, som først nu har faaet Mæle.

De Biografteatre, der raadedes over, var dog gennemgaaende endnu teknisk meget mangelfulde, og de fleste gav kun Smaaforestillinger uafbrudt hver Time fra Klokken 2 om Eftermiddagen. De bedste var »Kosmorama« paa Østergade, der blev drevet med stor Dygtighed og Paapasselighed af den tidligere Fotograf Constantin Philipsen, der senere lejede selve Banegaardshallen. Endvidere var der den fortrinligt beliggende »Vimmelskaftets Biograf«, om hvilken der senere skulde komme til at staa saa stor Sensation. Det var da Alberti tog Koncessionen fra Filmens smarteste Foregangsmand Ole Olsen, den senere Generaldirektør, og hans Kompagnon, der havde været Troldmand under det stolte Plakatnavn de la Torre, der næsten var ligesaa fint som »Faustinus«.

Den officielle Grund var den famøse Løvejagt paa Elleore, som Ole Olsen havde ladet optage, og som han derefter lod opføre trods Forbud. Den mere private Grund var, at Alberti ønskede at disponere over Bevillingen i Venneøjemed. Programmet i Biograferne var iøvrigt temmelig pauvert, snart ovenud sentimentalt, snart ovenud blodtørstigt, og dertil kom, at saavel de store Varietéer som selve Tivoli fremviste levende Billeder, som en Art Tillægsgevinst sidst paa Programmet.

Tivoli selv stod iøvrigt fuldt paa Højde med, hvad der paa Friluftsetablissementernes Omraade præsenteredes ude omkring i Europas Storstæder. Snarere over! efter at Thrane havde taget sig den dygtige Meddirektør, den unge Arkitekt Arne Petersen.

Men dette Tivoli stod jo nu lukket ved Vintertid, og netop i dette Øjeblik, da alle de andre Vinterfornøjelser en sen Januardag i 1906 beredte sig til at fortsætte, hvad de havde begyndt anden Juledag det foregaaende Aar, gik alt pludselig i Staa, og Forlystelsesetablissementerne lukkede sine Porte: Kongen var død!

XXIX.

Samtale med Estrup paa Kong Christians Dødsdag.

Mandag den 29. Januar 1906 gav den snart 88aarige Kong Christian som sædvanlig offentlig Audiens, en Institution, der har Hævd i Danmark den Dag idag, men som vistnok ikke eksisterer noget andet Sted i Verden, med aaben Adgang for enhver Borger til at søge Statens Overhoved.

Mellem dem, der var blevet modtaget, var den gamle kongelige Skuespillerinde Fru Phister, hvem den lige til

det sidste chevaleresque Konge gennem sin Kabinetssekretær Rosenstand havde sendt en smuk Buket i Anledning af hendes nylig fejrede 90aarige Fødselsdag. Der blev talt længe og muntert: Gamle Minder, Klokkeklang! Og da Fru Phister forlod Audiensen og blev udspurgt, udtalte hun paa sin drastiske Maade:

»Majestæten gav mig en Buket dejlige Roser, men han er jo ogsaa en ung Mand endnu, hele to Aar yngre end jeg, saa han kan leve mangen god Dag!«

Efter dette halvt private Besøg var Audiensen gaaet videre i et Par Timer, og de sidste, der var blevet modtaget, var 24 Underbefalingsmænd af Flaaden, der havde faaet Hæderstegnet for 25 Aars tro Tjeneste. De gamle Ulke var blevet ført ind af Admiral Zachariae, og Kongen, der var i Admiralsuniform til deres Ære, havde trykket hver af dem i Haanden med et Par venlige Ord eller en deltagende Forespørgsel.

Bagefter var Majestæten nu lidt træt. Han klædte sig om for at spise Frokost, men med Appetitten var det kun smaat, og han sagde til sin gamle betroede Tjener, at han vilde hvile sig lidt. Han lagde sig derefter ind paa Sofaen i sit Arbejdsværelse, men lidt efter ringede han og ønskede at gaa til Sengs. Hverken Lægen eller nogen anden skulde dog ulejliges. Men Kammertjeneren, der kendte sin Herre, var blevet ængstelig over hans paafaldende Bleghed, og han lod en af sine Kolleger underrette Kejserinde Dagmar. Saasnart hun var kommet ind i Faderens Arbejdsværelse, forstod hun med en Datters Instinkt Situationen og sendte Ilbud efter Kronprins Frederik og Prinsesse Marie.

Saaledes var da Medlemmer af den nærmeste Slægt samlet, da Kongen ved Tretiden slog Øjnene op og lidt forbavset saa paa de Fremmødte. Han var imidlertid

ganske klar og syntes at forstaa, at det var paa det sidste, thi da Kronprinsen bøjede sig ned over Faderen, hviskede denne sagte: »Gud velsigne Jer, Børn!«

Derefter blev alt stille. Kongen havde kun draget et dybt Suk. En lykkelig Død havde endt et lykkeligt Liv!

Paa Stormvinger fløj Rygtet om Kongens Død ud over Byen fra Slottet, paa hvilket Kongebanneret nu hejstes paa halv Stang, medens Løbesedler fra alle Byens Blade dryssede ned over Gaderne som et Snevejr.

Den fuldkommen uventede Efterretning gjorde et dybt Indtryk. Skønt Tiden ikke længere var saa sentimental som i Frederik den Sjettes Dage, og Loyaliteten ikke saa underdanig, saa var der dog mange, der mindedes Ordene:

O, Fødeland, hvad har du tabt,
din gamle Konge sover!

Thi disse Ord vilde netop denne Gang ikke have været overdrevne. Kong Christian var højt anset, næsten sakrosankt ved alle de Hoffer, der den Gang for en stor Del selv bestemte Europas Storpolitik. Dette havde været af en maaske ikke tilstrækkelig vurderet Betydning for Danmark, og det havde faaet sit sidste eklatante Udtryk i, at alle Fyrster havde været enige om at tage Norges nye Konge af hans Hus.

For Fædrelandet var Kongens Død derfor et virkeligt Tab til Trods for hans høje Alder eller maaske netop paa Grund af den, der havde gjort ham til Statsoverhovedernes Nestor og de europæiske Fyrstehuses Patriark. Og det endda paa et Tidspunkt, da Grunden faktisk blev lagt til Verdenskrigen og Verdensrevolutionen gennem Kejser Wilhelms anmassende Optræden i

Østersøen og Ruslands begyndende Opløsning under Følgerne af den japanske Krig.

En trykket Stemning havde da uvilkaarlig grebet hele Befolkningen, og den forøgedes af det triste Vejr: En isnende Sneregn, der silede ned, og som fik Dannebrogsflagene, der nu overalt var hejst paa halv Stang, til at hænge slappe og sørgmodige.

Hos alle var Mindet om den afdøde Konge det smukkeste og mest sympatiske, baade som Person, Karakter og Menneske; som Konge, Regent og Familiefader for sin talrige Slægt. Og Sorgen gjordes kun ægtere og mere oprigtig ved, at den ikke ved Tvangspaabud forlængedes ud over det sømmelige gennem Paabud.

Selvfølgelig aflyste alle Teatre og Forlystelsesetablissementer af sig selv Aftenens Forestillinger, mellem hvilke der iøvrigt var et Eleonore Duse Gæstespil paa Folketeatret med Opførelse af »Rosmersholm« og en allerede tændt rød Lygte.

Men iøvrigt blev Landesorgen indskrænket til de resterende Ugedage og Bisættelsesdagen sammen med dens forudgaaende Aften.

Nu begyndte Klokkerne at ringe over hele Byen. Medens jeg i mine egne Tanker spadserede ned gennem den sølede, halvtomme Gade, kom jeg uvilkaarlig til at tænke: Hvad mon Estrup siger?

Jeg havde altid set op til Estrup. Jeg gør det den Dag idag, og jeg tror, at Historien engang vil give ham Oprejsning, til Trods for den Kølighed, med hvilken mange gamle Partifæller til min Skuffelse mindedes ham paa hans Hundredaarsdag, den 16. April 1925.

Men hvorledes nu Dommen end vil falde ud over Estrup som Politiker, saa er jeg taknemmelig over, at jeg som ungt Menneske har haft den Lykke for Livet at

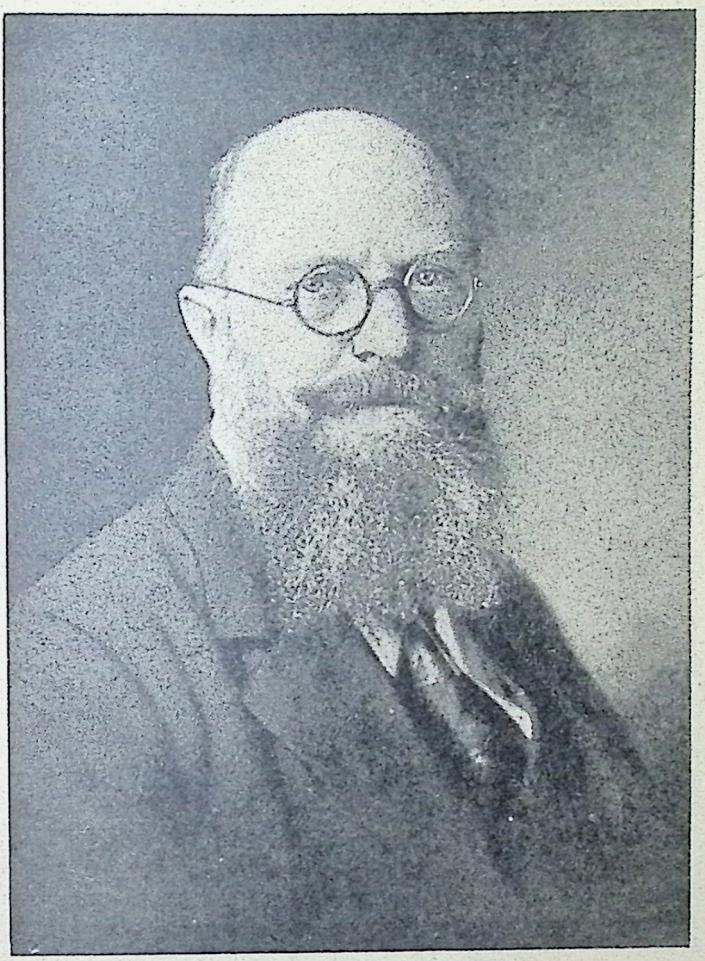

Statsminister Stauning.

kunne se op til en Fører, paa hvis Karakter, Person eller Ære aldrig nogen har kunnet sætte en Plet. Thi det er den bitreste Skuffelse af alle, at blive sveget af den Mand, som man har beundret i sin Ungdom. Det kan give hele ens Livssyn et Knæk, som det aldrig forvinder.

Men ingen dansk Politikers Skjold er saa blankt som Estrups, og ingen har i sin Magts Udøvelse været saa uselvisk, saa uegennyttig og saa usnobbet som han, der altid satte Sagen over Personen og altid handlede ud fra de oprigtigste Motiver.

Personlig havde Estrup altid vist mig Interesse og Imødekommenhed som Journalist. Endnu om Sommeren havde jeg aflagt Besog hos ham paa Kongsdal, hvor jeg traf ham midt imellem sine Høstarbejdere med Straahat og Spadserestok. Han havde udtalt sig om den Lukning af Østersøen, der den Gang havde vakt Uro i mange Kredse, og om det norske Spørgsmaal, Unionssprængningen. Han havde indledet sine Udtalelser med disse Ord: »Jeg betragter mig som staaende udenfor enhver Politik, og jeg ønsker hverken at give Raad, eller at Raad soges hos mig. Jeg har altid selv som Politiker været en Hader af selvbestaltede Raadgivere uden Ansvar.

Jeg mener iøvrigt ikke, at Østersøspørgsmaalet i *Øjeblikket* vil give Anledning til Rivninger; skulde de komme, vil jeg haabe, at Kongen da maa have en Bernstorff i sit Raad. Hvad Unionsspørgsmaalet angaar, saa tror jeg, at man trods alle øjeblikkelige Vanskeligheder vil kunne ordne det, og at Stormagterne tilsidst vil lade Skandinavien ordne Sagen som et indre nordisk Anliggende.«

Efter vor Samtale i Marken bad Estrup mig blive og spise til Aften. Den bestod af Pølse, Franskbrød, Ost, Mælk og Te. Da vi var færdige, sagde han: »Ja, Spiri-

tus findes ikke her paa Gaarden, saa det kan jeg ikke byde Dem. Og Tobak har jeg for Resten heller ikke. Men har De selv en Cigar, saa tænd den bare, mens vi passiarer.«

Saa spartansk var Estrup i sine Vaner og saa lige til, ikke mindst overfor yngre — han, der efter Fanetoget i Anledning af Attentatet hilste Studenterne med Tilraabet: »Danmarks Ungdom, Danmarks Haab!«

I disse Tanker var jeg naaet ned over Amalienborg Plads, hvor der herskede en nervøs, tyst Travlhed, og videre ud til Enden af Toldbodgade, hvor Estrup den Gang boede. Ekscellencen lukkede mig selv op. Han var vemodig grebet, og medens han dvælede ved Minderne, talte han stille og sagte, men med den skarpe Pointering af enkelte Sætninger, der var ham egen.

— Ja, er der nogen, der tør paastaa, at han har kendt Christian den Niende som Konge, saa er det jo ganske vist mig. Det er vel den største Ros, der kan gives ham, at Billedet af hans retsindige, trofaste, ærlige Karakter forblev nøjagtig det samme, enten man kendte ham flygtigt eller havde været ham paa nært Hold i nogle af hans lange Livs alleralvorligste Øjeblikke.

Hvis jeg ikke allerede inden 1865 havde kendt Christian den Niende, saa vilde jeg aldrig være traadt ind i den fremskudte politiske Stilling, der var mod min oprindelige Natur, Tanke og Livsbestemmelse.

Da Ministeriet Bluhme ikke vilde paatage sig Ansvaret for Gennemførelsen af den reviderede Grundlov, der efter Krigen og de indhøstede Erfaringer var blevet en Nødvendighed, overdrog Kongen det til Grev Frijs at danne det nye Kabinet.

Vort politiske Liv var allerede den Gang begyndt at gaa ned ad Bakke. Jeg havde deltaget sammen med Frijs

i det kort forinden paa »Hotel Phønix« afholdte Møde, og jeg havde ud fra min bedste Overbevisning kæmpet for de Besiddendes politiske Garanti og Mission. Jeg havde gjort det, fordi jeg ikke kunde gøre andet. Nu kom Frijs til mig og sagde:

»De maa overtage Indenrigsministerportefeuillen i mit Ministerium.«

Det kom mig ganske overraskende og ubelejligt. Jeg gjorde den Indvending, at jeg ikke var Jurist, end ikke Student, og at jeg ikke følte mig den tilbudte Plads voksen.

»Har De ikke altid sagt, Estrup, at den, der er med til at fremkalde en politisk Situation, han skal ogsaa være med til at tage Ansvaret derfor?«

»Jo!«

»Men har De ikke i høj Grad været med til at fremkalde den foreliggende Situation?«

Jeg tav og overtog den mig tilbudte Post. Men den 6. November 1865, da jeg blev Indenrigsminister, er, sammen med den 11. Juni 1875, da jeg blev Konsejlspræsident, de to bitreste Datoer i mit politiske Liv, fordi det var dem, paa hvilke jeg paatog mig Magtens Ansvar.

Naar jeg dog begge Gange gjorde det, saa var det, fordi jeg kendte Kongen. Og som jeg kendte ham da, er jeg vedblevet at kende ham. Han var ikke blot en trofast Mand, han var ogsaa en troende Mand. Jeg har haft mange Eksempler derpaa. Bedst husker jeg de Ord, som Kongen sagde til mig, da hans yngre Broder Prins Hans laa dødssyg. Kongen havde besøgt Prinsen, og det var sagt ham, at man maatte være forberedt paa det værste. Skønt Prins Hans var Yndlingsbroderen, sagde Kongen ganske stilfærdigt:

»Hans kan dø roligt. Han har Fred med Vorherre!«

Ogsaa efter at jeg var traadt tilbage som Konsejlspræsident, talte Kongen oftere med mig, men det var altid blot om almindelige Ting.

Kun en Gang berørte Kongen Politik. Det var en Morgen, da jeg mødte ham ude i Bredgade paa vor daglige Spadseretur. Som saa ofte før stod han og stirrede op i det store Træ, der bøjer sig ud over Rigsdagsmuren. Jeg havde ved en tidligere Lejlighed set Kongen betragte Træet ligesaa opmærksomt, og jeg havde den Gang spurgt, hvorfor han havde saadan en Interesse for det.

»Det skal jeg sige Dem, Estrup. Medens jeg var ganske ungt Menneske, var jeg jo paa Landkadetakademiet derinde. Vi havde en meget striks Skolechef, *for* striks synes jeg nu bagefter, og han gav os aldrig fri, end ikke paa Helligdagene. Saa kravlede vi op i det Træ og sendte misundelige Blikke efter de glade, søndagsklædte Københavnere, der passerede forbi ud til Langelinie.«

Den Morgen stod Kongen altsaa igen og betragtede Træet, medens han tænkte paa sin glædesløse Skoletid. Det var i Efteraaret 1901, og der var jo nylig sket noget i dansk Politik. Da Kongen opdagede mig, hilste han og udbrød:

»Naa, hvad siger De saa til *det*, Estrup?«

»Deres Majestæt,« svarede jeg, »medens jeg havde den Ære at have Magten og Ansvaret, ønskede jeg ikke, at ukaldede og ansvarsløse Raadgivere skulde give deres Besyv med. Efter at jeg er traadt tilbage, vil jeg ikke selv høre til den Kategori, som jeg altid har advaret Deres Majestæt imod.« Kongen nikkede tavs og gik videre med et: »Hm«!«

»Saa er det altsaa ikke sandt, at Kongen stadig vedblev at konferere med Dem ogsaa efter Systemskiftet?«

»Det vilde aldrig have faldet hverken ham eller mig

ind. Fra det Øjeblik jeg var ophørt med at være Hans Majestæts Raadgiver, har Kongen aldrig vekslet eet Ord med mig om dansk Politik.«

»Men hvad er Deres egen Mening om den nu, Deres Ekscellence?«

Estrup betænkte sig et Øjeblik, saa sagde han pludselig med et kort Kast med Hovedet, medens han gav et lille Slag i Bordet med den Papirkniv, han sad og legede med:

»Som Politiker vil jeg sige, at jeg aldrig har set noget ynkeligere og mere forargeligt politisk Syn end det saakaldte Systemskifte! Naar man som Politiker har haft det Grundprincip, at den, der fremkalder en Situation, ogsaa skal tage Ansvaret for den, saa maa man føle sig frastødt af Systemskiftet og dets saakaldte Samlingspolitik.

Thi hvad samlede den Mand, der blev sat i Spidsen for det? Han samlede Personer fra de magtsøgende Partier, men han fremtraadte ikke med nogetsomhelst samlende Program. Han blev stukket ud af Politikerne som en Straamand, og det lykkedes ham heller ikke at gennemføre noget, inden han blev trukket ind igen af Politikerne.«

Jeg var godt tilfreds med Udbyttet af min Visit, og jeg var netop i Færd med at rejse mig og takke, da Estrup til min Skuffelse sagde:

»Hvad jeg her har sagt Dem, skal De nu ikke straks skrive i Bladet imorgen. Jeg hører ikke til dem, der mener, at det er Tjenerskabets Sag at give Herskabet Skudsmaal, og jeg kan ikke fordrage den Form for Journalistik: Estrup siger! som de jo nu bruger saa meget.«

Da han iagttog min Skuffelse, sagde han med et lille Smil:

»De er jo en forholdsvis ung Mand, der ikke behøver at forhaste Dem, De kan nok vente med Offentliggørelsen til en passende Lejlighed, og saa har Deres Tid maaske alligevel ikke været spildt ved at tale med Estrup.«

Udenfor var Klokkerne holdt op med at ringe. Estrup stod lidt i sine egne Tanker, saa sagde han:

»Er der noget, jeg ønsker mig, naar jeg en Gang skal gaa bort, saa er det at faa en saa lykkelig Død som Kongen: At dø, medens man endnu ikke har overlevet sig selv! Dermed mener jeg naturligvis ikke, at der er mange som *synes,* at man har overlevet sig selv, men at man ikke *selv* maa komme til at føle, at det er saadan.«

Umiddelbart efter at jeg var kommet hjem, nedskrev jeg Samtalen og lagde den hen til »passende Lejlighed«. Udtalelserne forekommer mig ikke mindst karakteristiske ved, at de i deres Dom om Kongen falder nøjagtig sammen med dem, som er fremsatte af Systemskiftets af Estrup saa skarpt angrebne Konsejlspræsident, Professor Deuntzer.

Hvor uenige de to Mænd end var om alt, om Kongen var de enige, og deres Ros af ham er den samme og har samme Styrkegrad. Behøves der et bedre Bevis for, at Kong Christian virkelig besad den vigtigste Egenskab for en konstitutionel Konge, den man en Tid vilde frakende ham: Han forstod at hæve sig over Partierne!

Det Ønske, Estrup tilsidst fremsatte, fik han iøvrigt opfyldt. Ligesom sin Konge sov han roligt hen om Morgenen den 24. December 1913 paa sin Gaard Kongsdal, lige paa Tærskelen til Julen. Hans Lig blev efter hans eget Ønske brændt i Stilhed, og paa hans Urne staar kun: Estrup.

Han var ens i Døden som i Livet. Ved den gamle Konges Begravelse sad han i Roskilde Domkirke paa

den forreste Række nærmest Alteret som fornemste Mand og af den højeste Rang i Riget, samtidig med at der paa Kongens Kiste var lagt en smuk, men enkel Krans, paa hvilken der stod de simple Ord:

»Fra en gammel tro Tjener«.

Da Højtideligheden var forbi og alle de fornemme Herskaber begav sig ud til de i lange Rækker ventende Kareter og Automobiler, spadserede Estrup ganske alene gennem Byen til Banegaarden.

Men da Hundredaarsfesten fejredes for Kong Christian i Roskilde Domkirke den 8. April 1918 udtalte kgl. Konfessionarius, Provst Fenger: »Han havde en Tjener, der var trofast mod sin Herre som Nathanael, hvis Navn betyder: Manden, i hvem der ikke er Svig«.

Og derom er alle nu enige: Danmark har aldrig haft to redeligere offentlige Personligheder end Kong Christian den Niende og hans gamle tro Tjener J. B. S. Estrup.

XXX.

Da København blev voksen.

Tirsdag den 30. Januar 1906 om Morgenen brød Solen syg og bleg gennem Taagen, og medens Klokkerne vedblivende ringede Sørgebudskabet ud over Byen, strømmede Folk i tætte Skarer ud mod Amalienborg. I alle Gader var Flagene endnu hejst paa halv Stang. Strøget var næsten ufremkommeligt, og det havde klædt sig efter Lejligheden. Natten var blevet brugt til at foretage store Sørgearrangementer med sorte Draperier, hvide Buster

Christian X.

og mangefarvede Billeder af historiske Optrin som: Kongens Besøg i Dybbøl Skanser, Kongen ved de store Fyrstemodtagelser paa Toldboden, og Kongen bestormet paa Børnehjælpsdagen. Modemagasinerne udstillede sorte Varer, Blomsterbutikkerne prangede med floromvundne Kranse og Buketter.

Imidlertid gled Strømmen ustandselig videre, medens man sagde til sig selv: Der bliver jo ikke Plads til alle de Mennesker!

Og det blev der heller ikke.

Allerede Klokken 11 var Slotspladsen overfyldt, og Vognene havde vanskeligt ved at bane sig Vej til Christian den Syvendes Palæ, hvor Højtideligheden skulde foregaa.

Et Kvarter før 11 blev Pladsen helt afspærret for al videre Tilgang. Det begyndte at smaasne. Mængden blev utaalmodig, men nu faldt Uret paa Kronprinsens Palæ til Slag. Det store Øjeblik nærmede sig.

Præcis paa Slaget 12 gik Glasdørene op i Christian den Syvendes Palæ, og Konsejlspræsident I. C. Christensen traadte ud paa Balkonen i Uniform og med Storkorsets brede Baand over Brystet. Tre Gange raabte han med rungende Heroldstemme, først lige ud, saa til højre og venstre:

»Kong Christian den Niende er død! Længe leve Hans Majestæt Kong Frederik den Ottende!«

For hver Gang dirigerede Ministeren tre Hurraraab. Saa viser den nye Konge sig i Generalsuniform med Elefantkæde. Med kraftig, om end bevæget Stemme sender han stødvis disse Ord ud over den bølgende Menneskemængde:

»Vor gamle Konge, min højtelskede Fader, har luk-

ket sine Øjne. Blidt og roligt sov han ind, pligttro til det sidste i Opfyldelsen af sin Kongegerning.

Naar jeg nu skal løfte den tunge Arv, der er blevet lagt paa mine Skuldre, er det mit tillidsfulde Haab og inderlige Bøn til den Almægtige, at han vil forunde mig Kraft og Lykke til at føre Regeringen i min højtelskede Faders Aand og til at mødes med Folkets og dets Udkaarne i fuld Forstaaelse af, hvad der tjener til dets Bedste, til Held og Velsignelse for vort elskede Fædreland.

Lad os forene os i et Leve for Fædrelandet!«

Hurraraabene bruser akkompagneret i det fjerne af den drønende Lyd fra Sixtus' Kanoner, medens Flaget gaar til Tops.

Hermed er Kongeproklamationen officielt til Ende. Danmark og København er traadt ind i Frederik den Ottendes Periode. Dog endnu føles denne ikke som effektiv, men nærmest som en Art Interregnum, indtil den gamle Konge er endelig bisat i Kongegravenes By ved Isefjorden.

Men hermed har det endnu lange Udsigter. Thi der er mange Ceremonier indenfor den nærmeste Familie, der er mange Dispositioner, der skal træffes, der er mange fyrstelige Personer, der vil deltage i Bisættelsen, og som man maa tage Hensyn til, og endelig skal Balsameringen af Liget foregaa.

Og saa er der den store traditionelle Højtidelighed for alt Folket: Castrum doloris.

Den fandt Sted i Slotskirken den 13. Februar 1906.

Fra tidlig Morgen havde Publikum stillet sig op i tavs, velordnet Polonæse fra Marmorbroen langs Buegangene til Indgangen til Slotskirkens Port.

Da den aabnedes præcis paa Slaget 10, skød Menneskemængden sig i en dobbelt Række langsomt og lydløst

forbi den udstillede Kiste. Alt forløb højtideligt og værdigt.

De, der tidligere havde haft Adgang til Havesalen paa Amalienborg, havde nærmest faaet Indtryk af et trist Dødskapel. Her virkede Slotskirken med sin høje, lyse Kuppel som en festlig Apotheose, næsten en Opstandelse. Det var selve Kongstankens Symbolisering i et pompøst Arrangement.

Den døde Konge selv føles som levende, medens alt levende er dødt omkring ham. Som Eventyrfigurer fra Torneroses Slot staar statueagtigt de tyve Officerer af alle Vaabenarter med stive Blikke støttende sig til deres Hellebarder, der er omvundne med Sørgeflor.

Øverst paa den hvide, af Sølvkranse dækkede Forhøjning er Kisten anbragt. Om den er viklet et kæmpemæssigt Dannebrogsflag. Men man ser kun en Snip af den røde Dug og det hvide Kors, thi let henkastet draperer sig tunge Folder af Kongens Fløjlskaabe med Guldkrone-Brokade og Hermelins Besætning. Paa Kisten ligger Kongekronen, og højt over den hvælver sig en fritsvævende Tronhimmel af gnistrende hvid Silke, forsynet i Hjørnerne med smaa gyldne Kroner og, som Afslutning, det samme Herskersymbol i stort Format.

I de fire blanke Sølvkandelabre, der slynger deres Rokokosnirkler op fra hvert Hjørne af Kisten, er der tændt elektriske Lamper, Glødelamper, der kæmper for at gøre sig gældende i det hvide, sygelige Dagslys, som med Snerefleks falder ned gennem Kuppelen.

Det straalende Stemningsbillede indfattes som i en Ibenholtramme af sorte Gangtæpper, mod hvilke man ser Rigsregalierne: Æblet og Scepteret over Kors med Kongens Æressabel, der straaler af Ædelstene i alle Regnbuens Farver.

Og endelig de trofaste, kongelige Husdyr: De tre Sølvløver fra Rosenborg liggende paa Vagt foran en Skov af Blomster, Planter og eviggrønne Træer.

Over det duftende, farvestraalende Flor hæver sig et Kors og et Alter, og paa den alt dominerende Krans' brede Silkebaand staar med gyldne Bogstaver:

»Wilhelm II, Deutscher Kaiser, in Dankbarkeit und Verehrung dem vaterlichen Freund.«

I tre Dage varede dette teatralske, storstilede Skuespil, til hvilket Tilstrømningen viste, hvor stor en By København var blevet, men ogsaa, hvor uopdragen i sin Overgangsalder. Thi det kom senere til forargelige Optrin under Kampen for at komme ind i Kirken, da denne lukkedes.

Men Fredag den 16. Februar førtes den dannebrogsdækkede Kiste under Klokkeringning og Kanonsalut gennem Københavns overfyldte Gader til den med Flag og Gran smukt smykkede Banegaard, for derfra at sendes videre til Roskilde.

Her fandt Bisættelsen Sted Søndag den 18. Februar ved Biskop Rørdam. Det var en straalende Forsamling, der var mødt frem med selve Tysklands Kejser i Spidsen, og der skete yderligere det, at den afdøde Konge ogsaa i sin Kiste syntes at have Evne til at sprede Fred og Forsoning. Ved Baaren mødtes Kejser Wilhelm og Hertugen af Cumberland tilfældigt, idet der opstod en Forskydning i Følget. Uvilkaarligt hilste de paa hinanden, for første Gang i deres Liv. Hermed var Forliget indledet mellem de to stridende Fyrstehuse og det endte umiddelbart inden Verdenskrigen med, at Kejserens Datter ægtede Hertugens Søn, der blev gjort til Brunsvigs Statsoverhoved.

Bisættelsen i Roskilde Domkirke blev en mægtig og

gribende Højtidelighed, der vidnede højt om den Ærbødighed og Højagtelse, som den afdøde danske Konge havde nydt i hele Europa.

Men allerede næste Dag afrejste de Gæster, der ikke hørte til Familien, og Livet gled ind i de daglige Folder under den nye Konge, der kun skulde komme til at regere i seks Aar.

Men den gamle Kong Christian var altsaa nu bisat, og hans mere end 42aarige Regeringstid var overgaaet til Historiens Dom.

Selve hans Bisættelse havde været det sidste Udslag af en næsten eventyrlig Tid, som vi knap mere forstaar. Thi dens Glans blegnede fra samme Øjeblik langsomt, indtil ogsaa vi blev hvirvlet ind i Verdenskrigens Kølvand for dog som ved et Mirakel at gaa frelste og større ud af den frygtelige Krise og at forenes med de Landsmænd, som Christian den Niende aldrig havde forvundet Tabet af.

Ogsaa i Kongens sidste Regeringsaar var der for Københavns Vedkommende paa mange Maader sket Fremskridt hen mod Storbyen ud over de, der allerede er indregistreret indtil Vedtagelsen af den nye Banegaard ved Loven af 29. Marts 1904.

I Løbet af denne Sommer var Bølgebryderne blevet fuldførte foran Yderreden, Graabrødretorvs Huse var blevet malede med de morsomme, brogede Farver, der blev fornyede ved 25-Aars Jubilæet; der var blevet indrettet en Skole og en Kirke for Døvstumme og oprettet et Kriminalmuseum, til hvilket Byen i stadig stigende Grad gav Materiale.

Ud paa Efteraaret fik København iøvrigt et delvis ændret Søndagspræg, idet Helsøndagslukningen gennem-

førtes ved Lov af 28. August, hvad der gav Sporten og hele Friluftsbevægelsen et stærkt Stød fremad.

Den 20. November sattes det karakteristiske Dragespringvand ved Raadhuset i Funktion, den 3. December aabnedes den ombyggede »Fredens Bro«, og op mod Højtiden bragtes det »Julemærke«, der har udrettet saa uhyre meget godt i det altid varmhjertede København, for første Gang i Handelen.

Ogsaa 1905 havde haft sine Fremskridt at opvise.

I Løbet af Foraaret var »Botanisk Have« blevet betydelig udvidet, og i »Zoologisk Have« havde vi faaet det høje Udsigtstaarn med København i Fugleperspektiv.

Ud paa Sommeren var Amager Boulevard blevet paabegyndt, Blaagaardskirken var aabnet, og den 12. September havde den endelige Indvielse af Raadhuset fundet Sted. Om Efteraaret var Nedrivningen begyndt af den gamle Husarkaserne, og allerede ved Aarets Slutning var Anlægget af den nye smukke Boulevard ud mod Østbanegaarden fuldført gennem Grønningen, Immaculatakirken var blevet fuldført paa Strandvejen, Forarbejderne til den nye Knippelsbro var sat i Gang, og Opfyldningen af Terrænet ved Islands Brygge var fuldført for i Løbet af faa Aar at skabe et stort nyt, luftigt Kvarter. Af Statuer havde vi faaet: C. F. Tietgen paa Børsrampen og I. P. E. Hartmann ved St. Annæ-Plads.

Christian den Niende var altsaa død den 29. Januar, og først den 18. Februar havde hans Bisættelse fundet Sted.

Der bliver herefter noget symbolsk i, at det er, medens den gamle Konge træt hviler paa Castrum doloris og venter paa at blive ført til sit sidste Hvilested, at København bliver voksen.

Den 1. Februar havde nemlig den Folketælling fun-

det Sted, der i forrige Omgang for 5 Aar siden havde givet Skuffelse. Og medens København ved den sidste Folketælling inden Christian den Niendes Tronbestigelse kun havde haft 155,134 Indbyggere (Frederiksberg: 8164), saa havde den ved den første efter 25 Aars Regeringsjubilæet i 1888: 312,859 (Frederiksberg: 46,954), og nu ved Folketællingen 1906 var Resultatet: Københavns Kommune: 426,540 og med Frederiksberg 514,134.

Storbyen var naaet med den halve Million som Standard i Hvilepausen mellem de to Kongers Regering som en Art Statusopgørelse over det efterladte Bo, og Resultatet havde vist, at det var under Kong Christian den Niende at:

København var blevet voksen!